

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Τμήμα Γεωγραφίας

ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΣΕ ΠΟΛΕΙΣ ΜΕ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ
-Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΡΤΑΙΩΝ

Πτυχιακή εργασία της Αμαλίας Μαυρίκη

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
Τμήμα Γεωγραφίας

ΑΣΤΙΚΕΣ ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΣΕ ΠΟΛΕΙΣ ΜΕ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ
-Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΑΡΤΑΙΩΝ

Πτυχιακή εργασία της Αμαλίας Μαυρίκη
Επιβλέπουσα: Καλλιόπη Σαπουντζάκη

Περιπτώσεις μελέτης:

- Ελλάδα : Άρτα, Ιωάννινα, Τρίκαλα, Λάρισα, Καστοριά
- Αγγλία : Gateshead
- Ισπανία : Bilbao

ΑΘΗΝΑ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ – ΚΕΦΑΛΑΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ.....	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	13
1. Περιπτώσεις μελέτης διεθνούς εμπειρίας πόλεων με αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων	13
1.1 Gateshead - ποταμός Tyne	14
1.2 Bilbao - ποταμός Nervion	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	29
2. Περιπτώσεις μελέτης ελληνικών αστικών αναπλάσεων με αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων.....	29
2.1 Ιωάννινα– λίμνη Παμβώτιδα	30
2.2 Τρίκαλα – ποταμός Ληθαίος	37
2.3 Λάρισα– ποταμός Πηνειός.....	44
2.4 Καστοριά– λίμνη Ορεστιάδα	52
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	59
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	59
3. Νομός Άρτας	59
3.1 Γεωγραφικά στοιχεία.....	60
3.2 Δημογραφικά στοιχεία.....	62
3.3 Οικονομικά στοιχεία	65
3.3.1 Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	67
3.3.1.1 Πρωτογενής τομέας	68
3.3.1.2 Δευτερογενής τομέας	73
3.3.1.3 Τριτογενής τομέας.....	75
3.3.2 Χρηματοδοτήσεις – Επενδύσεις	79
3.3.2.1 Χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων της αυτοδιοίκησης.....	79
3.3.2.2 Αναπτυξιακά προγράμματα	81
3.4 Κοινωνικά στοιχεία – Τεχνικές υποδομές.....	88
3.5 Χρήσεις γης.....	94
3.6 Η ταυτότητα του ποταμού Αράχθου	96
3.6.1 Περιβαλλοντικά προβλήματα του Αράχθου.....	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	109
4. Δήμος Αρταίων	109
4.1 Γεωγραφικά στοιχεία.....	110
4.2 Ιστορικά στοιχεία, Μνημεία - Πολιτισμός.....	111
4.3 Δημογραφικά χαρακτηριστικά	121
4.4 Οικονομικά χαρακτηριστικά	125

4.4.1 Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	127
4.4.1.1 Πρωτογενής τομέας	127
4.4.1.2 Δευτερογενής τομέας	128
4.4.1.3 Τριτογενής τομέας.....	129
4.4.2 Αναπτυξιακά προγράμματα	132
4.5 Κοινωνικά στοιχεία - Τεχνικές υποδομές	136
4.6 Πολεοδομική Οργάνωση	141
4.6.1 Πολεοδομικές ενότητες – Χρήσεις γης	141
4.6.2 Καταγραφή και ανάλυση υπαρχουσών τάσεων – Πολεοδομικά προβλήματα	145
4.6.3 Προτάσεις ΓΠΣ – Νόμος 2508/97.....	147
4.7 Παραποτάμιες αναπλάσεις	148
5. Συμπεράσματα	158
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	186

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το αντικείμενο της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι οι «Αστικές Αναπλάσεις σε πόλεις με επιφανειακά ύδατα, - Η περίπτωση του Δήμου Αρταίων». Το περιεχόμενο και ο βασικός στόχος της εργασίας συνίσταται στην παράλληλη θεώρηση αστικών επεμβάσεων μεγάλης και μικρής κλίμακας σε δύο περιπτώσεις Ευρωπαϊκών πόλεων και πέντε περιπτώσεις ελληνικών πόλεων με επιφανειακά ύδατα αντιστοίχως. Ειδικότερα οι πόλεις που εξετάζονται είναι: το Gateshead, το Bilbao, Ιωάννινα, τα Τρίκαλα, η Λάρισα, η Καστοριά και η Άρτα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην περίπτωση της πόλης της Άρτας, που αποτελεί και τόπο καταγωγής μου.

Τα σημαντικότερα ερεθίσματα για την πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας ήταν αφενός η εργασία που εκπόνησα ως Erasmus exchange student στο πανεπιστήμιο Newcastle upon Tyne της βόρειας Αγγλίας και αφετέρου η επιθυμία μου να αναδείξω τις δυναμικές/προοπτικές και να τονίσω τα προβλήματα του τόπου καταγωγής μου, της Άρτας.

Η συλλογή στοιχείων για τις πόλεις που μελετήθηκαν ξεκίνησε τον Ιούνιο του 2006. Οι πηγές και τα μεθοδολογικά εργαλεία που αξιοποιήθηκαν είναι: βιβλιογραφία σχετική με αστικές αναπλάσεις γενικώς και ειδικότερα σε σχέση με τις εξεταζόμενες πόλεις, άρθρα εφημερίδων, φυλλάδια τουριστικού περιεχομένου, blogs στο διαδίκτυο, επισκέψεις και προφορικές συνεντεύξεις με στελέχη του Δήμου και της Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Άρτας, της Πολεοδομίας Άρτας, της Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας και Φιλιππιάδας καθώς και τηλεφωνικές συνεντεύξεις με αρμόδιους για όλες τις πόλεις που αποτέλεσαν μελέτες περίπτωσης.

Κλείνοντας τον πρόλογο, θα ήθελα να εκφράσω τις ιδιαίτερες ευχαριστίες μου στην επιβλέπουσα καθηγήτρια κα. Καλλιόπη Σαπουντζάκη για τις πολύτιμες διορθώσεις της και γενικότερα για την καθοδήγηση που μου παρείχε όπως και στην οικογένεια και τους φίλους μου για την ψυχολογική τους συμπαράσταση.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η πτυχιακή είναι χωρισμένη σε δύο μέρη και σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο μέρος αποτελείται από τα δύο πρώτα κεφάλαια και το δεύτερο μέρος αποτελείται από τα τρία τελευταία. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά και οι παραποτάμιες αναπλάσεις δύο ευρωπαϊκών πόλεων, του Gateshead στη βόρεια Αγγλία, και του Bilbao στη βόρεια Ισπανία. Στόχος και αφετηρία για την αναγέννηση των δύο πόλεων ήταν τα ποτάμια που τις διέσχιζαν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι αναπλάσεις/επεμβάσεις που αξιοποίησαν ή συνδέθηκαν με επιφανειακά ύδατα σε τέσσερις ελληνικές πόλεις με σκοπό την τοπική ανάπτυξη. Ειδικότερα γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά και το χρονικό των προσπαθειών ανάπλασης σε θέσεις δίπλα ή γύρω από ποτάμια ή λίμνες. Οι περιπτώσεις μελέτης είναι η παραλίμνια περιοχή της λίμνης Παμβώτιδας στα Ιωάννινα, η παραποτάμια περιοχή του ποταμού Ληθαίου στα Τρίκαλα, η παραποτάμια περιοχή του ποταμού Πηνειού στη Λάρισα, και η παραλίμνια περιοχή της λίμνης Ορεστιάδα στην Καστοριά. Στα πλαίσια των σχετικών αναλύσεων αναζητούνται οι επιτυχίες και αποτυχίες των σχετικών εγχειρημάτων καθώς και οι καθοριστικοί παράγοντες.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται μια διεξοδική παρουσίαση της Άρτας και του ποταμού Αράχθου που τη διασχίζει. Αναλύονται όλοι οι τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας, του περιβάλλοντος, των τεχνικών υποδομών, της διοίκησης κλπ. Μέρος αυτού του κεφαλαίου αποτελεί και η παρουσίαση των χαρακτηριστικών και των προβλημάτων του ποταμού Αράχθου κατά μήκος της διαδρομής του στο Νομό.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο Δήμος Αρταίων με ιδιαίτερη αναφορά στο ρόλο που έχει παίζει ο ποταμός Άραχθος στην ιστορία και την εξέλιξη του Δήμου. Επίσης, παρουσιάζονται οι δυνατότητες και οι αδυναμίες της τοπικής κοινωνίας και του τοπικού συστήματος σχεδιασμού καθώς και τα πολεοδομικά προβλήματα που ταλαιπωρούν την πόλη. Στο τέλος του κεφαλαίου γίνεται αναφορά στις παραποτάμιες αναπλάσεις εντός των ορίων του Δήμου.

Στο τελευταίο κεφάλαιο επιχειρείται παράλληλη θεώρηση των εγχειρημάτων ανάπλασης, των επιπτώσεων τους στην τοπική ανάπτυξη και ποιότητα γης, του βαθμού αποδοχής τους από τις τοπικές κοινωνίες, του βαθμού επιτυχίας/ αποτυχίας των υλοποιημένων και υπό δρομολόγηση παρεμβάσεων.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΗΝ ΑΓΓΛΙΚΗ

This dissertation composes of two parts and five chapters. In the first part composes of two chapters and in the second part the other three. Chapter one, puts forward the characteristics and regeneration strategy for riversides of two European cities namely Gateshead in northern England and Bilbao in northern Spain. A similar aspect for both these cities was urbanisation started from a common point that is regeneration of riverside.

The second chapter summarises urbanisation of four Greek cities with respect to regeneration and interventions along the surface water in the urban area. The phrase regeneration intervention is used to refer to the development along the lake or river. To understand and elaborate on the subject, case studies on the lake region of Pamvotis in Ioannina, bank of river Lithaiou in Trikala, Pinios in Larissa and the area next to lake Orestiada in Kastoria are referred.

The third chapter brings forth a presentation about the characteristics of prefecture of Arta and river Arachthos. A part of characteristics of prefecture also deals in analysing social and economical sectors along with technical characteristics. Component of this chapter would also be a presentation about the characteristics and problems faced in urbanisation of prefecture along the river Arachthos.

The fourth chapter deals about the characteristics of governing body named as municipality of Arta. It also highlights the historical facts about the river Arachthos and the role it played in the formation of the governing body (municipality). In this chapter we have made efforts to analyse the characteristics of the realm along with the three prominent sectors of economy and social and technical characteristics have been noted as important reasons for the urbanisation. In the end of the chapter we will refer to the Municipality riverside regeneration.

The last chapter is a comparative evaluation to bring forth the assembled observations and conclusions studied from the above mentioned case studies with respect to regeneration. We bring forth the purposes of the regeneration projects, their outcome in the urban regeneration, the degree of acceptance from local communities, the degree of acceptance/failure of the present and future development projects.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας αποτελεί η μελέτη επεμβάσεων σε αστικά κέντρα με επιφανειακά ύδατα σε συνολικά επτά περιπτώσεις μελέτης. Σκοπός της πτυχιακής εργασίας είναι η διερεύνηση του αν και πως συνδέεται η αστική ανάπτυξη με τις αναπλάσεις τις σχετικές με επιφανειακά ύδατα που εντάσσονται στον αστικό ιστό.

Η ανάπλαση είναι ένα Πρόγραμμα ή καλύτερα ένα Επιχειρησιακό Σχέδιο το οποίο περιλαμβάνει:

« .. το σύνολο των κατευθύνσεων, μέτρων, παρεμβάσεων και διαδικασιών πολεοδομικού, κοινωνικού, οικονομικού οικιστικού και ειδικού αρχιτεκτονικού χαρακτήρα, που προκύπτουν από σχετική μελέτη και που αποσκοπούν κυρίως στην βελτίωση των όρων διαβίωσης των κατοίκων, τη βελτίωση του δομημένου περιβάλλοντος, την προστασία και ανάδειξη των πολιτιστικών, ιστορικών μορφολογικών και αισθητικών χαρακτηριστικών της περιοχής.»

και εντάσσεται στον ευρύτερο προγραμματισμό του κάθε Δήμου όπως αυτός απεικονίζεται στο αντίστοιχο ΓΠΣ/ΣΧΟΟΑΠ ή το Ρυθμιστικό Σχέδιο.¹

Διακρίνονται γενικά δύο είδη αναπλάσεων στον αστικό χώρο, οι ριζικές και οι ήπιες αναπλάσεις. Οι ριζικές αναπλάσεις αποτελούν την δραστικότερη μορφή πολεοδομικής επέμβασης καθώς πραγματοποιείται ισοπέδωση και ξαναχτίσιμο της περιοχής που λαμβάνουν χώρα. Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και σε όλη τη δεκαετία του '50 ήταν η συνηθέστερη μορφή επέμβασης στις δομημένες περιοχές, κυρίως στις χώρες που είχαν υποστεί καταστροφές ανεξαρτήτως από το κοινωνικοοικονομικό τους σύστημα. Η μορφή της πολεοδομικής παρέμβασης των μερικών αναπλάσεων άρχισε να εφαρμόζεται από τα μέσα της δεκαετίας του '70 σε μεμονωμένα κτίρια, οικοδομικά τετράγωνα και γειτονιές. Οι ήπιες αναπλάσεις αποσκοπούν σε βελτίωση και διαμόρφωση των κοινόχρηστων και οικοδομήσιμων χώρων κτλ.

¹ Αρβανιτάκη Άννα, (2005) «Ανάπλαση στο Ν.2508/97 και λοιπές αστικές παρεμβάσεις: πρόκληση για νέες μορφές διακυβέρνησης σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο»

Η Ευρώπη είναι πρώτα και κύρια ένας αστικός χώρος στον οποίο αν και δεν υπάρχει ένα ενιαίο σύστημα αστικών κέντρων αρκετά είναι αυτά που συμμετέχουν σε δίκτυα ή αναπτύσσουν δίκτυα αξιοποιώντας το ένα την εμπειρία του άλλου, με στόχο να ανταποκριθούν στην πρόκληση της ενιαίας Αγοράς και να γίνουν πόλοι έλξης κεφαλαίου και ανθρωπίνου δυναμικού.²

Η σταδιακή αύξηση του ενδιαφέροντος της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τον αστικό χώρο συνδέεται με την πολεοδομική πολιτική στην Ελλάδα. Κάθε σύγκριση όμως θα πρέπει να αποφευχθεί καθώς οι αλλαγές της πολεοδομικής πολιτικής στο διεθνή χώρο έγιναν με αφετηρία μια υπάρχουσα κατάσταση πολύ διαφορετική από την ελληνική. Τα προβλήματα υποβάθμισης αστικών περιοχών και οι απαιτούμενοι τύποι αναπλάσεων διαφέρουν σημαντικά από χώρα σε χώρα και εξαρτώνται από τα κοινωνικά και οικιστικά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής.³

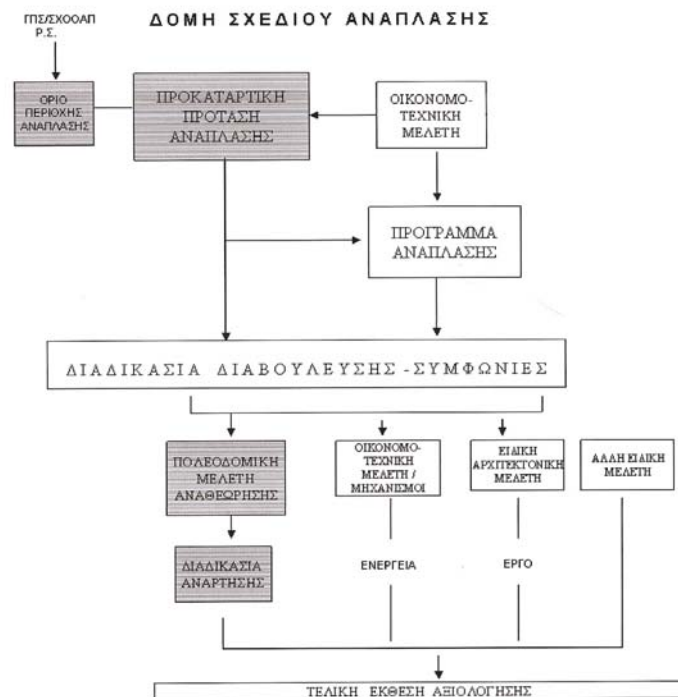
Σήμερα, στην ελληνική πολεοδομική πολιτική, αν και έχουν περάσει πάνω από δέκα χρόνια από την ψήφιση του οικιστικού (Ν. 2508/97), ο θεσμός της ανάπλασης στη χώρα μας είναι ακόμη νέος και αυτό συμβαίνει για δύο λόγους. Πρώτον, τα αστικά προβλήματα στην Ελλάδα δεν επιζητούσαν άμεση λύση όπως συνέβαινε σε πολλές ευρωπαϊκές μεγαλουπόλεις και η πολιτεία έδινε έμφαση στις επεκτάσεις των πόλεων και οικισμών στον εκτός σχεδίου χώρο και δεν χρειάστηκε να βρει λύσεις για παρεμβάσεις πολεοδομικής κλίμακας εντός των πόλεων. Δεύτερον, ελάχιστες είναι μέχρι στιγμής οι περιπτώσεις εφαρμογής του νόμου 2508/97 (Βιώσιμη Οικιστική Ανάπτυξη των Πόλεων και Οικισμών της χώρας και άλλες διατάξεις) που ουσιαστικά εισήγαγε το θεσμό της ανάπλασης και του έδωσε το μεγαλύτερο βάρος, από άποψη πολεοδομικών εργαλείων.⁴

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η πολυπλοκότητα μιας μελέτης ανάπλασης.

² Δ.Οικονόμου, Γ.Πετράκος, (1999), «Η ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων, Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής»

³ Δ.Οικονόμου, Γ.Πετράκος, (1999), «Η ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων, Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής»

⁴ Αρβανιτάκη Άννα, (2005) «Ανάπλαση στο Ν.2508/97 και λοιπές αστικές παρεμβάσεις: πρόκληση για νέες μορφές διακυβέρνησης σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο»

Εικόνα 1: Διάγραμμα δομής σχεδίου ανάπλασης⁵

Η διαδικασία ανάπλασης της περιοχής γίνεται με πρωτοβουλία:

- του οικείου οργανισμού τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης βαθμίδας
- του οικείου συμβουλίου της περιοχής, αν αυτή εμπίπτει στα όρια δύο ή περισσότερων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης πρώτης βαθμίδας
- της οικείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης
- του Υπουργείου Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων
- της Δ.Ε.Π.Ο.Σ.
- του οικοδομικού συνεταιρισμού προκειμένου για την έκτασή του.⁶

Υπάρχουν όμως και άλλα παρεμφερή με την Ανάπλαση εργαλεία σχεδιασμού ή προγράμματα της τρέχουσας περιόδου.

⁵ Αρβανιτάκη Άννα, (2005), «Ανάπλαση στο Ν.2508/97 και λοιπές αστικές παρεμβάσεις: πρόκληση για νέες μορφές διακυβέρνησης σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο».

⁶ Ν.2508/97, άρθρο 8, Κεφάλαιο Β΄

Πίνακας 1. ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ-ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

Εμβέλεια αστικής Παρέμβασης Θεσμικός χαρακτήρας εργαλείου	Αστικές παρεμβάσεις πολεοδομικού χαρακτήρα	Διατομεακές/ αναπτυξιακές Αστικές Παρεμβάσεις
Θεσμοθετημένα εργαλεία σχεδιασμού Αστικών Παρεμβάσεων	Ανάπλαση Ν.2508/97	Σ.Ο.Α.Π. του Ν2742/99
Προγράμματα ή/ και Έργα Ανάπλασης	-Σχέδιο /Δράσεις HABITAT -Έργα ανάπλασης Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε.	-Πρόγραμμα URBAN -Ολοκληρωμένες Αστικές Παρεμβάσεις Γ'ΚΠΣ (ΥΠΕΘΟ)

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στις αναπλάσεις της παραποτάμιας περιοχής του Δήμου Gateshead και αποτελεί μετάφραση της εργασίας που εκπόνησα το 2005 ως Erasmus exchange student στο πανεπιστήμιο του Newcastle. Δεύτερη περίπτωση μελέτης αποτελεί η μεγαλύτερη πόλη της αυτόνομης βασκικής περιοχής της βόρειας Ισπανίας, το Bilbao. Το Bilbao επιλέχθηκε μέσα από μια σειρά περιπτώσεων μελέτης ως η πιο ενδιαφέρουσα προσπάθεια ευρωπαϊκής πόλης να μετατραπεί από πρώην βιομηχανική πόλη σε «παγκόσμια πόλη». Ενδιαφέρον παρουσίαζε η πόλη αυτή και λόγω της παρουσίας του περίφημου μουσείου, Guggenheim Museum, ορόσημου για την περιοχή.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά και το χρονικό των προσπαθειών ανάπλασης, τεσσάρων ελληνικών πόλεων, σε θέσεις δίπλα ή γύρω από ποτάμια ή λίμνες. Όλες οι πόλεις που επιλέχτηκαν παρουσιάζουν παρόμοια ποιοτικά χαρακτηριστικά. Ανήκουν στην ηπειρωτική Ελλάδα και αποτελούν επαρχιακές πόλεις που οι κάτοικοί τους έρχονται σε καθημερινή επαφή με επιφανειακά ύδατα. Η πόλη των Ιωαννίνων επιλέχτηκε και λόγω της γειτνίασης της με την Άρτα. Εδώ προέκυψε το πρόβλημα της συλλογής των διαθέσιμων στοιχείων

⁷ Αρβανιτάκη Άννα, (2005), «Ανάπλαση στο Ν.2508/97 και λοιπές αστικές παρεμβάσεις: πρόκληση για νέες μορφές διακυβέρνησης σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο».

και αντιμετωπίστηκε με τηλεφωνικές συνεντεύξεις με αρμόδιους για όλες τις πόλεις που αποτέλεσαν μελέτες περίπτωσης.

Αντιστοιχία μεταξύ ευρωπαϊκών και ελληνικών πόλεων δεν μπορεί να υπάρξει καθώς οι διαφορές σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο είναι μεγάλες. Θα γίνει όμως προσπάθεια παράλληλης θεώρησης, κατανόησης και παρουσίασης των αναπλάσεων.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα γεωγραφικά, δημογραφικά, οικονομικά, κοινωνικά και τεχνικά χαρακτηριστικά σχηματίζοντας έτσι την εικόνα του Νομού. Σε αυτό βοηθούν τα διαγράμματα, οι εικόνες και οι χάρτες. Μέρος αυτού του κεφαλαίου αποτελεί και ο ποταμός Άραχθος κατά μήκος της διαδρομής του στο Νομό.

Ο κύριος κορμός της εργασίας βρίσκεται στο τέταρτο κεφάλαιο όπου παρουσιάζεται ο Δήμος Αρταίων με ιδιαίτερη αναφορά στο ρόλο που έχει παίζει ο ποταμός Άραχθος στην ιστορία και την εξέλιξη του Δήμου. Εδώ προέκυψε το πρόβλημα της συλλογής πληροφοριών λόγω έλλειψης ηλεκτρονικών στοιχείων που αφορούσαν τα έργα και αντιμετωπίστηκε με συχνές επισκέψεις στα αρχεία των αρμόδιων υπηρεσιών.

Στο συμπερασματικό κεφάλαιο επιδιώκεται παράλληλη θεώρηση μεταξύ των πέντε ελληνικών πόλεων και προκειμένου να εξαχθούν συγκρίσιμα δεδομένα σχεδιάστηκαν και παρατίθενται πίνακες, που αποτυπώνουν είτε τη συνδρομή που είχαν τα επιφανειακά ύδατα στην ανάπτυξη της εκάστοτε πόλης, είτε τα σύγχρονα προβλήματα που σχετίζονται με τα επιφανειακά ύδατα, όπως λ.χ. τα περιβαλλοντικά, είτε τη διαχρονική εξέλιξη των αναπλάσεων κ.α.

Οι τελικοί στόχοι της παρούσας εργασίας είναι να καταγραφούν οι αδυναμίες οι δυνατότητες και οι προοπτικές του Δήμου Αρταίων και να αναφερθεί η πρόοδος για την κατάκτηση του στόχου της αστικής ανάπτυξης.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Περιπτώσεις μελέτης διεθνούς εμπειρίας πόλεων με αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά και οι παραποτάμιες αναπλάσεις δύο ευρωπαϊκών πόλεων. Η πρώτη περίπτωση μελέτης αναφέρεται στις παραποτάμιες αναπλάσεις στον ποταμό Tyne, που αποτελεί φυσικό σύνορο ανάμεσα σε δύο πρώην βιομηχανικές πόλεις το Gateshead και το Newcastle. Στη δεύτερη περίπτωση μελέτης θα μελετήσουμε τις παραποτάμιες αναπλάσεις του ποταμού Nervion στο Δήμο Bilbao. Στόχος και αφετηρία για την αναγέννηση των δύο πόλεων ήταν τα ποτάμια που τις διέσχιζαν.

ΧΑΡΤΗΣ 1: Ευρωπαϊκές πόλεις περιπτώσεων μελέτης⁸

⁸ Ιστοσελίδα Google earth, (<http://www.googleearth.com>) επεξεργασία συγγραφέα

1.1 Gateshead - ποταμός Tyne

1.1.1. Γεωγραφικά - Ιστορικά χαρακτηριστικά

Το Gateshead είναι μια πόλη της βόρειας Αγγλίας που αριθμεί περίπου 200.000 κατοίκους. Συνορεύει με το Newcastle με περίπου 290.000 κατοίκους, έχοντας ως φυσικό σύνορο τον ποταμό Tyne. Το συνολικό μήκος του ποταμού είναι 100 χλμ⁹ και η μέση τιμή παροχής νερού του ποταμού Tyne είναι περίπου 500 κυβικά μέτρα/δευτ.¹⁰

Εικόνα 2: Ποταμός Tyne που χωρίζει τις δύο περιοχές¹¹

Ο ρόλος του ποταμού Tyne ήταν καταλυτικός στο να αναπτυχθεί το εμπόριο στην περιοχή αφενός λόγω της γεωγραφικής του θέσης (εκβάλλει στη βόρειο θάλασσα), και αφετέρου λόγω της πλωτότητας του. Από το 1344 υπάρχουν αναφορές για εξόρυξη άνθρακα από την περιοχή του Gateshead και τη μεταφορά του, μέσω του ποταμού Tyne, στην Ευρώπη.

ΧΑΡΤΗΣ 2 Ποταμός Tyne και οι εκβολές του στη βόρειο θάλασσα¹²

⁹ Ιστοσελίδα Encyclopedia Britannica, (<http://www.britannica.co.uk> 23/11/2007)

¹⁰ G.A.Best, T.Bogacka, E.Niemirycz, «International River Water Quality, Pollution and restoration»

¹¹ Ιστοσελίδα αεροφωτογραφιών Μεγάλης Βρετανίας (www.webbaviation.co.uk , 8/6/2007)

¹² Ιστοσελίδα Google earth, (<http://www.googleearth.com>) επεξεργασία συγγραφέα

Μετά τη δεκαετία του '70, όπου επήλθε και ο βιομηχανικός μαρασμός, οι κάτοικοι απομακρύνονταν σταδιακά από την περιοχή καθώς τα επαγγέλματα που ασκούσαν και αφορούσαν στην κατασκευή караβιών και στα ορυχεία έσβηναν.¹³ Η πολλή καλή προσβασιμότητα του λιμανιού, που κάποτε ήταν επίκεντρο της ναυτιλίας και βαριάς βιομηχανίας δεν ήταν αρκετή ώστε να καλύψει την οικονομική κρίση που προκλήθηκαν επί κυβερνήσεως της τότε πρωθυπουργού της Μεγάλης Βρετανίας, Μάργκαρετ Θάτσερ.¹⁴

Για να αλλάξει η παλιά εικόνα του λιμανιού και να αποτελεί η παραποτάμια περιοχή πόλο έλξης τουριστών και επενδυτών, το δημοτικό συμβούλιο του Gateshead αποφάσισε να εκμεταλλευτεί το φυσικό περιβάλλον του ποταμού και προχώρησε με ραγδαίες κινήσεις στην ανάπλαση της περιοχής.

Σήμερα ο ποταμός, αυτός καθ' αυτός, έχει δευτερεύουσα σημασία αλλά στην παραποτάμια περιοχή του πραγματοποιούνται κάθε χρόνο μερικές από τις μεγαλύτερες αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες της βόρειας Αγγλίας.

¹³ Stuart Cameron&Jon Coaffee,(2005)«Art,Gentrification and Regeneration-From Artist as Pionner to Puplic Arts»

¹⁴ Christopher Bailey, Steven Miles and Peter Stark,(2004), «Culture-led urban regeneration and the revitalisation of identities in Newcastle, Gateshead and the north east of England»

1.1.2 Αναφορά στα περιβαλλοντικά προβλήματα του ποταμού Tyne

Μετά από ένα διάστημα περίπου 30 χρόνων από τη βιομηχανική παρακμή ο ποταμός Tyne, μετά από μια σειρά προγραμμάτων για τον καθαρισμό του, χαρακτηριστικά αναφέρονται οι προσπάθειες για τον καθαρισμό της μη κυβερνητική οργάνωση «Tyne Rivers Trust», βρίσκεται ακόμα αντιμέτωπος με τα χημικά προϊόντα της βιομηχανικής του κληρονομιάς.¹⁵

Σύμφωνα με άρθρο σε αγγλικό blog τον περασμένο Απρίλιο, (2008), το δημοτικό συμβούλιο του Newcastle συμβούλεψε τους κατοίκους του να παραμείνουν μακριά από συγκεκριμένο τμήμα της κοίτης του ποταμού Tyne καθώς ανιχνεύτηκαν μεγάλες ποσότητες χημικών. Πινακίδες έχουν τοποθετηθεί κατά μήκος της διαδρομής (Hadrian's Wall Path National Trail) που προειδοποιούν τους κατοίκους να μην επισκέπτονται την περιοχή καθώς εντοπίστηκαν ισχυρά βιομηχανικά χημικά λύματα που μπορούν να προκαλέσουν σοβαρά προβλήματα υγείας. Το δημοτικό συμβούλιο του Newcastle βρίσκεται σε συζητήσεις με το υπουργείο Περιβάλλοντος, Τροφίμων και Αγροτικών Υποθέσεων με σκοπό να χρηματοδοτηθεί ώστε να ξεκινήσει πρόγραμμα αποκατάστασης του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής αυτής που έχει χαρακτηριστεί ως μολυσμένη γη (Contaminated Land).¹⁶

Αν και η κατάσταση σε ορισμένες περιοχές των οχθών του ποταμού είναι αποκαρδιωτική, η φυσική ποιότητα του νερού είναι πάρα πολλή καλή και μάλιστα ο ποταμός Tyne θεωρείται ως ο καλύτερος ποταμός για εκτροφή σολομού σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο.¹⁷

¹⁵ Ιστοσελίδα πληροφοριών για ψάρεμα στην βόρεια Ευρώπη, (<http://www.fishpal.com>, 15/1/2009)

¹⁶ Ιστοσελίδα blog Αγγλίας, (<http://www.24dash.com> 18/12/2008)

¹⁷ Ιστοσελίδα πληροφοριών για ψάρεμα στην βόρεια Ευρώπη, (<http://www.fishpal.com>, 15/1/2009)

1.1.3 Επεμβάσεις/Αναπλάσεις και οι ανάγκες που κάλυψαν

Η σαφής οικονομική και κοινωνική υπεροχή του γειτονικού στο Gateshead Δήμου Newcastle, και η συνεχιζόμενη υποβάθμιση του είχε βάλει σε σκέψεις το δημοτικό συμβούλιο(του Gateshead) που στόχευε σε αλλαγές για την πόλη του. Στόχευε στη μετατροπή από «πόλη του άνθρακα» σε μια παγκόσμια, πολιτιστική πόλη. Έτσι λοιπόν τα τελευταία επτά χρόνια το Gateshead βρίσκεται σε μια λαμπρή περίοδο ανανέωσης και μετασχηματισμού με αρκετά αστικά προγράμματα αναδιάρθρωσης να τρέχουν σε ολόκληρο το Δήμο.

Σε αυτή την προσπάθεια όπως δήλωσε υπάλληλος της πολεοδόμος του Gateshead, ο κ. Gareth Powell, το Gateshead δεν ήταν μόνο, αλλά σε συνεργασία με το Newcastle σχεδίασαν και υλοποίησαν αρκετές εγκαταστάσεις αναψυχής, μουσεία και χώρους τέχνης καθώς επίσης και εγκαταστάσεις με συμβολική σημασία και καλλιτεχνικό περιεχόμενο, έχοντας ως κύριο στόχο, μέσω της προώθησης του αστικού και πολιτιστικού τουρισμού, την αντιμετώπιση του κοινωνικού και οικονομικού μαρασμού.¹⁸

Ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην ανάπλαση συγκεκριμένης περιοχής του παραποτάμιου περιβάλλοντος του Δήμου, στην περιοχή όπου παλαιότερα βρισκόταν το λιμάνι. Αλλάζοντας ριζικά την εικόνα του λιμανιού που θύμιζε την αίγλη του παρελθόντος και τόνιζε το μαρασμό του σήμερα, θα άλλαζε και το προφίλ ολόκληρης της πόλης.¹⁹

Οι σημαντικότερες αναπλάσεις που έγιναν στην παραποτάμια περιοχή Quayside έγιναν στις όχθες του Δήμου Gateshead σε έκταση μικρότερη του ενός χιλιομέτρου ενώ το Newcastle αρκέστηκε σε ήπιας ανάπτυξης έργα, όπως πεζοδρομήσεις.

Τρία είναι τα έργα μεγάλης κλίμακας που έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία επτά χρόνια στην περιοχή:

Το Sage Gateshead, το οποίο άνοιξε τις πύλες του στο κοινό το 2004, αποτελεί το σπίτι της Northern Sinfonia and Folkworks και είναι παράλληλα ένα

¹⁸Συνέντευξη με Gareth Powell, πολεοδόμο του Δήμου Gateshead

¹⁹Stuart Cameron&Jon Coaffee(2005)«Art,Gentrification and Regeneration-From Artist as Pionner to Puplic Arts»

μουσικό-εκπαιδευτικό κέντρο και έχει χαρακτηριστεί από τις Times ως ο πιο συναρπαστικός μουσικός χώρος στη Μεγάλη Βρετανία. Το έργο αυτό κόστισε στο Δήμο του Gateshead 70 εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε από την «Arts Council of England» με 47.3 εκ. λίρες. Η καινοτομία των αρχιτεκτόνων Norman, Foster, να χρησιμοποιήσουν ακανόνιστα κομμάτια γυαλιού και να χτίσουν ένα κτίριο με κελυφοειδή μορφή έκανε το Sage Gateshead ορόσημο για την περιοχή.²⁰

Εικόνα 3: Sage music center²¹

Το Baltic που τη δεκαετία του '60 ήταν μύλος που άλεθε σιτάρι ανακατασκευάστηκε το 2002 σε μια από τις μεγαλύτερες γκαλερί σύγχρονης τέχνης στην Ευρώπη που φιλοξενεί διάφορες εκθέσεις από όλο τον κόσμο. Η ανακατασκευή του κτιρίου κόστισε 46 εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε από την «Arts Council of England» με 33.4 εκ. λίρες για το κόστος κατασκευής αλλά και για πέντε χρόνια θα χρηματοδοτεί το Δήμο με 1. 5 εκ. λίρες για τα τρέχοντα έξοδα.²²

Εικόνα 4: Baltic, γκαλερί σύγχρονης τέχνης²³

Τα εγκαίνια για τη Millennium Bridge έγιναν το 2002 και από τότε έχει κερδίσει αμέτρητα βραβεία. Δεν υπήρχε ανάγκη για δημιουργία μιας καινούργιας

²⁰ Christopher Bailey, Steven Miles and Peter Stark,(2004), «Culture-led urban regeneration and the revitalisation of identities in Newcastle, Gateshead and the north east of England»

²¹ Ιστοσελίδα τουριστικού οδηγού Newcastle/Gateshead, (<http://www.newcastlegateshead.com>, 28/6/2007)

²² Stuart Cameron&Jon Coaffee(2005)«Art,Gentrification and Regeneration-From Artist as Pioneer to Puplic Arts»

²³ Ιστοσελίδα τουριστικού οδηγού Newcastle/Gateshead, (<http://www.newcastlegateshead.com>, 28/6/2007)

γέφυρας καθώς οι υπόλοιπες έξι γέφυρες σε απόσταση μικρότερη των 200 μέτρων από αυτή εξυπηρετούν τη μετακίνηση των πολιτών ανάμεσα στις πόλεις του Gateshead και Newcastle. Η κατασκευή του έργου κόστισε στο Δήμο 22 εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε μερικώς από τη «Millennium Commission» με 9 εκ. λίρες. Ο μηχανισμός που χρησιμοποιήθηκε στην γέφυρα ήταν συμβολικός και πρωτοποριακός. Καθώς «ανοίγει» για να περάσουν τα καράβια μετατρέπεται σε μια αψίδα εισόδου που τα καλωσορίζει.²⁴

Εικόνα 5: Millennium Bridge²⁵

Παραπλεύρως των παραπάνω εγκαταστάσεων οργανώνονται ετησίως μερικά από τα μεγαλύτερα αθλητικά γεγονότα της βόρειας Αγγλίας όπως για παράδειγμα το Great North Run με τόπο έναρξης την πλατεία του Baltic. Παράλληλα καθ'όλη τη διάρκεια του έτους οργανώνονται και πολιτιστικά γεγονότα όπως για παράδειγμα το Garden Festival που προσελκύει αρκετούς τουρίστες. Αξίζει να αναφερθεί ότι στην πλατεία μπροστά από το Baltic είναι ένας από τους συχνότερους τόπους που επιλέγονται για αναμεταδόσεις από το τηλεοπτικό κανάλι BBC.²⁶

Αξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι επενδυτές, όπως για παράδειγμα τα ξενοδοχεία Hilton επένδυσαν, το 2004, εικοσιπέντε (25) εκατ. λίρες κατασκευάζοντας υπερπολυτελές ξενοδοχείο στην περιοχή. Αλλά και άλλες ιδιωτικές επιχειρήσεις, δήλωσαν σε εφημερίδες ότι δεν θα επένδυαν τα χρήματά τους εάν δεν υπήρχαν εγκαταστάσεις όπως το Baltic Art Gallery, το Sage Gateshead και η Millennium Bridge.²⁷

²⁴Stuart Cameron&Jon Coaffee(2005)«Art,Gentrification and Regeneration-From Artist as Pioneer to Puplic Arts»

²⁵ Ιστοσελίδα τουριστικού οδηγού Newcastle/Gateshead, (<http://www.newcastlegateshead.com>, 28/6/2007)

²⁶ Ιστοσελίδα τουριστικού οδηγού Newcastle/Gateshead, (<http://www.newcastlegateshead.com>, 28/6/2007)

²⁷ Smith A.(2002) The World's New Culture Meccas «Newcastle, Gateshead from Coal to Culture»

1.1.4 Συμπεράσματα περίπτωση μελέτης

Οι παραπάνω επενδύσεις κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα καινούργιο προφίλ στην περιοχή κατάλληλο ώστε να αποτελεί πόλο έλξης για επισκέπτες από όλη τη χώρα και το εξωτερικό. Το Gateshead κατάφερε να είναι ένας από τους δέκα καλύτερους προορισμούς με τους επισκέπτες να φτάνουν τα 2.8 εκ., το 2004, και να αφήνουν στην περιοχή περίπου 600. εκ. λίρες το χρόνο. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι μετά την κατασκευή των έργων δημιουργήθηκαν και αρκετές δεκάδες χιλιάδες θέσεις εργασίας.²⁸

Διαπιστώθηκε όμως, ότι οι ανάγκες του ευρύτερου αστικού πληθυσμού δεν καλύφθηκαν με την κατασκευή των εγκαταστάσεων αυτών. Οι λόγοι είναι πολλοί π.χ. η αντίληψη ότι η ανάδειξη της πόλης ως διεθνούς τουριστικού προορισμού θα βελτίωνε το μέσο εισόδημα γενικώς άρα και των μη προνομιακών στρωμάτων. Έπειτα, η ανάδειξη μιας πόλης ως τουριστικού πόλου συνεπάγεται επενδύσεις για εξυπηρέτηση των τουριστών και όχι των ντόπιων.²⁹

Είναι σημαντικό ότι δόθηκε χρόνος για την παρακολούθηση της λειτουργίας των έργων και των αποτελεσμάτων τους. Ο χρονικός ορίζοντας που έθεσαν οι υπεύθυνοι για την πραγματοποίηση των στόχων, που είχαν θέσει αρχικά, είναι το 2010.

²⁸ Christopher Bailey, Steven Miles and Peter Stark,(2004), «Culture-led urban regeneration and the revitalisation of identities in Newcastle, Gateshead and the north east of England»

²⁹ Christopher Bailey, Steven Miles and Peter Stark,(2004), «Culture-led urban regeneration and the revitalisation of identities in Newcastle, Gateshead and the north east of England»

1.2 Bilbao - ποταμός Nervion

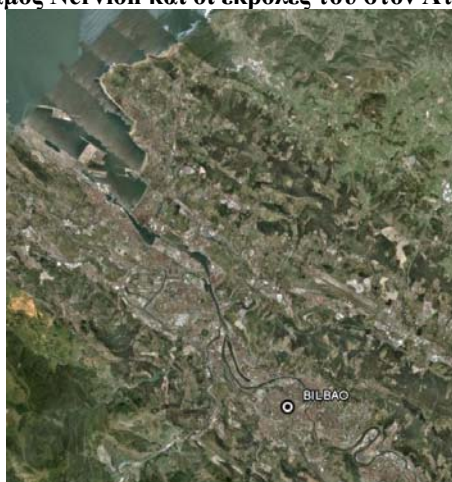
1.2.1 Γεωγραφικά – Ιστορικά χαρακτηριστικά

Η Ισπανία είναι χωρισμένη σε πενήντα επαρχίες, μια από αυτές τις επαρχίες είναι η Bizkaia, με πρωτεύουσα την περίπτωση μελέτης μας, το Bilbao. Το Μητροπολιτικό Bilbao αποτελεί τη μεγαλύτερη βασκική κοινότητα στην Ισπανία η οποία ξεπερνά τα 500 τ/χλμ. Πληθυσμιακά το Μητροπολιτικό Bilbao σε σχέση με την υπόλοιπη Ισπανία έρχεται πέμπτο μετά τις Madrid, Barcelona, Valencia και Sevilla, με πληθυσμό περίπου ένα εκατομμύριο. Το Bilbao είναι η μεγαλύτερη πόλη της αυτόνομης βασκικής περιοχής της βόρειας Ισπανίας με περίπου 370.000 κατοίκους και αποτελεί το πιο ενεργό, οικονομικά και βιομηχανικά, Δήμο από τους 30 Δήμους που αποτελούν το Μητροπολιτικού Bilbao.³⁰

Εικόνα 6: Επαρχία Bizkaia, και Δήμος Bilbao³¹

ΧΑΡΤΗΣ 3 Ποταμός Nervion και οι εκβολές του στον Ατλαντικό ωκεανό³²

Από το Bilbao διέρχεται ο ποταμός Nervion ο οποίος εκβάλλει στον Ατλαντικό. Το συνολικό μήκος του ποταμού είναι 72 χλμ και η μέση τιμή παροχής νερού του ποταμού Nervion είναι περίπου 100 κυβικά μέτρα/δευτ. Ο ιστορικός ρόλος

³⁰ Frank Moulaert, Eric Swymgedouw, (1997-1999), «Urban Redevelopment and Social Polarization in the Cities»

³¹ Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/> 25/4/2007)

³² Ιστοσελίδα Google earth, (<http://www.googleearth.com>) επεξεργασία συγγραφέα

του ποταμού ήταν μεγάλης σημασίας καθώς κατά το μεσαίωνα αποτελούσε φυσικό σύνορο μεταξύ της επαρχίας Bizkaia, που ανήκει το Bilbao, και της Castile. Με τη μεσολάβηση αιώνων ο ποταμός ανέπτυξε μεγάλη οικονομική σημασία και το 19^ο αιώνα λόγω της πλωτότητας του ποταμού σε μήκος 15 χλμ, κατάφερε να μετατρέψει το Bilbao το πιο σημαντικό λιμάνι της βόρειας Ισπανίας. Στον 21^ο αιώνα ο ποταμός Nervion έχει χάσει την οικονομική του σημασία, και το πλωτό τμήμα του ποταμού είναι σε εγκατάλειψη.³³

Εικόνα 7: Χιλιομετρικές αποστάσεις από Bilbao³⁴

Εικόνα 8: Μητροπολιτική περιοχή Bilbao, με πρωτεύουσα το Bilbao³⁵

Από το 1981 ο πληθυσμός του Δήμου Bilbao, αλλά και ολόκληρης της περιοχής του Μητροπολιτικού Bilbao, συνεχώς μειωνόταν και η μεταναστευτική κίνηση λειτουργούσε αρνητικά για τον πληθυσμό της ευρύτερης περιοχής της. Οι περιοχές που κάλυπταν κυρίως την ανατολική πλευρά και είχαν σαν κύρια χρήση γης τη βιομηχανία, υποβαθμίστηκαν και εγκαταλείφθηκαν. Η κατάσταση αυτή ήταν απόρροια της βιομηχανικής παρακμής που χτύπησε το Μητροπολιτικό Bilbao την δεκαετία του '70.³⁶

³³ Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/> 25/7/2008)

³⁴ Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/> 25/7/2008)

³⁵ Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/> 25/7/2008)

³⁶ Frank Moulaert, Eric Swymgedouw, (1997-1999) «Urban Redevelopment and Social Polarization in the Cities»

1.2.2 Αναφορά στα περιβαλλοντικά προβλήματα του ποταμού Nervion

Μετά τη διάρκεια ενός αιώνα συνεχούς και έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας στον ποταμό Nervion, ιδιαίτερα κατά μήκος 25 χλμ στις εκβολές του, μετατράπηκε σε ένα οικολογικά «νεκρό» ποταμό με τα επίπεδα οξυγόνου να έχουν φτάσει 20% κάτω από το φυσιολογικό και να χαρακτηρίζεται ως ένας από τους πιο μολυσμένους ποταμούς του κόσμου. Το 1990 η τοπική αυτοδιοίκηση αποφάσισε να αντιμετωπίσει την κατάσταση και με συνεχής επεμβάσεις που αφορούσαν στην βελτίωση του φυσικού του περιβάλλοντος μετέτρεψαν τον ποταμό Nervion σε ένα καθαρό ποταμό πλούσιο σε θαλάσσια ζωή.³⁷

³⁷ Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/> 25/4/2007)

1.2.3 Επεμβάσεις/Αναπλάσεις και οι ανάγκες που κάλυψαν

Στα τέλη του 1991 οι Ισπανικές αρχές σε συνεργασία με τις Βασκικές αποφάσισαν ότι θα έπρεπε να συσταθεί ένας φορέας ο οποίος θα είχε ως αντικείμενα την αστική ανάπτυξη και την αναβάθμιση γενικότερα της περιοχής του παραποτάμιου Μητροπολιτικού Bilbao αλλά και πολιτικές που έχουν να κάνουν με το περιβάλλον, τον τουρισμό, το οδικό δίκτυο κ.α. Έτσι λοιπόν συστήθηκε η εταιρεία BILBAO Ría 2000. Η εταιρεία αυτή λειτουργεί με χρηματοδοτήσεις που προέρχονται κυρίως από την Ισπανική και Βασκική αυτοδιοίκηση. Χρηματοδοτείται επίσης από την Ευρωπαϊκή Ένωση με ποσοστό 9%.³⁸

Βασικός στόχος της BILBAO Ría 2000 είναι μέσω κατάλληλων αναπλάσεων, πρωτοβουλιών και προγραμμάτων στην περιοχή να μετατραπεί το Bilbao σε μια παγκόσμια πόλη έως το 2010. Για ακόμα καλύτερη οργάνωση και επίτευξη του στόχου αυτού δημιουργήθηκε η ένωση «Bilbao - Metropoli 30» που απαρτίζονταν πάνω από 100 φορείς, δημόσιους και ιδιωτικούς π.χ πανεπιστήμια, μέσα μαζικής επικοινωνίας κ.α. Η ένωση «Bilbao - Metropoli 30» είχε ακριβώς τους ίδιους στόχους με τη BILBAO Ría 2000, και παράλληλα στόχευε στη μετατροπή των εγκαταλελειμμένων και υποβαθμισμένων περιοχών σε αναγεννημένες περιοχές και βιώσιμες κοινωνίες.³⁹

Τα τελευταία έντεκα χρόνια το Bilbao βρίσκεται σε μια λαμπρή περίοδο ανανέωσης και μετασχηματισμού. Αρκετά αστικά προγράμματα αναδιάρθρωσης βρίσκονται σε εφαρμογή, στην έκταση του Δήμου, αλλά και σε ολόκληρο το μητροπολιτικό Bilbao.

Για να μετασχηματιστεί η εμφάνιση του Bilbao και να μετατρέψει σε σημείο αναφοράς παγκοσμίου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος μετεγκαταστάθηκαν οι παλιές λιμενικές εγκαταστάσεις του Δήμου σε σύγχρονες εγκαταστάσεις πιο κοντά στη θάλασσα. Σημαντικό ρόλο για να επιτευχθεί η αλλαγή της παλιάς εικόνας του λιμανιού έπαιξαν τα κτίρια ορόσημα που κατασκευάστηκαν, σε απόσταση μικρότερη

³⁸ Ιστοσελίδα ισπανικού αναπτυξιακού φορέα Bilbao Ría 2000, (<http://www.bilbaoria2000.com>)

³⁹ Frank Moulaert, Eric Swymgedouw, (1997-1999) «Urban Redevelopment and Social Polarization in the Cities»

των 2 χλμ, στην παραποτάμια περιοχή του Δήμου Bilbao καθώς και η περίπλοκη αρχιτεκτονική τους.

Το πιο σημαντικό και καταλυτικής σημασίας έργο για την αναβάθμιση της περιοχής είναι το μουσείο Guggenheim του οποίου τα αποκαλυπτήρια έγιναν τον Οκτώβριο του 1997. Το μουσείο καλύπτει μια περιοχή έκτασης 24.000m² και το κόστος κατασκευής του έφτασε τα 85 εκ. ευρώ, ενώ και με την εσωτερική διαμόρφωση του χώρου με πίνακες και έργα τέχνης κόστισε συνολικά περίπου 130 εκ. Η περιοχή στην οποία κατασκευάστηκε ονομάζεται Abandoibarra, μια πρώην βιομηχανική περιοχή ακριβώς δίπλα στον ποταμό Nervion. Η επιλογή του μουσείου Guggenheim δεν ήταν τυχαία και βοήθησε στην υλοποίηση του στόχου να μετατραπεί δηλαδή το Bilbao σε παγκόσμια πόλη. Οι επισκέπτες του μουσείου φτάνουν τους 1.000.000 το χρόνο. Το μουσείο μοντέρνας τέχνης υπάρχει μόνο σε άλλες τέσσερις πόλεις παγκόσμιας φήμης, τη Νέα Υόρκη, τη Βενετία, το Βερολίνο και το Las Vegas.⁴⁰

Εικόνα 9: Guggenheim museum⁴¹

Μεγάλης σημασίας έργο είναι το Euskalduna Palace, ένας πολυχώρος 53.000 τ.μ που διαθέτει χώρους για συνέδρια, σεμινάρια, συναυλίες καθώς και άλλες δραστηριότητες. Το Euskalduna Palace άνοιξε το Φεβρουάριο του 1999 και κόστισε 54 εκ. ευρώ. Η αρχιτεκτονική του συμβολίζει το τελευταίο σκάφος που έγινε στα ναυπηγεία της περιοχής.⁴²

⁴⁰ Ibon Areso Bilbao's strategic evolution. From the industrial to the post-industrial city.

⁴¹ «The revitalization Process of Metropolitan Bilbao»

⁴² «The revitalization Process of Metropolitan Bilbao»

Εικόνα 10: Euskalduna Palace⁴³

Εικόνα 11: Παραποτάμια περιοχή Δήμου Bilbao⁴⁴

Γενικότερα ιδιαίτερη σημασία δόθηκε σε ολόκληρη την έκταση της περιοχής του λιμανιού (περιοχή Abandoibarra) με επεμβάσεις ήπιας μορφής όπως πεζοδρομήσεις.

⁴³ «The revitalization Process of Metropolitan Bilbao»

⁴⁴ Ιστοσελίδα Google earth

Εικόνα 12: Περιοχή Abandoibarra πριν και μετά τις αναπλάσεις⁴⁵

Η αναβάθμιση της παραποτάμιας περιοχής αποτέλεσε στρατηγικό έργο με μεγάλη οικονομική επίδραση στην ευρύτερη περιοχή. Πλέον διοργανώνονται ετήσιες αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες όπως το ετήσιο φεστιβάλ Semana Grande το οποίο πραγματοποιείται από το 1978 και διαρκεί εννέα μέρες και προσελκύει περίπου 100.000 κατοίκους στην περιοχή που άλλοτε αποτελούσε βιομηχανικό κέντρο.

⁴⁵ Ibon Areso Bilbao's strategic evolution. From the industrial to the post-industrial city.

1.2.4 Συμπεράσματα περίπτωση μελέτης

Το Bilbao για να ενδυναμώσει το φυσικό πλούτο της περιοχής και να αναδειχθεί σε διεθνή προορισμό χρησιμοποίησε ένα δυνατό marketing το οποίο στηρίχθηκε στην κατασκευή εγκαταστάσεων τέχνης και πολιτισμού και στην κατασκευή συμβολικών κτιρίων. Για να γίνει αυτό, καθοριστικός ήταν ο ρόλος της Bilbao Ria 2000. Τα σχέδια ανάπλασης που πραγματοποιήθηκαν επικεντρώνονταν στην αισθητική και το design, στο συμβολισμό και τις πολιτισμικές σημασίες του τοπίου και του χώρου και όχι σε κοινωνικό-οικονομικούς παράγοντες.⁴⁶

Διαπιστώθηκε ότι οι τουρίστες αυξήθηκαν από 170.000 το 1996 σε πάνω από 600.000 το 2006. Επίσης αναφέρεται ότι η λειτουργία του μουσείου Guggenheim αποδίδει κάθε χρόνο στην βασκική κυβέρνηση 29 εκ. ευρώ. Προέκυψε επίσης, μετά από ανάλυση δεδομένων ότι το μουσείο μπορεί να εξασφαλίσει εργασία σε περισσότερους από ότι παρείχε το ναυπηγείο κατά τις δεκαετίες της βιομηχανικής άνθησης.⁴⁷

Τα σχέδια ανάπλασης που ακολουθήθηκαν επικεντρώνονταν σε συγκεκριμένες προβληματικές περιοχές και δεν αντιμετώπισαν την πόλη ως σύνολο. Αρκετοί ήταν εκείνοι που υποστήριζαν ότι ήταν λάθος η επιλογή της εγκατάστασης του μουσείου σε μια συγκεκριμένη περιοχή, την περιοχή Abandoibarra. Οι ανάγκες της πόλης και των κατοίκων της δεν καλύφθηκαν με την κατασκευή εγκαταστάσεων μεγάλης κλίμακας.⁴⁸

Παρόλη την δυσaréσκεια, το σίγουρο είναι ότι οι αναπλάσεις που συνέβησαν στην παραποτάμια περιοχή ανέδειξαν το Bilbao και το μετέτρεψαν σε πόλο έλξης επενδυτών και τουριστών.⁴⁹

Ο χρονικός ορίζοντας που έθεσαν οι υπεύθυνοι για την πραγματοποίηση των στόχων είναι το 2010. Ως τότε η περιοχή θα είναι υπό παρακολούθηση και τότε θα αποφασιστεί αν οι αποφάσεις που πάρθηκαν ήταν προς τις σωστές κατευθύνσεις.⁵⁰

⁴⁶ Lorenzo Vicario&P.M.Monje, (2003), «Another ‘Guggenheim Effect’? The Generation of a Potentially Gentrifiable Neighbourhood in Bilbao»

⁴⁷ Ibon Areso Bilbao’s strategic evolution. From the industrial to the post-industrial city.

⁴⁸ Frank Moulaert, Eric Swymgedouw ,(1997-1999),«Urban Redevelopment and Social Polarization in the Cities»

⁴⁹ Ibon Areso Bilbao’s strategic evolution. From the industrial to the post-industrial city.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Περιπτώσεις μελέτης ελληνικών αστικών αναπλάσεων με αξιοποίηση επιφανειακών υδάτων.

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι αναπλάσεις/επεμβάσεις που αξιοποίησαν ή συνδέθηκαν με επιφανειακά ύδατα σε πέντε ελληνικές πόλεις με σκοπό την τοπική ανάπτυξη. Ειδικότερα γίνεται αναφορά στα χαρακτηριστικά και το χρονικό των προσπαθειών ανάπλασης σε θέσεις δίπλα ή γύρω από ποτάμια ή λίμνες. Οι περιπτώσεις μελέτης είναι η παραλίμνια περιοχή της λίμνης Παμβώτιδας στα Ιωάννινα, η παραποτάμια περιοχή του ποταμού Ληθαίου στα Τρίκαλα, η παραποτάμια περιοχή του ποταμού Πηνειού στη Λάρισα, και η παραλίμνια περιοχή της λίμνης Ορεστιάδα στην Καστοριά.

ΧΑΡΤΗΣ 4: Πόλεις περιπτώσεων μελέτης⁵¹

⁵⁰ Frank Moulaert, Eric Swymgedouw, (1997-1999), «Urban Redevelopment and Social Polarization in the Cities»

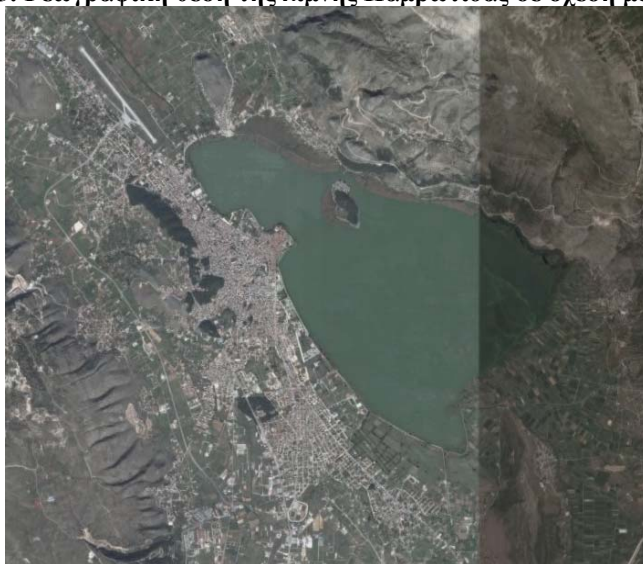
⁵¹ Ιστοσελίδα Υπουργείο Πολιτισμού, (<http://www.culture.gr/> 21/5/2008), επεξεργασία συγγραφέα

2.1 Ιωάννινα– λίμνη Παμβώτιδα

2.1.1 Γεωγραφικά - Ιστορικά χαρακτηριστικά

Τα Ιωάννινα είναι η πρωτεύουσα του Νομού Ιωαννίνων και της Ηπείρου και παράλληλα η μεγαλύτερη πόλη του Νομού, με περίπου 70.000 κατοίκους. Η γεωγραφική θέση των Ιωαννίνων είναι καίρια καθώς αποτελούν την αρχή της Εγνατίας οδού, αλλά και φυσικό όριο Ελλάδας με την Ευρώπη και της Ηπείρου με τα Ιόνια νησιά. Η ίδρυση των Ιωαννίνων ανάγεται στη βυζαντινή περίοδο. Τα Ιωάννινα βρίσκονται στο βορειοδυτικό κομμάτι της ηπειρωτικής Ελλάδας, και στο κέντρο του Νομού τους. Είναι κτισμένα στο κέντρο ενός οροπεδίου με φυσική οχύρωση τα όρη Μιτσικέλι, και το ύψωμα του Μπιζανίου. Στα βορειοανατολικά της πόλης δεσπόζει η λίμνη Παμβώτιδα η οποία τροφοδοτείται από πηγές του όρους Μιτσικέλι. Η λίμνη αποτελεί ένα ευαίσθητο οικοσύστημα και ανήκει στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών ΦΥΣΗ 2000 λόγω των σημαντικών ενδιαιτημάτων και των σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας. Το βάθος της φτάνει τα 13 μέτρα και έχει περίμετρο 33 χιλιόμετρα. Το πλάτος της φτάνει τα 5 χιλ., το μήκος 7,5 χιλ και η επιφάνεια της είναι 23 τ.χλμ.⁵²

ΧΑΡΤΗΣ 5: Γεωγραφική θέση της λίμνης Παμβώτιδας σε σχέση με την πόλη⁵³

Όταν αναφερόμαστε στην πόλη των Ιωαννίνων σε όλους έρχεται στο νου το νησάκι, η ιστορία της κυρά Φροσύνης και ο πνιγμός της στα νερά της λίμνης. Σήμερα

⁵² Ιστοσελίδα οδηγού πόλης για κάθε Νομό, (<http://www.e-city.gr> ,1/10/2008)

⁵³ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

στο νησάκι, το οποίο αποτελεί το μοναδικό νησί λίμνης που κατοικείται στην Ευρώπη, κατοικούν περίπου 500 μόνιμοι κάτοικοι που απαρτίζουν ιδιαίτερη κοινότητα.⁵⁴

Εικόνα 13: Το νησάκι στη λίμνη Παμβώτιδα⁵⁵

Αν και η ιστορία-προϊστορία της λίμνης ξεκινάει πριν από 3500 περίπου χρόνια, περισσότερο συνδεδεμένη με τη λίμνη είναι η νεότερη ιστορία των Ιωαννίνων, που συνδέθηκε με την Οθωμανική κατοχή. Το σύνολο του πληθυσμού που κατοικεί σήμερα στην ευρύτερη περιοχή της λίμνης πλησιάζει τα 100.000 άτομα. Κατά τη διάρκεια των αιώνων, διαπιστώθηκε ότι ο ρόλος της λίμνης στην ανάπτυξη της πόλης ήταν καθοριστικός καθώς κατά το παρελθόν αποτελούσε πόρο επιβίωσης για τους κατοίκους των Ιωαννίνων. Σήμερα η χρήση της λίμνης έχει περιοριστεί στην άντληση ύδατος για άρδευση χωραφιών του κάμπου και παράλληλα αποτελεί χώρο ανάπτυξης πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων π.χ. διεξαγωγή αγώνων.⁵⁶

⁵⁴Ιστοσελίδα Φορέα Διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας, (<http://www.lakepamvotis.gr/> 1/10/2008)

⁵⁵ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

⁵⁶Ιστοσελίδα Φορέα Διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας, (<http://www.lakepamvotis.gr/> 1/10/2008)

2.1.2 Αναφορά στα περιβαλλοντικά προβλήματα της λίμνης Παμβώτιδας

Η γεωμορφολογική αλλαγή της λίμνης Παμβώτιδας είναι γεγονός καθώς το μέγεθος και το βάθος της συνεχώς μειώνεται. Η κακή ποιότητα του φυσικού της περιβάλλοντος χειροτέρεψε βασικά για δύο λόγους. Πρώτον, μετά την κατασκευή του φράγματος στο χωριό Πέραμα (κοντινό στη λίμνη χωριό) η κανονική ανανέωση του ύδατος μειώθηκε και δεύτερον λόγω της ανεξέλεγκτης άντλησης ύδατος από τη λίμνη, καθώς καλύπτει αρδευτικές ανάγκες της ευρύτερης πεδιάδας του λεκανοπεδίου Ιωαννίνων. Παράλληλα η αφαίρεση της βλάστησης από το όρος Μιτσικέλι εξηγεί την αποσάθρωση των βράχων και την πτώση μεταφερόμενου υλικού στη λίμνη με αποτέλεσμα να μειώνεται το βάθος της.⁵⁷

Εικόνα 14: Προβλήματα ρύπανσης λίμνης Παμβώτιδας⁵⁸

Η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος της λίμνης είναι σήμερα υποβαθμισμένη. Σε καθημερινή βάση δέχεται μεγάλο μέρος των λυμάτων από την πόλη των Ιωαννίνων. Ρύποι από διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες, λύματα κατοικιών αλλά και του Γενικού Νοσοκομείου, φυτοφάρμακα-λιπάσματα από καλλιεργούμενες περιοχές αλλά και απόβλητα από μικρές βιομηχανίες καταλήγουν στη λίμνη καταστρέφοντας το οικοσύστημά της. Στη ρύπανση οφείλεται και η άσχημη μυρωδιά που έρχεται από τη λίμνη, συνήθως τους καλοκαιρινούς μήνες. Παράλληλα, παρουσιάζεται και το πρόβλημα του ευτροφισμού.⁵⁹

⁵⁷ Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org>, 1/10/2008)

⁵⁸ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

⁵⁹ Τοπική εφημερίδα Ιωαννίνων, «ο Ηπειρωτικός Αγών»

2.1.3 Επεμβάσεις/Αναπλάσεις και οι ανάγκες που κάλυψαν

Μέχρι πριν λίγους μήνες πραγματοποιούνταν, με φορέα το Δήμο Ιωαννιτών, ήπιας ανάπτυξης έργα στην παραλίμνια περιοχή και αφορούσαν βασικά στη βελτίωση της εικόνας του μώλου, (π.χ. πεζοδρομήσεις). Οι περισσότερες επεμβάσεις αφορούν σε καταστήματα αναψυχής, όπως για παράδειγμα ψαροταβέρνες.

Εικόνα 15: Εικόνα του μώλου⁶⁰

Εικόνα 16: Βελτίωση της παραλίμνιας περιοχής στην πόλη των Ιωαννίνων⁶¹

Στα Ιωάννινα συστήθηκε και λειτουργεί από το 2003 ο «Φορέας Διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας» με Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργείων ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Γεωργίας και Ανάπτυξης, ως θεσμοθετημένο διαχειριστικό όργανο του λεκανοπεδίου. Τα έργα που εκτελούνται μέσω του φορέα αφορούν στην προστασία και στην ανάδειξη της λίμνης. Στόχοι του φορέα είναι η διαφύλαξη και παρακολούθηση του οικοσυστήματος της λίμνης αλλά και η περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των πολιτών.

Τα κυριότερα έργα που εκτελούνται είναι:

Η «Λειτουργία του φορέα διαχείρισης και της προστατευόμενης περιοχής της λίμνης Παμβώτιδας» και «Περιβαλλοντική ανάδειξη προστατευόμενης περιοχής λίμνη

⁶⁰ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

⁶¹ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

Παμβώτιδας Ιωαννίνων» τα οποία χρηματοδοτούνται από το Ε.Π.ΠΕΡ (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον) που χρηματοδοτήθηκε από το Γ' ΚΠΣ και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Επίσης με το πρόγραμμα χρηματοδότησης η «κοινωνία της πληροφορίας» αξιοποιούνται νέες τεχνολογίες (GIS) και μπορεί να υπάρξει μια συστηματική παρακολούθηση των παραμέτρων της λίμνης και των οικοτόπων της και σε τυχόν περιβ/κη υποβάθμιση να επέμβουν. Με αυτό το πρόγραμμα έχει ήδη ολοκληρωθεί (έτος ολοκλήρωσης του έργου 2008) το έργο «Ανάπτυξη και εφαρμογή ευφυούς συστήματος τηλεματικής για την προστασία-Διαχείριση και Ανάδειξη του υδρολογικού οικοσυστήματος της λίμνης Παμβώτιδας» το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος ΠΕΠ Ηπείρου 2000-2006 με συνολική χρηματοδότηση 225.811 ευρώ.⁶²

Το Μάιο του 2008, με αρμόδιο φορέα την Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων ολοκληρώθηκε έργο χρηματοδοτούμενο από την Π.Ε.Π. Ηπείρου με 2.950.000 ευρώ και αφορούσε στην κατασκευή ποδηλατοδρόμου στην παραλίμνια περιοχή.⁶³

Τον τελευταίο χρόνο (2008) έχουν αρχίσει να μελετώνται έργα μεγαλύτερης κλίμακας που αφορούν στην αντικατάσταση μέρους του αρδευτικού δικτύου στοχεύοντας στο να περιοριστεί η σπατάλη νερού και στην αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος της λίμνης. Υπεύθυνος φορέας για το έργο αυτό είναι το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης. Η μελέτη για το έργο χρηματοδοτήθηκε από το Γ' ΚΠΣ και ο προϋπολογισμός της μελέτης άγγιξε τα 26.000.000 ευρώ.⁶⁴

Επίσης ένα αρκετά ελπιδοφόρο έργο που αφορά στην προστασία και στην ανάδειξη της περιοχής είναι η κατασκευή Περιβαλλοντικού Πάρκου μόλις 5 χλμ από την πόλη. Η πρόταση που κατατέθηκε πέρυσι (2008) από την Ορνιθολογική εταιρεία Ελλάδος κινείται στην κατεύθυνση της βιώσιμης διαχείρισης, διατήρησης και ανάδειξης μέρους της παραλίμνιας ζώνης.⁶⁵

⁶² Ιστοσελίδα Φορέα Διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας, (<http://www.lakepamvotis.gr/> 1/10/2008)

⁶³ Τηλεφωνική συνέντευξη με κα. Δημουλά, υπάλληλο της Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης

⁶⁴ Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο της Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων

⁶⁵ Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο Ορνιθολογικής εταιρείας Ελλάδος

Τα τελευταία χρόνια η λίμνη αποτελεί κέντρο διεξαγωγής διεθνών αθλητικών συναντήσεων, κωπηλασίας, κανόε-καγιάκ και σκι. Αναδείχθηκε σε πλέον δημοφιλές το άθλημα της κωπηλασίας, όπου, μέσω του Ναυτικού Ομίλου Ιωαννίνων διοργανώνονται αγώνες στη λίμνη. Σημαντικό αθλητικό γεγονός που έλαβε χώρα στη λίμνη των Ιωαννίνων αναφέρεται το 71ο Πανελλήνιο πρωτάθλημα Κωπηλασίας. Εκτός από την ενασχόληση σε επαγγελματικό επίπεδο ο Ναυτικός Όμιλος Ιωαννίνων χορηγεί και ερασιτεχνικές άδειες κωπηλασίας.⁶⁶

Από το Φορέα διαχείρισης λίμνης πληροφορηθήκαμε ότι η λίμνη Παμβώτιδα σπανίως αποτελεί χώρο ανάπτυξης πολιτιστικών δραστηριοτήτων π.χ. μουσικό φεστιβάλ.

⁶⁶ Ιστοσελίδα Δήμου Ιωαννίνων, (<http://www.ioannina.gr/> 1/10/2008)

2.1.4 Γνώμες των κατοίκων για τις αναπλάσεις

Οι κάτοικοι των Ιωαννίνων απευθύνονται στο Φορέα Διαχείρισης της Λίμνης για τυχόν καταγγελίες ή για να εκφράσουν ορισμένα παράπονα που αφορούν στη λίμνη Παμβώτιδα. Αυτό μπορεί να γίνει εύκολα είτε μέσω της ιστοσελίδας είτε μέσω του τηλεφωνικού κέντρου του Φορέα Διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας.⁶⁷

Αρκετοί είναι οι σύλλογοι, οι φορείς αλλά και οι κάτοικοι των Ιωαννίνων που έχουν καταγγείλει καταπατήσεις εκτάσεων, που δημιουργήθηκαν από την υποχώρηση υδάτων στην παραλίμνια περιοχή. Το κομμάτι του περιβάλλοντα χώρου της λίμνης που έχει επέμβει ο άνθρωπος υπερβαίνει το 50% και εφιστάται η προσοχή από πολλούς κατοίκους ότι εάν δεν υπάρξει περιορισμός στην ανθρώπινη επέμβαση, θα αλλοιωθεί πλήρως η φυσική εικόνα της λίμνης. Άλλωστε ένα μεγάλο ποσοστό των επεμβάσεων είναι παράνομες, καθώς πραγματοποιείται από καταπατητές, που δεν έχουν νόμιμα δικαιώματα στην έκταση.⁶⁸ Όπως δε μας ενημέρωσε η υπεύθυνη της επιτροπής επιτροπή οριοθέτησης της λίμνης κα Νικολού, προτεραιότητα της επιτροπής είναι να περιοριστούν οι καταπατήσεις, για τον έλεγχο των οποίων και έχουν την σχετική αρμοδιότητα.⁶⁹

Τα ήπιας ανάπτυξης έργα στην περιοχή του μώλου (πεζόδρομοι, ποδηλατοδρόμοι) έχουν βελτιώσει αρκετά εικόνα της παραλίμνιας περιοχής προς την πλευρά της πόλης των Ιωαννίνων, αλλά δυστυχώς η δυσωδία της λίμνης εξακολουθεί να απασχολεί μέχρι σήμερα την τοπική Αυτοδιοίκηση, ως στοιχείο υποβάθμισης της ποιότητας ζωής του Δήμου, εκτός του γεγονότος ότι και η φυσική ποιότητα των υδάτων της λίμνης συνεχώς υποβαθμίζεται μετατρέποντας την σε στοιχείο υποβάθμισης της περιοχής. Όσον αφορά τα μεγαλύτερης έκτασης έργα που αφορούν στην αντικατάσταση μέρους του αρδευτικού δικτύου καθώς και στην κατασκευή του Περιβαλλοντικού Πάρκου συγκεντρώνουν τη συναίνεση και την κοινωνική αποδοχή των δημοτών. Όπως διαβάσαμε σε τοπική εφημερίδα αρκετοί υποστηρίζουν ότι η ύπαρξη ενός Περιβαλλοντικού Πάρκου μπορεί να αποτελέσει «πρότυπο παράδειγμα για το πώς η βιώσιμη διαχείριση ενός υδροβιότοπου μπορεί να βελτιώσει την τοπική οικονομία και την ποιότητα ζωής των κατοίκων».⁷⁰

⁶⁷ Ιστοσελίδα Φορέα Διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας, (<http://www.lakepamvotis.gr/> 1/10/2008)

⁶⁸ Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο Φορέα Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας

⁶⁹ Τηλεφωνική συνέντευξη με κα. Νικολού, υπάλληλο Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων

⁷⁰ Ιστοσελίδα τοπικής εφημερίδας Ιωαννίνων «Πρωινός λόγος», (<http://www.proinoslogos.gr>, 10.04.2008)

2.2 Τρίκαλα – ποταμός Ληθαίος

2.2.1 Γεωγραφικά - Ιστορικά χαρακτηριστικά

Τα Τρίκαλα είναι η πρωτεύουσα του Νομού Τρικάλων και σύμφωνα με την απογραφή του 2001 η πόλη των Τρικάλων αριθμεί περίπου 50.000 κατοίκους. Η γεωγραφική θέση των Τρικάλων είναι σημαντική καθώς βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας. Τα Τρίκαλα είναι πόλη της Δυτικής Θεσσαλίας στα νοτιοδυτικά του ομώνυμου Νομού.⁷¹

Η πόλη των Τρικάλων είναι χτισμένη πάνω από την αρχαία πόλη Τρίκκη, η οποία ιδρύθηκε γύρω στην 3η χιλιετία π.Χ. και ονομάστηκε έτσι από τη νύμφη Τρίκκη, κόρη του Πηνειού. Στις όχθες του ποταμού Ληθαίου γεννήθηκε και έζησε ο περίφημος γιατρός της αρχαιότητας, Ασκληπιός.⁷²

ΧΑΡΤΗΣ 6: Ποταμός Ληθαίος διατρέχει τα Τρίκαλα⁷³

Τα Τρίκαλα διασχίζονται από τον ποταμό Ληθαίο, πράγμα σπάνιο για ελληνική πόλη. Ο ποταμός Ληθαίος πηγάζει από τα Αντιχάσια όρη, έχει μήκος 36 χλμ. και αποτελεί παραπόταμο του ποταμού Πηνειού. Κατά το παρελθόν ο ποταμός είχε ζωτικό ρόλο στην ανάπτυξη της πόλης και στις δύο όχθες του. Εξακολουθεί και σήμερα να έχει ζωτικό ρόλο καθώς τροφοδοτεί με νερό τόσο οικιστικές χρήσεις όσο και αρδευτικές (π.χ. τροφοδοτεί με νερό 14.000στρ. καλλιέργειες). Ο ποταμός Ληθαίος διασχίζει την πόλη και χρησιμοποιείται καθημερινά από τους ντόπιους αλλά

⁷¹ Ιστοσελίδα Δήμου Τρικκαίων, (<http://www.trikalacity.gr/> 15/10/2008)

⁷² Ιστοσελίδα Δήμου Τρικκαίων, (<http://www.trikalacity.gr/> 15/10/2008)

⁷³ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

και από τους τουρίστες ως γεωγραφικό σημείο αναφοράς, για τον προσανατολισμό τους π.χ. δίπλα από το ποτάμι, ανατολικά του ποταμού.⁷⁴

Εικόνα 17: Ποταμός Αηθαίος και η διαδρομή του μέσα στην πόλη⁷⁵

⁷⁴ Ιστοσελίδα Δήμου Τρικκαίων, (<http://www.trikalacity.gr/> 15/10/2008)

⁷⁵ Ιστοσελίδα Δήμου Τρικκαίων, (<http://www.trikalacity.gr/> 15/10/2008)

2.2.2 Αναφορά στα περιβαλλοντικά προβλήματα του ποταμού Ληθαίου

Κατά διαστήματα ο ποταμός Ληθαίος εμφανίζει κηλίδες ρύπανσης με διάφορες αποχρώσεις που πιθανώς προέρχονται από κάποια παράνομη δραστηριότητα, όπως π.χ. η εκροή βιομηχανικών λυμάτων. Δυστυχώς η συνήθης στάση των υπευθύνων είναι να δηλώνουν άγνοια για την αιτία της ρύπανσης, όπως εκδηλώνεται.⁷⁶

Το καλοκαίρι του 2008 στον ποταμό παρουσιάστηκε σημαντική επιδείνωση της κατάστασης της ρύπανσης. Λόγω της έντονης γεωργικής καλλιέργειας και κτηνοτροφικής δραστηριότητας ο ποταμός επιβαρύνεται συνεχώς από φυτοφάρμακα και επιβλαβείς ουσίες και παράλληλα δέχεται σημαντική ρύπανση από αστικά και βιομηχανικά απόβλητα. Η ανεξέλεγκτη κατάσταση διαφάνηκε ιδιαίτερα με το γεγονός ότι ξεβράστηκαν στις όχθες του ποταμού νεκρά ψάρια, ως αποτέλεσμα της ρύπανσης.⁷⁷

Οι κοίτες του ποταμού έχουν να καθαριστούν εδώ και εξήντα χρόνια και κατά τους χειμερινούς μήνες υπάρχει πάντα ο φόβος για πλημμύρες καθώς η ροή των νερών εμποδίζεται από κορμούς δέντρων και φερτά υλικά. Παράλληλα, ο ποταμός Ληθαίος κατά τους καλοκαιρινούς μήνες αντιμετωπίζει το πρόβλημα της λειψυδρίας.⁷⁸

Εικόνα 18: Η άσχημη εικόνα του ποταμού Ληθαίου⁷⁹

⁷⁶ Ιστοσελίδα blog που αφορούσε στα Τρίκαλα (<http://news.pathfinder.gr/ecology/> 16/4/2008)

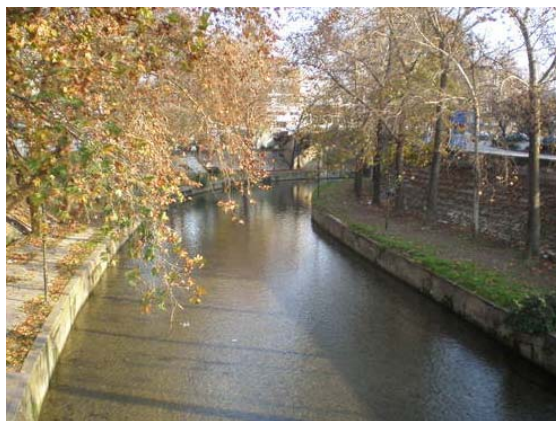
⁷⁷ Ιστοσελίδα portal στα Τρίκαλα, (<http://www.trikaland.gr/> 14/10/2008)

⁷⁸ Ιστοσελίδα ΣΚΑΙ, (<http://www.skai.gr/> 15/10/2008)

⁷⁹ Ιστοσελίδα εφημερίδας «Έθνος», (<http://www.ethnos.gr/> 10/7/2008)

2.2.3 Επεμβάσεις/Αναπλάσεις και οι ανάγκες που κάλυψαν

Οι περισσότερες επεμβάσεις που έχουν γίνει στην παραποτάμια περιοχή του ποταμού Ληθαίου χρονολογούνται εδώ και τριάντα χρόνια. Όπως μας ενημέρωσε η, υπάλληλος Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Τρικάλων κα Τσαπάλα, κανένα άλλο έργο δεν έχει κατασκευαστεί και καμία άλλη παρέμβαση δεν έχει γίνει από τότε. Οι επεμβάσεις που χρονολογούνται τριάντα χρόνια αφορούσαν στην κατασκευή δέκα γεφυρών (οι πέντε από αυτές είναι αποκλειστικά για πεζούς), κατά μήκος της κοίτης ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία των δύο οχθών, καθώς επίσης και σε επεμβάσεις για διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου. Τα χρήματα για τα έργα αυτά προήλθαν από το Δήμο χωρίς να μας γνωστοποιήσουν αναλυτικότερα στοιχεία.⁸⁰

Εικόνα 19: Κοίτες ποταμού Ληθαίου στα Τρίκαλα⁸¹

Εικόνα 20: Γέφυρα που διευκολύνει την επικοινωνία των δύο οχθών⁸²

Η επικοινωνία των δύο όχθων του ποταμού είναι ικανοποιητική και δεν υπάρχει ανάγκη για κατασκευή νέων γεφυρών. Σπουδαιότερη γέφυρα είναι η

⁸⁰ Τηλεφωνική συνέντευξη με κα Τσαπάλα, υπάλληλο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Τρικάλων

⁸¹ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

⁸² Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

Κεντρική γέφυρα της πόλης. Η κεντρική πεζογέφυρα κατασκευάστηκε το 1886 από Γάλλους μηχανικούς και είναι μεταλλική. Μέχρι το 1996 λειτουργούσε και ως γέφυρα οχημάτων. Είναι ο συνδετικός κρίκος της πόλης καθώς ενώνει τον πιο εμπορικό δρόμο των Τρικάλων, την οδό Ασκληπιού με την Κεντρική πλατεία των Ηρώων Πολυτεχνείου⁸³

Εικόνα 21: Ποταμός Ληθαίος και η διαδρομή του μέσα στην πόλη⁸⁴

Αξίζει να αναφερθεί ότι υπάρχουν και μέρη του ποταμού Ληθαίου στη διαδρομή του στον αστικό ιστό που δεν έχουν υποστεί καμία επέμβαση και είναι ανέπαφο το φυσικό του περιβάλλον.

Εικόνα 22: Ανέπαφο το φυσικό περιβάλλον του ποταμού στη διαδρομή του στο Δήμο⁸⁵

Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της λειψυδρίας του ποταμού Ληθαίου, το έτος 2002 με φορέα τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Τρικάλων και με χρηματοδότηση ύψους 8.000.000 ευρώ από το Γ'ΚΠΣ, η Νομαρχία προέβη σε κατασκευή φράγματος κοντά στο δημοτικό αντλιοστάσιο, για να ελέγχεται η ροή του νερού και να διοχετεύεται όποτε υπάρχει ανάγκη.^{86 87}

⁸³ Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/> 20/10/2008)

⁸⁴ Ιστοσελίδα Δήμου Τρικαίων, (<http://www.trikalacity.gr/> (15/10/2008)

⁸⁵ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

⁸⁶ Ιστοσελίδα ΣΚΑΙ, (<http://www.skai.gr/> 15/10/2008)

⁸⁷ Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Τρικάλων

Το τρέχον έτος, 2008, η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση για να λύσει τα περιβαλλοντικά προβλήματα έθεσε σε εφαρμογή το έργο « Βελτίωση – Συντήρηση – Καθαρισμός Κοίτης Ληθαίου» το οποίο είναι συνολικού κόστους 300.000 ευρώ και αφορά σε διαδρομή 30 χλμ του ποταμού στο Νομό. Όπως τόνισε ο Νομάρχης Τρικάλων κ. Ηλίας Βλαχογιάννης σε ομιλία του: «με το τέλος της εργολαβίας αυτή η περιοχή θα είναι εντελώς μία διαφορετική περιοχή και θα μπορέσει η Δημοτική Αρχή να αναπλάσει τις παραποτάμιες όχθες έτσι ώστε οι κάτοικοι να μην αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα.».⁸⁸

Αξίζει να αναφερθεί ότι μετά από πρωτοβουλία του Δημάρχου Τρικαίων κ. Μιχάλη Ταμήλου, το Φεβρουάριο του 2006, εκπρόσωποι από είκοσι δύο δήμους συναντήθηκαν στα Τρίκαλα και συγκρότησαν το «Ελληνικό δίκτυο Πόλεων με ποτάμια». Το δίκτυο αυτό με έδρα το Δήμο Τρικαίων είναι: «μια αστική μη κεντροσκοπική εταιρεία με σκοπό τη συνεργασία των πόλεων με ποτάμια προκειμένου να αντιμετωπισθούν από κοινού περιβαλλοντικά προβλήματα και να επιτευχθεί η οικονομική ανάπτυξη των Δήμων-μελών, με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή κοινών δράσεων και στρατηγικών». Το ελληνικό δίκτυο έχει ενταχθεί στην «Ευρωπαϊκή Ένωση Περιοχών με Ποτάμια» (Union des Terres de Rivières) με στόχο τη συμμετοχή του στη δυνατότητα προώθησης κοινών ευρωπαϊκών προγραμμάτων.⁸⁹

Πληροφορηθήκαμε από το Δήμο Τρικαίων ότι παραποτάμια δεν πραγματοποιείται καμία αθλητική δραστηριότητα ενώ πολιτιστικές δραστηριότητες πλέον στον ποταμό Ληθαίο δεν πραγματοποιούνται. Κατά το παρελθόν, (δεκαετία '00), με πρωτοβουλία του τότε Δημάρχου, οργανώθηκαν για δύο καλοκαίρια τετραήμερες πολιτιστικές εκδηλώσεις με εξέδρα που στήνονταν στον ποταμό και πραγματοποιούνταν συναυλίες.⁹⁰

⁸⁸ Ιστοσελίδα ΣΚΑΙ, (<http://www.skai.gr/> 15/10/2008)

⁸⁹ Ιστοσελίδα «Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια»(<http://www.potami.gr>)

⁹⁰ Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικαίων

2.2.4 Γνώμες των κατοίκων για τις αναπλάσεις

Ο Δήμος αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες παρέχει στους δημότες του δυνατότητες που δεν υπάρχουν σε καμία άλλη ελληνική πόλη κάνοντας τα Τρίκαλα την πρώτη ελληνική ηλεκτρονική πόλη. Σε ολόκληρη την πόλη είναι εγκαταστημένοι οχτώ κόμβοι οι οποίοι συνδέουν την πόλη με ασύρματο internet. Η πρόσβαση στο internet είναι εύκολη από οποιοδήποτε υπαίθριο σημείο.⁹¹

Στο τομέα της επικοινωνίας και του διαλόγου τα Τρίκαλα πρωτοπορούν. Μέσω μιας ιστοσελίδας (e-dialogos) όλοι όσοι ζουν και εργάζονται στα όρια του Δήμου Τρικκαίων μπορούν να εμπλακούν άμεσα στη διαδικασία σχεδιασμού και υλοποίησης πολιτικής και δράσεων στην πόλη τους. Η ιστοσελίδα αυτή δίνει στους πολίτες την δυνατότητα να παρακολουθούν ζωντανά συζητήσεις στο Δημοτικό Συμβούλιο αλλά παράλληλα και να επεμβαίνουν.⁹²

Τα Τρίκαλα, επίσης, διαθέτουν και υπηρεσία παραπόνων με την ονομασία «Δημοσθένης» η οποία λειτουργεί από το 2006. Προβλήματα και παράπονα που αφορούν τον ποταμό Ληθαίο αλλά και οποιοδήποτε άλλο ζήτημα μπορούν να εκφραστούν, μέσω e-mail, τηλεφώνου, ή απλά επίσκεψης στα γραφεία του «Δημοσθένη». Μέχρι σήμερα περισσότερα από 5.500 προβλήματα έχουν κατατεθεί στο Δήμο Τρικκαίων. Πρώτο στην κατάταξη πρόβλημα που θέτουν οι πολίτες είναι η αντικατάσταση λαμπτήρων. Συνολικά, έχουν κατατεθεί 2.400 τέτοια αιτήματα. Το αμέσως επόμενο πρόβλημα που έχει τεθεί είναι η αποκομιδή ογκωδών αντικειμένων. Σε αυτό τον τομέα κατατέθηκαν 1.400 αιτήματα. Επίσης, 267 δημότες έθεσαν θέμα αποκομιδής απορριμμάτων. Ελάχιστοι εξέφρασαν κάποιο παράπονο που να αφορά στις αναπλάσεις ή προβλήματα σχετικά με τον ποταμό Ληθαίο.⁹³

Προφανώς η εικόνα που παρουσιάζει η πόλη τους, τους ικανοποιεί ή την έχουν συνηθίσει.⁹⁴

⁹¹ Ιστοσελίδα διαλόγου στα Τρίκαλα, (<http://www.e-trikala.gr/> 15/10/2008)

⁹² Ιστοσελίδα ανοιχτού διαλόγου, (<http://www.edialogos.gr/portal> 15/10/2008)

⁹³ Ιστοσελίδα διαλόγου στα Τρίκαλα, (<http://www.e-trikala.gr/> 15/10/2008)

⁹⁴ Ιστοσελίδα εφημερίδα το Έθνος, (<http://www.ethnos.gr/>)

2.3 Λάρισα– ποταμός Πηνειός

2.3.1 Γεωγραφικά - Ιστορικά χαρακτηριστικά

Η Λάρισα είναι πρωτεύουσα του Νομού Λαρίσης και ο πληθυσμός της, σύμφωνα με την απογραφή του 2001, ανέρχεται σε περίπου 130.000 κατοίκους. Το γεγονός αυτό καθιστά το Δήμο Λαρίσης έβδομο σε πληθυσμό στη χώρα. Η Λάρισα είναι πανάρχαια πόλη και κατοικείται σχεδόν 4.000 χρόνια. Το όνομα της –Λάρισα- είναι πελασγικό και σημαίνει οχυρωμένος λόφος ή ακρόπολη. Σύμφωνα με ένα μύθο, η πόλη χτίστηκε στην πελασγική περίοδο από το Λάρισα, γιο του Πελασγού. Η προνομιούχα γεωγραφική της θέση είναι φανερή καθώς βρίσκεται στον άξονα Νότου-Βορρά και από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα αναφέρεται κάποια εμπορική δραστηριότητα. Βρίσκεται δίπλα στο Θερμαϊκό κόλπο και στην εύφορη γη της Θεσσαλικής πεδιάδας, στοιχεία που συνετέλεσαν στο να γίνει πέρασμα και τόπος συνάντησης φυλών και πολιτισμών.

ΧΑΡΤΗΣ 7: Πηνειός ποταμός που διατρέχει το Δήμο, και παραπόταμος του⁹⁵

Η Λάρισα βρίσκεται στο κέντρο του ανατολικού τμήματος της Θεσσαλικής πεδιάδας, το οποίο καταλαμβάνει σχεδόν εξ ολοκλήρου ο Νομός Λαρίσης. Από την πόλη της Λαρίσας διέτρεχε ο ποταμός Πηνειός ο οποίος τροφοδοτείται από αρκετούς παραπόταμους. Οι κυριότεροι παραπόταμοί του είναι ο Τιταρήσιος, ο Ενιπέας, ο

⁹⁵ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

Καλέτζης και ο Ληθαίος. Ο Πηνειός ποταμός πήρε τη σημερινή του μορφή μετά από ρήγμα που δημιουργήθηκε στην κοιλάδα των Τεμπών. Το ρήγμα αυτό προκάλεσε την απομάκρυνση των υδάτων της τότε Θεσσαλικής λίμνης. Μέχρι το 1986 οι ανάγκες των κατοίκων της Λάρισας σε πόσιμο νερό καλύπτονταν αποκλειστικά από τον Πηνειό ποταμό. Όμως, η συνεχώς αυξανόμενη ζήτηση νερού για το πότισμα της Θεσσαλικής πεδιάδας σε συνδυασμό με την ρύπανση του, οδήγησε στην αναζήτηση νέων πηγών νερού. Σήμερα οι ανάγκες της Λάρισας σε πόσιμο νερό καλύπτονται κατά 100% από υπόγεια νερά μέσω γεωτρήσεων. Η μέση τιμή παροχής ποταμού είναι 50,79 κυβικά μέτρα/δευτ.⁹⁶ Το συνολικό μήκος του ποταμού φτάνει τα 216χλμ. καθιστώντας τον, τον τρίτο μεγαλύτερο σε μήκος ποταμό της χώρας.⁹⁷

⁹⁶ Ιστοσελίδα Υπουργείου ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., (<http://www.minenv.gr/> 19/10/2008)

⁹⁷ Ιστοσελίδα Δήμου Λάρισας, (<http://www.larissa-dimos.gr/> 17/10/2008)

2.3.2 Αναφορά στα περιβαλλοντικά προβλήματα του ποταμού Πηνειού

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ποταμός Πηνειός είναι μεγάλα και αρκετοί είναι οι κάτοικοι που χαρακτηρίζουν τον ποταμό Πηνειό σαν ένα «νεκρό» ποταμό χωρίς ίχνος ζωής, σαν ένα μακρύ οχετό λυμάτων που δυστυχώς όλες οι παραποτάμιες βιομηχανίες αποδεδειγμένα ρυπαίνουν το ποτάμι και οι φορείς της πολιτείας αδυνατούν να ελέγξουν την κατάσταση.⁹⁸

Λόγω της έντονης γεωργικής καλλιέργειας και κτηνοτροφικής δραστηριότητας στη θεσσαλική πεδιάδα ο Πηνειός ποταμός επιβαρύνεται συνεχώς από φυτοφάρμακα και επιβλαβείς ουσίες και παράλληλα δέχεται σημαντική ρύπανση από αστικά και βιομηχανικά απόβλητα.⁹⁹

Αποδεδειγμένα, αγωγοί που μαζεύουν τα απόβλητα των εγκαταστάσεων του αστικού ΚΤΕΛ καταλήγουν απ' ευθείας στο ποτάμι, αλλά και πάλι οι υπεύθυνοι δεν κάνουν κάτι γι' αυτό.¹⁰⁰

Εικόνα 23: Αγωγοί με απόβλητα των εγκαταστάσεων του αστικού ΚΤΕΛ ρυπαίνουν το ποτάμι¹⁰¹

Οι αλλοιώσεις που έχει υποστεί ο ποταμός λόγω του εγκιβωτισμού της κοίτης του, της κατασκευής αρδευτικών δικτύων αλλά και της κατασκευής παράνομων φραγμάτων δυσχεραίνουν την κατάσταση.¹⁰²

⁹⁸ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα, (<http://www.larissablogs.gr/> 28/5/ 2008)

⁹⁹ Ιστοσελίδα Δήμου Λάρισας, (<http://www.larissa-dimos.gr/> 17/10/2008)

¹⁰⁰ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα, (<http://www.larissablogs.gr/> 28/5/ 2008)

¹⁰¹ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα, (<http://www.larissablogs.gr/> 28/5/ 2008)

¹⁰² Ιστοσελίδα Δήμου Λάρισας, (<http://www.larissa-dimos.gr/> 17/10/2008)

Αλλά το οικολογικό έγκλημα στον Πηνειό δεν έχει μόνο ανθρωπογενή αίτια. Η στάθμη του νερού είναι σε απελπιστικά επίπεδα και λόγω της ανομβρίας, και κατά τους θερινούς μήνες που οι απαιτήσεις σε νερό είναι μεγαλύτερες εντείνεται και το πρόβλημα.¹⁰³

Εικόνα 24 : Ποταμός Πηνειός σε περίοδο καλοκαιριού¹⁰⁴

¹⁰³ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα (<http://larisaperivallon.wordpress.com/> 17/10/2008)

¹⁰⁴ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα (<http://larisaperivallon.wordpress.com/> 17/10/2008)

2.3.3 Επεμβάσεις/Αναπλάσεις και οι ανάγκες που κάλυψαν

Για την προστασία και την ανάδειξη του ποταμού ο Δήμος Λαρίσης, την τελευταία δεκαετία, κατά μήκος της κοίτης του Πηνειού ποταμού, ο Δήμος Λαρισαίων προχώρησε σε αρκετές επεμβάσεις:

1) Το 1998 εκπονήθηκε μελέτη με τίτλο: «Μελέτη Υδραυλικού Έργου Παλαιάς και Νέας Κοίτης Ποταμού Πηνειού Λάρισας» με χρηματοδότηση από το ΥΠΕΧΩΔΕ. Με βάση την παραπάνω μελέτη δημοπρατήθηκε το έργο: «Υδραυλικό έργο Παλαιάς & Νέας Κοίτης Πηνειού Ποταμού» από τη Διεύθυνση Δημοσίων Έργων Περιφέρειας Θεσσαλίας, συμβατικού προϋπολογισμού 7.000.000,00 € και με χρηματοδότηση από ΕΠ.ΠΕΡ. Η μελέτη αυτή αφορούσε κυρίως αντιπλημμυρικά έργα τα οποία εκτιμάται ότι θα ολοκληρωθούν το 2009.¹⁰⁵

2) Διαμορφώσεις στην κοίτη Πηνειού. Πρόκειται για κατασκευή πεζοποδηλατοδρόμων, ηλεκτροφωτισμού, καθιστικών, πρασίνου, προσβάσεων σε μήκος 1,5 χλμ και λιμανιού λέμβων, δαπάνης 1.376.040,67 € και χρηματοδότησης από το Γ' ΚΠΣ, κατά ολοκλήρωση έργου κατά το διάστημα 2004-2006.¹⁰⁶

Εικόνα 25: Διαμόρφωση κοίτης Πηνειού¹⁰⁷

3) Αντιπυρικοί Σταθμοί περιοχής Αμπελοκήπων. Κατασκευή πυροσβεστικού δικτύου στο ποτάμι, δαπάνης 29.908,97 € και χρηματοδότησης από το Γ' ΚΠΣ, διάστημα ολοκλήρωσης έργου 2005-2006.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Τηλεφωνική συνέντευξη με Ασιμήνα Αιβαλιώτου, υπάλληλο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Λαρισαίων

¹⁰⁶ Τηλεφωνική επικοινωνία με Ασιμήνα Αιβαλιώτου, υπάλληλο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Λαρισαίων

¹⁰⁷ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα (<http://larisaperivallon.wordpress.com/> 17/10/2008)

¹⁰⁸ Τηλεφωνική επικοινωνία με Ασιμήνα Αιβαλιώτου, υπάλληλο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Λαρισαίων

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως, ο ποταμός Πηνειός διατρέχει το Δήμο Λάρισας και για να μην αποτελεί πρόβλημα ο ποταμός στην επικοινωνία των περιοχών που έχει επεκταθεί ο Δήμος, κατασκευάστηκαν πέντε γέφυρες στις κοίτες του.

Δυστυχώς συμβαίνουν και παράνομες επεμβάσεις (φράγματα) στον Πηνειό που εμποδίζουν τη ροή του νερού. Η Νομαρχία Λάρισας το καλοκαίρι που μας πέρασε (2008), διαπίστωσε και γκρέμισε πέντε παράνομα φράγματα που στήθηκαν από αγρότες της περιοχής, προκειμένου να εκτρέπουν νερό από τους παραπόταμους του Πηνειού για να αρδεύουν τις καλλιέργειες τους. Τα εν λόγω αυτοσχέδια φράγματα, πέραν των άλλων, εγκυμονούσαν σοβαρούς κινδύνους για πλημμύρες εν όψει του χειμώνα.¹⁰⁹

Όσον αφορά στην αντιμετώπιση της ρύπανση του Πηνειού, η Νομαρχία Λαρίσης θα εγκαταστήσει το 2009 ένα σύστημα αξίας 275.200 ευρώ που ελέγχει τη ρύπανση σε καθημερινή βάση. Το σύστημα είναι μέρος του έργου «Πληροφοριακό Σύστημα Εξυπηρέτησης Αγροτών & Ελέγχου των Περιβαλλοντικών Ρύπων».¹¹⁰

Ο ποταμός Πηνειός ανήκει στο «Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια» και υπάρχουν αρκετοί σύλλογοι που παρεμβαίνουν για ζητήματα που αφορούν στην προστασία του Πηνειού. Ένας δυναμικός σύλλογος που παρεμβαίνει διαρκώς προς όλες τις αρμόδιες δημοτικές και Νομαρχιακές υπηρεσίες είναι ο σύλλογος «Φίλων του Πηνειού και του παραποτάμιου πολιτισμού του», ο οποίος λειτουργεί από το 1994. Οι παρεμβάσεις του συλλόγου στοχεύουν στην οικολογική αναβάθμιση και την προστασία του οικοσυστήματος του ποταμού και στη καλλιέργεια συνείδησης στους πολίτες για την αξία του τόσο από περιβαλλοντική όσο και από πολιτιστική άποψη. Ο σύλλογος αυτός συνεργάζεται με άλλους συλλόγους αλλά και με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και διοργανώνουν διάφορες εκδηλώσεις όπως για παράδειγμα, ποδηλατοδρομίες στην όχθη του Πηνειού.¹¹¹

¹⁰⁹ Εφημερίδα το Έθνος, 23/9/2008

¹¹⁰ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα (<http://larisaperivallon.wordpress.com/> 17/10/2008)

¹¹¹ Τηλεφωνική συνέντευξη με Γεροκώστα-Φασούλα Ιωάννα, υπεύθυνη επικοινωνίας του συλλόγου «Φίλων του Πηνειού»

Αξίζει να αναφερθεί ότι στο Δήμο Λάρισας και με φορέα τον ίδιο το Δήμο λαμβάνει χώρα κάθε χρόνο από το 2001 μια πολλή σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα το «Φεστιβάλ Πηνειού» όπου συγκεντρώνει τουρίστες από όλη την Ελλάδα. Το έτος 2006 η Λάρισα φιλοξένησε «παραποτάμιες» πόλεις της Ευρώπης με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών σχετικά με τον πολιτισμό και την οικολογία.¹¹²

¹¹² Ιστοσελίδα Δήμου Λάρισας, (<http://www.larissa-dimos.gr/> 17/10/2008)

2.3.4 Γνώμες των κατοίκων για τις αναπλάσεις

Μέχρι τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας το ποτάμι ήταν κακόφημος τόπος για την πλειοψηφία των Λαρισαίων και οι όχθες του ήταν τόπος που σύχναζαν περιθωριακά άτομα. Ο λόγος για την κατάσταση αυτή ήταν η αρνητική εικόνα που είχαν οι κάτοικοι της Λάρισας για τον ποταμό Πηνειό, ένα ποταμό με εμφανώς μειωμένη ροή σε σχέση με προηγούμενες δεκαετίες, γεμάτο φυτοφάρμακα και με ένα χαρακτηριστικό πράσινο χρώμα, συνέπεια του ευτροφισμού του.¹¹³

Όπως διαβάσαμε σε blogs στο internet οι κάτοικοι της Λάρισας δηλώνουν δυσαρεστημένοι με τη δυναμική των αναπλάσεων. Η άποψή τους είναι ότι το σημαντικότερο πρόβλημα στην περίπτωση της Λάρισας είναι η έλλειψη νερού, ζωτικού στοιχείου για την περιοχή και οι παρεμβάσεις που έχουν γίνει στις όχθες του ποταμού, δεν είναι δυνατόν να ανατρέψουν την άσχημη εικόνα που δημιουργεί το στάσιμο, βρώμικο και θολό νερό του ποταμού Πηνειού και δεν τους ικανοποιούν.¹¹⁴

Ο «Γλυπτός ποταμός», έργο της Νέλλας Γκόλαντα στις δύο πλατείες (Ταχυδρομείου και Κεντρικής Πλατείας) θυμίζουν στους Λαρισαίους έναν Πηνειό που τώρα πια ρέει πιο ήρεμα.

Εικόνα 26: Έργο «Γλυπτός ποταμός» στις πλατείες της Λάρισας¹¹⁵

¹¹³ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα (<http://larisaios.wordpress.com/>, 22/5/2008)

¹¹⁴ Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα (<http://larisaios.wordpress.com/>, 22/5/2008)

¹¹⁵ Ιστοσελίδα Δήμου Λάρισας, (<http://www.larissa-dimos.gr/> 17/10/2008)

2.4 Καστοριά– λίμνη Ορεστιάδα

2.4.1 Γεωγραφικά - Ιστορικά χαρακτηριστικά

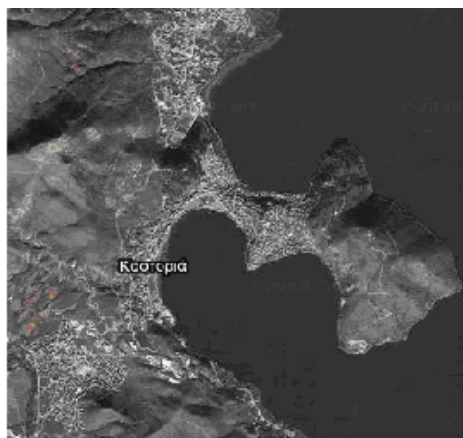
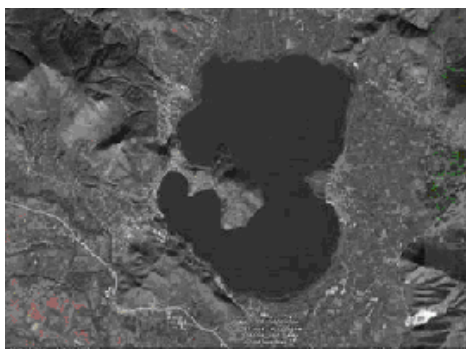
Η Καστοριά είναι πρωτεύουσα του ομώνυμου Νομού της με περίπου 20.000 κατοίκους. Όπως έχει αποδειχθεί η περιοχή γύρω από τη λίμνη της Καστοριάς κατοικήθηκε πρώτη φορά κατά τη διάρκεια των προϊστορικών χρόνων και πιο συγκεκριμένα τη νεολιθική εποχή. Από τότε η ανθρώπινη παρουσία φαίνεται να είναι συνεχής. Η Καστοριά βρίσκεται στο δυτικό άκρο της Δυτικής Μακεδονίας και συνορεύει με την Αλβανία. Η θέση που επιλέχθηκε να κατοικηθεί και να αποτελέσει με το πέρασμα των χρόνων τη θέση της πόλης δίπλα στη λίμνη Ορεστιάδα, αποδείχθηκε πολύ σημαντική λόγω της φυσικής οχύρωσης της από τα περιβάλλοντα βουνά αλλά και την τότε Εγνατία Οδό (Ρωμαϊκή περίοδο). Η οικονομία της πόλης βασίστηκε στην παρουσία της λίμνης και στα άγρια ζώα που υπήρχαν πάντα σε αφθονία στην παραλίμνια περιοχή. Το εμπόριο γούνας ήταν ήδη από το 17^ο αιώνα ανεπτυγμένο και μάλιστα γίνονταν και εξαγωγές. Για το όνομα "Καστοριά" υπάρχει η εκδοχή που λέει ότι η πόλη πήρε το όνομά της από τους κάστορες, οι οποίοι παλαιότερα διατρέφονταν στη λίμνη της. Σήμερα η λίμνη Ορεστιάδα είναι ένας χώρος ανάπτυξης πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων.

Εικόνα 27: Νομός Καστοριάς

Οι ορεινοί όγκοι που περιβάλλουν τη λίμνη είναι το Βέρνον (βορειοανατολικά), η Βίγλα (δυτικά) και Άσκιον, Κορησσός και Πύργος (νότια, νοτιοανατολικά). Η λίμνη τροφοδοτείται με νερό κυρίως επιφανειακά μέσω χειμάρρων. Η επιφάνεια της λίμνης καλύπτει έκταση 28-30 km², το μέγιστο βάθος της είναι 9,1 μέτρα ενώ το μέσο βάθος είναι 4,4 μέτρα.¹¹⁶

¹¹⁶ Ιστοσελίδα οδηγού πόλης για κάθε Νομό, (<http://www.e-city.gr/kastoria/> 20/10/2008)

Εικόνα 28: Λίμνη Ορεστιάδα

Πόλη της Καστορίας¹¹⁷

Εικόνα 29: Αστικός ιστός Καστορίας-Λίμνη Ορεστιάδα¹¹⁸

¹¹⁷ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

¹¹⁸ Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/> 20/10/2008)

2.4.2 Αναφορά στα περιβαλλοντικά προβλήματα της λίμνης Ορεστιάδα

Η φυσική λεκάνη της λίμνης αποτελεί μοναδικό υδροβιότοπο έχοντας κηρυχθεί «Μνημείο Φυσικού Κάλλους» από το Υπουργείο Πολιτισμού και είναι ενταγμένη στο δίκτυο προστατευόμενων περιοχών NATURA. Δυστυχώς όμως ένα μεγάλο μέρος της λίμνης παρουσιάζει μεγάλα σημάδια ρύπανσης καθώς λύματα από την πόλη, αλλά και φυτοφάρμακα που χρησιμοποιούν οι γεωργοί καταλήγουν εκεί. Η λίμνη Ορεστιάδα αντιμετωπίζει πρόβλημα φυσικής ανανέωσης ύδατος έτσι η στάθμη του νερού έχει πέσει στο 1.5 μ. καθώς οι χείμαρροι που καταλήγουν στη λίμνη μεταφέρουν χώμα, πέτρες σκουπίδια, μειώνοντας ακόμα περισσότερο το βάθος της λίμνης.¹¹⁹

Εικόνα 30: Συνέπειες μείωσης της στάθμης της λίμνης¹²⁰

Για τον καλύτερο συντονισμό και παρακολούθηση της λίμνης (καθώς Φορέα διαχείρισης της λίμνης δεν υπάρχει) έχει δημιουργηθεί στην Καστοριά μια εθελοντική ομάδα επιστημόνων με την ονομασία «Εθελοντική Επιστημονική Ομάδα» που αποτελείται από εικοσιέξι άτομα προσωπικό (γεωπόνοι, ιχθυολόγοι, περιβαλλοντολόγοι, βιολόγοι κτλ.) και στοχεύει στη βιώσιμη αλλά και υγιή ύπαρξη-διατήρηση του υδάτινου οικοσυστήματος της λίμνης Ορεστιάδας. Η ομάδα αυτή, με πρόεδρό της τον κ. Λάζαρο Κλετσίδα, ο οποίος είναι και πρόεδρος επιτροπής της λίμνης του Δήμου Καστοριάς, δημοσιοποίησε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η λίμνη Ορεστιάδα και τις προτεραιότητες που πρέπει να ακολουθηθούν:¹²¹

¹¹⁹ Ιστοσελίδα blog της Καστοριάς, (<http://kastorianews.wordpress.com>, 12/10/2008)

¹²⁰ Ιστοσελίδα blog της Καστοριάς, (<http://kastorianews.wordpress.com>, 12/10/2008)

¹²¹ Ιστοσελίδα blog Καστοριάς, (<http://odos-kastoria.blogspot.com/> 20/10/2008)

1. Προστασία της λίμνης από τα φερτά ρεμάτων - Αναδασώσεις - Πυροπροστασία
2. Εμπλουτισμός της λίμνης με νερά - Κορομηλιά, Άγιος Αντώνιος
3. Περιορισμός χρήσης λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και προώθηση βιολογικών καλλιεργειών
4. Διαχείριση αστικών λυμάτων και ομβρίων
5. Παρακολούθηση οικολογικής κατάστασης – Λειτουργία σταθμών μέτρησης φυσικοχημικών παραμέτρων
6. Καθορισμός ορίων λίμνης (Όχθη και παρόχθια ζώνη)
7. Επισκευή - τροποποίηση θυροφραγμάτων
8. Διαχείριση καλαμώνων
9. Διαχείριση ιζήματος
10. Διαχείριση του υδάτινου οικοσυστήματος και της ιχθυοπανίδας του.¹²²

¹²² Ιστοσελίδα blog Καστοριάς, (<http://odos-kastoria.blogspot.com/> 20/10/2008)

2.4.3 Επεμβάσεις/Αναπλάσεις και οι ανάγκες που κάλυψαν

Οι επεμβάσεις που έχουν γίνει στην παραλίμνια περιοχή από δημοτική ή νομαρχιακή αρχή είναι ελάχιστες και θεωρούνται ήπιας ανάπτυξης όπως για παράδειγμα πρόσφατα, (2006), αποπερατώθηκε παραλίμνιο πεζοδρόμιο με χρηματοδότηση από το Π.Ε.Π. Δυτικής Μακεδονίας και συγχρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόκειται για έργο συνολικής αξίας 763.022,74 €. ¹²³ Οι περισσότερες επεμβάσεις αφορούν σε καταστήματα αναψυχής, όπως για παράδειγμα ψαροταβέρνες.

Εικόνα 31: Οι παραλίμνιες επεμβάσεις αφορούν κυρίως σε καταστήματα αναψυχής ¹²⁴

Πρόκειται να πραγματοποιηθούν, στα επόμενα έτη, έργα μεγάλης κλίμακας. Τα έργα αυτά αναφέρονται στη συνέχεια και αποτελούν πρόταση της Εθελοντικής Επιστημονικής Ομάδας για να υλοποιήσουν τους παραπάνω στόχους. Η μελέτη έργου που έχει κατατεθεί έχει τίτλο «Διαχείριση – προστασία – βελτίωση του υδάτινου περιβάλλοντος της λίμνης της Καστοριάς» και περιλαμβάνει τα παρακάτω υποέργα:

1) **Ανάπτυξη τηλεμετρικού δικτύου παρακολούθησης ποιοτικών και ποσοτικών παραμέτρων** της κλειστής υδρολογικής λεκάνης της λίμνης Καστοριάς. Το έργο αυτό θα χρηματοδοτηθεί κατά 80% από Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και αφορά στην κατασκευή σταθμών στην λίμνη οι οποίοι θα μετρούν τη ρύπανση της λίμνης σε τακτά χρονικά διαστήματα.

2) **Βυθό-μέτρηση και οριοθέτηση της λίμνης Καστοριάς.** Ο φορέας υλοποίησης του έργου είναι ο Δήμος Καστοριάς και ο προϋπολογισμός του είναι 955.130,00 Ευρώ. Το έργο αυτό ψηφίστηκε ομόφωνα από το Δ.Σ.

¹²³ Ιστοσελίδα με έργα στη Δυτική Μακεδονία, (<http://www.pdm.gr/erga/> 20/10/2008)

¹²⁴ Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

3) **Μελέτη διαχείρισης των υδάτων** της κλειστής υδρολογικής λεκάνης της λίμνης Καστοριάς.

Οι δραστηριότητες εντός της λίμνης είναι κυρίως το ψάρεμα με παραδοσιακές βάρκες και η κωπηλασία και σπανίως λαμβάνουν χώρα διάφορα φεστιβάλ μουσικής. Για την κωπηλασία αλλά και για άλλες αθλητικές δραστηριότητες υπεύθυνοι είναι δύο όμιλοι της περιοχής ο κωπηλατικός όμιλος και ο ναυτικός όμιλος.¹²⁵

¹²⁵ Τηλεφωνική συνέντευξη με κ. Λάζαρο Κλετσίδα, πρόεδρο «Εθελοντικής Επιστημονικής Ομάδας» Δήμου Καστοριάς

2.4.4 Γνώμες των κατοίκων για τις αναπλάσεις

Οι κάτοικοι της Καστοριάς μπορούν να απευθύνονται στον πρόεδρο της «Εθελοντικής Επιστημονικής Ομάδας», Λάζαρο Κλετσίδα, (καθώς Φορέας Διαχείρισης Λίμνης δεν υπάρχει) για τυχόν καταγγελίες ή για να εκφράσουν ορισμένα παράπονα που αφορούν στη λίμνη Ορεστιάδα.

Τα έργα που έχουν προγραμματιστεί να γίνουν αφορούν κυρίως στην προστασία του περιβάλλοντος της λίμνης κάτι που βρίσκει σύμφωνους τους κατοίκους της Καστοριάς καθώς βλέπουν τη λίμνη να απειλείται καθημερινά από λύματα που δημιουργούν οι ίδιοι. Όπως χαρακτηριστικά διαβάσαμε σε blog στο διαδίκτυο οι κάτοικοι «αδημονούν για την υλοποίηση των έργων».¹²⁶

¹²⁶ Ιστοσελίδα blog της Καστοριάς, (<http://kastorianews.wordpress.com>, 12/10/2008)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3. Νομός Άρτας

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο επιχειρείται μια διεξοδική παρουσίαση της Άρτας και του ποταμού Αράχθου που τη διασχίζει. Αναλύονται όλοι οι τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας, του περιβάλλοντος, των τεχνικών υποδομών, της διοίκησης κλπ. Μέρος αυτού του κεφαλαίου αποτελεί και η παρουσίαση των χαρακτηριστικών και των προβλημάτων του ποταμού Αράχθου κατά μήκος της διαδρομής του στο Νομό.

ΧΑΡΤΗΣ 8: Σύνορα Νομού Άρτας¹²⁷

¹²⁷Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας, (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 24/11/2006)

3.1 Γεωγραφικά στοιχεία

Ο Νομός Άρτας βρίσκεται στο βορειοδυτικό τμήμα της Ελλάδας και ανήκει γεωγραφικά και διοικητικά στην Ήπειρο. Η έκταση του Νομού ανέρχεται σε 1.662 τ.χλμ. και συμμετέχει κατά 16.5% στο σύνολο της έκτασης του γεωγραφικού διαμερίσματος της Ηπείρου. Η γεωγραφική θέση του αποτελεί κομβικό σημείο στην βορειοδυτική Ελλάδα, και δεν έχει αξιοποιηθεί όσο θα έπρεπε. Συνορεύει βόρεια με τους Νομούς Ιωαννίνων και Τρικάλων, ανατολικά με τους Νομούς Τρικάλων, Καρδίτσας και Αιτωλοακαρνανίας, νότια με το Ν. Αιτωλοακαρνανίας, δυτικά με τους Ν. Πρεβέζης και Ιωαννίνων, ενώ νότια βρέχεται από τον Αμβρακικό Κόλπο.¹²⁸

Η διοικητική διαίρεση του Νομού σύμφωνα με το σχέδιο Καποδίστριας είναι: 13 δήμοι, 3 κοινότητες και 278 οικισμοί. Στα όρια του Νομού εκτός από το Δήμο Αρταίων δεν αναπτύχθηκαν άλλα οικιστικά κέντρα, και αυτό οφείλεται σε γεωγραφικούς και κοινωνικοοικονομικούς λόγους.

Ο Νομός της Άρτας είναι ένας Νομός με έντονες γεωμορφολογικές αντιθέσεις. Αποτελείται από το αστικό κέντρο, τον κάμπο, που εκτείνεται γύρω από την πόλη, τους μεγάλους ορεινούς όγκους που αποτελούν και το μεγαλύτερο μέρος του Νομού αλλά διαθέτει και παραλιακή γραμμή.¹²⁹ Πιο αναλυτικά τα εδάφη του είναι κατά 23,77% (395χλμ²) πεδινά, κατά 10,59% (176 χλμ²) ημιορεινά και κατά 65,58% (1.090 χλμ²) ορεινά.¹³⁰

Εικόνα 32: Διαδρομή Αράχθου μέσα από τα βουνά της Άρτας¹³¹

¹²⁸ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας, (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 24/11/2006)

¹²⁹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

¹³⁰ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹³¹ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

Ο Νομός διασχίζεται από αρκετούς ποταμούς όπως ο Λούρος ο οποίος εκβάλλει στον Αμβρακικό και αποτελεί και φυσικό όριο με το Νομό Πρεβέζης, ενώ το δυτικό του όριο με την Περιφέρεια Θεσσαλίας αποτελεί ο ποταμός Αχελώος. Στο κέντρο και προς τα δυτικά ο Νομός διασχίζεται, με κατεύθυνση από Βορρά προς Νότο, από τον ποταμό Άραχθο που επίσης εκβάλλει στον Αμβρακικό κόλπο.

Εικόνα 33: Ποταμός Άραχθος πριν συναντήσει το φράγμα Πουρνάρι Ι¹³²

Η οικονομική και πολιτιστική διαδρομή των παρόχθιων οικισμών, της πόλης της Άρτας αλλά και ολόκληρου του Νομού είναι στενά συνυφασμένη με τα έργα και τη συμπεριφορά του ποταμού. Ο ποταμός Άραχθος, του οποίου τα χαρακτηριστικά θα αναλύσουμε στη συνέχεια του κεφαλαίου, αποτελεί τον κυριότερο ρυθμιστικό παράγοντα της εξέλιξης κι ευημερίας των κατοίκων της περιοχής.

Στα ΝΔ παράλια του Νομού σχηματίζονται δύο μεγάλες λιμνοθάλασσες, πλούσιες σε ψάρια: το Τσουκαλιό με επιφάνεια 22 km² και η Λογαρού με επιφάνεια 30 km². Οι λιμνοθάλασσες βρίσκονται μεταξύ των εκβολών του Λούρου και του Αράχθου και χωρίζονται με ένα στενό κομμάτι ξηράς. Οι ακτές του Νομού στον Αμβρακικό είναι πολυσχιδείς. Η θάλασσα είναι αβαθής, εξαιτίας των προσχώσεων Λούρου και Αράχθου.

¹³² Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

3.2 Δημογραφικά στοιχεία

Στην περιφέρεια της Ηπείρου κατοικούσε το 2001 το 3,2% (353.820 κάτοικοι) του πληθυσμού της Ελλάδας (10.964.020 κάτοικοι) σε έκταση 9.203 τ.χμ που αντιστοιχεί στο 7% της επιφάνειας της χώρας. Στο Νομό Άρτας κατοικούσε το 22,08% (78.134 κάτοικοι) του πληθυσμού της περιφέρειας σε έκταση 1.662 τ.χμ που αντιστοιχεί στο 18% της επιφάνειας της περιφέρειας.¹³³

Κατά την περίοδο 1971-2001 ο πληθυσμός της περιφέρειας Ηπείρου παρουσιάζει σταθερή αλλά όχι αξιόλογη αύξηση, ενώ ο πληθυσμός του Νομού Άρτας παρουσιάζει μικρή αύξηση κατά την πρώτη δεκαετία και μείωση κατά τις δύο επόμενες με αποτέλεσμα να μην ξεπερνάει τα επίπεδα του πληθυσμού του 1971 και να μένει σχεδόν σταθερός.¹³⁴

Πίνακας 3.1 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ - ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΑΣ

	1971	1981	1991	2001
Περιφέρεια Ηπείρου	310.334	324.541	327.176	336.392
Νομός Άρτης	78.376	80.044	78.719	77.334

¹³⁵ ¹³⁶

Ένας δείκτης που μας δίνει στοιχεία σχετικά με την εξέλιξη της δημογραφίας είναι η φυσική αύξηση του πληθυσμού. Όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα συγκρίνοντας τα δύο έτη, 2000 και 2005, παρατηρείται μείωση της φυσικής αύξησης του πληθυσμού, και το έτος 2005 ο Νομός είχε καταταθεί σε ακόμα χαμηλότερη θέση στο σύνολο της χώρας σε σχέση με το 2000.

Πίνακας 3.2 ΦΥΣΙΚΗ ΑΥΞΗΣΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ / 1000 ΚΑΤΟΙΚΟΥΣ

Δείκτης	Νομός Άρτης	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
---------	-------------	------------------	-------------------------------------

¹³³ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹³⁴ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

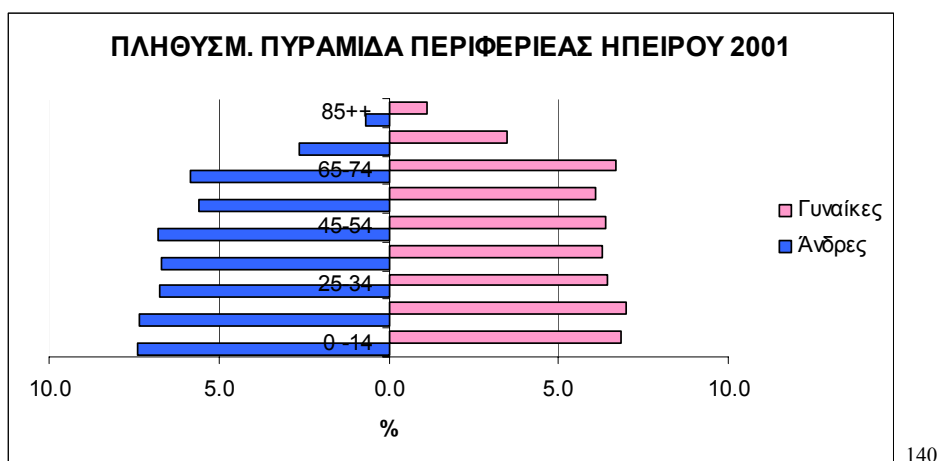
¹³⁵ Ιστοσελίδα με δείκτες ελληνικής οικονομίας www.economics.gr, 12/2/2007)

¹³⁶ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας, (<http://www.nomarchia-artas.gr>, 24/11/2006)

Φυσική αύξηση πληθυσμού/1000 κάτοικους – Έτος 2000	-3,71%	-0,24%	42
Φυσική αύξηση πληθυσμού/1000 κατοίκους - Έτος 2005	-5,6%	-	49

¹³⁷ ¹³⁸

Σύμφωνα με τις πληθυσμιακές πυραμίδες ο πληθυσμός της περιφέρειας Ηπείρου αλλά και του Νομού Άρτας το έτος 2001 παρουσιάζεται γερασμένος, φαινόμενο το οποίο επικρατεί σε ολόκληρη την Ελλάδα. Οι δημογραφικές εξελίξεις στο Νομό χαρακτηρίζονται από μείωση του ποσοστού συμμετοχής του πληθυσμού στις νεαρές ηλικίες (0-25 ετών), λόγω της αυξημένης υπογεννητικότητας. Μπορεί να οφείλεται επίσης στη μετανάστευση των νέων για λόγους σπουδών και εργασίας. Επίσης, παρουσιάζεται αύξηση του ποσοστού των ατόμων τρίτης ηλικίας (65 και άνω).¹³⁹

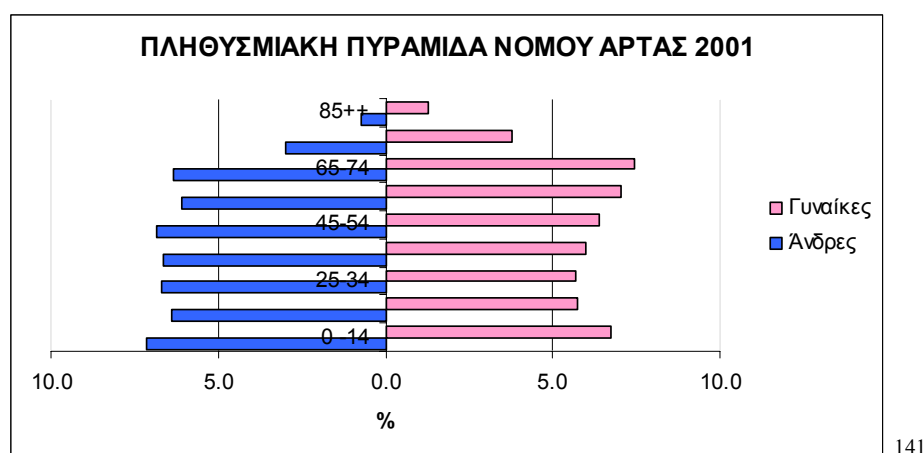
¹⁴⁰

¹³⁷ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας, (<http://www.nomarxia-artas.gr> , 24/11/2006)

¹³⁸ Ιστοσελίδα με δείκτες ελληνικής οικονομίας, (www.economics.gr 12/2/2006)

¹³⁹ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹⁴⁰ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

141

Όσον αφορά στην πυκνότητα μόνιμου πληθυσμού ανά km^2 του Νομού Άρτας φαίνεται στον παρακάτω πίνακα. Σε σχέση με την υπόλοιπη Ελλάδα ο Νομός Άρτας εμφανίζει υψηλή πυκνότητα μόνο στο Δήμο Αρταίων.

Πίνακας 3.3 ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΝΑ km^2 ΣΕ ΚΑΘΕ ΔΗΜΟ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Δήμος/ Κοινότητα	Πληθυσμός	Έκταση σε km^2	Πυκνότητα ανά km^2
Δήμος Αρταίων	23.863	47,973	563,36
Δήμος Αγνάντων	2.800	124,344	22,52
Δήμος Αθαμανίας	4.678	304,979	15,34
Δήμος Αμβρικού	4.742	158,885	29,85
Δήμος Αράχθου	5.710	73,431	77,76
Δήμος Βλαχέρνας	3.242	76,142	42,58
Δήμος Καραϊσκάκη	2.837	174,179	16,29
Δήμος Ηρακλείας	1.672	129,887	12,87
Δήμος Κομποτίου	3.282	38,486	85,30
Δήμος Ξηροβουνίου	3.439	123,634	27,82
Δήμος Πέτα	4.833	105,571	45,78
Δήμος Τετραφυλίας	2.622	159,823	16,41
Δήμος Φιλοθέης	5.678	50,614	112,36
Κοινότητα Θεοδωριανών	263	44,398	5,92
Κοινότητα Κομμένου	665	14,354	46,33
Κοινότητα Μελισουργών	121	35,51	3,41
Νομός Άρτης	73.611	1662,21	44,29

142

¹⁴¹ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

3.3 Οικονομικά στοιχεία

Η Ήπειρος παραμένει μία από τις φτωχότερες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αυτό φανερώνεται με τους δείκτες ΑΕΠ των τεσσάρων Νομών της. Ο Νομός της Άρτας δεν αποτελεί εξαίρεση. Ο Νομός Άρτας παράγει το 0.4% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Το μερίδιο της συμβολής στο ΑΕΠ του Νομού Άρτας αυξήθηκε από 21,7% το 1981 σε 23,5% το 1991, ενώ φαίνεται να παρουσιάζει ελαφρά κάμψη και το 2001 κατέχει, όπως φαίνεται και στον πίνακα 3.6, την προτελευταία θέση στο σύνολο της χώρας. Στους παρακάτω πίνακες, 3.4 και 3.5 συγκρίνοντας τα έτη 2001, 2002 και 2003 δεν παρατηρείτε αξιόλογη βελτίωση.¹⁴³

Πίνακας 3.4 ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ
(Σε εκατομμύρια €)

	2001	2002	2003
Σύνολο Ελλάδας	131.341	414.502	153.472
Περιφέρεια Ηπείρου	3.203	3.474	3.768
Νομός Άρτης	554	592	-

¹⁴⁴

Πίνακας 3.5 ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗ ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΪΟΝ
(Σε €)

	2001	2002	2003
Σύνολο Ελλάδας	11.995	12.878	13.944
Περιφέρεια Ηπείρου	9.508	10.289	11.146
Νομός Άρτης	7.547	8.115	-

¹⁴⁵

Πίνακας 3.6 ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΜΟΥ – ΧΩΡΑΣ

¹⁴² Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹⁴³ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας, (<http://www.nomarchia-artas.gr> , 24/11/2006)

¹⁴⁴ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹⁴⁵ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

Δείκτες ευημερίας	Νομός Άρτης	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
ΑΕΠ κατά κεφαλή - 2001	7.500€	11.900€	51
Κατά κεφαλή αποταμιευτικές καταθέσεις - 1999	2.900€	4.930€	45
Δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο - 2000	2.650€	4.700€	45
Συμμετοχή στα συνολικά μεγέθη της χώρας			
ΑΕΠ – 1998	0,4%	-	41
Φορολογούμενοι – 2000	0,5%	-	40
Δηλωθέν στην εφορία εισόδημα – 2000	0,4 %	-	40
Άμεσοι φόροι – 1999	0,2%	-	40
Αποταμιευτικές καταθέσεις – 1999	0,5%	-	41

¹⁴⁶

Αν και κατά βάση ο Νομός Άρτας είναι ένας αγροτικός Νομός, από το σύνολο των απασχολούμενων οικονομικώς ενεργών κατοίκων του Νομού Άρτας, (ανέρχονται στους 24.164), οι περισσότεροι ασχολούνται με τον τριτογενή τομέα και αυτό εξηγείται εύκολα αφού οι περισσότεροι οικονομικώς ενεργοί κάτοικοι τοποθετούνται στο Δήμο Άρτας και ασχολούνται με το εμπόριο.

Πίνακας 3.7 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001

	Οικονομικώς ενεργοί			Οικονομικώς μη ενεργοί
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	
Περιφέρεια Ηπείρου	130.494	114.425	16.069	205.898
Νομός Άρτης	27.357	24.164	3.193	46.263

¹⁴⁷

¹⁴⁶ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 24/11/2006)

¹⁴⁷ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

**Πίνακας 3.8 ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ 2001**

	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Δεν δήλωσαν κλάδο	Σύνολο
Περιφέρεια Ηπείρου	25.348	22.580	60.999	5.498	114.425
Νομός Άρτης	7.809	4.437	10.816	1.102	24.164

¹⁴⁸

3.3.1 Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας

¹⁴⁸ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

3.3.1.1 Πρωτογενής τομέας

✓ Γεωργία

Ο πρωτογενής τομέας στο Νομό της Άρτας έρχεται δεύτερος, με μικρή διαφορά από τον τριτογενή, και με ποσοστό 38,44%.¹⁴⁹ Ο πρωτογενής τομέας παραγωγής στο Νομό δεν αναπτύχθηκε σύμφωνα με το πρότυπο των εντατικών καλλιεργειών και εκτροφών, με εξαίρεση την καλλιέργεια εσπεριδοειδών στην πεδιάδα της Άρτας που αποτέλεσε πρότυπο των τελευταίων δεκαετιών στο χώρο της Ε.Ε.¹⁵⁰

Πίνακας 3.9 ΠΟΣΟΣΤΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΝΟΜΟΥ ΑΝΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

	Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Ποσοστά	38,44%	18,3%	38,93%

Ο Νομός Άρτας απαρτίζεται από 121 πρωτοβάθμιους αγροτικούς συνεταιρισμούς στους οποίους τα εγγεγραμμένα μέλη είναι 13.500. Η Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.) δραστηριοποιείται σε ολόκληρο το Νομό της Άρτας και σε ένα τμήμα του Νομού της Πρέβεζας, στην περιοχή της Φιλιπιάδας. Ο κύριος όγκος των παραγωγών είναι εσπεριδοκαλλιεργητές, ελαιοκαλλιεργητές, και κτηνοτρόφοι χωρίς να παραμελούνται οι καλλιεργητές άλλων οπωροκηπευτικών.¹⁵¹

Το κύριο αγροτικό προϊόν της περιοχής είναι τα εσπεριδοειδή και ιδίως το πορτοκάλι και η κύρια εκμετάλλευσή του έχει να κάνει με τη χυμοποίηση. Σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της Ένωσης, τη χρονική περίοδο 2007-2008, το πορτοκάλι που προορίστηκε για χυμοποίηση ανέρχονταν στους 63.000 τόνους. Μετά από συζήτηση με τον κ. Ευάγγελο Βαγγέλη πρόεδρο ΕΑΣΑΦ διαπιστώσαμε την ανυπαρξία

¹⁴⁹ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarchia-artas.gr>, 24/11/2006)

¹⁵⁰ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων».

¹⁵¹ Μπίζας Δημήτρης, γεωπόνος, Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.)

πρωτοβουλιών για την προώθηση του προϊόντος και εκμετάλλευσης του πορτοκαλιού όπως π.χ. μιας γιορτής πορτοκαλιού.¹⁵²

Δεύτερο σε φήμη προϊόν του Νομού είναι η ελιά. Έχοντας κατοχυρώσει από το 1996 την περιοχή της Άρτας ως προστατευμένη Περιοχή Γεωγραφικής Ένδειξης προϊόντος με την ονομασία «Κονσερβολιά Άρτας» (ελιές σε κονσέρβα) ξεκίνησε το 2008, για τη διασφάλιση της ποιότητας των προϊόντων, της εμπορίας και της προστασίας του περιβάλλοντος, η εφαρμογή του Συστήματος της Ολοκληρωμένης Διαχείρισης στις καλλιέργειες εσπεριδοειδών και ελιάς.¹⁵³

Ο ορεινός όγκος της Άρτας είναι γεμάτος βότανα και αρωματικά φυτά όπου με μια πιο συστηματική καλλιέργεια μπορεί να αρχίσει και η εξαγωγή αυτών των προϊόντων προς άλλες πόλεις.¹⁵⁴

Σήμερα, οι αγρότες που έχουν τα περισσότερα κομμάτια αγροτικού κλήρου είναι ηλικίας άνω των 55 ετών. Και όσες προσπάθειες έχουν γίνει στο παρελθόν ενημέρωσης των αγροτών για νέες μεθόδους αποδοτικής καλλιέργειας ή άλλων μορφών εναλλακτικής γεωργίας (βιολογική καλλιέργεια) δεν είχαν την συμμετοχή που αναμενόταν.¹⁵⁵ Επίσης δεν υιοθετήθηκε κανένα σύγχρονο μοντέλο προώθησης και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων.

Το μέλλον για τον κάμπο της Άρτας προβλέπεται δυσοίωνο και δυστυχώς το φαινόμενο της εγκατάλειψης της γεωργίας θα γίνει ακόμα πιο έντονο όταν σταματήσουν οι επιδοτήσεις. Συγκριτικά, σε σχέση με άλλους αγροτικούς νομούς, στο Νομό της Άρτας επιλέγεται σε μεγάλα ποσοστά η διατήρηση του παραδοσιακού τρόπου παραγωγής, παρά τα προβλήματα βιοτικού επιπέδου του αγροτικού πληθυσμού.¹⁵⁶

Περαιτέρω, εάν συγκρίνουμε τον οικονομικά ενεργό πληθυσμό του Νομού το 1991 με αυτούς που απασχολούνται στην γεωργία, φαίνεται καθαρά ότι οι δηλούντες

¹⁵² Ευάγγελος Βαγγέλης, πρόεδρος, Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.)

¹⁵³ Μπίζας Δημήτρης, γεωπόνος, Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.)

¹⁵⁴ Μπίζας Δημήτρης, γεωπόνος, Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.)

¹⁵⁵ Μπίζας Δημήτρης, γεωπόνος, Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.)

¹⁵⁶ Ευάγγελος Βαγγέλης, πρόεδρος Ένωσης Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.)

«απασχολούμενοι στη γεωργία» (25.756 άτομα) είναι τρεις φορές περισσότεροι από τον οικονομικά ενεργό γεωργικό πληθυσμό (9.599 άτομα). Φαίνεται δηλαδή ότι ένας μεγάλος αριθμός από τους εργαζόμενους σε άλλα επαγγέλματα ασχολούνται συγχρόνως με τη γεωργία για συμπληρωματικό εισόδημα.¹⁵⁷

✓ Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία στην Ήπειρο είναι αρκετά ανεπτυγμένη και σε ορισμένους τομείς το ζωικό κεφάλαιο αποτελεί σημαντικό ποσοστό του συνόλου της χώρας. Ο Νομός της Άρτας έχει επίσης σημαντική συμμετοχή στο ζωικό κεφάλαιο της περιφέρειας. Συγκεκριμένα σε σχέση με τη χώρα ο Νομός Άρτας συγκεντρώνει το 23,1 % των πουλερικών, το 22,7% των χοίρων, το 20,4% των προβάτων, το 16,9% των αιγών και το 6,3% των βοοειδών. Ένα χαρακτηριστικό της κτηνοτροφικής δραστηριότητας είναι η μονοεκτροφή, εάν εξαιρεθεί η αιγοπροβατοτροφία..¹⁵⁸

Εικόνα 34: Γραφική εικόνα Ηπείρου, βοσκός με τα πρόβατά του¹⁵⁹

Η κτηνοτροφική δραστηριότητα είναι η βασικότερη απασχόληση των κατοίκων του ορεινού όγκου του Νομού, που αποτελεί τμήμα των βουνών Τζουμέρκων.

Τα εκτρεφόμενα ζώα κατ' είδος είναι :

- Πρόβατα
- Γίδια
- Όρνιθες
- Ίπποι
- Βοοειδή

¹⁵⁷ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹⁵⁸ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹⁵⁹ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

- Κουνέλια
- Μέλισσες

Πρέπει να σημειωθεί ότι η κτηνοτροφία στην περιοχή και ιδιαίτερα των Τζουμέρκων είναι πολύ ανεπτυγμένη καθώς επίσης και τα παραγόμενα προϊόντα είναι υψηλής ποιότητας και υγιεινής.¹⁶⁰

✓ **Αλιεία**

Ο Αμβρακικός κόλπος είναι πηγή πλούτου για την περιοχή αλλά παρά την εκτεταμένη παράκτια ζώνη δεν έχει αναπτυχθεί η θαλάσσια αλιεία. Η αλιεία για την περιφέρεια της Ηπείρου είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη στον Νομό Ιωαννίνων όπου λειτουργούν πάνω από 60 εκτροφεία πέστροφας. Στον Νομό της Άρτας όμως, αναπτυγμένες είναι κυρίως οι υδατοκαλλιέργειες και τα ιχθυοτροφεία στην περιοχή του Αμβρακικού, όπου οι κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής στηρίζουν σε μεγάλο βαθμό το εισόδημά τους από την αλιεία¹⁶¹

Εικόνα 35: Ψαράδες στον Αμβρακικό κόλπο¹⁶²

Υπάρχουν διάσπαρτες γραφικές εγκαταστάσεις, «τα ιβάρια» όπως είναι η τοπική τους ονομασία, όπου οι ψαράδες της λιμνοθάλασσας πιάνουν τα ψάρια. Οι Αλιευτικοί Συνεταιρισμοί που δραστηριοποιούνται στις λιμνοθάλασσες της περιοχής είναι αρκετοί (με τις ονομασίες «Λογαρού», «Τσουκαλιό», «Αλυκή», «Κόφτρα - Παλαιομπούκα», «Ροδιά» και «Παλματερό»).

¹⁶⁰ Δήμος Αθαμανίας

¹⁶¹ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας, (<http://www.nomarchia-artas.gr> , 24/11/2006)

¹⁶² Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας, (<http://www.nomarchia-artas.gr>, 24/11/2006)

Στον κόλπο του Αμβρακικού αλιεύονται Μπαρμπούνια, Κοτσομούρες, Σαρδέλες, Γλώσσες, Γαρίδες και άλλα. Στις λιμνοθάλασσες αλιεύονται με παραδοσιακό τρόπο Κεφαλόπουλα Χέλια, Τσιπούρες, Λαβράκια και Γοβιοί. Μοναδικό στην Ελλάδα είναι το "Νταλιάνι" της Λασκάρας, παραδοσιακός τρόπος ψαρέματος της Μπάφας (αυγωμένου Κεφάλου), απ' όπου παράγεται το αυγοτάραχο. Εκτιμάται ότι εάν δημιουργηθούν σύγχρονες και δυναμικές μονάδες στην Άρτα θα υπάρξει αύξηση στις πωλήσεις ψαριών σε όλη την επικράτεια αλλά και το εξωτερικό.¹⁶³

¹⁶³ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 24/11/2006)

3.3.1.2 Δευτερογενής τομέας

Στο δευτερογενή τομέα απασχολούνται στην Ήπειρο το 2001 το 21,8% και στο Νομό Άρτας το 18,3% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της.¹⁶⁴ Στην Ήπειρο οι περισσότερες μεταποιητικές μονάδες είναι μικρού οικονομικού μεγέθους. Έτσι και στο Νομό Άρτας οι περισσότερες επιχειρήσεις είναι μικρού οικονομικού μεγέθους και από ότι έχουν τα πράγματα θα συνεχιστεί και στο μέλλον η ίδια κατάσταση. Μοναδική περίπτωση για το Νομό αποτελεί το εργοστάσιο της ION(γκοφρετοβιομηχανία). Οι επιχειρήσεις επεξεργάζονται σε μεγάλο βαθμό τοπικές πρώτες ύλες, παράγουν παραδοσιακά προϊόντα και απευθύνονται κυρίως στην τοπική αγορά.¹⁶⁵ Στο Νομό Άρτας το μεγαλύτερο μέρος των μικρών κυρίως μονάδων του μεταποιητικού τομέα (35%) ανήκουν στον κλάδο τροφίμων και ποτών.

✓ Βιομηχανία – Βιοτεχνία

Στο Νομό της Άρτας έξαρση αποτελούν οι μονάδες επεξεργασίας γάλακτος και παραγωγής κρέατος. Με τα προϊόντα τους να απευθύνονται στην ελληνική αγορά αλλά και στο εξωτερικό.

✓ Οικοδομή

Το φαινόμενο μετοίκησης από τα χωριά προς την πόλη που επικρατεί σε ολόκληρη την Ελλάδα ισχύει και για το Νομό Άρτας με την οικοδομική δραστηριότητα να επικεντρώνεται στο Δήμο Αρταίων. Ο υπόλοιπος Νομός γενικότερα χαρακτηρίζεται από μικρή οικοδομική δραστηριότητα.¹⁶⁶

¹⁶⁴ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr> , 24/11/2006)

¹⁶⁵ Δημήτρης Τσαούσης, υπάλληλος Νομαρχιακής Αυτό διοίκησης Άρτας, Κέντρο Υποδοχής Επενδυτών

¹⁶⁶ Δήμος Αρταίων,(2000), «Γροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων».

Πίνακας 3.10 ΝΕΕΣ ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ – ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ

	Νέες οικοδομές		Προσθήκες	
	Αριθμός	Όροφοι	Αριθμός	Όροφοι
<u>Έτος 2003</u>				
Περιφέρεια Ηπείρου	1.598	2.892	633	626
Νομός Άρτης	243	400	118	112
<u>Έτος 2004</u>				
Περιφέρεια Ηπείρου	1.653	2.956	695	724
Νομός Άρτας	268	465	143	176

167

¹⁶⁷ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

3.3.1.3 Τριτογενής τομέας

Η ποσοστιαία συμμετοχή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού του Νομού Άρτας στον τριτογενή τομέα ανέρχεται στα 38,93 %.¹⁶⁸ Ο τριτογενής τομέας είναι ο πλέον αναπτυσσόμενος τομέας τόσο σε επίπεδο χώρας όσο και στην περιφέρεια Ηπείρου και το Νομό, όπου και απορρόφησε εργατικό δυναμικό κυρίως από τους απασχολούμενους του πρωτογενή τομέα.¹⁶⁹

✓ Εμπόριο

Το εμπόριο αφορά κυρίως το Δήμο Αρταίων και περισσότερα στοιχεία θα αναφέρουμε στο επόμενο κεφάλαιο.

✓ Τουρισμός

Στο Νομό Άρτας θα βρούμε διάφορα είδη τουρισμού: τον αγροτουρισμό, το τουρισμό περιπέτειας, τον οικοτουρισμό και την κλασσική μορφή του τουρισμού.

Ο αγροτουρισμός αναπτύσσεται κυρίως σε μη αστικές περιοχές του Αμβρακικού από τους αγρότες οι οποίοι διαθέτοντας μικρές μονάδες (οικογενειακής μορφής καταλύματα) τις οποίες προσφέρουν στους τουρίστες ή ακόμα από τη τροφοδοσία στους τουρίστες με προϊόντα τοπικής παραγωγής και ντόπιων προϊόντων συναφών δραστηριοτήτων (χειροτεχνία). Με αυτό το τρόπο έχουν ένα συμπληρωματικό εισόδημα, αυξάνοντας το ήδη υπάρχον.¹⁷⁰

Ο τουρισμός περιπέτειας είναι πρόσφατος στο Νομό όπου το κοινό στρέφεται κυρίως στα σπορ περιπέτειας όπως rafting, cannoning, ορειβασία κτλ. Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι περιοχές της λίμνης Ζηρού αλλά και αρκετά χωριά γύρω από τα όρη Τζουμέρκα όπου προβλέπεται στο μέλλον να μετατραπούν σε χωριά που

¹⁶⁸ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 24/11/2006)

¹⁶⁹ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹⁷⁰ Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.Α.Μ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

διαθέτουν σημαντικά κέντρα υπαίθριου αθλητισμού και τουρισμού περιπέτειας με επισκέπτες από όλη την Ελλάδα.¹⁷¹

Εικόνα 36: Ιππασία στον Άραχθο, περιοχή κεντρικού Δήμου Αθαμανίας¹⁷²

Εικόνα 37: Ποδηλάτες περνούν τον Άραχθο¹⁷³

Εικόνα 38: Extreme sports στον Άραχθο¹⁷⁴

Μια άλλη μορφή τουρισμού που αναπτύσσεται στο Νομό είναι ο οικοτουρισμός στον οποίο βασικό ρόλο παίζει η ανάπτυξη συνείδησης και ευαισθητοποίησης για το φυσικό περιβάλλον. Στόχος είναι να αποκτήσουν τα άτομα

¹⁷¹ Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.Α.Μ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

¹⁷² Ιστοσελίδα Δήμου Αθαμανίας (www.dimosathamanias.gr, 13/5/2008)

¹⁷³ Δήμος Αθαμανίας Κείμενο: Τοπικό σύμφωνο ποιότητας τουρισμού «Τα Τζουμέρκα».

¹⁷⁴ Δήμος Αθαμανίας Κείμενο: Τοπικό σύμφωνο ποιότητας τουρισμού «Τα Τζουμέρκα».

μια σφαιρική εικόνα του περιβάλλοντος και των σχέσεων που συνδέουν τον άνθρωπο με αυτό αλλά και να αποκτήσουν το αίσθημα της ευθύνης.¹⁷⁵

Οι οικοξεναγήσεις που πραγματοποιούνται στον Αμβρακικό, σε συνδυασμό με το κέντρο ενημέρωσης επισκεπτών στη Σαλαώρα και το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στην Κόπραινα, βοηθούν στην εκπλήρωση των στόχων της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Στα πλαίσια του μαθήματος της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης οργανώνονται σχολικές εκδρομές σε περιοχές με ιδιαίτερο οικολογικό ενδιαφέρον και πλούσια βιολογική ποικιλότητα. Η εντυπωσιακή ποικιλία ειδών πουλιών και βλάστησης του Αμβρακικού τον καθιστούν υπαίθριο σχολείο.¹⁷⁶

ΧΑΡΤΗΣ 9: Περιβαλλοντικά μουσεία στον Αμβρακικό¹⁷⁷

Τέλος στο Νομό Άρτας υπάρχει και ο τουρισμός με την κλασσική μορφή του. Ο Νομός Άρτας συγκεντρώνει το 1996 μόνο το 4,4% του συνόλου των ξενοδοχειακών μονάδων της περιφέρειας. Το 86,2% του συνολικού αριθμού των δωματίων και το 84,5% του συνολικού αριθμού των κλινών, σε ξενοδοχειακές επιχειρήσεις, είναι εγκατεστημένο στην πόλη της Άρτας, το υπόλοιπο ποσοστό είναι μοιρασμένο σε παραδοσιακά χωριά του Νομού Άρτας όπως Καταρράκτης, Βουργαρέλι κλπ. Γενικότερα, η εξέλιξη της τουριστικής κίνησης στο Νομό είναι

¹⁷⁵ Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.Α.Μ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

¹⁷⁶ Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.Α.Μ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

¹⁷⁷ Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.Α.Μ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

αρνητική και μάλιστα η τουριστική κίνηση γίνεται σχεδόν αποκλειστικά από Έλληνες.¹⁷⁸

Αξίζει να αναφέρουμε το δασικό χωριό Κέδρος που φαίνεται και στην παρακάτω εικόνα. Ένας τουριστικός οικισμός χτισμένος εξολοκλήρου από ξύλο κοντά στο χωριό Καταρράκτης στα βουνά Τζουμέρκα. Εκτείνεται σε μια καταπράσινη έκταση 45 στρεμμάτων, σε υψόμετρο 920 μέτρων και αποτελείται από είκοσι ανεξάρτητες ξύλινες κατοικίες.¹⁷⁹

Εικόνα 39: Δασικό χωριό Κέδρος¹⁸⁰

¹⁷⁸ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

¹⁷⁹ Φυλλάδιο Δήμου Αρταίων, «Ταξίδι στην Ήπειρο της φύσης»

¹⁸⁰ Φυλλάδιο Δήμου Αρταίων, «Ταξίδι στην Ήπειρο της φύσης»

3.3.2 Χρηματοδοτήσεις – Επενδύσεις

Η διαχρονική εξέλιξη των επενδύσεων αποκαλύπτει σημαντικά στοιχεία για την οικονομία της Ηπείρου, του Νομού Άρτας αλλά και για τη μετέπειτα πορεία τους. Οι δημόσιες επενδύσεις ταυτίζονται με τις επενδύσεις των αντίστοιχων ΚΠΣ και, κατά το πέρασμα του χρόνου, αυξάνονται τόσο στη χώρα, όσο και στην Ήπειρο και το Νομό Άρτας. Η αποτελεσματικότητα όμως των δημόσιων επενδύσεων είναι εξαιρετικά χαμηλή στο σύνολο της περιφέρειας. Αξίζει να σημειωθεί ότι παρά τις ολοένα υψηλότερες δημόσιες επενδύσεις, οι ιδιωτικές μειώνονται δραστικά συνεχώς.¹⁸¹

3.3.2.1 Χρηματοδότηση των δραστηριοτήτων της αυτοδιοίκησης

Οι αναπτυξιακές δραστηριότητες της Αυτοδιοίκησης μπορούν να χρηματοδοτηθούν με τους ακόλουθους τρόπους :

- Από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων, τα κονδύλια του οποίου διοχετεύονται προς τους φορείς της Αυτοδιοίκησης.
- Με την ΣΑΤΑ (Συλλογική Απόφαση Τοπικής Αυτοδιοίκησης), 450 εκ. € ετησίως.
- Με τους πόρους του Προγράμματος ΘΗΣΕΑΣ, 500 εκ. ετησίως.
- Με την καταβολή της εθνικής συμμετοχής για τα έργα της Αυτοδιοίκησης τα οποία είναι ενταγμένα σε συγχρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση προγράμματα.
- Με τον Αναπτυξιακό Νόμο.
- Από τους κοινοτικούς πόρους, κυρίως των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων 2000 – 2006 (Περιφερειακά, Τομεακά, Ταμείο Συνοχής, Κοινοτικές Πρωτοβουλίες), αλλά και άλλων χρηματοδοτούμενων απευθείας από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή προγραμμάτων.
- Η χώρα είναι σε περίοδο σχεδιασμού των προγραμμάτων της περιόδου 2007- 2013, και μάλιστα σε προχωρημένη φάση, με πλήρη εμπλοκή και της Αυτοδιοίκησης.
- Από δανεισμό των φορέων της Αυτοδιοίκησης από το Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων και από Τράπεζες. Υπολογίζεται ότι το άληκτο κεφάλαιο των δανείων των

¹⁸¹ Δήμος Αρταίων,(2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων».

κατευθύνεται σε επενδυτικές δαπάνες και το μικρότερο σε εξόφληση χρεών.¹⁸²

A.E. (Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού).

✓ Αναπτυξιακή εταιρεία

ETANAM A.E.

Χάρτης 10: Αναπτυξιακές εταιρείες ανά την Ελλάδα¹⁸³

προστατεύεται από τη συνθήκη Ramsar.¹⁸⁴

¹⁸² Δήμος Αρταίων

¹⁸³ Ιστοσελίδα Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων (<http://www.leader-plus.gr/> 24/6/2008)

184 Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.Α.Μ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

3.3.2.2 Αναπτυξιακά προγράμματα

Τα προγράμματα που τρέχουν στο Νομό Άρτας είναι ως επί το πλείστον Ευρωπαϊκά.¹⁸⁵

- **Β' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης**

Η περίοδος 1994-1999 Β'ΚΠΣ χαρακτηρίστηκε ως την περίοδο με τη μεγαλύτερη έμφαση σε έργα υποδομής εθνικής σημασίας που ενισχύουν την εξωστρέφεια της οικονομίας και τη γενικότερη διασύνδεση της χώρας με το εξωτερικό.

Πρόγραμμα του Β'ΚΠΣ αποτελεί το INTERREG II. Στα πλαίσια του προγράμματος INTERREG II Ελλάδα-Ιταλία, οι επιλέξιμοι Νομοί των περιφερειών που βρίσκονταν στη Δυτική Ελλάδα και οι αντίστοιχοι Νομοί στη Νότιο Ιταλία ξεκίνησαν μια συνεργασία συμμετέχοντας σε κοινούς προβληματισμούς για ολόκληρη την περιοχή, θέτοντας κοινούς στόχους και υλοποιώντας έργα για την άμβλυνση των ανισοτήτων, την αύξηση της ανταγωνιστικότητας, τη διατήρηση των κοινών πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων της και την ανάδειξη των πολιτισμικών δεσμών που επί αιώνες συνέδεσαν τις δύο αυτές περιοχές.

Έργα όσον αφορά τις υποδομές ενεργειακού τομέα είναι για παράδειγμα τα έργα διασύνδεσης Ελλάδας- Ιταλίας και αφορούν σε σταθμό μετατροπής σε ηλεκτρική ενέργεια τη μεταφορική δύναμη του ποταμού Αράχθου με ποσό 6.148.318 ευρώ (διανομαρχιακό έργο). Με το Β'ΚΠΣ υλοποιήθηκαν επίσης και έργα που αφορούσαν στην αποκατάσταση μνημείων. Για παράδειγμα χρηματοδοτήθηκε η Αναστύλωση Ιεράς Μονής Παρηγορήτισσας με το ποσό των 153.882 ευρώ.¹⁸⁶

Η Κοινοτική πρωτοβουλία Leader II εφαρμόστηκε για πρώτη φορά στο Νομό Καστοριάς. Τα έργα που υλοποιήθηκαν στο Νομό Άρτας είχαν να κάνουν με τον τουρισμό, την παιδεία και τις μεταφορές. Χαρακτηριστικά αναφέρονται μερικά: 1)Ανάπλαση περιβάλλοντος χώρου στους Καταρράκτες Τζουμέρκων, με ποσό

¹⁸⁵ Δημήτρης Τσαούσης, υπάλληλος Νομαρχιακής Αυτό διοίκησης Άρτας, Κέντρο Υποδοχής Επενδυτών

¹⁸⁶ Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Άρτας

106.578 ευρώ. 2)Ανάδειξη – αξιοποίηση λόφου Περάνθης, με ποσό 88.176 ευρώ. 3)Προβολή – προώθηση γραφείου τουρισμού στο Δήμο Αθαμανίας, με ποσό 44.021 ευρώ. 4)Επίσης υλοποιήθηκαν και αρκετά ξενοδοχεία και ξενώνες.

Εικόνα 40: Εικόνες από διαμορφωμένους χώρους ξενοδοχείου ΠΑΝΘΩΡΟΝ στο Βουργαρέλι το οποίο έλαβε επιδότηση Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων (LEADER II).¹⁸⁷

Παράλληλα, με χρηματοδότηση του προγράμματος αυτού είχαμε τη δημιουργία τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής στο ΤΕΙ, με ποσό 171.961 ευρώ. Τη διεύρυνση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης – τηλεπληροφορικής και διοίκησης στο ΤΕΙ, με ποσό 209.269 ευρώ. Όσον αφορά τις μεταφορές αποπερατώθηκαν ή βελτιώθηκαν δρόμοι όπως για παράδειγμα Δυτικός άξονας Νομού Άρτας, με ποσό 23.869.589 ευρώ. Βελτίωση δρόμου από οικισμό μέχρι Καταρράκτες με ποσό 459.517 ευρώ.¹⁸⁸

- **Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης**

Το κοινοτικό πλαίσιο στήριξης 2000-2006 (Γ' ΚΠΣ) αποτελεί μέχρι στιγμής το μεγαλύτερο αναπτυξιακό πρόγραμμα της χώρας. Το Γ' ΚΠΣ είναι προϊόν συμφωνίας στην οποία κατέληξαν η ελληνική κυβέρνηση και η ευρωπαϊκή επιτροπή για τις κοινοτικές διαρθρωτικές παρεμβάσεις στην Ελλάδα. Καταρτίστηκε με βάση το

¹⁸⁷ Φωτογραφικό αρχείο Σταυρούλας Καραβασίλη, ιδιοκτήτρια ξενοδοχείου ΠΑΝΘΩΡΟΝ

¹⁸⁸ Δήμος Αρταίων

σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης που υποβλήθηκε από την Ελλάδα στην Ε.Ε. Το επιχειρησιακό Πρόγραμμα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER + είναι η πρωτοβουλία του αγροτικού τομέα κατά την 3^η προγραμματιστική περίοδο (2000-2006). Τρέχει στο Νομό μέσω της ETANAM Α.Ε. και συμβάλει στην προσπάθεια της Κοινότητας για οικονομική και κοινωνική συνοχή μέσω της ισόρροπης αειφόρου ανάπτυξης, της αύξησης της απασχόλησης, της εξασφάλισης ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και της προστασίας και βελτίωσης του περιβάλλοντος.¹⁸⁹

Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα υιοθετεί δυο γενικούς αναπτυξιακούς στόχους, που είναι:

A) Η ολοκληρωμένη, υψηλής ποιότητας, αειφόρος ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω πιλοτικών εφαρμογών.

B) Η ενίσχυση της προσπάθειας για άρση της απομόνωσης των περιοχών σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής.¹⁹⁰

Τα τοπικά προγράμματα LEADER+ υλοποιούνται σε περιοχές που καλύπτονται εν μέρει ή στο σύνολό τους από τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου – Ο.Π.Α.Α.Χ. (άξονας 7 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη – Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006» ή Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα 2000-2006 -ΠΕΠ).¹⁹¹

Περιοχή μελέτης του ΟΠΑΑΧ αποτελεί η ορεινή Άρτα με το πρόγραμμα "Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000 – 2006 και συγκεκριμένα στις περιοχές Δ. Αγνάνων, Δ. Αθαμανίας, Δ. Γ.Καραϊσκάκη, Δ.Ηρακλείας, Δ.Πέτα, Δ.Τετραφυλλίας, Κ.Θεοδωριανών, Κ.Μεσιτσουργών, Δ.Πραμάντων και αφορά σε συνολικά 27.313 κατοίκους και σε έκταση 1.147,2 τ.χλμ.¹⁹²

¹⁸⁹ Ιστοσελίδα Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, (www.minagric.gr, 27/6/2008)

¹⁹⁰ Ιστοσελίδα Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, (www.minagric.gr, 27/6/2008)

¹⁹¹ Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & τροφίμων. Ειδική γραμματεία προορ/σμου & εφαρμογών ΄Τ ΚΠΣ πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής»

¹⁹² Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.Α.Μ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

Εικόνα 41: Περιοχές ΟΠΑΑΧ στην περιφέρεια Ηπείρου¹⁹³

Το συνολικό κόστος της τρίτης προγραμματιστικής περιόδου του Επιχειρησιακού Προγράμματος ανήλθε στα 392,6 εκ. ευρώ περίπου, ενώ το ύψος της Δημόσιας Δαπάνης ανέρχεται σε 251,18 εκ. ευρώ, από τα οποία τα 182,90 εκ. ευρώ αποτελούν την κοινοτική συμμετοχή (ταμείο ΕΓΤΠΕ-Π).¹⁹⁴

Τα έργα που χρηματοδοτήθηκαν στο Νομό Άρτας από το πρόγραμμα αυτό αφορούσαν διάφορους τομείς, π.χ. περιβάλλον, εκπαίδευση.

Μερικά από τα έργα που χρηματοδοτήθηκαν είναι:

- 1) Ίδρυση, επέκταση και αναβάθμιση ξενοδοχειακών μονάδων, με ποσό 5.899.593 ευρώ.
- 2) Δημιουργία ολοήμερων Δημοτικών σχολείων, με ποσό 795.121 ευρώ.
- 3) Δημιουργία κέντρου Περιβαλλοντικής εκπαίδευσης Αράχθου Άρτας με ποσό 250.000 ευρώ.
- 4) Ίδρυση ΚΕΠ Δήμου Αρταίων.¹⁹⁵

- Έργα ταμείου συνοχής

Στο Νομό Άρτας έχουν κατασκευαστεί έργα του ταμείου συνοχής τα οποία αφορούν σε ένα τμήμα της Ιονίας οδού Άγιος Δημήτριος – Σελλάδες με την παράκαμψη Άρτας-Φιλιππιάδας, με ποσό 48.500.000 ευρώ. Αφορούν επίσης στην αποκατάσταση χώρου διάθεσης απορριμμάτων Άρτας, με ποσό 5.709.343 ευρώ, καθώς επίσης και στην επέκταση της αποχέτευσης Άρτας και επέκταση-αναβάθμιση του βιολογικού της καθαρισμού, με ποσό 10.120.000 ευρώ.¹⁹⁶

¹⁹³ Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.Α.Μ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

¹⁹⁴ Ιστοσελίδα Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων, (www.minagric.gr, 27/6/2008)

¹⁹⁵ Δήμος Αρταίων

¹⁹⁶ Δήμος Αρταίων

- **Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ε.Π.Τ.Α)**

Το Ειδικό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ε.Π.Τ.Α.) θεσμοθετήθηκε με το νόμο 2539/1997 (άρθρο 13) για την πραγματοποίηση των υποδομών και την υποστήριξη της οργάνωσης και λειτουργίας των Δήμων και Κοινοτήτων που προέκυψαν από την εφαρμογή του νόμου, καθώς και για την πραγματοποίηση των αναγκαίων δημοσίων επενδύσεων τοπικής ανάπτυξης. Το ΕΠΤΑ άρχισε να εφαρμόζεται το 1998 και είχε ως στόχο:

Α) Το συντονισμό του συνόλου των επιμέρους πολιτικών που εφαρμόζονται για την πρωτοβάθμια τοπική αυτοδιοίκηση, συμπεριλαμβανομένων και των Κοινοτικών πολιτικών, με κατεύθυνση την ενίσχυση του αναπτυξιακού ρόλου των ΟΤΑ.

Β) Την ορθολογική αξιοποίηση των χρηματοδοτήσεων που κατευθύνονται στους πρωτοβάθμιους ΟΤΑ έτσι ώστε να βελτιώνεται η αποδοτικότητά τους.

Γ) Την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας των ΟΤΑ.¹⁹⁷

- **ΘΗΣΕΑΣ**

Η χρηματοδότηση των Δήμων για έργα, μελέτες και ενέργειες που αφορούν στη βελτίωση των οργανωτικών, των λειτουργικών και των τεχνολογικών συστημάτων διαχείρισής τους, καθώς και στη συνεχή κατάρτιση του προσωπικού τους αποτελούν προτεραιότητες του προγράμματος «ΘΗΣΕΑΣ». Τα προγράμματα που έχουν υλοποιηθεί στο Νομό Άρτας είναι αρκετά και αφορούν στην εκπαίδευση, στο περιβάλλον, στις μεταφορές, στα έργα ύδρευσης και αποχέτευσης, και στα εγγειοβελτιωτικά έργα. Χαρακτηριστικά αναφέρονται μερικά: Αναμόρφωση εισόδου Κομποτίου, Δήμου Κομποτίου, με ποσό 181.309 ευρώ. Εγγειοβελτιωτικά – αντιπλημμυρικά έργα Δήμου Αμβρακικού, με ποσό 20.590 ευρώ. Εσωτερική οδοποιία Κοινότητας Κομμένου με ποσό 228.705 ευρώ.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Ιστοσελίδα Περιφέρειας Ηπείρου (www.epirus.gov.gr , 28/6/2008)

¹⁹⁸ Δήμος Αρταίων

- **Αναπτυξιακός νόμος**

Μερικά εθνικά προγράμματα τρέχουν μέσω του αναπτυξιακού νόμου 3299/04 σε επιχειρήσεις του Νομού Άρτας όπου κάθε ιδιώτης ή επιχείρηση μπορεί να δηλώσει ενδιαφέρον για χρηματοδότηση. Λόγω του ότι ο Νομός Άρτας ανήκει στη γεωγραφική ζώνη Γ' οι επιχειρήσεις μπορεί να επιδοτηθούν μέχρι και 40% και να έχουν φοροαπαλλαγή 100%. Η Ελλάδα είναι η μοναδική, ίσως, χώρα της ΕΕ που έχει αναπτυξιακό νόμο (εκτός από μερικές περιφέρειες στη Γαλλία¹⁹⁹), γεγονός το οποίο έχει μεγάλη και καθοριστική σημασία για την εξέλιξη και την κατεύθυνση των επενδύσεων.²⁰⁰

- **Τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα**

Ένα εθνικό πρόγραμμα που πραγματοποιήθηκε στο Νομό Άρτας από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Άρτας, το Δήμο Αράχθου και την ETANAM Α.Ε. με χρηματοδότηση από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., είναι το πρόγραμμα «Προστασία Περιβάλλοντος και Βιώσιμη Ανάπτυξη στο Νομό Άρτας». Κύριος στόχος του προγράμματος ήταν η συμβολή στη βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της προώθησης του οικοτουρισμού με την προβολή οικοτουριστικών δραστηριοτήτων στην περιοχή του Αμβρακικού καθώς και η ενημέρωση – ευαισθητοποίηση πολιτών αλλά και φορέων για την προστασία του δέλτα ποταμού Λούρου αλλά και Αράχθου καθώς και την ευρύτερη περιοχή του Αμβρακικού κόλπου.²⁰¹

¹⁹⁹Ιωάννης Μανώλας, Εμπορικός διευθυντής της «Μανώλας-Χήτας&Συνεργάτες Α.Τ.Ε.»

²⁰⁰Εφημερίδα κυβερνήσεως. Αρ. φύλλου 261. Ημ/νια 23 Δεκεμβρίου 2004

²⁰¹ Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.ΑΜ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

ΧΑΡΤΗΣ 11: Οικοτουριστικός χάρτης με 38 περιοχές ενδιαφέροντος²⁰²

Όσες επιχειρήσεις δεν μπόρεσαν να χρηματοδοτηθούν από το Γ' ΚΠΣ αναμένουν τις επιδοτήσεις που προβλέπει πρόγραμμα ΕΣΠΑ. Με το νέο πρόγραμμα όσον αφορά στις επιχορηγήσεις, οι παράμετροί θα είναι πιο αυστηροί. Για να χορηγηθούν χρήματα θα πρέπει να υπάρχει ένας πιστοποιημένος φορέας που να μπορεί να σχεδιάσει και να προτείνει έργα. Ο Νομός Άρτας βρίσκεται σε διαδικασίες διαβούλευσης καθώς δεν υπάρχει ακόμα κανένας πιστοποιημένος φορέας που να μπορεί να αναλάβει κάποιο έργο.²⁰³

²⁰² Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού (ΕΤ.Α.Ν.ΑΜ.), (<http://www.etanam.gr/>, 24/6/2008)

²⁰³ Δημήτρης Τσαούσης, υπάλληλος Νομαρχιακής Αυτό διοίκησης Άρτας, Κέντρο Υποδοχής Επενδυτών

3.4 Κοινωνικά στοιχεία – Τεχνικές υποδομές

3.4.1 Εκπαίδευση – Υγεία

Ο τομέας της εκπαίδευσης στο Νομό τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει βελτίωση και αυτό κυρίως λόγω των αλλαγών που συμβαίνουν στο Δήμο Αρταίων. Η δημιουργία και λειτουργία του ΤΕΙ Ηπείρου στο Δήμο Αρταίων επέφερε αλλαγές σε όλα τα επίπεδα. Η κατάσταση όσον αφορά στις κτιριακές υποδομές σχολείων παραμένει στάσιμη. Σύμφωνα με τους δείκτες ευημερίας μαθητών γυμνασίων, λυκείου και μαθητών δημοτικού ανά 1.000 κατοίκους ο Νομός Άρτας κατατάσσεται σε χαμηλές θέσεις στο σύνολο της χώρας.

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα στην απογραφή του 1991, η περιφέρεια Ηπείρου και ακόμη περισσότερο ο Νομός παρουσίαζαν αρκετά υψηλό ποσοστό αναλφάβητων. Χαρακτηριστικά, δήλωσαν αναλφάβητοι το 25% περίπου του πληθυσμού της Ηπείρου και το 28% περίπου του πληθυσμού του Νομού Άρτας. Τα ποσοστά του πληθυσμού που έχουν τελειώσει δημοτικό είναι και στις δύο περιπτώσεις μεγαλύτερα. Όπως αναμενόταν πολύ λίγοι είναι εκείνοι που είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης ή απόφοιτοι ανωτάτων σχολών.²⁰⁴

Πίνακας 3.11 ΕΠΙΠΕΔΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 1991

	Απόφοιτοι δημοτικού	Απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης	Πτυχιούχοι Ανωτάτων Σχολών	Δε γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση	Σύνολο από όλα τα επίπεδα εκπαίδευσης
Περιφέρεια Ηπείρου	220.420	56.131	22.389	20.014	318.954
Νομός Άρτης	48.668	10.538	3.914	6.804	69.924

²⁰⁵

²⁰⁴ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε)

²⁰⁵ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε)

**Πίνακας 3.12 ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΜΟΥ –
ΧΩΡΑΣ**

Δείκτες ευημερίας	Νομός Άρτας	Μέσος όρος χώρας	Κατάταξη σε σχέση με τους 52 νομούς
Μαθητές γυμνασίων, λυκείων ανά 1.000 κάτοικους – Έτος 2000	65	72	35
Μαθητές δημοτικού ανά 1.000 κάτοικους – Έτος 2000	46	61	46

²⁰⁶

Όσον αφορά στο τομέα της υγείας στο Νομό υπάρχει ένα νοσοκομείο που βρίσκεται στο Δήμο Αρταίων, δύο κέντρα υγείας και 19 περιφερειακά Ιατρεία.

3.4.2 Δίκτυα μεταφοράς

²⁰⁶ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarchia-artas.gr> ,15/3/2007)

Για το Νομό Άρτας το υφιστάμενο μεταφορικό δίκτυο είναι αποκλειστικά οδικό, σιδηροδρομική γραμμή δεν υπάρχει. Το γεγονός αυτό σε συνδυασμό με την ορεινή μορφολογία, τις δυσμενείς κλιματολογικές συνθήκες καθώς και την ελλιπή συγκοινωνιακή υποδομή δημιουργεί συνθήκες απομόνωσης του Νομού από την υπόλοιπη Ελλάδα.²⁰⁷

Συγκεκριμένα ο Νομός Άρτας διαθέτει οδικό δίκτυο 618, 5 χλμ που διακρίνεται ως εξής :

- Εθνικό δίκτυο 103 χλμ
- Πρωτεύον επαρχιακό 357 χλμ
- Δευτερεύον επαρχιακό 158,5 χλμ²⁰⁸

Ο Νομός έχει ένα μέτρια οργανωμένο οδικό δίκτυο τόσο προς τις ορεινές περιοχές όσο και προς τις περιοχές του κάμπου. Η σημερινή κατάσταση βελτιώνεται τόσο σε Νομαρχιακό όσο και σε επίπεδο περιφέρειας με την κατασκευή των μεγάλων οδικών αξόνων της Εγνατίας και της υπό κατασκευή, Ιονίας οδού. Έτσι ο Νομός θα είναι πιο εύκολα προσβάσιμος από όσους μετακινούνται οδικώς και θέλουν να τον επισκεφθούν.²⁰⁹

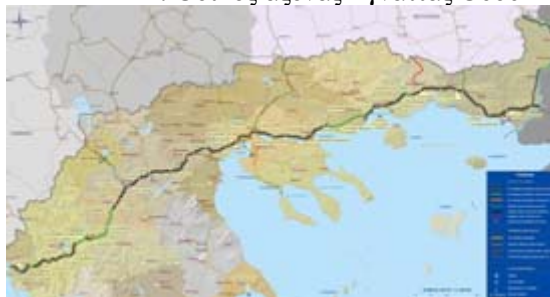
Συγκεκριμένα τον Ιούνιο του 2008 έγιναν τα εγκαίνια από τον υπουργό Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. τμήματος της Εγνατίας οδού από τον κόμβο των Ιωαννίνων μέχρι τη γέφυρα του Αράχθου, έργο κόστους κατασκευής 251 εκατομμυρίων ευρώ. Συνολικά η Εγνατία οδός στην Ήπειρο έχει μήκος 123 χλμ και από αυτά δόθηκαν στην κυκλοφορία τα 96 χλμ. Η Εγνατία οδός δεν διατρέχει το Νομό Άρτας αλλά τα έργα θα βελτιώσουν στην προσβασιμότητα του Νομού.

²⁰⁷ Δήμος Αρταίων,(2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

²⁰⁸ Δήμος Αρταίων,(2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

²⁰⁹ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarchia-artas.gr> 21/3/2007)

ΧΑΡΤΗΣ 12: Οδικός άξονας Εγνατίας Οδού²¹⁰

Όσον αφορά στον αυτοκινητόδρομο της Ιόνιας οδού, που καλύπτει ένα πολύ μεγάλο μέρος του Νομού Άρτας, ο υπουργός του ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ. δήλωσε ότι το φθινόπωρο του 2008 θα έχουν εγκατασταθεί οι ανάδοχες εταιρείες για να αρχίσει η κατασκευή του, ενώ σύντομα θα ολοκληρωθούν οι παρακάμψεις Άρτας και Αγρινίου, που αποτελούν τμήματα αυτής της οδικής αρτηρίας.²¹¹

ΧΑΡΤΗΣ 13: Οδικός άξονας Ιόνιας Οδού²¹²

Όσον αφορά στις υπεραστικές γραμμές, η σύνδεση του Νομού με την περιφέρεια και την υπόλοιπη Ελλάδα πραγματοποιείται καθημερινά και συνδέει την Άρτα με την Αθήνα, την Πάτρα, τη Θεσσαλονίκη και το Αγρίνιο.

²¹⁰ Ιστοσελίδα Εγνατίας Οδού, (<http://www.egnatia.eu>, 29/3/2008)

²¹¹ Τοπική εφημερίδα Άρτας «η γνώμη» αριθμό φύλλου 270

²¹² Ιστοσελίδα (<http://www.nafpaktia.com/>, 16/5/2008)

Πίνακας 3. 13 ΧΡΟΝΟΑΠΟΣΤΑΣΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΥΠΟΛΕΩΝ ΜΕ ΆΡΤΑ

ΧΑΡΤΗΣ 14: Χιλιομετρικές αποστάσεις από Νομό Άρτας²¹³

Πόλεις	Ώρες
Αθήνα	5.30 ώρες
Ιωάννινα	1.15 ώρες
Αγρίνιο	1.30 ώρες
Πρέβεζα	1.00 ώρα
Ηγουμενίτσα	2.40 ώρες
Πάτρα	2.30 ώρες

Τα πλησιέστερα λιμάνια, από όπου μπορεί να εξυπηρετείται ο Νομός, είναι το λιμάνι της Πρέβεζας, αυτό της Αμφιλοχίας και της Ηγουμενίτσας, που απέχουν από την πόλη της Άρτας 46χλ , 40 χλμ και 115 χλμ αντίστοιχα. Τη μοναδική λιμενική εγκατάσταση του Νομού Άρτας αποτελεί το λιμάνι της Κορωνησίας, το οποίο κατασκευάστηκε πρόσφατα. Η διακίνηση των αλιευμάτων του Αμβρακικού και των μονάδων υδατοκαλλιεργειών της περιοχής εξυπηρετείται από την ιχθυόσκαλα της Πρέβεζας.²¹⁴

Το αεροδρόμιο του Ακτίου, που απέχει περίπου 60 χλμ από την Άρτα, εξυπηρετεί κυρίως στρατιωτικές δραστηριότητες, ενώ τους καλοκαιρινούς μήνες έχει και τακτική συγκοινωνία με Αθήνα με μικρά αεροσκάφη και μισθωμένες πτήσεις με προορισμό τη Λευκάδα και την Πρέβεζα. Τις αεροπορικές μετακινήσεις συνεχίζει να εξυπηρετεί το αεροδρόμιο των Ιωαννίνων, που απέχει 80 χλμ από την πόλη της Άρτας. Δυστυχώς στο μέλλον δεν προβλέπεται για το Νομό δημιουργία αεροδρομίου.

215

²¹³ ΚΤΕ.Α. Ν. Άρτας

²¹⁴ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 21/7/2007)

²¹⁵ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 21/7/2007)

3.4.3 Δίκτυο Ύδρευσης – Αποχέτευσης

Οι ανάγκες των κατοίκων της Άρτας για πόσιμο νερό καλύπτονται από τις πηγές του Αγ. Γεωργίου συνεπώς, οι κάτοικοι δεν συνδέονται άμεσα για την τροφοδοσία τους σε νερό από τον ποταμό Άραχθο. Το δίκτυο είναι σε σχετικά καλή κατάσταση, ωστόσο χρειάζεται συνεχείς συντηρήσεις και αντικαταστάσεις.²¹⁶

Στο Νομό υπάρχει δίκτυο αποχέτευσης και Μονάδα Βιολογικής Επεξεργασίας Λυμάτων μόνο στην πόλη της Άρτας. Τα βιολογικώς επεξεργασμένα λύματα που προκύπτουν καταλήγουν στον ποταμό Άραχθο, ενώ οι παραθαλάσσιοι οικισμοί απορρίπτουν τα λύματά τους στη θάλασσα σχεδόν ανεπεξέργαστα. Δίκτυο παραλαβής ομβρίων υδάτων δεν υπάρχει παρά μικρά αυλάκια παράπλευρα στους δρόμους.²¹⁷

3.4.4 Διαχείριση απορριμμάτων

Ο Νομός της Άρτας υστερεί κατά πολύ σε σχέση με άλλους Νομούς στο θέμα αποκομιδής απορριμμάτων. Σε κάποιους Δήμους η απόρριψη είναι ανεξέλεγκτη, ενώ στους περισσότερους Δήμους μεταφέρονται, καίγονται και θάβονται σε χωματερές. Ο καινούργιος Χώρος Υγειονομικός Ταφής Απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α.) που δημιουργήθηκε στο Δήμο Βλαχέρνας λαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος των σκουπιδιών.

²¹⁸

²¹⁶ Δήμος Αθαμανίας

²¹⁷ Δήμος Αθαμανίας

²¹⁸ Δήμος Αθαμανίας

3.5 Χρήσεις γης

Ο Νομός Άρτας καταλαμβάνει στο μεγαλύτερο τμήμα του (664.500 στρέμματα) εκτάσεις δασών, ακολουθούν οι βοσκότοποι με 370.800 στρέμματα και οι καλλιεργούμενες εκτάσεις με 334.200 στρέμματα. Εκτάσεις 132.700 στρεμμάτων καλύπτονται από νερά, 105.400 από οικισμούς και δρόμους και 54.800 από άλλες χρήσεις. Οι πεδινές του εκτάσεις είναι κατά το ήμισυ περίπου καλλιεργούμενες. Ακολουθεί η κατανομή των χρήσεων γης του Νομού σε χιλ. στρέμματα.²¹⁹

Πίνακας 3.14 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΠΕΔΙΝΩΝ, ΗΜΙΟΡΕΙΝΩΝ, ΟΡΕΙΝΩΝ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΑΝΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΗΣ

(χιλ.στρέμματα)

Νομός Άρτας	Καλλιέργειες & αγροανάπαυση	Βοσκότοποι	Δάση	Καλυπτόμενες από νερά	Οικισμοί & Δρόμοι	Άλλες εκτάσεις
Πεδινές	180,6	67,0	6,6	99,4	33,8	7,9
Ημιορεινές	45,9	56,0	51,5	12,8	9,6	0,3
Ορεινές	103,4	238,1	626,2	20,1	56,6	46,4

220

Η κατανομή των χρήσεων γης στο Νόμο Άρτας σύμφωνα με τις απογραφές της ΕΣΥΕ (Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος) κατά τα έτη 1981 και 1991 παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Σε σχέση με την απογραφή του 1981 παρατηρείται μείωση των δασών κατά 19,8 χιλ. στρέμματα (ποσοστό 2,9%), με παράλληλη αύξηση των καλλιεργούμενων εκτάσεων κατά 4,3 χιλ. στρέμματα (ποσοστό 1,3%), των βοσκοτόπων κατά 9,8 χιλ. στρέμματα (ποσοστό 2,7%) και των οικισμών κατά 5,4 χιλ. στρέμματα (ποσοστό 5,4 %).

²¹⁹ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε)

²²⁰ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

**Πίνακας 3.15 ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΕΚΤΑΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΒΑΣΙΚΕΣ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΝΟΜΟΥ ΑΡΤΑΣ**

(χιλ. στρέμματα)

Χρήση	Έκταση σε στρέμματα	
	1981	1991
Καλλιεργούμενη γη & αγροανάπαυση	329,9	334,2
Δάση	684,3	664,5
Βοσκότοποι	361,0	370,8
Εκτάσεις που καλύπτονται με νερό	132,3	132,7
Οικισμοί – Δρόμοι	100,0	105,4
Άλλες εκτάσεις	54,7	54,8
Σύνολο	1.662,2	1.662,4

²²¹

²²¹ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

3.6 Η ταυτότητα του ποταμού Αράχθου

Σε μια συνολική ματιά των ποταμών της Ελλάδας, ο ποταμός Άραχθος καταγράφεται ως ο πιο ορμητικός και χειμαρρώδης ποταμός της χώρας με μέση ετήσια παροχή ποταμού 69,8 κυβικά μέτρα/δευτ.²²² Διαθέτει σπάνια πολυμορφία, πολυποίκιλη χλωρίδα και πανίδα, μοναδική ποτάμια γραφικότητα, αλλά και ασυνήθιστη συμπεριφορά καθώς εποχή με εποχή διαφέρουν τα χαρακτηριστικά του.²²³ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο ποταμός Άραχθος ανήκει στο «Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια».²²⁴

Εικόνα 42: Μικρός καταρράκτης ποταμού Αράχθου²²⁵

Οι πηγές του Αράχθου είναι αρκετές και διάσπαρτες σε πολλές τοποθεσίες. Τη μεγαλύτερη ποσότητα νερού, σε όλη τη διάρκεια του έτους, τη δέχεται από τη τεχνητή λίμνη του Αώου και αρκετοί είναι οι συγγραφείς που αναφέρουν ότι πηγάζει από την οροσειρά της Πίνδου. Τον τροφοδοτούν όμως και πολύ παραπόταμοι καθώς οδηγείτε προς τη λεκάνη απορροής του.²²⁶ Ο ποταμός Άραχθος διατρέχει μια διαδρομή που ξεπερνά τα 140χλμ.²²⁷

Ο ποταμός Άραχθος μπαίνει στο Νομό Άρτας από τα ΒΔ, τον διαρρέει σχηματίζει στην περιοχή της πόλης της Άρτας ένα S, που ποτίζει την πεδιάδα και χύνεται στον Αμβρακικό Κόλπο.²²⁸

²²² Ιστοσελίδα Υπουργείου ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., (<http://www.minenv.gr/> 19/10/2008)

²²³ Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²²⁴ Τηλεφωνική συνέντευξη με Έμν Κούρτη υπάλληλο δικτύου «Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια»

²²⁵ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

²²⁶ Αριστείδης Σχισμένος, (2007), «Αμβρακικός κόλπος»

²²⁷ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 21/7/2007)

²²⁸ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 30/4/2008)

Εικόνα 43: Αεροφωτογραφία Αράχθου και η πόλη της Άρτας²²⁹

Εικόνα 44: Κοιλάδα Αράχθου στο χωριό Ροδαυγή²³⁰

Από τις πηγές του στη βόρεια Πίνδο έως και τις εκβολές του στον Αμβρακικό κόλπο κινείται σε περιοχές με διαφορετικά μορφολογικά χαρακτηριστικά με αποτέλεσμα να διακρίνονται σε όλο το μήκος του τρία διακριτά τμήματα το άνω, το μεσαίο και το κατώτερο πεδινό.²³¹

Στο άνω τμήμα του ο ποταμός κινείται σε υψόμετρα από 1000μ έως 2393μ. Οι κλίσεις των πρανών του στο τμήμα αυτό είναι απότομες και η κοίτη του ποταμού στενή. Στο μεσαίο τμήμα του ο Άραχθος, από την συμβολή Καλαρρύτικου έως και την Άρτα διέρχεται από περιοχές με χαμηλότερο υψόμετρο, που κυμαίνεται από 100μ έως 1000μ, το πλάτος στον πυθμένα του φτάνει τα 250μ και οι πλευρικές κλίσεις 1/7. Στο τελευταίο τμήμα του ο ποταμός από την Άρτα έως την εκβολή του στον Αμβρακικό κόλπο κινείται στην πεδιάδα της Άρτας.²³² Η εδαφολογική μορφή της

²²⁹ Φωτογραφικό αρχείο Δημήτρη Τσιρώνη

²³⁰ Δήμος Αθαμανίας, «Τοπικό σύμφωνο ποιότητας τουρισμού «Τα Τζουμέρκα»»

²³¹ ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας.

²³² ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας.

κοίτης του Αράχθου αποτελείται από σαθρογενή αλλά σκληρά και στερεά υλικά και καλύπτεται στο μεγαλύτερο μέρος του από φλύσχη.²³³

Σε όλη του τη διαδρομή από τις πηγές συναντούμε ποικίλες μορφές γεφυριών και εκκλησιών αλλά και βρυσών που μαρτυρούν την οξύνοια των χτιστάδων της Ηπείρου.

Εικόνα 45: Βρύσες στο χωριό Βουργαρέλι²³⁴

Εικόνα 46: Πετρόχτιστο γεφύρι στο Βουργαρέλι, Νεράιδογέφυρο²³⁵

Κατασκευές μοναδικής ομορφιάς από τους περίφημους χτιστάδες της Ηπείρου και με μια κατασκευή, το περίφημο γεφύρι της Άρτας που αποτελεί πολιτισμικό σύμβολο κληρονομιάς, μελλοντικά ευεργέτησε με τη φήμη του ολόκληρη την περιοχή και συνετέλεσε τα μέγιστα στην ακμή αλλά και στην ευμάρεια των κατοίκων της Άρτας αλλά και όλου του Νομού.²³⁶

²³³ ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας.

²³⁴ Δήμος Αθαμανίας, «Τοπικό σύμφωνο ποιότητας τουρισμού «Τα Τζουμέρκα»»

²³⁵ Δήμος Αθαμανίας, «Τοπικό σύμφωνο ποιότητας τουρισμού «Τα Τζουμέρκα»»

²³⁶ Αριστείδης Σχισμένος, (2001), «Τα 55 πέτρινα γεφύρια του Αράχθου, φυσικά γεφύρια, θεογέφυρα, διαβολογέφυρα»

Εικόνα 47: Ιστορικό γεφύρι της Άρτας²³⁷

Η επικοινωνία των γειτονικών χωριών ήταν ανέκαθεν δύσκολη λόγω του ορμητικού ποταμού Αράχθου. Στην καθημερινή ζωή ο ποταμός Άραχθος στάθηκε εμπόδιο στη διακίνηση των προϊόντων και δυσκόλεψε την επικοινωνία μεταξύ μικρών κοινοτήτων που κατοικούσαν σε αντίθετες όχθες του ποταμού. Ακόμη δυσκόλεψε όσους καλλιεργούσαν σε ευφορότερες εκτάσεις και βοσκούσαν τα ζώα τους σε καλύτερα λιβάδια για τους ίδιους λόγους.²³⁸

Για να λύσουν το πρόβλημα της επικοινωνίας, οι κάτοικοι της Άρτας σκέφτηκαν αρκετούς τρόπους για τα περάσουν στην απέναντι κοίτη. Πλωτές βάρκες ή αλλιώς περαταριές κατασκευάστηκαν, οι οποίες υπάρχουν ακόμη και σήμερα, με συρμάτινες γέφυρες καθώς και με μικρά τελεφερίκ.²³⁹

Εικόνα 48: Συρμάτινη γέφυρα²⁴⁰

²³⁷ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

²³⁸ Αναστασία Μπαθέκα, ξεναγός Λαογραφικού μουσείου Άρτας

²³⁹ Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²⁴⁰ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

Εικόνα 49: Μικρό τελεφερίκ²⁴¹

Αρκετοί ήταν εκείνοι που επέλεξαν να κατοικήσουν κατά μήκος του. Χανιά και πανδοχεία κατασκευάστηκαν εκμεταλλευόμενοι το φυσικό του πλούτο. Και μια άλλη κατηγορία ανθρώπων, οι έντονα θρησκευόμενοι πολίτες, κατέφυγαν σε επιλεγμένους ποτάμιους χώρους δημιουργώντας τα παρόχθια μοναστήρια τα οποία προκαλούν το θαυμασμό όλων και αποπνέουν το μεγάλο σεβασμό της κοινωνίας. Ένα τέτοιο μοναστήρι είναι και το μοναστήρι της κάτω Παναγιάς, όπου αρκετοί είναι οι προσκυνητές που έρχονται από ολόκληρη την Ελλάδα για να το επισκεφτούν.²⁴²

Το γεγονός ότι ο ποταμός θεοποιήθηκε και αποτυπώθηκε στα νομίσματα της αρχαίας Αμβρακίας, αποτελεί ισχυρή απόδειξη του πρωταγωνιστικού ρόλου που έπαιξε στην κοινωνία της περιοχής από αρχαιότατων χρόνων.²⁴³

Εικόνα 50: Ο ποταμός Αραχθός σε νόμισμα της Αρχαίας Αμβρακίας²⁴⁴

²⁴¹ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

²⁴² Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Αραχθός, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²⁴³ Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Αραχθός, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²⁴⁴ Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Αραχθός, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

Όπως οι περισσότεροι ποταμοί έτσι και ο ποταμός Άραχθος αποτελούν τους πρώτους σχεδιαστές κι εκτελεστές των μεγαλύτερων φυσικών οδών. Η αποθετική ενέργεια του ποταμού δημιούργησε τον κάμπο της Άρτας αλλά και το σημαντικότερο υδροβιότοπο στον κόσμο, τον Αμβρακικό κόλπο. Με τη δύναμη που αποβάλλει λειτουργούν τα δύο υδροηλεκτρικά εργοστάσια, στη θέση Πουρνάρι Ι και ΙΙ. Δικό του επίτευγμα αποτελεί η επίχωση, σε πολλά μέτρα βάθος, της αρχαίας Αμβρακίας αλλά και οι καταστροφές που προκαλούνται στα χωράφια των κατοίκων της Άρτας και των παρόχθιων οικισμών.²⁴⁵

Ο Άραχθος έχει διαφορετική συμπεριφορά σε κάθε εποχή του χρόνου. Την άνοιξη όταν λιώνουν οι πάγοι γίνεται πιο ορμητικός και με μεγαλύτερη στερεοπαροχή αλλά υπάρχουν και εποχές όπου ξεραίνεται τελείως (λόγω των φραγμάτων αλλά και της άρδευσης). Δίνει κίνηση σε νερόμυλους για την άλεση των δημητριακών, ξεπλένει κουβέρτες στις νεροτριβές αλλά παράλληλα ζωογονεί άνθη και χλωρά δέντρα.²⁴⁶

Εικόνα 51: Πλύσιμο ρούχων (Νεροτριβή) στον Άραχθο²⁴⁷

²⁴⁵ Αριστείδης Σχισμένος,(2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²⁴⁶ Αριστείδης Σχισμένος,(2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²⁴⁷ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

Εικόνα 52: Νεροτριβή στο Δήμο Αθαμανίας²⁴⁸

Τα καλοκαίρια δροσίζει τα σπαρτά του κάμπου και όσοι αναζητούν έναν εναλλακτικό τρόπο αναψυχής, όπως είναι οι υποστηριχτές των ποτάμιων αθλημάτων (καγιάκ, κανό, ράφτιγκ, θαλάσσιο σκι κ.α.), δε διστάζουν να τον διασχίζουν. Αρκετοί είναι και οι φυσιολάτρες που απολαμβάνουν τα κάλλη της ορεινής ποτάμιας διαδρομής.²⁴⁹

Εικόνα 53: Rafting, cannoning στον Άραχθο²⁵⁰

Το φθινόπωρο όμως με την εμφάνιση των πρώτων βροχών, υπερχειλίζει με καταστροφικές συνέπειες όπως το ξερίζωμα των δέντρων και προκαλεί παράλληλα τον καταποντισμό των χωραφιών αλλά και τον πνιγμό των ζώων.²⁵¹

Κατάφορτος διαβρωτικά υλικά και με τη μεταφορική του δύναμη να μεγαλώνει κατά τους χειμερινούς μήνες τα νερά του μεταφέρουν εκατομμύρια τόνους αμμόχωμα μέχρι τις εκβολές του στον Αμβρακικό. Κατά το παρελθόν, αρκετοί ήταν

²⁴⁸ Ιστοσελίδα Δήμου Αθαμανίας (www.dimosathamanias.gr, 9/9/2008)

²⁴⁹ Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²⁵⁰ Δήμος Αθαμανίας, «Τοπικό σύμφωνο ποιότητας τουρισμού «Τα Τζουμερκα»»

²⁵¹ Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

εκείνοι που μαζεύονταν στις κοίτες του ποταμού για να μαζέψουν τα ξύλα που έρχονταν μαζί με τον ποταμό για να τα χρησιμοποιήσουν ως καύσιμα.

Εικόνα 54:Μεταφορά ξυλείας μέσω του ποταμού²⁵²

Εικόνα 55:Ποταμός Άραχθος στον οικισμό Φτέρης, Δήμου Αθαμανίας²⁵³

Οι ποσότητες των φερτών υλών, που προσφέρονταν σε φυσικές συνθήκες, πριν την ανθρώπινη επέμβαση (δημιουργία φραγμάτων), ήταν μεγάλες μέχρι το έτος 1981 όπου και περατώθηκαν οι εργασίες του φράγματος Πουρνάρι Ι. Αυτά τα φερτά υλικά που μέχρι πρότινος είχαν διαπλάσσει γεωμορφολογικά τον Αμβρακικό κόλπο και αποτελούσαν την κύρια αιτία διαμόρφωσης της πεδιάδας της Άρτας έβρισκαν εμπόδιο στην τεχνητή λίμνη Πουρνάρι του υδροηλεκτρικού σταθμού.²⁵⁴

Μετά το γεφύρι της Πλάκας και στο ύψος της Ροδαυγής ο Άραχθος αιχμαλωτίζεται στην τεχνητή λίμνη του Πουρναρίου με την υδρολογική του λεκάνη να καλύπτει επιφάνεια 1894 km² έως τη γέφυρα της Άρτας η οποία αποτελείται κυρίως από φλύσχη. Η μέση πλασματική κλίση της λεκάνης είναι 1,6% και το υψόμετρο κυμαίνεται από 17m έως 2393m. Σύμφωνα με τα στοιχεία λειτουργίας του

²⁵² Αριστείδης Σχισμένος,(2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²⁵³ Ιστοσελίδα Δήμου Αθαμανίας (www.dimosathamanias.gr, 9/9/2008)

²⁵⁴ Αριστείδης Σχισμένος,(2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

ΥΗΕ Πουρνάρι Ι οι συνολικές εισροές στο ταμιευτήρα για τα έτη λειτουργίας 1981-2003 σε μέση ετήσια βάση είναι $1409 \times 10^6 \text{ m}^3$.²⁵⁵

Εικόνα 56: Γεφύρι της Πλάκας²⁵⁶

ΧΑΡΤΗΣ 15: Ταμιευτήρας ποταμού Αράχθου²⁵⁷

²⁵⁵ ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας.

²⁵⁶ Δήμος Αθαμανίας, «Τοπικό σύμφωνο ποιότητας τουρισμού «Τα Τζουμέρκα»»

²⁵⁷ Δ.Ε.Η. Α.Ε. Άρτας

3.6.1 Περιβαλλοντικά προβλήματα του Αράχθου

Κατά το παρελθόν, τα αστικά και βιομηχανικά λύματα που παρήγαγε η Άρτα κατέληγαν ανεξέλεγκτα στον ποταμό με συνέπεια να ρυπαίνουν και να δηλητηριάζουν τα νερά του Αράχθου. Τα απορρίμματα του Δήμου Αρταίων διατίθονταν με ταφή σε λεκάνες που δημιουργούνταν από αμμοληψίες στην κοίτη του ποταμού. Οι κοινότητες της πεδινής περιοχής διέθεταν τα απορρίμματα στα αποστραγγιστικά και αρδευτικά κανάλια της περιοχής καθώς και στην κοίτη του ποταμού. Σε απόμερα σημεία της κοίτης του Αράχθου ολόκληρα βουνά από μπάζα παντός είδους συνήθιζαν να υψώνονται. Χώματα, πέτρες από τα θεμέλια των νεοαναγειρόμενων οικοδομών, ξύλα, τζάμια, κεραμίδια, σίδερα, πόρτες, παράθυρα και άλλα οικοδομικά υλικά από τις κατεδαφιζόμενες οικοδομές, σχημάτιζαν σωρούς στις κοίτες. Ο αυτοκαθαρισμός του ποταμού ήταν από δύσκολος μέχρι αδύνατος.²⁵⁸

Εικόνα 57: Σκουπίδια στις κοίτες του Αράχθου²⁵⁹

Κάποια λύση στο πρόβλημα των σκουπιδιών φαίνεται να βρίσκεται μετά τα εγκαίνια (12 Μαΐου 2008) Χώρου Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων στην περιοχή της Βλαχέρνας (κοντινό χωριό στην Άρτα) το οποίο προσδοκάται να καλύψει τις ανάγκες της ευρύτερης περιοχής και να λύσει αρκετά προβλήματα σε σχέση με την προστασία περιβάλλοντος.²⁶⁰

Παράλληλα παράγοντας ρύπανσης του ποταμού αποτελεί η ακόμα και σήμερα ύπαρξη κτηνοτροφικών μονάδων αλλά και άλλων επιχειρήσεων που δεν διαθέτουν βιολογικό καθαρισμό και τα λύματα των οποίων καταλήγουν στον ποταμό. Καμία επιχείρηση δεν έχει ως τώρα ενοχοποιηθεί αλλά ούτε της έχει επιβληθεί πρόστιμο για τη ρύπανση του ποταμού και για τον μαζικό θάνατο ψαριών σε τάφρους του

²⁵⁸ Αριστείδης Σχισμένος,(2002) « Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»

²⁵⁹ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

²⁶⁰ Τοπική εφημερίδα Άρτας «η γνώμη»,αρ. φύλλου 245

Αμβρακικού. Μοναδική εξαίρεση αποτελεί το εργοστάσιο «Ηπειρος» που έκλεισε πριν μερικά χρόνια για πλημμελή λειτουργία του βιολογικού καθαρισμού του.²⁶¹

Εικόνα 58: Μολυσμένα νερά Αράχθου²⁶²

Παράλληλα η αλόγιστη χρήση φυτοφαρμάκων στις καλλιέργειες μολύνει τον ποταμό και κατά συνέπεια τον υδροφόρο ορίζοντα. Το πιο πρόσφατο περιστατικό στην Άρτα, μαζικής δηλητηρίασης ψαριών έγινε τη Μεγάλη Παρασκευή του 2008 στο χωριό Πολύδροσο, χωριό από το οποίο διέρχεται ο ποταμός Άραχθος και μολύνεται συνεχώς από τα φυτοφάρμακα και τα εργοστάσια της περιοχής.²⁶³

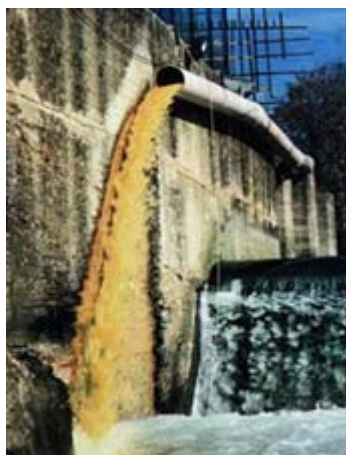
Εικόνα 59: Άρθρο τοπικής εφημερίδας με συνέπειες μόλυνσης Αράχθου²⁶⁴

²⁶¹ Τοπική εφημερίδα Άρτας «η γνώμη», αρ. φύλλου 241

²⁶² Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

²⁶³ Τοπική εφημερίδα Άρτας «η γνώμη» αρ. φύλλου 241

²⁶⁴ Τοπική εφημερίδα Άρτας «η γνώμη» αρ. φύλλου 241

Εικόνα 60: Λύματα από εργοστάσια που ρίχνονται στον Άραχθο²⁶⁵

Μια άλλη μορφή μόλυνσης γίνεται με τη λαθραία αλιεία. Η λαθραία αλιεία με εκρηκτικές ύλες οδηγεί στη διατάραξη και στην καταστροφή της υδάτινης πανίδας. Η χρησιμοποίηση εκρηκτικών υλών αλλά και επικίνδυνων χημικών ουσιών στο χώρο του ποταμού δεν κατέστρεψε μόνον τα μεγάλα ψάρια, αλλά αφάνισε και το γόνιο των ψαριών και γύμνωσε το ποτάμι από τα ψάρια.²⁶⁶

Σήμερα ο ποταμός Άραχθος, παρ' όλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει κατά καιρούς αποτελεί ένα υγιές στοιχείο ανάπτυξης. Δυστυχώς όμως, το σημαντικότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει αφορά στον όγκο του νερού του καθώς αυτός ελαττώνεται συνεχώς. Χρόνο με το χρόνο οι πηγές του λιγοστεύουν και το σοβαρό πρόβλημα της λειψυδρίας έχει αγγίξει πλέον και τον Άραχθο. Παρατηρήθηκε μείωση του υδροφόρου ορίζοντα και επιδεινώθηκε το πρόβλημα της λειψυδρίας λόγω της ελάττωσης των υδάτων, με αποτέλεσμα να μειωθεί η πρωτογενής παραγωγή της γονιμότητας πεδιάδας της Άρτας. Το σοβαρό πρόβλημα της λειψυδρίας, γίνεται αισθητό κυρίως το καλοκαίρι, ενώ το χειμώνα ή την άνοιξη, λόγω της μεγάλης παροχής του σε νερό, αρκετές είναι οι περιοχές του κάμπου που πλημμυρίζουν.²⁶⁷

Το περιβαλλοντικό αυτό πρόβλημα εντοπίζεται εντονότερο σε συγκεκριμένη περιοχή του ποταμού, κατάντη των φραγμάτων. Η ακανόνιστη και διαλείπουσα ροή νερού έχει ως αποτέλεσμα την εισχώρηση θαλασσινού νερού μέσω των εκβολών

²⁶⁵ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

²⁶⁶ Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου.»

²⁶⁷ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

του.²⁶⁸ Σύμφωνα με την ειδική Περιβαλλοντική Μελέτη του Αμβρακικού Κόλπου (Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. 1997) τα φαινόμενα διάβρωσης της κοίτης του ποταμού έχουν επιταχυνθεί μετά την κατασκευή του φράγματος στον ποταμό Άραχθο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ως απόδειξη διάβρωσης της κοίτης αποτελεί το γεφύρι της Άρτας, του οποίου τα θεμέλια υποσκάφθηκαν από τη διάβρωση, που ασκούσαν τα νερά του ποταμού Αράχθου απαλλαγμένα από τις φερτές ύλες, που κατακρατούνται εντός του ταμιευτήρα του φράγματος Πουρνάρι Ι.²⁶⁹

Αξίζει να σημειωθεί ότι παρατηρήθηκε διατάραξη των θαλάσσιων ζωικών και φυτικών οικοσυστημάτων του Αμβρακικού κόλπου. Τροποποιήθηκε το δέλτα του ποταμού και λόγω της μεταβολής της αλατότητας, της αλλαγής της θερμοκρασίας αλλά και της αφαίρεσης των θρεπτικών ουσιών από τα ύδατα του ποταμού τα φυσικά οικοσυστήματα επηρεάστηκαν αρνητικά

Για αυτούς τους λόγους η ΔΕΗ Α.Ε. προχώρησε σε αντισταθμιστικά έργα κατάντη των φραγμάτων, τα οποία αναφέρονται σε υποενότητα στη συνέχεια.

²⁶⁸ Συνέντευξη με Γρηγόρη Κολιός, Μηχανολόγος μηχανικός, υπάλληλος ΔΕΗ Άρτας.

²⁶⁹ ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας.

4.1 Γεωγραφικά στοιχεία

Ο Δήμος Αρταίων αποτελεί την πρωτεύουσα και ταυτόχρονα το μεγαλύτερο Δήμο του Νομού Άρτας. Αναφορικά με το Νομό τοποθετείται νοτιοδυτικά και καταλαμβάνει έκταση περίπου 50 km². Συνορεύει βόρεια με το δήμο Βλαχέρνας, νότια με τους Δήμους Αμβρακικού και Αράχθου, δυτικά με το Δήμο Φιλοθέης, ανατολικά με το Δήμο Πέτα και νοτιοανατολικά με το Δήμο Κομποτίου.

Ο Δήμος Αρταίων με 23.863 κατοίκους κατά την τελευταία απογραφή αποτελείται από τέσσερα δημοτικά διαμερίσματα (Αρταίων, Κεραμάτων, Κωστακίων και Λιμίνης).²⁷² Η πόλη της Άρτας, εκεί όπου βρίσκεται συγκεντρωμένο το μεγαλύτερο μέρος του Δήμου, αποτελεί οικιστικό κέντρο δευτέρου επιπέδου και θεωρείται το μοναδικό αστικό κέντρο του Νομού με εξυπηρετήσεις νομαρχιακού επιπέδου και παροχή υπηρεσιών δευτεροβάθμιας Υγείας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Τ.Ε.Ι.).²⁷³

Εικόνα 61: Η πόλη της Άρτας²⁷⁴

Το μεγαλύτερο μέρος του Δήμου Αρταίων βρίσκεται χτισμένο στην πλαγιά του λόφου της Βαλαώρας (λόφος Περάνθης) με κατεύθυνση Β.Α. αλλά έχει επεκταθεί και στις κοίτες του ποταμού Αράχθου σε μια περιοχή περιστοιχισμένη από πορτοκαλιές και ελιές. Φυσικά όρια-σύνορα για την επέκταση της πόλης αποτελούν ο λόφος Βαλαώρα και ο ποταμός Άραχθος.²⁷⁵ Η γεωμορφολογία του Δήμου αποτελείται από πεδινές εκτάσεις με ομαλές κλίσεις που δεν ξεπερνούν το 5% με εξαίρεση να αποτελεί ο λόφος της Βαλαώρας που παρουσιάζει σε ορισμένα σημεία κλίσεις μεγαλύτερες και από 30%. Στο μεγαλύτερο τμήμα του όμως οι κλίσεις είναι από 5- 30% και είναι ομαλές.²⁷⁶

²⁷² Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

²⁷³ Περιφερειακό πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρος Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου

²⁷⁴ Φωτογραφικό αρχείο Δημήτρη Τσιρώνη

²⁷⁵ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 24/11/2006)

²⁷⁶ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.2 Ιστορικά στοιχεία, Μνημεία - Πολιτισμός

Η μακρόχρονη ιστορία της πόλης της Άρτας αποδεικνύεται και από την ύπαρξη πολλών μνημείων των προϊστορικών, των κλασικών και βεβαίως των βυζαντινών και μεταβυζαντινών χρόνων. Ο μνημειακός πλούτος της που θα παρουσιάσουμε στην υποενότητα αυτή είναι πολύ μεγάλος και καλύπτει όλες τις ιστορικές περιόδους.²⁷⁷

Η πόλη της Άρτας ήταν απόλυτα συνυφασμένη με τον ποταμό Άραχθο και ήταν ένας από τους λόγους που ανέπτυξε την πολιτιστική κληρονομιά που διαθέτει.²⁷⁸

Κάτω από τη σημερινή Άρτα βρίσκεται θαμμένη η αρχαία πόλη Αμβρακία. Η Αμβρακία ιδρύθηκε από τους Κορίνθιους το 625 π.Χ. αλλά υπάρχει και η μυθολογική άποψη σύμφωνα με την οποία κτίστηκε από τον Άμβρακα γιό του Θεσπρωτού ή από την Αμβρακία, κόρη του βασιλιά των Δρυόπων Μελανέως.²⁷⁹ Η αρχαία πόλη Αμβρακία γρήγορα αναπτύχθηκε δημογραφικά και πολιτικά. Καλλιέργησε τις τέχνες και εξελίχθηκε σε πολεμική, ναυτική και εμπορική δύναμη, η οποία και ενισχύθηκε λόγω της πλωτότητας του Αράχθου.²⁸⁰

Το τείχος της Αρχαίας Αμβρακίας αποτελεί μνημείο της εποχής εκείνης. Ακριβώς δεν είναι γνωστό πότε άρχισε η κατασκευή του τείχους της Αμβρακίας και οι απόψεις διαφόρων μελετητών είναι πολλαπλές αλλά έχουν χρονολογηθεί περίπου τον 6^ο π. Χ. Λίγα είναι τα τμήματα του τείχους που είναι ορατά σήμερα και δείχνουν πως το τείχος ήταν επιβλητικό και επιμελημένης κατασκευής. Σε μεγάλο τμήμα το τείχος ακολουθούσε το ρου του ποταμού Αράχθου. Στο βορειοανατολικό τμήμα του τοίχους χτίστηκε αργότερα το βυζαντινό κάστρο της Άρτας (13ος αιώνας μ.Χ.).²⁸¹

²⁷⁷ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

²⁷⁸ Αναστασία Μπαθέκα, Ξεναγός Λαογραφικού μουσείου Άρτας

²⁷⁹ Κώστας Τραχανάς, « Η ιστορία της Αμβρακίας και της Άρτας»

²⁸⁰ Φυλλάδιο: «Νομός Άρτας», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Άρτας

²⁸¹ Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

Εικόνα 62: Μέρος τοίχου αρχαίας Αμβρακίας²⁸²

Μνημείο επίσης της εποχής αυτής είναι ο υστεροαρχαϊκός ναός του Απόλλωνα Πυθίου Σωτήρα βρίσκεται στο κέντρο της πόλης και είναι το σημαντικότερο ιερό της αρχαίας Αμβρακίας. Χρονολογείται το 500 π.Χ και έχει διαστάσεις 20,75 x 44 μέτρα και διασώζεται μέχρι τις μέρες μας με ευδιάκριτα τα σημεία θεμελίωσης του βάθρου με το άγαλμα της λατρευομένης θεότητας. Η ύπαρξη του μνημείου έγινε γνωστή το 1964 έπειτα από ανασκαφική έρευνα με σκοπό ανέγερσης οικοδομής.²⁸³

Εικόνα 63: Ναός Απόλλωνα²⁸⁴

Κατά τους περσικούς πολέμους η Αμβρακία έλαβε μέρος στη ναυμαχία της Σαλαμίνας αλλά και στη μάχη των Πλαταιών ενώ κατά τον πελοποννησιακό πόλεμο συμμετείχε με τους Λακεδαιμονίους.²⁸⁵

Μετά τη μάχη της Χαιρώνειας η Αμβρακία δέχεται για σύντομο διάστημα Μακεδονική φρουρά. Στη μεγαλύτερη ακμή της έφτασε το 295 π.Χ. όταν η Αμβρακία παραχωρήθηκε από τους Μακεδόνες στον Πύρρο, ο οποίος μετέφερε εκεί την πρωτεύουσα του κράτους των Μολοσσών βελτιώνοντας παράλληλα την οχύρωση και

²⁸² Ιστοσελίδα blog της Αρτας (<http://www.artapress.gr/>, 10/5/2008)

²⁸³ Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

²⁸⁴ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

²⁸⁵ Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

την πολεοδομική οργάνωση της πόλης κοσμώντας τη με δημόσια κτίρια και έργα τέχνης μέρος των οποίων διατηρούνται ακόμα και σήμερα.²⁸⁶

Εικόνα 64: Προτομή Βασιλιά Πύρρου²⁸⁷

Η έκταση της πόλης τότε, ήταν κατά πολύ μεγαλύτερη από τη σημερινή Άρτα. Έφτανε δυτικά μέχρι τον ποταμό Λούρο και ήταν μοιρασμένη σε τρία τμήματα, το Πύρρειο, το Ασκληπείο και την Ακρόπολη.²⁸⁸

Ένα άλλο σημαντικό μνημείο της πόλης της Άρτας της εποχής εκείνης είναι το μικρό θέατρο της Αμβρακίας που βρίσκεται στο κέντρο της αρχαίας Αμβρακίας. Αποτελεί μοναδικής ομορφιάς θέατρο είναι το μικρότερο από τα αρχαία ελληνικά θέατρα, που έχουν αποκαλυφθεί μέχρι σήμερα. Χτίστηκε επί βασιλείας Πύρρου και στο δάπεδο του ακόμα και σήμερα είναι ευδιάκριτα τα ψηφιδωτά. Η ανασκαφική έρευνα έγινε το 1976 με σκοπό ανέγερσης οικοδομής. Το υπόλοιπο τμήμα του μνημείου πρόκειται να ανασκαφεί μελλοντικά.²⁸⁹

Εικόνα 65: Μικρό θέατρο αρχαίας Αμβρακίας²⁹⁰

²⁸⁶ Πέτρου Ε.Γαρουφαλιά «Πύρρος, ο βασιλιάς της Ηπείρου»

²⁸⁷ Πέτρου Ε.Γαρουφαλιά, «Πύρρος, ο βασιλιάς της Ηπείρου»

²⁸⁸ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr> 24/3/2007)

²⁸⁹ Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

²⁹⁰ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

Μετά τη ναυμαχία του Ακτίου και την ίδρυση της Νικόπολης το 31 π.Χ. η Αμβρακία έχασε τη σημασία και τη δύναμη της και πολλοί κάτοικοι της αναγκάστηκαν να μετοικήσουν στη Νικόπολη.²⁹¹

Για το όνομα της πόλης της Άρτας, που για πρώτη φορά αναφέρεται το 1000 μ.Χ, υπάρχουν πολλές εκδοχές. Επικρατέστερες είναι οι απόψεις ότι το όνομα Άρτα προέρχεται, είτε από το λατινική *Artus Arum* το οποίο σημαίνει στενά, στενή, ισχυρή, δύσκολη, είτε γιατί κατά το 10ο αιώνα προμήθευε σιτηρά, άρτο όλα τα χωριά της περιοχής.²⁹² Υπάρχει βέβαια και η άποψη, την οποία εξέφρασε ο ιστορικός Ιωάννης Τσούτσινος, στο πολιτιστικό περιοδικό του Μ/Φ Συλλόγου «Σκουφάς», ότι η ονομασία της πόλης είναι παραφθορά της ονομασίας του Αράχθου. Συγκεκριμένα ότι η αρχική ονομασία ήταν Αράχθα (ενν. πόλις), η οποία στη συνέχεια συναιρέθηκε σε Αράχτ(h)α- Άρτα.

Τον 12ο αιώνα, η πόλη της Αμβρακίας - πλέον Άρτα γνωρίζει νέα περίοδο ακμής σαν πρωτεύουσα του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Η Άρτα γίνεται έδρα Επισκοπή το 1229, παίρνοντας τη θέση της Ναυπάκτου.

Η εκκλησία της Παναγίας της Παρηγορήτισσας είναι ένα από τα μνημεία του δεσποτάτου της Ηπείρου και κατέχει εξέχουσα θέση στην ιστορία της βυζαντινής τέχνης. Αποτελεί κτίσμα των Κομνηνοδουκάδων του 13ου αιώνα. Στο τρούλο σώζεται το ψηφιδωτό του Παντοκράτορα. Παλαιότερα αποτελούσε το κεντρικό κτίριο μεγάλου μοναστηριού. Ακριβώς δίπλα από την εκκλησία στεγάζεται και το Ιστορικό μουσείο.²⁹³

Εικόνα 66: Παναγιά Παρηγορήτισσα²⁹⁴

²⁹¹ Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

²⁹² Κώστας Τραχανάς, «Η ιστορία της Αμβρακίας και της Άρτας»

²⁹³ Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

²⁹⁴ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

Σήμερα όμως το μνημείο αυτό δεν είναι ανοικτό στο κοινό καθώς εκτελούνται εργασίες αποκατάστασης του στο εσωτερικό του ναού. Μετά από παρέμβαση ενός συλλόγου στην Άρτα, με την ονομασία «Πρωτοβουλία Πολιτών», τα μέλη της οποίας προσπαθούν να αναδείξουν τον πολιτισμικό πλούτο της περιοχής, αναρτήθηκε πανό στον περίβολο της εκκλησίας αλλά και στην κεντρική πλατεία της Άρτας ώστε να συγκινηθούν οι αρμόδιοι και να υπάρξει κάποια πρωτοβουλία προκειμένου να αναδειχθεί το μνημείο. Με αυτή την κίνηση αποδεικνύεται ότι οι κάτοικοι της Άρτας έχουν πολιτικό φρόνιμα, είναι κοινωνικά ευαισθητοποιημένοι με έντονη παρουσία στα κοινά.²⁹⁵

Μνημείο επίσης της εποχής αυτής αποτελεί και η εκκλησία της Αγίας Θεοδώρας η οποία χρονολογείται από τον 12^ο αιώνα. Αρχικά ήταν Ιερά Μονή αφιερωμένη στον Άγιο Γεώργιο σήμερα όμως έχει απομείνει μόνο ο Ναός, ο οποίος τιμάται στο όνομα της Αγίας Θεοδώρας. Η Αγία Θεοδώρα είναι η πολιούχος της Άρτας και γιορτάζει στις 11 Μαρτίου. Η Θεοδώρα μετά το θάνατο του συζύγου της, Μιχαήλ Β' Κομνηνού Δούκα έγινε μοναχή και πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής της στην ως άνω Ιερά Μονή, που ίδρυσε η ίδια.

Εικόνα 67: Αγία Θεοδώρα, πολιούχος Άρτας²⁹⁶

Η Άρτα σαν πρωτεύουσα του Δεσποτάτου της Ηπείρου με ιδρυτή των Μιχαήλ Β' Δούκα Κομνηνό, σύζυγο της Αγίας Θεοδώρας, γνώρισε μεγάλη ακμή στη τέχνη, όπως μαρτυρείται και από τα πολυάριθμα βυζαντινά της μνημεία.²⁹⁷

²⁹⁵ Τοπική εφημερίδα Άρτας «η γνώμη» αρ. Φύλλου 217

²⁹⁶ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

²⁹⁷ Αναστασία Μπαθέκα, ξεναγός Λαογραφικού μουσείου Άρτας

Παρ' όλη την ανάπτυξή και τη δύναμή της, το 1349 περιέρχεται στην κατοχή των Σέρβων και το 1358 των Αλβανών.²⁹⁸ Μετά την παράδοση των Ιωαννίνων στους Τούρκους και την κατάλυση του Ηπειρωτικού Δεσποτάτου, η Άρτα διατηρεί τη σχετική της ανεξαρτησία πληρώνοντας φόρο υποτέλειας στους Τούρκους.

Το κάστρο της Άρτας είναι ένα μνημείο από την εποχή εκείνη το οποίο κτίστηκε πιθανόν στα μέσα του 13^{ου} αιώνα από τον Μιχαήλ Β' Κομνηνό Δούκα. Δεν αποκλείεται ωστόσο να υπήρχε Κάστρο στην ίδια θέση ήδη από τη μεσοβυζαντινή εποχή. Ένα μεγάλο μέρος του Κάστρου έχει κτισθεί πάνω στο βορειοανατολικό τμήμα της οχύρωσης της Αρχαίας Αμβρακίας.²⁹⁹

Το κάστρο αποτελούσε για πολλά χρόνια αντικείμενο διαμάχης μεταξύ του Δήμου Αρταίων και του Δημοσίου. Μέσα στο κάστρο λειτουργούσε παλαιότερα το ξενοδοχείο Ξενία που ανήκε στον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού και στη συνέχεια στο Υπουργείο Ανάπτυξης και στο Υπουργείο Πολιτισμού. Η διαμάχη λοιπόν, αφορούσε το ποιος θα ήταν υπεύθυνος για το κάστρο και κατ' επέκταση να εκμεταλλεύεται οικονομικά ότι υπάρχει μέσα σε αυτό. Οικονομικοί λοιπόν ήταν οι λόγοι που παρέμενε κλειστό το κάστρο για περίπου δεκαπέντε χρόνια. Οι αλυσίδες με τις οποίες είναι κλειστό το κάστρο, όλα αυτά τα χρόνια, πρόσβαλλαν την αισθητική αλλά και τον πολιτισμό μας, έτσι τον Ιούνιο του 2007 η οργάνωση που αναφέραμε και παραπάνω, «Πρωτοβουλία Πολιτών», πήρε αρκετές πρωτοβουλίες και έκανε αρκετές προσπάθειες ενημέρωσης και αφύπνισης των πολιτών για τη διάσωση του μνημείου αυτού. Οι προσπάθειες αυτές είχαν τη μορφή διαδηλώσεων, αλλά και παράνομων συναυλιών μέσα στο κάστρο με την ανοχή του Δήμου.³⁰⁰

²⁹⁸ Κώστας Τραχανάς, « Η ιστορία της Αμβρακίας και της Άρτας»

²⁹⁹ Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

³⁰⁰ Ιστοσελίδα Κάστρου Άρτας (<http://www.kastroartas.gr/>, 19/5/2008)

Εικόνα 68: Τμήμα του Κάστρου της Άρτας³⁰¹

Ένα άλλο μνημείο της εποχής εκείνης είναι η Μονή της Κάτω Παναγιάς η οποία χτίστηκε το 13ο αιώνα από τον Μιχαήλ Δούκα Κομνηνό, Δεσπότη του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Εξωτερικά έχει πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο, ενώ εσωτερικά τοιχογραφίες του 18ου αιώνα βρίσκονται σε όλους τους τοίχους. Σήμερα λειτουργεί ως γυναικεία μονή.³⁰²

Εικόνα 69: Μονή της Κάτω Παναγιάς

Ο ναός του Αγίου Βασιλείου (ή Τριών Ιεραρχών) βρίσκεται στην παλιά συνοικία του τουρκοπάζαρου της Άρτας και χρονολογείται στην ίδια εποχή, στο τέλος του 14^{ου} αιώνα. Εξωτερικά έχει πλούσιο κεραμοπλαστικό διάκοσμο ενώ εσωτερικά σε όλους τους τοίχους του βρίσκονται τοιχογραφίες οι οποίες χρονολογούνται από τον 17^ο αιώνα.³⁰³

³⁰¹ Ιστοσελίδα Κάστρου Άρτας (<http://www.kastroartas.gr/>, 19/5/2008)

³⁰² Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

³⁰³ Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>, 7/4/2007)

Εικόνα 70: Ναός Αγίου Βασιλείου³⁰⁴

Σύμφωνα με την 8η Εφορεία Βυζαντινών αρχαιοτήτων Ιωαννίνων στο σύνολό τους τα μνημεία που προστατεύονται στην περιοχή της Άρτας είναι εκκλησιαστικά. Εκτός από τα Βυζαντινά μνημεία στην περιοχή απαντάται και πλήθος κλασσικών και προϊστορικών μνημείων. Δείγμα λαϊκής αρχιτεκτονικής και διατηρητέο μνημείο της περιοχής αποτελεί η μονότοξη πέτρινη γέφυρα της Πλάκας, η οποία κτίστηκε το 1866 και βρίσκεται στη λεκάνη απορροής του Αράχθου στο Δήμο Αγνάντων.³⁰⁵

Στην Άρτα ευδοκίμησαν σημαντικοί διδάσκαλοι και Μητροπολίτες, επιφανέστερος των οποίων ήταν ο Νεόφυτος Μητροπολίτης Άρτης (ΙΕ' αιώνας) ο οποίος είχε στην κατοχή του σημαντική βιβλιοθήκη χειρογράφων. Μετά την συνθήκη του Βερολίνου, το 1881 η Άρτα προσαρτάται στο Ελληνικό κράτος και μέχρι το 1912 αποτελεί σύνορο Ελλάδας- Τουρκίας³⁰⁶ με τον Άραχθο να οριοθετεί την περιοχή.³⁰⁷

Όλος αυτός ο μνημειακός αυτός πλούτος που μόλις αναφέραμε βρίσκεται διάσπαρτος στην πόλη της Άρτας σε μια διάμετρο περίπου 2χλμ όπως φαίνεται και στον παρακάτω χάρτη.

³⁰⁴ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

³⁰⁵ Ιστοσελίδα υπουργείου Πολιτισμού (<http://www.yppo.gr>, 25/3/2007)

³⁰⁶ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarchia-artas.gr>, 24/11/2006)

³⁰⁷ Αριστείδης Σχισμένος, (2002), Άραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου

ΧΑΡΤΗΣ 18: Απεικονίζονται τα σημαντικότερα μνημεία στην πόλη της Άρτας³⁰⁸

Στην Άρτα υπάρχουν τρία μουσεία για να εξυπηρετούν τους επισκέπτες και τους κατοίκους της πόλης και συγκεκριμένα το Λαογραφικό, το Ιστορικό και το Αρχαιολογικό. Δυστυχώς όμως το Αρχαιολογικό δεν είναι ακόμη ανοιχτό στο κοινό καθώς εμπλουτίζεται. Από τα δύο σε λειτουργία μουσεία το Λαογραφικό μουσείο δέχεται τους περισσότερους επισκέπτες, κυρίως εκδρομικά πούλμαν και με μόλις ένα ευρώ εισιτήριο γίνεται μαγνητοφωνημένη ξενάγηση στους χώρους του. Το μεγαλύτερο μέρος της ξενάγησης καταλαμβάνει η ιστορία του γεφυριού καθώς το μουσείο βρίσκεται ακριβώς δίπλα στο ιστορικό γεφύρι της Άρτας. Ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο χώρος που στεγάζεται το λαογραφικό μουσείο. Στεγάζεται στο παλαιό κτήριο του Τουρκικού Τελωνείου, το οποίο στα ελληνοτουρκικά σύνορα.³⁰⁹

Η ιστορία της περίφημης γέφυρας του ποταμού Αράχθου που ξεκινάει πριν 400 περίπου χρόνια είναι το μνημείο της Άρτας που είναι κυρίως γνωστό σε όλη την Ελλάδα. Η ιστορία έχει ως εξής: Ο περίφημος πρωτομάστορας με Ελληνοαιγυπτιακές ρίζες καταγωγής (πατέρα Έλληνα και μητέρα Αιγύπτια) προσκλήθηκε από παντοπώλη της περιοχής (Θειακογιάννη) να χτίσει ένα γεφύρι ώστε να διευκολύνει την επικοινωνία με το κέντρο της Άρτας και να μπορεί να μεταφέρει εύκολα τα προϊόντα του. Τα χρήματα για την κατασκευή του γεφυριού βρέθηκαν κατά λάθος σε

³⁰⁸ Φυλλάδιο «Η πόλη της Άρτας», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Άρτας

³⁰⁹ Αναστασία Μπαθέκα, ξεναγός Λαογραφικού μουσείου Άρτας

βαρέλια με λάδι που εισήγαγε ο ίδιος από την Αρμενία και στο πυθμένα των οποίων έτυχε να βρεθεί χρυσάφι.³¹⁰

Εικόνα 71: Γεφύρι της Άρτας³¹¹

Ο λόγος που έγινε τόσο γνωστό το συγκεκριμένο γεφύρι είναι λόγω της ορμητικότητας του ποταμού Αράχθου. Ο πρωτομάστορας αναγκάστηκε να διακόψει την ροή του ποταμού, αρκετά χιλιόμετρα πριν το γεφύρι, και να δημιουργήσει παραποτάμους ώστε να καταφέρει να χτίσει το γεφύρι. Όλος αυτός ο μύθος που ακολουθεί το γεφύρι μέχρι σήμερα υπάρχει λόγω της αντοχής του στο χρόνο.³¹²

Η αντοχή του γεφυριού οφείλεται αφενός στα υλικά του (τα οποία αποτελούνται από πέτρες, λάσπη, ασβέστης, τρίχες από κατσίκες και ασπράδια από αυγά), αφετέρου στην τεχνική που χρησιμοποιούσαν οι χτιστάδες της Ηπείρου. Με την ίδια τεχνική χτίστηκε και το γεφύρι της Άρτας.³¹³

Το γεφύρι της Άρτας έχει μήκος 142 μέτρα, πλάτος 3,75 μέτρα και η ψηλότερή καμάρα του έχει ύψος 38 μέτρα. Αρκετοί είναι οι μύθοι που το συνοδεύουν οι οποίοι είναι σεβαστοί από τους κατοίκους τις Άρτας. Ο θρησκευτικός-εικονικός συμβολισμός του ποταμού γίνεται αντιληπτός εάν παρατηρήσουμε τις 12 καμάρες, τα 12 ανοίγματα που αντιπροσωπεύουν τους δώδεκα μαθητές του χριστού. Με μια ευδιάκριτη γραμμή κατά μήκος του γεφυριού η οποία συμβολίζει την σκεπή της εκκλησίας, την προστασία δηλαδή, η οποία και αφήνει έξω το τελευταίο άνοιγμα το οποίο αντιπροσωπεύει τον Ιούδα.³¹⁴

³¹⁰ Αναστασία Μπαθέκα, ξεναγός Λαογραφικού μουσείου Άρτας

³¹¹ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

³¹² Αναστασία Μπαθέκα, ξεναγός Λαογραφικού μουσείου Άρτας

³¹³ Αναστασία Μπαθέκα, ξεναγός Λαογραφικού μουσείου Άρτας

³¹⁴ Αριστείδης Σχισμένος, (2001), Τα 55 πέτρινα γεφύρια του Αράχθου, φυσικά γεφύρια, θεογέφυρα, διαβολογέφυρα

4.3 Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Κατά την περίοδο 1971-2001 ο πληθυσμός του Δήμου Αρταίων παρουσιάζει αντίστροφη πορεία από αυτή του Νομού. Εμφανίζεται μείωση κατά την πρώτη δεκαετία και αύξηση τις δύο επόμενες. Γενικότερα ο Δήμος Αρταίων, όπως φαίνεται και στον παρακάτω πίνακα, παρουσιάζει σχεδόν αμελητέα αύξηση του πληθυσμού του. Τα υπόλοιπα Δ.Δ. του Δήμου δεν παρουσιάζουν αξιόλογη αύξηση.³¹⁵

Πίνακας 4.1 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΔΗΜΟΥ ΑΡΤΑΙΩΝ

	Πληθυσμός 1971	Πληθυσμός 1981	Πληθυσμός 1991	Πληθυσμός 2001
Δήμος Αρταίων	22.429	21.951	23.710	23.863
Δ.Δ. Άρτας	20.538	20.004	21.286	21.642
Δ.Δ. Κεραματών	368	353	446	394
Δ.Δ. Κωστακίων	1.174	1.245	1.619	1.508
Δ.Δ. Λιμίνης	349	349	359	319

316

Ο πραγματικός πληθυσμός όμως του Δήμου Αρταίων ξεπερνά σήμερα τους 30.000 κατοίκους, σύμφωνα με τους καταμετρητές ύδατος, για την εξυπηρέτηση νοικοκυριών που λειτουργούν στο Δήμο Αρταίων, σύμφωνα και με την Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης Αποχέτευσης Δήμου Αρταίων. Στο σύνολο του πληθυσμού συμπεριλαμβάνονται οι σπουδαστές στα οικεία τμήματα των σχολών του ΤΕΙ Ηπείρου και οι οικονομικοί μετανάστες.

Πίνακας 4.2 ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΕΣ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ

Δημοτικό διαμέρισμα	1971-1981	1981-1991	1991-2001	1971-2001
Αρταίων	-2,60%	6,41%	1,67%	5,38%

³¹⁵ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

³¹⁶ Στατιστική Υπηρεσία Νομού Άρτας

Κεραμάτων	-4,08%	26,35%	-11,66%	7,07%
Κωστακιών	6,05%	30,04%	-6,86%	28,45%
Λιμίνης	0,00%	2,87%	-11,14%	-8,60%
Δήμος Αρταίων	-2,13%	8,01%	0,65%	6,39%

317

Από τον παραπάνω πίνακα φαίνεται ότι ο Δήμος Αρταίων τα τελευταία 30 χρόνια παρουσιάζει συνολική αύξηση του πληθυσμού κατά 6,39%. Σχεδόν σε όλα τα Δημοτικά Διαμερίσματα παρατηρείται αύξηση του πληθυσμού. Το Δημοτικό Διαμέρισμα που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη μείωση του πληθυσμού τα τελευταία 30 χρόνια είναι η Λιμίνη (-8,60%) και αυτό που παρουσιάζει τη μεγαλύτερη αύξηση (28,45%) είναι το Δημοτικό Διαμέρισμα Κωστακιών. Παρακάτω βρίσκεται πίνακας με τον πληθυσμό και τη μεταβολή του πληθυσμού κατά τη δεκαετία 1991-2001 στους οικισμούς του Δήμου.

**Πίνακας 4.3 ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΟΙΚΙΣΜΟ ΔΗΜΟΥ
ΑΡΤΑΙΩΝ**

Οικισμοί	Πληθυσμός 1991	Πληθυσμός 2001	Μεταβολή %
Άρτας	19.087	19.435	1,8
Αγίας Τριάδος	150	147	-2,0
Αγίων Αναργύρων	730	605	-17,1
Αγίου Γεωργίου	77	77	0
Γλυκόρριζου	313	285	-8,9
Ελεούσας	754	903	19,8
Μαραθοβουνίου	97	104	7,2
Κάτω Παναγιάς	78	86	10,2
Κεραμάτων	446	394	-11,6
Κωστακιών	1.357	1.404	3,5
Θανασαΐκων	210	34	-83,8
Συγγουνείκων	52	70	34,6

³¹⁷ Στατιστική Υπηρεσία Νομού Άρτας

Λιμίνης	359	319	-11,1
Σύνολο Δήμου	23.710	23.863	0,6

318

Στους παρακάτω πίνακες, οι οποίοι αφορούν τα νοικοκυριά και τις κατοικίες του Δήμου υπάρχει αναλυτικά πώς κατανέμεται ο πληθυσμός στα δημοτικά διαμερίσματα του Δήμου. Αν και η εξεύρεση κατοικίας στην πόλη της Άρτας είναι αρκετά δύσκολη είτε για λόγους οικονομικούς είτε λόγω της οικιστικής στενότητας, οι κάτοικοι προτιμούν να μένουν στο κέντρο της Άρτας και όχι στα προάστια.

Πίνακας 4.4 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ – ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ – ΑΤΟΜΑ / ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

	Πληθυσμός	Νοικοκυριά	Άτομα / νοικοκυριό
Δ.Δ. Άρτας	21.642	7.959	2,7
Δ.Δ. Κεραμάτων	394	137	2,9
Δ.Δ. Κωστακίων	1.508	538	2,8
Δ.Δ. Λιμίνης	319	111	2,9
Σύνολο Δήμου	23.863	8.745	2,7

319

Πίνακας 4.5 ΚΑΤΟΙΚΙΕΣ ΔΗΜΟΥ ΑΡΤΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ

	Σύνολο κατοικιών	Κανονικές κατοικίες	Μη κανονικές κατοικίες
Δ.Δ. Άρτας	10.903	10.884	19
Δ.Δ. Κεραμάτων	179	179	0
Δ.Δ. Κωστακίων	652	650	2
Δ.Δ. Λιμίνης	164	164	0
Σύνολο Δήμου	11.898	11.877	21

320

³¹⁸ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

³¹⁹ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

³²⁰ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

Ο Δήμος Αρταίων ακολουθεί το γενικό μοντέλο των πρωτευουσών νομών της χώρας που συγκεντρώνουν πληθυσμό από απομακρυσμένους οικισμούς-χωριά κατά τους χειμερινούς μήνες. Η ύπαρξη όλων των υπηρεσιών στην πόλη της Άρτας εξηγεί τη μετακίνηση μεγάλου μέρους του πληθυσμού του Νομού προς την πόλη. Με δεδομένο ότι η Άρτα αποτελεί το μοναδικό αστικό κέντρο του Νομού, προκύπτει το συμπέρασμα για την τάση της αστικοποίησης που επικρατεί στο Νομό.³²¹

Σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα το Δημοτικό Διαμέρισμα Άρτας εμφανίζει τη μεγαλύτερη πυκνότητα από τα υπόλοιπα Δ.Δ. του Δήμου.

Πίνακας 4.6 ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ ΜΟΝΙΜΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΑΝΑ km²

	Πληθυσμός 2001	Έκταση σε km ²	Πυκνότητα ανά km ²
Δήμος Αρταίων	23.863	47.973	563,36
Δ.Δ. Άρτας	21.642	29.398	841,04
Δ.Δ. Κεραματων	403	4.175	96.53
Δ.Δ. Κωστακιών	1.564	9.024	173.32
Δ.Δ. Λιμίνης	334	5.376	62.13

³²²

³²¹ Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>, 24/11/2006)

³²² Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

4.4 Οικονομικά χαρακτηριστικά

Η απασχόληση των κατοίκων του Δήμου της Άρτας εντοπίζεται κυρίως στην πόλη της Άρτας σε ποσοστό 84,9%. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι το σύνολο των υπηρεσιών (τράπεζες, εμπόριο) βρίσκεται στην πόλη. Στους οικισμούς απασχολούνται κυρίως στον πρωτογενή τομέα, ενώ στην πόλη της Άρτας απασχολούνται κυρίως στον τριτογενή. Ο αριθμός απασχολούμενων στα όρια του Δήμου Αρταίων και ιδιαίτερα στην πόλη είναι μεγαλύτερος αλλά η έλλειψη στέγης τους αναγκάζει να μένουν σε περιοχές εκτός του τόπου εργασίας τους.³²³

Πίνακας 4.7 ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ – ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ ΔΗΜΟΣ ΑΡΤΑΣ 2001

	Πληθυσμός	Σύνολο απασχολούμενων	Ποσοστό%
Δ.Δ. Άρτας	21.642	9.593	44,33
Δ.Δ. Κεραμάτων	394	227	57,61
Δ.Δ. Κωστακίων	1.508	644	42,71
Δ.Δ. Λιμίνης	319	118	36,99
Σύνολο Δήμου	23.863	10.582	44,34

³²⁴

Πίνακας 4.8 ΑΠΑΣΧΟΛΟΥΜΕΝΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΔΗΜΟΣ ΑΡΤΑΙΩΝ 2001

	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας	Δεν δήλωσαν κλάδο	Άνεργοι	Σύνολο
Δήμος Αρταίων	933	1.849	6.011	489	1.300	10.582

³²⁵

³²³ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³²⁴ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

³²⁵ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός του Δήμου Αρταίων ανέρχεται σε 10.582 άτομα σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία αντιπροσωπεύει το 38,68% του συνολικού αριθμού απασχολούμενων στο Νομό Άρτας και με βάση τα στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας αντιπροσωπεύει το 44,35% του Δήμου. Αξίζει να αναφερθεί ότι οι οικονομικώς μη ενεργοί κάτοικοι ξεπερνούν τους οικονομικώς ενεργούς.³²⁶

**Πίνακας 4.9 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΣ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΔΗΜΟΥ ΑΡΤΑΙΩΝ 2001**

	Οικονομικώς ενεργοί			Οικονομικώς μη ενεργοί
	Σύνολο	Απασχολούμενοι	Άνεργοι	
Δήμος Αρταίων	10.582	9.282	1.300	16.444

³²⁷

Το ποσοστό ανεργίας στο Δήμο είναι αρκετά υψηλό και φθάνει το 12,3%. Το ποσοστό οφείλεται κυρίως στην εποχιακή ανεργία. Αξίζει να σημειωθεί ότι στο Δήμο το μεγάλο ποσοστό ανεργίας οφείλεται κυρίως στη συμμετοχή των γυναικών και μάλιστα είναι σχεδόν διπλάσια από αυτή των ανδρών. Οι γυναίκες στο Δήμο ασχολούνται κυρίως με το νοικοκυριό και την οικογένεια και δεν διατίθενται για αμειβόμενη εργασία (στοιχείο παράδοσης και τοπικών αντιλήψεων). Σε σχέση με τα κλιμάκια ηλικίας τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας εμφανίζονται στους νέους κάτω των 25 ετών.³²⁸

³²⁶ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

³²⁷ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

³²⁸ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.4.1 Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας

4.4.1.1 Πρωτογενής τομέας

Ο πρωτογενής τομέας και ιδιαίτερα η γεωργία δεν είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένη στο Δήμο. Οι απασχολούμενοι στον πρωτογενή τομέα αντιστοιχούν στο 8,9% του συνολικού αριθμού απασχολουμένων στο Δήμο. Η συνολική γεωργική έκταση του Δήμου είναι περίπου 3.600 Ha εκ των οποίων τα 3.000 είναι αρδευόμενα. Οι κύριες καλλιέργειες είναι τα εσπεριδοειδή, ελιές και οπωροκηπευτικά.³²⁹ Στο Δήμο δεν εντοπίζονται μεγάλες κτηνοτροφικές μονάδες και αυτές που υπάρχουν είναι περισσότερο μορφής οικογενειακής οικονομίας.

**Πίνακας 4.10 ΣΥΝΟΛΙΚΕΣ ΓΕΩΡΓΙΚΕΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΔΗΜΟΥ
ΑΡΤΑΙΩΝ**

	Συνολική έκταση	Αρδευόμενες	Ποσοστό αρδευόμενων εκτάσεων %
Δ.Δ. Άρτας	22.677	19.872	87,6%
Δ.Δ. Κεραμάτων	7.490	7.490	100%
Δ.Δ. Κωστακίων	2.700	2.125	79%
Δ.Δ. Λιμίνης	1.738	50	2,9%
Σύνολο Δήμου	34.605	29.987	86,7%

³³⁰

Στην περιοχή διαπιστώνεται μικρή εγκατάλειψη της γεωργίας, φαινόμενο που θα εξακολουθήσει να εντείνεται και αυτό οφείλεται κυρίως στη χαμηλή απόδοση του αγροτικού εισοδήματος.³³¹

³²⁹ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

³³⁰ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.)

³³¹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.4.1.2 Δευτερογενής τομέας

Στο δευτερογενή τομέα ο Δήμος δεν παρουσιάζει μεγάλες εξάρσεις και η απασχόληση περιορίζεται στις μικρές βιοτεχνικές μονάδες και την οικοδομή – δημόσια έργα, τα οποία παρουσιάζουν ραγδαία εξέλιξη.³³²

✓ Βιομηχανία – Βιοτεχνία

Λόγω της έλλειψης βιομηχανικής περιοχής, οι βιομηχανίες και οι βιοτεχνίες είναι διάσπαρτες και δεν επιτρέπεται μια οργανωμένη βιομηχανική ανάπτυξη σε σύγχρονες βάσεις. Στα όρια του Δήμου η μεγαλύτερη λειτουργούσα βιομηχανία είναι το εργοστάσιο της ION (γκοφρετοβιομηχανία). Οι υπόλοιπες μονάδες θεωρούνται μικρής κλίμακας και οι βασικές εγκαταστάσεις της περιοχής παρουσιάζονται παρακάτω.

- Βιομηχανία τροφίμων, ποτών και καπνοβιομηχανία : 20 μονάδες
- Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλικών και προϊόντων : 2 μονάδες
- Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες : 2 μονάδες
- Παραγωγή βασικών μετάλλων και κατασκευή μεταλλικών προϊόντων: 20 μονάδες
- Συνεργεία αυτοκινήτων: 15 μονάδες
- Παραγωγή έτοιμου σκυροδέματος και τσιμεντόλιθων: 6 μονάδες
- Διάφορες : 45 μονάδες

³³³

Στα όρια του Δήμου Αρταίων υπάρχει ένα συσκευαστήριο εσπεριδοειδών, μια βιοτεχνία παραγωγής χυμών, τρία ψυγεία, μια ποτοποιία και μια βιοτεχνία εμφιάλωσης οινοπνευματωδών ποτών κ.λ.π.

Ο τομέας της βιοτεχνίας – βιομηχανίας έχει δυνατότητες ανάπτυξης εφ' όσον συνδυαστεί με την τυποποίηση αγροτικών προϊόντων και αλιευμάτων από την περιοχή του Αμβρακικού.³³⁴

³³² Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³³³ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

✓ Οικοδομή

Η αύξηση του πληθυσμού της πόλης είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση της οικοδομικής δραστηριότητας για στέγαση εμπορικών επιχειρήσεων και εξεύρεση στέγης για κατοικία, με συνέπεια τη δημιουργία θέσεων εργασίας στην οικοδομή. Η οικοδομική δραστηριότητα του Νομού αντιπροσωπεύει περίπου το 15% του συνόλου των εκδοθείσων οικοδομικών αδειών της περιφέρειας και εξ αυτών το 50% κατασκευάζεται στο Δήμο Αρταίων. Το 95% των οικοδομικών αδειών κατασκευάζεται στην πόλη της Άρτας (κυρίως στην περιοχή του Τριγώνου) και ο υπόλοιπο 5% στους οικισμούς. Η πόλη της Άρτας όμως δεν έχει ξεφύγει από την κατάσταση που επικρατεί στη γενική οικονομία και το μέλλον για τις οικοδομές δεν είναι ευοίωνο.³³⁵

Πίνακας 4.11 ΝΕΕΣ ΟΙΚΟΔΟΜΕΣ – ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ

	Νέες οικοδομές		Προσθήκες	
	Αριθμός	Όροφοι	Αριθμός	Όροφοι
Έτος 2003				
Δήμος Αρταίων	129	257	39	53
Έτος 2004				
Δήμος Αρταίων	141	290	70	86

³³⁶

4.4.1.3 Τριτογενής τομέας

³³⁴ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³³⁵ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³³⁶ Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), (<http://www.statistics.gr>, 13/4/2007)

Ο τριτογενής τομέας είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένος στο Δήμο. Στον τριτογενή τομέα η απασχόληση των κατοίκων αναφέρεται στην παροχή υπηρεσιών και τα εμπορικά καταστήματα. Ο ρόλος του Δήμου σαν το μοναδικό αστικό κέντρο του Νομού, συγκεντρώνει όλες τις υπηρεσίες στην πόλη της Άρτας. Η ύπαρξη των Τ.Ε.Ι. Ηπείρου σε συνδυασμό με τις υπηρεσίες, έχουν αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό τον τριτογενή τομέα. Αυτό γίνεται φανερό διότι από τους 10.582 οικονομικά ενεργούς κατοίκους του Δήμου, οι 6.011 απασχολούνται στον τριτογενή τομέα, δηλαδή ποσοστό 57% και εξ αυτών το 94% απασχολείται στην πόλη. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι το σύνολο των υπηρεσιών και εξυπηρετήσεων εδρεύει στην πόλη της Άρτας.³³⁷

Αναλυτικά η απασχόληση είναι:

- Δημόσιες υπηρεσίες: στο Δήμο εδρεύουν όλες οι υπηρεσίες εξυπηρέτησης του Νομού.
- Δημοτικές υπηρεσίες που έχουν έδρα την πόλη της Άρτας
- Τράπεζες – Ασφάλειες
- Μεταφορές – Επικοινωνίες
- Εμπόριο
- Τουρισμός – Αναψυχή

Στο Δήμο λειτουργούν όλες οι προβλεπόμενες δημόσιες υπηρεσίες (περιφερειακές, νομαρχιακές και οργανισμών) εξυπηρέτησης του Νομού και απασχολούν 550 άτομα. Εκτός των δημόσιων υπηρεσιών υπάρχουν οι υπηρεσίες τοπικής αυτοδιοίκησης που απασχολούν 180 άτομα στο Δήμο Αρταίων. Όλες αυτές οι υπηρεσίες έχουν μεταφερθεί από το κέντρο της Άρτας κατά μήκος της περιφερειακής οδού. Ο τομέας των τραπεζών και ασφαλειών παρουσιάζει σημαντική αύξηση τα τελευταία χρόνια. Στην πόλη της Άρτας λειτουργούν το σύνολο των τραπεζών, οι οποίες εξυπηρετούν το σύνολο του Νομού και απασχολούν 120 άτομα.³³⁸

³³⁷ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³³⁸ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

Το εμπόριο (χονδρικό και λιανικό) είναι ανεπτυγμένο στην πόλη με τάσεις αύξησης. Στο κλάδο του εμπορίου απασχολούνται 1.536 επιχειρήσεις, εκ των οποίων οι 324 δραστηριοποιούνται στο χονδρικό εμπόριο και οι 1.212 στο λιανικό εμπόριο. Το χονδρικό εμπόριο που είναι ιδιαίτερα αναπτυγμένο φαίνεται να είναι προσανατολισμένο προς τον πρωτογενή τομέα περισσότερο από το δευτερογενή. Αναφορικά με την κατανομή των επιχειρήσεων στο λιανικό εμπόριο, παρατηρείται μια συγκέντρωση του αριθμού των επιχειρήσεων στη διακίνηση άμεσων και διαρκών καταναλωτικών αγαθών και ιδιαίτερα ότι έχει σχέση με την τροφή, τα οχήματα και την ένδυση. Η αύξηση του εμπορίου προκαλεί έντονες πιέσεις για εξεύρεση χώρων για την εξυπηρέτηση των αναγκών. Το σύνολο του χονδρικού εμπορίου υπάρχει στην πόλη ιδιαίτερα πάνω στους κεντρικούς άξονες και εξυπηρετεί το σύνολο του Νομού. Το λιανικό εμπόριο βρίσκεται συγκεντρωμένο στο κέντρο της πόλης και εξυπηρετεί το σύνολο του Νομού.³³⁹

Όσον αφορά τον τουρισμό στο Δήμο παρατηρούμε ότι είναι σχετικά αναπτυγμένος, καθώς υπάρχουν επτά ξενοδοχειακές μονάδες. Στην πόλη της Άρτας λειτουργούν δύο ξενοδοχεία δυναμικότητας 220 κλινών, τα οποία εξυπηρετούν κυρίως φοιτητές και εμπορικούς επισκέπτες της πόλης.³⁴⁰

Ο τουρισμός της πόλης περιορίζεται κυρίως στα αξιοθέατα της περιοχής τα οποία είναι : ο λόφος της Περάνθης, στην κορυφή του οποίου βρίσκεται τουριστικό περίπτερο με υπέροχη θέα στον κάμπο της Άρτας. Σημαντικό αξιοθέατο της περιοχής όμως είναι ο μοναδικός υγροβιότοπος του Αμβρακικού. Επίσης ο τουρισμός οφείλεται στους επισκέπτες της γέφυρας και του Κάστρου αλλά και όλων των μνημείων που βρίσκονται στην Άρτα λόγω της ιστορίας της. Η ζώνη αναψυχής με τα εστιατόρια και καφενεία που υπάρχουν στη Γέφυρα και στην πλατεία Σκουφά, εξυπηρετούν τους επισκέπτες και τους μόνιμους κατοίκους.³⁴¹

³³⁹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁴⁰ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁴¹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.4.2 Αναπτυξιακά προγράμματα

Τα έργα που έχουν κατασκευαστεί στο Δήμο Αρταίων θεωρούνται μικρής κλίμακας και απέβλεπαν βασικά στη βελτίωση της ποιότητας ζωής, π.χ. (έργα οδοποιίας, εκπαίδευσης κτλ). Αξίζει να αναφερθεί ότι το ύψος των πιστώσεων ΣΑΤΑ για το έτος 2008 ανήλθε στο ποσό των 1.366.020 ευρώ ενώ για το ερχόμενο έτος, 2009, ασφυκτικά είναι τα περιθώρια για τεχνικά έργα. Στο πρόγραμμα εκτελέσεων έργων 2009 συμπεριλαμβάνονται έργα προϋπολογισμού δαπάνης 1.506.020 ευρώ από πιστώσεις ΣΑΤΑ, 400.000 ευρώ και 1.500.000 ευρώ από το πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ.³⁴² Παρακάτω αναφέρουμε μερικά από τα έργα που κατασκευάστηκαν είτε βρίσκονται υπό κατασκευή, καθώς και τον προϋπολογισμό τους.³⁴³

- **Β' Κοινοτικό πλαίσιο Στήριξης**

Με το Β' κοινοτικό πλαίσιο στήριξης πραγματοποιήθηκαν και τα περισσότερα έργα στην παραποτάμια περιοχή.

- ✓ Εκθεσιακό κέντρο στην παραποτάμια περιοχή, προϋπολογισμός έργου 140.000.000 δρχ/ έτος κατασκευής 1995

Εικόνα 72: Εκθεσιακό κέντρο που βρίσκεται στην παραποτάμια περιοχή³⁴⁴

- ✓ Πεζοδρόμηση ιστορικής γέφυρας, 185.000.000δρχ
- ✓ Θερινό σινεμά, με χρηματοδότηση από το Β'ΚΠΣ/ έτος κατασκευής 1995

³⁴² Τοπική εφημερίδα Άρτας «η γνώμη» ημ/νια 16-12-2008

³⁴³ Δημήτρης Τσαούσης, υπάλληλος Νομαρχιακής Αυτό διοίκησης Άρτας, Κέντρο Υποδοχής Επενδυτών

³⁴⁴ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

Εικόνα 73: Θερινό cinema Ορθέας στην παραποτάμια περιοχή³⁴⁵

- ✓ Λαχαναγορά, προϋπολογισμός έργου 267.000.000δρχ/ έτος κατασκευής 1995

- **INTERREG II**

- ✓ Αναστύλωση Ιεράς μονής Παρηγοτήτισσας, προϋπολογισμός έργου 153.882 ευρώ/ έργο υπό εκτέλεση

346

- **LEADER II**

- ✓ Ανάδειξη – αξιοποίηση λόφου Περάνθης (Δήμος Αρταίων), με ποσό 88.176 ευρώ/ έργο υπό μελέτη
- ✓ Πίστα αεροπτερισμού στην Περάνθη (Δήμος Αρταίων), με ποσό 7.395 ευρώ/ έργο υπό μελέτη

347

- **Γ' Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης**

- ✓ Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου, προϋπολογισμός έργου 2.000.000 ευρώ/ έργο υπο μελέτη
- ✓ Βελτίωση – ασφαλτόστρωση δρόμου γέφυρα Άρτας – Κεραμάτες προϋπολογισμός έργου 2.016.644,35 ευρώ/ έργο υπο κατασκευή
- ✓ Διάνοιξη και βελτίωση δρόμων στην περιοχή Βαλαώρας , προϋπολογισμός έργου 436.000,00 ευρώ/ έργο υπο κατασκευή
- ✓ Διάνοιξη και κατασκευή δημοτικών οδών περιοχής τριγώνου, προϋπολογισμός έργου 321.222,00 ευρώ/ έργο υπο κατασκευή

³⁴⁵ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

³⁴⁶ Δήμος Αρταίων

³⁴⁷ Δήμος Αρταίων

- ✓ Πεζοδρόμηση δημοτικών οδών στο ιστορικό κέντρο της πόλης Άρτας / έργο υπο κατασκευή
- ✓ Αναβάθμιση εξοπλισμού και υποδομών στο ΤΕΙ Ηπείρου (διάστημα 2000-2001) προϋπολογισμός έργου 158.176,03 ευρώ
- ✓ Εξοπλισμός κεντρικής βιβλιοθήκης ΤΕΙ Ηπείρου, προϋπολογισμός έργου 138.571,98 ευρώ
- ✓ Κτίριο τηλεπληροφορικής παραρτήματος Άρτας (ΤΕΙ Ηπείρου) , προϋπολογισμός έργου 2.214.252,37 ευρώ
- ✓ Ανέγερση κτιρίου για τη στέγαση των κοινωνικών υπηρεσιών του Δήμου Άρτας, προϋπολογισμός έργου 1.975.600,00 ευρώ/ έργο υπο κατασκευή

348

LEADER+

- ✓ Αναδιαρρύθμιση κτιριακών υποδομών του Γενικού Νοσοκομείου Άρτας, προϋπολογισμός έργου 730.795 ευρώ
- ✓ Προμήθεια – εγκατάσταση ιατροτεχνολογικού εξοπλισμού για τη μονάδα εντατικής θεραπείας του Γενικού Νοσοκομείου Άρτας, προϋπολογισμός έργου 326.486 ευρώ.
- ✓ Λειτουργία Οικοτροφείου για 15 άτομα με βαριά νοητική υστέρηση, προϋπολογισμός έργου 920.469 ευρώ.
- ✓ Διαρρυθμίσεις χώρου και προμήθεια εξοπλισμού για τη λειτουργία Ψυχιατρικού τμήματος στο Γενικό Νοσοκομείο Άρτας, προϋπολογισμός έργου 34.130 ευρώ.

349

• ΘΗΣΕΑΣ

- ✓ Διάνοιξη και κατασκευή οδού Κωστακίων-Κεραμωτών, Δήμου Αρταίων με ποσό 500.000 ευρώ.
- ✓ Φωτισμός πάρκου αναψυχής στην παραποτάμια ζώνη του Δήμου Αρταίων, με ποσό 45.000 ευρώ/ έτος υλοποίησης 2005
- ✓ Μελέτη ίδρυσης νέου Δημοτικού Κοιμητηρίου, Δήμου Αρταίων, με ποσό 300.000 ευρώ.

³⁴⁸ Δήμος Αρταίων

³⁴⁹ Δήμος Αρταίων

- ✓ Προμήθεια απορριμματοφόρου Δήμου Αρταίων, με ποσό 150.000 ευρώ.
- ✓ Μελέτη πολυδύναμου κέντρου κοινωνικών δράσεων (ΚΑΠΗ-Υπηρεσίας Κοινωνικής Μέριμνας) στο Δήμο Αρταίων, με το ποσό 190.000 ευρώ.
- ✓ Κατασκευή Δημοτικής Βιβλιοθήκης, με ποσό 1.100.000 ευρώ.
- ✓ Φωτισμός ιστορικής γέφυρας Άρτας, με ποσό 100.000 ευρώ/ έτος υλοποίησης 2005

350

• **Ειδικό πρόγραμμα τοπικής αυτοδιοίκησης Ε.Π.ΤΑ. (1998-2004)**

- ✓ Αποπεράτωση πολιτιστικού κέντρου Κωστακίων, προϋπολογισμός έργου 201.027,15 ευρώ
- ✓ Εξοπλισμός εκθεσιακού κέντρου Δήμου Αρταίων, προϋπολογισμός έργου 136.170,21 ευρώ
- ✓ Αναπαλαίωση διατηρητέου κτιρίου δημαρχιακού καταστήματος (μελέτη), προϋπολογισμός έργου 35.216,43 ευρώ
- ✓ 3^{ος} βρεφονηπιακός σταθμός Δήμου Αρταίων, προϋπολογισμός έργου 230.374,18 ευρώ
- ✓ Πολυδύναμο αθλητικό κέντρο Κωστακίων, προϋπολογισμός έργου 202.494,50 ευρώ
- ✓ Ανέγερση διοικητηρίου υπηρεσιών Δήμου Αρταίων στην παραποτάμια περιοχή, προϋπολογισμός έργου 1.129.203,23 ευρώ
- ✓ Αποπεράτωση – εξοπλισμός διοικητηρίου Δήμου Αρταίων, προϋπολογισμός έργου 146.735,14/ έτος αποπεράτωσης 2006
 - α. 1^η εργολαβία (118.735,14 ευρώ)
 - β. 2^η εργολαβία (28.000,00 ευρώ)

351

³⁵⁰ Δήμος Αρταίων

³⁵¹ Δήμος Αρταίων

4.5 Κοινωνικά στοιχεία - Τεχνικές υποδομές

4.5.1 Μορφωτικό επίπεδο – Εκπαίδευση

Στο δήμο λειτουργούν έξι νηπιαγωγεία, εννέα δημοτικά σχολεία, έξι γυμνάσια εκ των οποίων ένα εσπερινό, τέσσερα λύκεια και δύο Τ.Ε.Ε.. Υπάρχει επίσης ιδιωτικό λύκειο, με μικρό αριθμό μαθητών. Όλα τα σχολεία είναι πρωινής βάρδιας και τα περισσότερα στεγάζονται σε ξεχωριστό κτίριο εκτός του 1^{ου} γυμνασίου που στεγάζεται με το 1^ο λύκειο και το 3^ο γυμνάσιο με το 3^ο λύκειο, ενώ το 5^ο γυμνάσιο λειτουργεί προσωρινά σε κάποιες αίθουσες του κλειστού γυμναστηρίου Άρτας.³⁵²

Όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση, στο Δήμο το 1994 ιδρύθηκε Τ.Ε.Ι. της Ηπείρου με έδρα την Άρτα και απαρτίζεται από πέντε σχολές (Φυτικής και Ζωικής παραγωγής, Ανθοκομίας – Αρχιτεκτονικής τοπίου, Τηλεπληροφορικής και διοίκησης, καθώς και Λαϊκής και Παραδοσιακής μουσικής). Την ακαδημαϊκή χρονιά 2006-2007 οι σπουδαστές του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου ήταν περίπου 3.300. Το Τ.Ε.Ι. βρίσκεται σε προάστιο της Άρτας τους Κωστακιούς αλλά οι περισσότεροι σπουδαστές διαμένουν στο κέντρο της Άρτας λόγω της συχνής συγκοινωνίας. Επίσης στην Άρτα υπάρχουν και τμήματα σχολής του Ο.Α.Ε.Δ. καθώς και μια μέση σχολή νοσοκόμων. Εκτός από την κακή χωροθέτηση των σχολείων και την ποιότητα των κτιρίων, παρατηρείται ανεπάρκεια χώρων διδασκαλίας και εκτόνωσης.³⁵³

³⁵² Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁵³ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.5.2 Υγεία και Πρόνοια

Στον τομέα της υγείας στην Άρτα τα τελευταία οχτώ χρόνια λειτουργεί νέο νοσοκομείο που εξυπηρετεί όλο το Νομό. Το νέο νοσοκομείο είναι κτισμένο στη θέση «προφήτης Ηλίας», στο λόφο της Περάνθης και διαθέτει αρκετά σύγχρονα μηχανήματα. Η πρόσβαση σε αυτό γίνεται μέσω δύο νέων δρόμων που ανοίχτηκαν για το σκοπό αυτό. Στο νοσοκομείο αν και λειτουργούν σχεδόν όλα τα τμήματα ιατρικής, για σοβαρές και δύσκολες υποθέσεις οι κάτοικοι της Άρτας εξυπηρετούνται από το νέο Πανεπιστημιακό νοσοκομείο των Ιωαννίνων.³⁵⁴

Όσον αφορά τον ιδιωτικό τομέα, υπάρχει μεγάλος αριθμός ιδιωτικών ιατρείων καθώς και μια ιδιωτική μαιευτική κλινική, 55 φαρμακεία και 1 φαρμακαποθήκη. Ο χώρος που στεγάζονταν παλιά νοσοκομείο σήμερα λειτουργεί ως Μονάδα Αποκατάστασης Χρόνιων Παθήσεων (Κέντρο Αποθεραπείας- Αποκατάστασης και Κοινωνικής Υποστήριξης Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες), ενώ παράλληλα εφαρμόζεται και το πρόγραμμα «Ψυχαργός», με στόχο την αποασυλοποίηση των ασθενών με ψυχιατρικά προβλήματα.³⁵⁵

Στο τομέα της πρόνοιας, στην Άρτα λειτουργεί ένα Κ.ΑΠ.Η. υπό την εποπτεία του Δήμου ενώ υπάρχει πρόβλεψη και για τη δημιουργία νέου. Επίσης, το οικοτροφείο που λειτουργούσε παλιά υπό την επίβλεψη της Μητρόπολης, λειτουργεί πλέον ως γηροκομείο. Στην Άρτα υπάρχουν, επίσης, παραρτήματα του Ι.Κ.Α. και του ΠΙΚΠΑ.³⁵⁶

Όσον αφορά τις αθλητικές εγκαταστάσεις, εξυπηρετούν σε ένα βαθμό τους κατοίκους της Άρτας αλλά είναι περιορισμένου αριθμού και βρίσκονται σχετικά σε καλή κατάσταση. Το κλειστό γυμναστήριο της Άρτας, διαθέτει κάποιους χώρους, που όμως δεν καλύπτουν τις ανάγκες των κατοίκων. Στην περιοχή ανάπτυξης του ποταμού, που θα αναφερθούμε στην συνέχεια, υπάρχουν αρκετά γήπεδα που

³⁵⁴ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁵⁵ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁵⁶ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

καλύπτουν μια ευρεία γκάμα αθλημάτων. Αλλά στο κέντρο της Άρτας δεν υπάρχει κάποιος χώρος εκτός από τα γήπεδα που διαθέτουν ως αυλές τα σχολεία.³⁵⁷

Πίνακας 4.12 ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΑΡΤΑΣ

	Υπάρχουσα γη (σε στρέμματα)
Διοίκηση – Εξυπηρετήσεις	12
Εκπαίδευση	65
Υγεία – Πρόνοια	5
Αθλητισμός	14
Πράσινο πόλης	28
Πολιτιστικά	1,3
Εμπόριο	40
Σύνολο	165,3
Κυκλοφορία	400

³⁵⁸

³⁵⁷ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁵⁸ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.5.3 Οδικό δίκτυο

Το οδικό δίκτυο του Δήμου είναι ασφαλτοστρωμένο σε ποσοστό 95%. Πρόκειται για ένα δίκτυο ικανοποιητικής κατάστασης. Δύο είναι τα κυριότερα είδη δρόμων που εμφανίζονται στο μεγαλύτερο κομμάτι της πόλης, οι μονόδρομοι και οι πεζόδρομοι.

Ο Δήμος διαθέτει το μεγαλύτερο δίκτυο πεζοδρόμων και ποδηλατοδρόμων σε σχέση με τις υπόλοιπες πόλεις της Ελλάδας. Οι μονόδρομοι αν και συμβάλλουν στην επίλυση των καθημερινών πολεοδομικών προβλημάτων μπορεί να δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα κυκλοφοριακής συμφόρησης. Οι πεζόδρομοι αφορούν μόνο το κέντρο της Άρτας γιατί εκεί συγκεντρώνονται οι κεντρικές λειτουργίες της πόλης. Το σύστημα της πεζοδρόμησης όταν δημιουργήθηκε είχε τους εξής στόχους : την ενοποίηση χώρων κίνησης πεζών για αναψυχή, για παράδειγμα: Κάστρο-Αρχαιολογικός περίπατος – εμπορικό κέντρο – Παρηγορίτισσα, μια διαδρομή στη δυτική πλευρά του σχεδίου πόλης και την ενοποίηση των χώρων της πολιτιστικής κληρονομιάς με ένα αρχαιολογικό περίπατο.³⁵⁹

Λόγω της γεωμορφολογίας ο τρόπος ανάπτυξης της πόλης Άρτας δεν επέτρεψε τη δημιουργία ενός ιεραρχημένου οδικού δικτύου που να εξυπηρετεί όλη την έκταση του σχεδίου πόλης. Εξ' αιτίας της κακής ρυμοτομίας σχεδόν σε ολόκληρο τμήμα της πόλης δεν υπάρχει καλή επικοινωνία και οι κάτοικοι της Άρτας προτιμούν να πηγαίνουν στον προορισμό τους με τα πόδια.³⁶⁰

Οι μετακινήσεις εντός πόλης πραγματοποιούνται , εκτός από Ι.Χ., με ταξί αλλά και με αστικά λεωφορεία τα οποία δεν περνάνε από το κέντρο της Άρτας παρά διανύουν ένα μικρό μέρος της και βγαίνουν και πάλι στον περιφερειακό για να συνδέσουν την πόλη της Άρτας με κοντινά χωριά και οικισμούς.

³⁵⁹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁶⁰ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.5.4 Δίκτυο Ύδρευσης-Αποχέτευσης

Όσον αφορά το δίκτυο ύδρευσης απαιτείται συντήρηση, επέκταση και αντικατάσταση κάποιων σωληνώσεων. Όσον αφορά το δίκτυο αποχέτευσης σε ποσοστό 98% τα υγρά λύματα καταλήγουν σε εγκατάσταση επεξεργασίας λυμάτων. Στο Δήμο υπάρχει δίκτυο ομβρίων υδάτων, αποδέκτης των οποίων είναι ο ποταμός Άραχθος, στον οποίο καταλήγουν έπειτα από επεξεργασία στην μονάδα Βιολογικού Καθαρισμού.³⁶¹

4.5.5 Διαχείριση Απορριμμάτων

Τα απορρίμματα του Δήμου συλλέγονται με δημόσια απορριμματοφόρα, (εφτά φορές την εβδομάδα στο κέντρο, πέντε φορές την εβδομάδα στην υπόλοιπη πόλη και τρεις φορές στα υπόλοιπα Δημοτικά Διαμερίσματα) και μεταφέρονται πλέον στο νέο Χ.Υ.Τ.Α Άρτας στο Δ.Δ. Βλαχέρνα του Δήμου Βλαχέρνας Ν. Άρτας.³⁶²

Αξίζει να αναφερθεί ότι μέχρι πρότινος δεν υπήρχε στην Άρτα Χώρος Υγειονομικής Ταφής Απορριμμάτων (Χ.Υ.Τ.Α) αλλά άντ' αυτού λειτουργούσε χώρος ανεξέλεγκτης διάθεσης απορριμμάτων (Χ.Α.Δ.Α) για αρκετά χρόνια σε τμήμα της νότιας πλαγιάς του λόφου της Περάνθης. Στο σημείο όπου βρισκόνταν το Χ.Α.Δ.Α. υπάρχει η σκέψη από το Δήμο Αρταίων να κατασκευαστεί ένα πάρκο το οποίο θα έχει το όνομα «Πάρκο Σκουπιδιών» ώστε να μην ξεχαστεί ποτέ η απαράδεκτη κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή λόγω σκουπιδιών.³⁶³

³⁶¹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁶² Δήμος Αρταίων

³⁶³ Δήμος Αρταίων

4.6 Πολεοδομική Οργάνωση

Ο ρόλος του ποταμού Αράχθου ήταν καθοριστικός στον τρόπο ανάπτυξης της πόλης. Η πόλη της Άρτας παρουσιάζει κοινά σημεία με αρκετές ελληνικές πόλεις που ο τρόπος ανάπτυξης τους οριοθετούνταν από φυσικά σύνορα. Το ιδιαίτερο ανάγλυφο της πόλης της Άρτας, με φυσικά σύνορα τον ποταμό Άραχθο και τον λόφο της Περάνθης, δυσκόλεψαν αρκετά την οργάνωση της οικιστική δομή της, τους άξονες ανάπτυξης των παραγωγικών τομέων και το σύστημα μεταφορών.³⁶⁴

4.6.1 Πολεοδομικές ενότητες – Χρήσεις γης

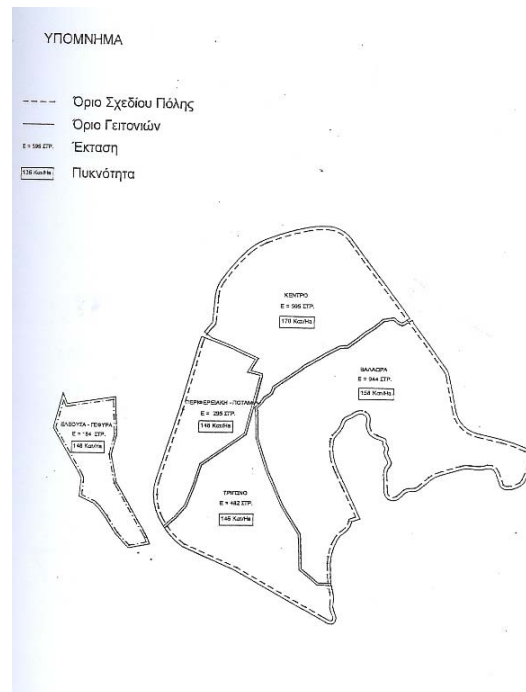
Επειδή είναι δύσκολο να χωριστεί ο δήμος της Άρτας σε πολεοδομικές ενότητες³⁶⁵ το δημοτικό συμβούλιο της Άρτας όρισε ως πολεοδομικές ενότητες-γειτονιές τα δημοτικά διαμερίσματα. Έτσι λοιπόν στο δήμο Αρταίων υπάρχουν τα δημοτικά διαμερίσματα των Κωστακίων, Κεραμάτων, Λιμίνης, τις περιοχές Αγίων Αναργύρων και εργατικών κατοικιών. Η πόλη της Άρτας χωρίστηκε σε πέντε ενότητες, Ελεούσας - Γέφυρας, Τριγώνου, Περιφερειακού δρόμου, Κεντρικής περιοχής και την υπόλοιπη πόλη προς τη Βαλαώρα.³⁶⁶

³⁶⁴ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁶⁵ 'Με τον όρο πολεοδομική ενότητα εννοούμε το σύνολο του οικιστικού χώρου που εμπεριέχει όλες τις απαραίτητες χρήσεις για την εξυπηρέτηση των κατοίκων της.'

³⁶⁶ Δήμος Αρταίων, (2000) «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

ΧΑΡΤΗΣ 19: Όριο σχεδίου πόλεως και όριο γειτονιών³⁶⁷

Το κέντρο όπως ήταν αναμενόμενο συγκεντρώνει το σύνολο σχεδόν των εμπορικών και διοικητικών χρήσεων της πόλης που εξυπηρετεί όλο το Νομό, με επιχειρήσεις μικρές και οικογενειακές όπου στην πλειοψηφία τους δεν απασχολούν υπαλλήλους εκτός οικογενείας.³⁶⁸

Οι χρήσεις που συγκεντρώνονται στον περιφερειακό δρόμο δεν ενδείκνυται για κατοικία μιας και η είσοδος της πόλης της Άρτας κυριαρχείται από βενζινάδικα και χονδρεμπόριο. Προς την έξοδο της πόλης αλλάζει λίγο η εικόνα μιας και έχουν αρχίσει να μεταφέρονται υπηρεσίες διοίκησης, όπως δημαρχείο, εφορεία.³⁶⁹

Η ενότητα της Γέφυρας Ελεούσας συγκεντρώνει μικρή ζώνη αναψυχής, κυρίως νυχτερινής διασκέδασης.

Στην περιοχή του Τριγώνου σε έξαρση βρίσκεται το σύστημα της αντιπαροχής. Η αυξημένη ζήτηση που δημιουργήθηκε με την άφιξη μεγάλου αριθμού φοιτητών αλλά και γενικότερα τα πολύ λίγα ελεύθερα οικοπέδα έστρεψε την

³⁶⁷ Δήμος Αρταίων, (2000) «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁶⁸ Δήμος Αρταίων, (2000) «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁶⁹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

οικοδομική ανάπτυξη προς την περιοχή του Τριγώνου που παλαιότερα αποτελούσε κοίτη του ποταμού.³⁷⁰

Η ενότητα της Βαλαώρας μαζί με την περιοχή του Τριγώνου αποτελούν τις μοναδικές ενότητες στην πόλη της Άρτας με κύρια χρήση γης την κατοικία. Στην ενότητα της Βαλαώρας εκτός από την παντελή έλλειψη ελεύθερων χώρων επικρατεί και η άναρχη και η χωρίς πολεοδομικό σχεδιασμό, οικοδόμηση.

Εικόνα 74: Πυκνοκατοικημένη μεριά λόφου Βαλαώρας³⁷¹

Από τις παραπάνω πολεοδομικές ενότητες κατά την άποψη μας ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν η περιοχή του Κέντρου και η αναπτυσσόμενη περιοχή του Τριγώνου, γι' αυτό το λόγο θα αναλυθούν διεξοδικά.

Το ιστορικό κέντρο της Άρτας είναι ιδιαίτερα σημαντικό, τοποθετείται στο κομμάτι της πόλης που υπήρχε η έδρα του Δεσποτάτου της Ηπείρου. Σε αυτό το κομμάτι δεν υπάρχει πολεοδομικό σχέδιο. Τα σπίτια είναι χτισμένα σε ένα άναρχο πολεοδομικό τοπίο, το ένα πολύ κοντά στο άλλο και πολλές φορές έχουν και κοινή αυλή. Οι δρόμοι είναι πολύ στενοί και τα αδιέξοδα πολλά. Αξίζει να σημειώσουμε ότι ο περιορισμός των κεντρικών εξυπηρετήσεων σ' ένα τμήμα του κέντρου της πόλης δημιουργεί ασφυκτικές συνθήκες λειτουργίας και υψηλές τιμές αγοράς και ενοικίασης επαγγελματικής στέγης.³⁷²

Η σημερινή περιοχή του Τριγώνου Άρτας τοποθετείται στην Β.Α. πλευρά κατά μήκος του ποταμού Αράχθου. Πρόκειται για μια περιοχή 370 στρ. που στις

³⁷⁰ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁷¹ Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη

³⁷² Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

25/8/1973 με το προεδρικό διάταγμα 276Δ μπήκε στο σχέδιο πόλεως, στις 23/1/1985 εξαιρέθηκε ενώ επανήλθε στο σχέδιο πόλεως οριστικά πλέον στις 28/8/1990 με το προεδρικό διάταγμα 451Δ. Το 95% της περιοχής αυτής μέχρι το 1990 καλύπτονταν από γεωργικές εκτάσεις παραγωγής εσπεριδοειδών ενώ σήμερα το 97% καλύπτεται από πολυκατοικίες.³⁷³ Όπως φαίνεται και στην παρακάτω εικόνα επειδή η περιοχή αυτή ανήκε ουσιαστικά στην κοίτη του ποταμού και για να οικοδομηθεί, μπαζώθηκε.

Το υπέδαφος όμως παραμένει ασταθές και τα σενάρια που κατά καιρούς διατυπώνονται για ένα δυνατό σεισμό αναστατώνουν τους κατοίκους, παρ' όλα αυτά η οικοδόμηση συνεχίζεται.

Εικόνα 75: Κοίτη ποταμού 1960. Σημερινή οικιστική περιοχή "Τριγώνου"³⁷⁴

Η περιοχή του Τριγώνου Άρτας αποτελεί την περιοχή με τις περισσότερες παράνομες οικειοποιήσεις οικοπέδων, οικοπέδων που ανήκουν στο δημόσιο. Παλιότερα τα οικόπεδα δεν είχαν ιδιαίτερη αξία καθώς η Άρτα ήταν μια μικρή πόλη. Σήμερα όμως με το οικιστικό πρόβλημα στο κέντρο να είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα της πόλης και αφού η περιοχή του Τριγώνου μπήκε στο σχέδιο πόλης τα οικόπεδα στην περιοχή αυτή έχουν μεγάλη επενδυτική αξία.³⁷⁵

³⁷³ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁷⁴ Τοπική εφημερίδα Άρτας «Αμβρακία» αρ. φύλλου 1.270

³⁷⁵ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.6.2 Καταγραφή και ανάλυση υπαρχουσών τάσεων – Πολεοδομικά προβλήματα

Η τάση ανάπτυξης που κυριαρχεί στους οικισμούς του Δήμου Αρταίων είναι η οικιστική ανάπτυξη. Παρατηρείται μια τάση των κατοίκων για κατοικία στις περιοχές του Τριγώνου και της Βαλαώρας. Στους περιστατικούς οικισμούς η οικοδόμηση γίνεται στα όρια της πόλης όπου υπάρχει αφθονία οικοπέδων δεν υπάρχει πρόβλημα εύρεσης χώρου.³⁷⁶

Προβλήματα εύρεσης οικοπέδου αντιμετωπίζει το κέντρο της Άρτας λόγω της περιορισμένης έκτασης του γενικού πολεοδομικού σχεδίου της πόλης. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα αρκετές περιοχές να αναπτύσσονται εκτός σχεδίου κυρίως κατά μήκος των αξόνων και ειδικά στον άξονα προς Αθήνα και προς Ιωάννινα.³⁷⁷

ΧΑΡΤΗΣ 20: Χάρτης με οδικούς άξονες³⁷⁸

Η ρυμοτομία της πόλης αποτελεί το μεγαλύτερο «αγκάθι» για την πόλη της Άρτας. Παρά τις προσπάθειες διάνοιξης δρόμων, είναι πολύ δύσκολο να αλλάξει αφού το πρόβλημα δεν τοποθετείτε σε μια συγκεκριμένη περιοχή αλλά σε ολόκληρη την πόλη της Άρτας. Το εμπόριο που βρίσκεται συγκεντρωμένο στο κέντρο της πόλης δημιουργεί αρκετά κυκλοφοριακά προβλήματα. Το πρόβλημα των πολύ στενών δρόμων, σε αυτό το τμήμα της πόλης αντιμετωπίστηκε από το Δήμο της Άρτας με τη μέθοδο της πεζοδρόμησης. Σχεδόν σε ολόκληρο το ιστορικό κέντρο έχουν

³⁷⁶ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁷⁷ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

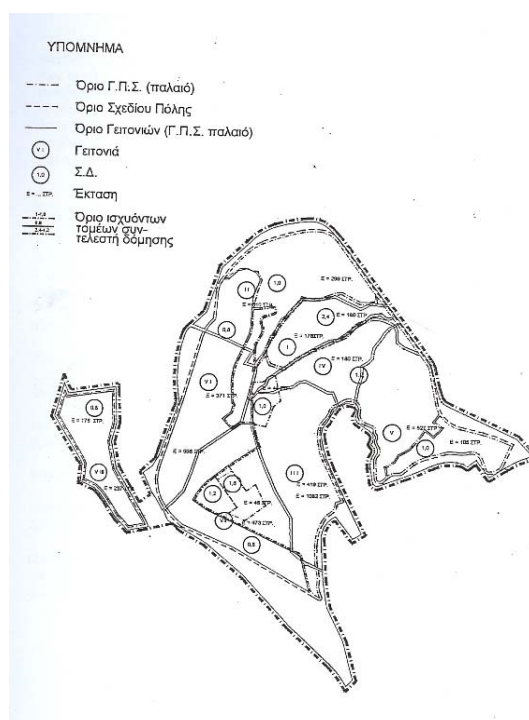
³⁷⁸ Ιστοσελίδα Google earth, (<http://www.googleearth.com>) επεξεργασία συγγραφέα

πεζοδρομηθεί αρκετοί δρόμοι με εξαίρεση τις κεντρικές οδούς Βασιλέως Πύρρου και Βασιλέως Κωνσταντίνου οι οποίες περιβάλλουν το κέντρο.³⁷⁹

Η γειτνίαση της πόλης με τον ποταμό Άραχθο δεν δίνει δυνατότητα επέκτασής της πέραν των σημερινών ορίων στην γειτονιά του περιφερειακού δρόμου. Στα σχέδια της πολεοδομίας, υπάρχει η ιδέα για επέκταση της Άρτας και προς τη δυτική μεριά του περιφερειακού. Ήδη έχουν ξεκινήσει τα σχέδια και οι μελέτες αλλά αντιμετωπίζουν αρκετά προβλήματα λόγω της μορφολογίας αλλά και της δυσκολίας στην επικοινωνία μεταξύ των δύο όχθων καθώς ο ποταμός Άραχθος θα αποτελεί εμπόδιο.³⁸⁰

Οι ισχύοντες συντελεστές δόμησης των οικισμών του Δήμου Αρταίων είναι σύνθετοι λόγω του ισχύοντος Π.Δ. Προκύπτει ότι για την πλειοψηφία των οικοπέδων ο συντελεστής δόμησης για κατοικία είναι 0.54 και αυτό διότι υπάρχει η δέσμευση του Π.Δ. που προβλέπει για κατοικία μέγιστη δόμηση 400τ.μ. Σύμφωνα με την έκταση του κάθε τομέα υπολογίζουμε ότι ο μέσος Σ.Δ. σε ολόκληρη την πόλη δεν ξεπερνά το 1,12.³⁸¹

ΧΑΡΤΗΣ 21: Όριο ΓΠΣ Δήμου Αρταίων³⁸²

³⁷⁹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁸⁰ Ανίτα Παπανικολάου, υπάλληλος Πολεοδομίας Άρτας

³⁸¹ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

³⁸² Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

4.6.3 Προτάσεις ΓΠΣ – Νόμος 2508/97

Στο Δήμο Αρταίων, σχέδιο πόλης υπάρχει στην πόλη της Άρτας, στον οικισμό αγίων Αναργύρων, στις εργατικές κατοικίες και στην Ελεούσα. Παρ' όλη την ύπαρξη σχεδίου δεν υπάρχει σαφής καθορισμός χρήσεων γης. Η δόμηση των οικισμών διέπεται από τα Π.Δ. των οικισμών που δυστυχώς δεν καθορίζουν χρήσεις.³⁸³

Ο νόμος 2508/1997 αναφέρεται στη βιώσιμη ανάπτυξη των πόλεων, και αποτελεί το αναπτυξιακό-χωρικό πλαίσιο οργάνωσης ολόκληρης της περιοχής του Δήμου (και όχι μόνο των προς πολεοδομία περιοχών). Δυστυχώς μέχρι σήμερα έχει εφαρμοστεί σε λίγες περιπτώσεις.

Μετά από επίσκεψή μας στην πολεοδομία Άρτας ενημερωθήκαμε ότι ο Δήμος Αρταίων δεν έχει δομηθεί βάση των κανόνων του νόμου περί βιωσιμότητας και αυτό είναι κατανοητό καθώς στο Δήμο υπάρχει ακόμα ο κίνδυνος υπερχειλίσης του ποταμού. Το μέγεθος του αστικού συγκροτήματος της Άρτας και οι νέες ανάγκες, κάνουν απαραίτητη τη σύνταξη νέου ενιαίου ΓΠΣ, με προγραμματικό μέγεθος πληθυσμού για το 2011, 32.000 κατοίκους.³⁸⁴

Με το νέο ΓΠΣ εκτός από τις οικιστικές περιοχές και την παραγωγική υποδομή, θα καθοριστούν οι περιστατικές περιοχές για τις οποίες απαιτείται έλεγχος και περιορισμός της οικιστικής εξάπλωσης, ιδιαίτερα η γεωργική γη υψηλής παραγωγικότητας, καθώς και οι περιοχές ειδικής περιβαλλοντικής προστασίας.³⁸⁵

Το νέο ΓΠΣ Άρτας πρέπει να μελετηθεί με μια νέα οπτική εφόσον η άμεση επιρροή της πόλης της Άρτας εκτείνεται σε όλους τους οικισμούς της πεδιάδας της, οι οποίοι εξαρτώνται για τις περισσότερες κοινωνικές εξυπηρετήσεις από αυτήν και λειτουργούν ως δορυφόροι της.

³⁸³ Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»

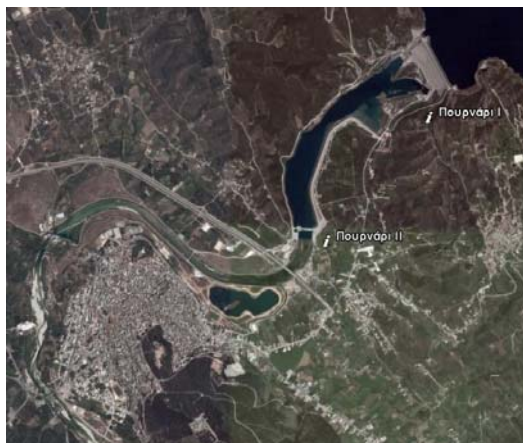
³⁸⁴ Ανίτα Παπανικολάου, Γιώργος Παππάς, «Επισημάνσεις – Προτάσεις επι του επικαιροποιημένου χωροταξικού σχεδιασμού»

³⁸⁵ Ανίτα Παπανικολάου, Γιώργος Παππάς, «Επισημάνσεις – Προτάσεις επι του επικαιροποιημένου χωροταξικού σχεδιασμού»

4.7 Παραποτάμιες αναπλάσεις

Η πρώτη ανεπίσημη πρόταση για εκμετάλλευση της δύναμης για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας έγινε το 1950 από τον Α. Μαχαιρά και αφορούσε στην κατασκευή ενός φράγματος από οπλισμένο σκυρόδεμα ύψους 77 m στη θέση Πουρνάρι. Το 1981 κατασκευάστηκε σε απόσταση 5 χλμ από το κέντρο της Άρτας το πρώτο φράγμα με ονομασία «Πουρνάρι Ι» που εκτός από την εκμετάλλευση της δύναμης του ποταμού συνέβαλε και στην αντιπλημμυρική προστασία του Δήμου. Η χρηματοδότηση για την κατασκευή του φράγματος Πουρνάρι Ι προήλθε από ίδια κεφάλαια και από δάνεια που πήρε η επιχείρηση ΔΕΗ Α.Ε..³⁸⁶

ΧΑΡΤΗΣ 22: Τα φράγματα Πουρνάρι Ι και ΙΙ³⁸⁷

Εικόνα 76: Ποταμός Άραχθος πριν τη δημιουργία φραγμάτων³⁸⁸

³⁸⁶ ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας.

³⁸⁷ Ιστοσελίδα Google earth, (<http://www.googleearth.com>) επεξεργασία συγγραφέα

³⁸⁸ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

Εικόνα 77: Φράγμα Πουρνάρι Ι και ΙΙ³⁸⁹

Η εκμετάλλευση της δύναμης για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας γίνεται μέσω του Σταθμού Μετατροπής Γραμμενίτσας, όπου καταλήγει η γραμμή διασύνδεσης Ιταλίας - Ελλάδας ισχύος 500MW. Διαπιστώνεται λοιπόν η καθοριστική συμβολή στην οικονομία και ανάπτυξη του Δήμου Αρταίων των φραγμάτων Πουρνάρι Ι και ΙΙ.

Αξίζει να αναφερθεί ότι το φράγμα Πουρνάρι Ι συγκαταλέγεται στα μεγαλύτερα του Ελλαδικού χώρου με συνολικό όγκο 9.000.000.000 m³ και κατέχει τη δεύτερη θέση, ύστερα από το περίφημο φράγμα του Μόρνου. Η μέση ετήσια παροχή ποταμού είναι 69,8 κυβικά μέτρα/δευτ. και μετά από εξέταση του υδατικού ισοζυγίου, που έγινε από την ΔΕΗ, προέκυψε η υπερκάλυψη των μελλοντικών καταναλώσεων για τις απαιτήσεις της κάλυψης των αναγκών άρδευσης, ύδρευσης και υδροδότησης βιομηχανικών ζωνών από τις παροχές του ποταμού Αράχθου. Ο ταμιευτήρας-τεχνητή λίμνη που δημιουργήθηκε εξελίχθηκε σε υγροβιότοπο σπάνιας ομορφιάς με πλούσια χλωρίδα και πανίδα που δυστυχώς παραμένει ανεκμετάλλευτος.³⁹⁰

Κατάντη του έργου Πουρνάρι Ι και σε απόσταση μικρότερη των 4 χλμ προγραμματίστηκε και κατασκευάσθηκε το έργο Πουρνάρι ΙΙ όπου οι εργασίες περατώθηκαν το 1997 ώστε να επιτευχθεί ακόμα μεγαλύτερη εκμετάλλευση του ποταμού. Το έργο χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

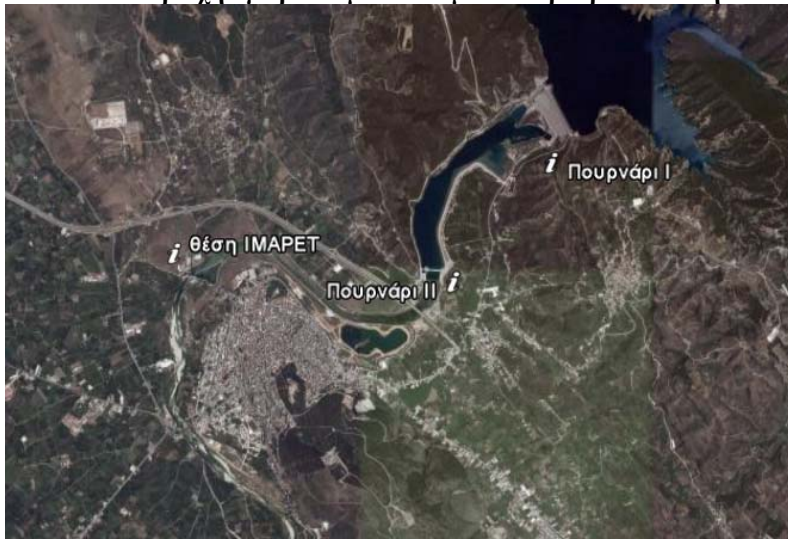
Με την κατασκευή των δύο φραγμάτων η παροχή νερού μπορούσε να ελεγχθεί και μετά την ολοκλήρωση και του δεύτερου φράγματος η ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας

³⁸⁹ Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα

³⁹⁰ ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας.

προχώρησε στην εγκιβώτιση της κοίτης του ποταμού Αράχθου από το Πουρνάρι ΙΙ μέχρι τη θέση ΙΜΑΡΕΤ.

ΧΑΡΤΗΣ 23: Περιοχή εγκιβωτισμού ποταμού Πουρνάρι ΙΙ – θέση ΙΜΑΡΕΤ

Δημιουργήθηκαν λοιπόν οι κατάλληλες συνθήκες και τα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια έχουν επενδυθεί στην παραποτάμια περιοχή αρκετά χρήματα με τους πόρους χρηματοδότησης να προέρχονται κυρίως από το Β'ΚΠΣ. Τα έργα αυτά στόχευαν στη δημιουργία χώρων αναψυχής, στη καλύτερευση της λειτουργικότητας της πόλης, στην ανάδειξη της πολιτιστικά αλλά και τουριστικά. Τα παραποτάμια έργα βρίσκονται διάσπαρτα στην παραποτάμια ζώνη που περικλείει το Δήμο καθώς δεν υπήρχε κάποια στρατηγική ως προς την τοποθέτησή τους πέραν του γεγονότος ότι στο κέντρο της Άρτας δεν υπήρχε ελεύθερη έκταση. Υπεύθυνος φορέας για τα έργα ήταν ο Δήμος Αρταίων. Παρακάτω αναφέρονται αναλυτικά τα έργα:

- 1) Εκθεσιακό κέντρο, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ με 140.000.000δρχ.
- 2) Παιδική χαρά, δίπλα στο εκθεσιακό κέντρο, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 3) Γήπεδα τένις, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 4) Χώρος εκμάθησης οδήγησης, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 5) Χώρος στάθμευσής, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 6) Κεντρική λαχαναγορά, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ με 267.000.000δρχ.
- 7) Πεζοδρόμηση ιστορικής γέφυρας, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το ΥΠΕΧΩΔΕ με 185.000.000 δρχ.
- 8) Θερινό σινεμά, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ

9) Φωτισμός ιστορικής γέφυρας, χρηματοδοτήθηκε το 2002 από το ΘΗΣΕΑΣ, με 100.000 ευρώ

10) Αρχαιολογικό μουσείο, χρηματοδοτήθηκε το 2002 από το ΥΠΕΧΩΔΕ

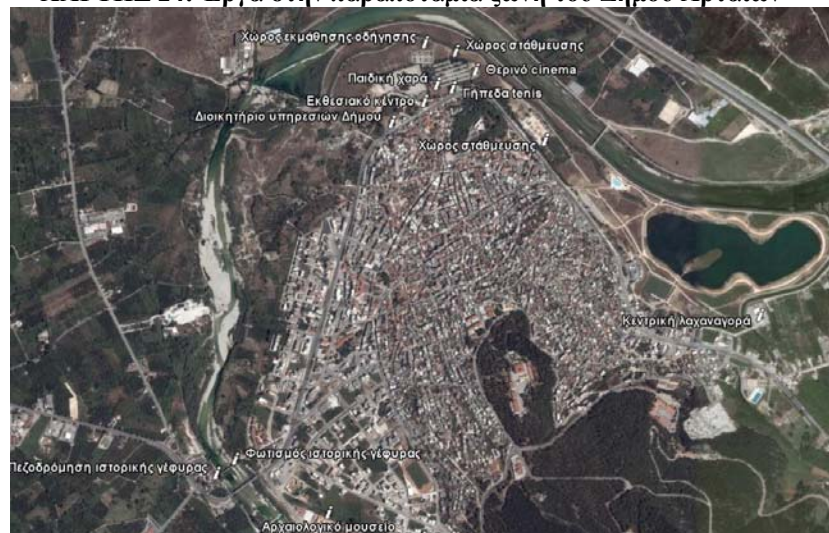
11) Φωτισμός πάρκου αναψυχής, χρηματοδοτήθηκε το 2005 από το ΘΗΣΕΑΣ με 45.000 ευρώ

12) Ανέγερση διοικητηρίου υπηρεσιών Δήμου Αρταίων, χρηματοδοτήθηκε το 2006 από το ΕΠΤΑ, με 1.129.203 ευρώ και αποπεράτωσή και εξοπλισμός από το πρόγραμμα ΕΠΤΑ με 146.735 ευρώ.

13) Μελέτη οριοθέτηση μέρους του ποταμού, έτος ανάθεση μελέτης το 2007 από το πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ.³⁹¹

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι ελάχιστες εγκαταστάσεις έχουν γίνει από ιδιώτες στην παραποτάμια περιοχή και αφορούν κυρίως καταστήματα αναψυχής.

ΧΑΡΤΗΣ 24: Έργα στην παραποτάμια ζώνη του Δήμου Αρταίων³⁹²

Τα παραπάνω έργα έχουν ήδη κατασκευαστεί στην παραποτάμια περιοχή και έχουν λάβει την κοινωνική αποδοχή των κατοίκων της Άρτας ενώ το μεγάλης κλίμακας έργο «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου» που έχει αρχίσει να υλοποιείται από το 2002 σε παραποτάμια έκταση περίπου 950 στρεμμάτων και χρηματοδοτείται από το Γ'ΚΠΣ με 2.000.000 ευρώ, εκτιμάται ότι θα βοηθήσει στην τοπική ανάπτυξη της πόλης και στην αύξηση της δυναμικής της.³⁹³

³⁹¹ Δήμος Αρταίων

³⁹² Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>), επεξεργασία συγγραφέα

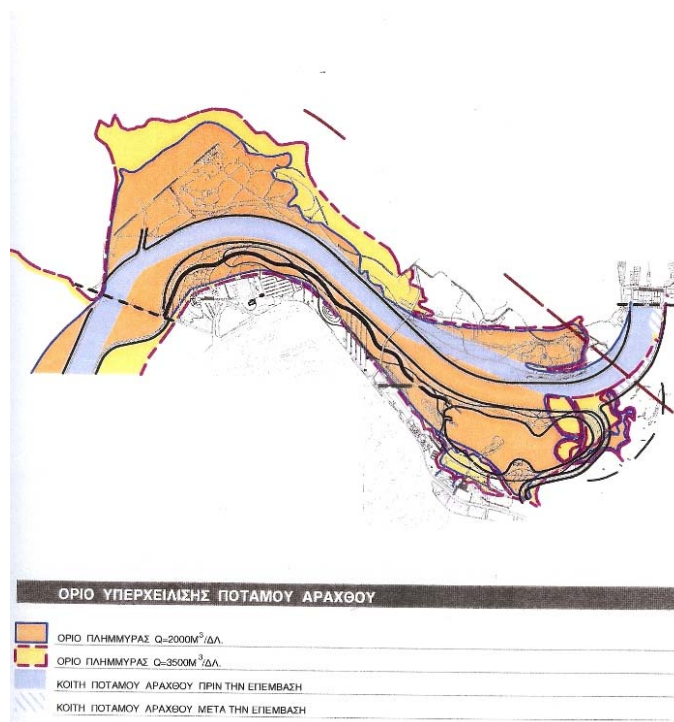
³⁹³ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση, (2002), «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

Η μελέτη του έργου αυτού έχει τίτλο «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου» έγινε σε συνεργασία του Δήμου Αρταίων με την ΔΕΗ Α.Ε.. Αποτελεί αντισταθμιστικό έργο της ΔΕΗ σε κομμάτι της αποκαλυφθείσας περιοχής μετά την εγκιβώτιση του ποταμού και είναι η μοναδική μελέτη και πρόταση με σκοπό την αναβάθμιση της συγκεκριμένης περιοχής.

Αξίζει να αναφερθεί ότι στην περιοχή η οποία αποκαλύφθηκε μετά την εγκιβώτιση του ποταμού και η οποία ανήκει στο Δήμο Αρταίων, συνέβησαν αρκετές καταπατήσεις από ιδιώτες.

Το έργο «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου» καλύπτει μια περιοχή έκτασης 950 στρεμμάτων που βρίσκεται στα όρια του Δήμου Αρταίων. Ο Δήμος Αρταίων οριοθέτησε την περιοχή μελέτης η οποία εφάπτεται της εθνικής οδού Άρτας – Ιωαννίνων νοτίως της διευθετημένης κοίτης του ποταμού Αράχθου και στα Ν.Δ. επεκτείνεται μέχρι το θέση ΙΜΑΡΕΤ, ενώ στα Ν.Α. ορίζεται σαν μια ζώνη μέσου πλάτους 350 μ. περίπου, παράλληλα προς την εθνική οδό Άρτας – Τρικάλων και καταλήγει κατόπιν του υπερχειλιστή ΥΗΕ Πουρναριού Ι Ι.³⁹⁴

ΧΑΡΤΗΣ 25: Όριο υπερχείλισης ποταμού Αράχθου³⁹⁵

³⁹⁴ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

³⁹⁵ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

Σκοπός των μελετητών του έργου «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου» ήταν να δημιουργήσουν μια περιοχή που να προκαλεί ενδιαφέρον από οικολογική, πολιτιστική και ψυχαγωγική άποψη. Για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός ο σχεδιασμός του χώρου έγινε με κοινωνικό-οικολογική κατεύθυνση με κατασκευές και διαμορφώσεις που πρώτα από όλα λειτουργούσαν με σεβασμό προς την φύση και με υλικά που εντάσσονται άμεσα στο περιβάλλον (π.χ. πέτρα, ξύλο). Επενέβησαν με κάποια αρχιτεκτονήματα όπως καθιστικά ή υπαίθρια θέατρα για πιθανές συναυλίες αλλά και εξυπηρετήσεις που ήταν αναγκαίες για το Δήμο και δεν υπήρχε χώρος στο κέντρο, όπως parking, γήπεδα κ.α. Στη συνέχεια αναφέρονται οι προτεινόμενες χρήσεις.³⁹⁶

ΧΑΡΤΗΣ 26: Προτεινόμενες και υπάρχουσες λειτουργίες³⁹⁷

Αρχικά οι επεμβάσεις θα αφορούν σε αθλητικές δραστηριότητες και θα προστεθούν στις ήδη υπάρχουσες αθλητικές εγκαταστάσεις. Για παράδειγμα θα προστεθούν έξι γήπεδα tennis, δέκα γήπεδα basket και έξι γήπεδα volley. Επιπλέον αυτών, οργάνωσαν μια περιοχή κεντρικά που θα επισκέπτονται και παιδιά μικρότερης ηλικίας όπου διαμορφώνονται πίστες πατινάζ, mini γήπεδα ποδοσφαίρου, σύμφωνα με τις προδιαγραφές της Γενικής Γραμματείας Αθλητισμού.³⁹⁸

³⁹⁶ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

³⁹⁷ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

³⁹⁸ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

Επίσης οι αναπλάσεις θα αφορούν σε εγκαταστάσεις με στόχο την αναψυχή όπως αναψυκτήρια αλλά και εστιατόρια που θα καλύπτουν τις ανάγκες στο χώρο των αθλοπαιδιών. Επίσης προβλέπεται να υπάρχουν πέτρινες ή ξύλινες κατασκευές ως σημεία ξεκούρασης αλλά και για να απολαύσουν οι κάτοικοι την μοναδική θέα των Τζουμέρκων.³⁹⁹

Ως ενότητες πολιτιστικών δραστηριοτήτων και πόλοι έλξης για τους κατοίκους στην προς ανάπλαση περιοχή αναφέρονται οι κατασκευές που αφορούν σε υπαίθριο θέατρο. Το υπαίθριο θέατρο έχει ήδη κατασκευαστεί από το 2007 και σπανίως οργανώνονται συναυλίες. Προτείνεται επίσης μικρή μουσειακή μονάδα με εκπαιδευτικό χαρακτήρα, που θα περιλαμβάνει Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Arboretum με Βοτανικό Κήπο.⁴⁰⁰

Όσον αφορά τις θρησκευτικές εγκαταστάσεις σύμφωνα με τις υποδείξεις του δημάρχου και της Τεχνικής Υπηρεσίας Άρτας, στην περιοχή που βρίσκεται σήμερα το Κ.Τ.Ε.Λ. Άρτας, μετά την προβλεπόμενη απομάκρυνσή του, θα ενταχθεί ένας Ενοριακός Ιερός Ναός.⁴⁰¹

Σημαντική θέση στο έργο αυτό έχει η τεχνητή λίμνη η οποία κατασκευάστηκε το 2005. Το στοιχείο της βιοποικιλότητας είναι έντονο στην περιοχή της τεχνητής λίμνης αλλά και του ποταμού. Τα σημεία αυτά μπορούν να λειτουργήσουν σαν υδροβιότοποι με την κατάλληλη φύτευση και διαμόρφωση του εδάφους. Ήδη στην λίμνη υπάρχουν πάπιες και διάφορα πουλιά που ζουν αρμονικά με τους κατοίκους που κάνουν τον περίπατό τους. Επίσης διαμορφώνονται περιοχές υψηλού πρασίνου προς τις οδικές αρτηρίες που περιβάλλουν την περιοχή της μελέτης ώστε να υπάρχει ηχητική και οπτική μόνωση.⁴⁰²

Όσον αφορά στα δίκτυα κυκλοφορίας προβλέπονται διασυνδέσεις της πόλης της Άρτας με τα γειτονικά χωριά της Βλαχέρνας και της Γραμμενίτσας με γέφυρα αυτοκινητόδρομο η οποία θα φέρει και λωρίδα για ποδήλατα. Ο ήδη υπάρχων χώρος στάθμευσής δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της ευρύτερης περιοχής της Άρτας

³⁹⁹ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

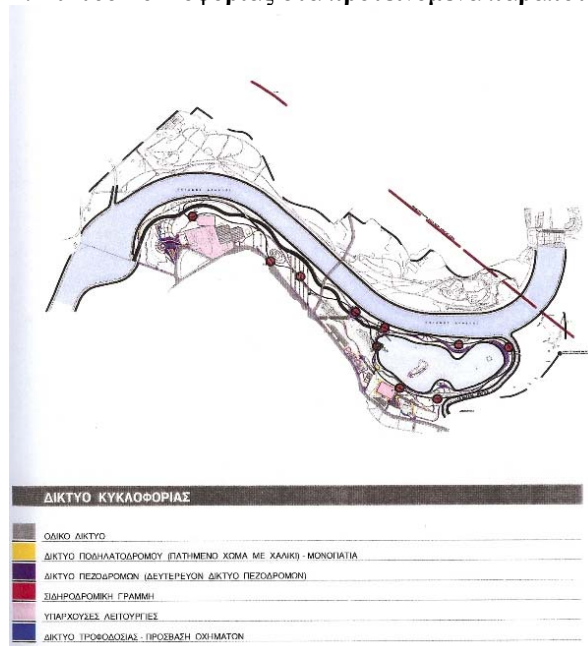
⁴⁰⁰ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

⁴⁰¹ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

⁴⁰² Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

αλλά και όλων των αθλητικών εγκαταστάσεων, έτσι προβλέπεται η δημιουργία άλλων δύο χώρων parking συνολικά 325 θέσεων. Θα διαμορφωθεί χώρος επιβίβασης και αποβίβασης για λεωφορεία ώστε να μην υπάρχει πρόβλημα εξυπηρέτησης των επισκεπτών της περιοχής.⁴⁰³

ΧΑΡΤΗΣ 27: Δίκτυο κυκλοφορίας στα προτεινόμενα παραποτάμια έργα⁴⁰⁴

Καθώς η πόλη της Άρτας είναι μια πόλη αμφιθεατρικά δομημένη δεν μπορεί το ποδήλατο να χρησιμοποιηθεί σε μεγάλο τμήμα της πόλης. Για αυτό το λόγο θα δημιουργηθεί στην περιοχή της μελέτης του έργου ένα ολοκληρωμένο δίκτυο ποδηλατοδρόμων όπου και θα αντιμετωπίζεται σαν πρώτο και βασικό μέσο κυκλοφορίας στην περιοχή των παραποτάμιων εκτάσεων του ποταμού Αράχθου.⁴⁰⁵

Ένας ακόμη τρόπος επικοινωνίας και σύνδεσης όλων των σημαντικών δραστηριοτήτων που θα ξεναγεί τον επισκέπτη στα αξιοθέατα του πάρκου είναι η γραμμή τρένου μικρής ταχύτητας. Το «τρενάκι» θα αποτελεί και τον πιο διασκεδαστικό αλλά και γρήγορο τρόπο σύνδεσης των εγκαταστάσεων.⁴⁰⁶

⁴⁰³ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

⁴⁰⁴ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

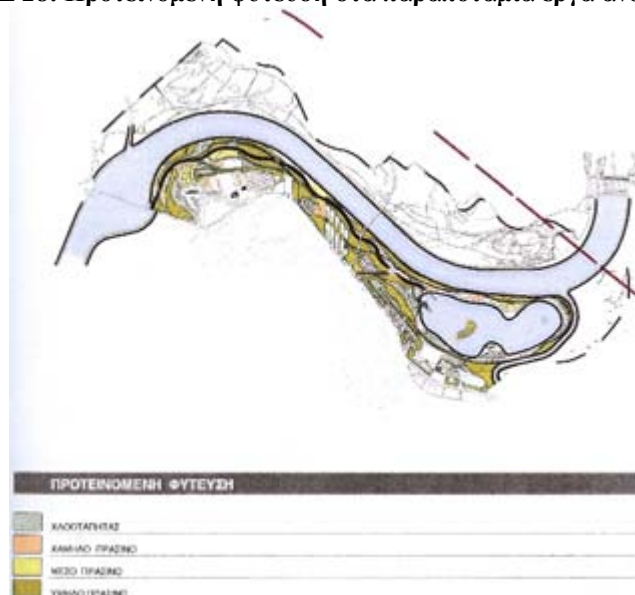
⁴⁰⁵ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

⁴⁰⁶ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

Η δημιουργία του δικτύου πεζοδρόμων θα έχει μεγάλη βαρύτητα και θα καλύπτει ολόκληρη την περιοχή μελέτης του έργου. Επίσης θα υπάρχουν και πεζογέφυρες οι οποίες θα συμπληρώνουν το δίκτυο πεζοδρόμων.

Ειδική βαρύτητα θα δοθεί στην αρχιτεκτονική του τοπίου. Η διαμόρφωση του τοπίου θα είναι εναρμονισμένη με το ποτάμιο περιβάλλον γύρω από τη νέα, τεχνητά οργανωμένη κοίτη του ποταμού Αράχθου. Αποθέσεις βότσαλων και άμμου θα περιγράφουν το όριο της τεχνητής λίμνης και τα υλικά τα οποία θα συναντάμε κατά μήκος της κοίτης του ποταμού θα εναλλάσσονται με περιοχές πρασίνου – καλαμιές, θάμνους, αλμυρίκια – που φύονται παρά το νερό, όπου έχουν φωλιές τα υδρόβια πουλιά. Η φυσική αυτή εικόνα θα διαμορφώνεται και στο νησάκι της τεχνητής λίμνης. Αλλά και γενικά το «πράσινο» δεν θα λείπει από την περιοχή μιας και η πόλη της Άρτας είναι μια πόλη με έλλειψη πρασίνου στο κέντρο της.⁴⁰⁷

ΧΑΡΤΗΣ 28: Προτεινόμενη φύτευση στα παραποτάμια έργα ανάπλασης⁴⁰⁸

Επίσης στην περιοχή προβλέπεται η δημιουργία παρατηρητηρίων. Ένα ξύλινο πυργάκι (6x6m), που θα εδράζεται συνήθως σε ξύλινες κολώνες αποτελεί σημείο παρατήρησης – καθιστικό και θα επαναλαμβάνεται κατά διαστήματα σε όλη την περιοχή του πάρκου.⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

⁴⁰⁸ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

⁴⁰⁹ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

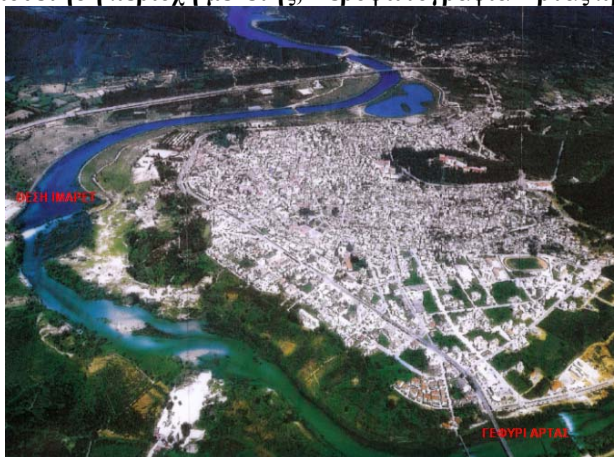
Η αποπεράτωση αυτών των έργων θα γίνει σε τρεις φάσεις και αυτό για να δοθεί η δυνατότητα στο Δήμο της σταδιακής εξασφάλισης, κατανομής και απορρόφησης των απαιτούμενων πιστώσεων.⁴¹⁰

Πίνακας 4.13 ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΑΠΑΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΠΑΡΟΧΘΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΟΤΑΜΟΥ ΑΡΑΧΘΟΥ

	Α΄ΦΑΣΗ	Β΄ΦΑΣΗ	Γ΄ΦΑΣΗ	ΣΥΝΟΛΟ
Συνολική δαπάνη έργου(χωρίς ΦΠΑ)	980.000.000 €	540.000.000 €	840.000.000 €	2.360.000.000 €

Μετά την υλοποίηση της παραπάνω μελέτης, όπως μας ενημέρωσε υπάλληλος της Δ.Ε.Η Άρτας κ. Κολιός, υπάρχει η ιδέα για οριοθέτηση, εγκιβώτιση και εκβάθυνση της κοίτης και του υπόλοιπου τμήματος του ποταμού (από τη θέση ΙΜΑΡΕΤ μέχρι το γεφύρι της Άρτας). Η ιδέα αυτή συζητήθηκε μετά από επίσκεψη του διευθυντή της Δ.Ε.Η. Α.Ε. στα γραφεία της Δ.Ε.Η Άρτας τον περασμένο Ιούνιο (2008).⁴¹¹

ΧΑΡΤΗΣ 29: Οριοθέτηση περιοχή μελέτης, Αεροφωτογραφία Άρτας πριν πέντε χρόνια⁴¹²

⁴¹⁰ Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση,(2002),« Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»

⁴¹¹ Συνέντευξη με Γρηγόρη Κολιός, μηχανολόγο μηχανικό, υπάλληλο Δ.Ε.Η Α.Ε. Άρτας

⁴¹² Δήμος Αρταίων

5. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας τα όσα έχουν αναφερθεί στα προηγούμενα τέσσερα κεφάλαια της πτυχιακής εργασίας στη συνέχεια παρατίθενται τα συμπεράσματα. Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται για τις επτά περιπτώσεις μελέτης παράλληλη θεώρηση των εγχειρημάτων ανάπλασης, των επιπτώσεων τους στην τοπική ανάπτυξη και ποιότητα γης, του βαθμού αποδοχής τους από τις τοπικές κοινωνίες, του βαθμού επιτυχίας/ αποτυχίας των υλοποιημένων και υπό δρομολόγηση παρεμβάσεων.

5.1 Οι Ευρωπαϊκές μελέτες περίπτωσης

Η πρώτη περίπτωση μελέτης που αναφέραμε στο πρώτο κεφάλαιο είναι η παραποτάμια περιοχή του **Gateshead**. Το Gateshead είναι μια πόλη της βόρειας Αγγλίας που αριθμεί 200.000 κατοίκους. Συνορεύει με το Newcastle έχοντας ως φυσικό σύνορο τον ποταμό Tyne. Ο ρόλος του ποταμού ήταν καταλυτικός στο να **αναπτυχθεί το εμπόριο στην περιοχή** αφενός λόγω της γεωγραφικής του θέσης, εκβάλλει στη βόρειο θάλασσα, και αφετέρου λόγω της πλωτότητας του ποταμού. Από το 1344 υπάρχουν αναφορές για εξόρυξη άνθρακα από την περιοχή του Gateshead και **τη μεταφορά του, μέσω του ποταμού Tyne**, στην Ευρώπη. Μετά τη δεκαετία του '70, όπου επήλθε ο βιομηχανικός μαρασμός, οι κάτοικοι απομακρύνονταν σταδιακά από την περιοχή καθώς τα επαγγέλματα που ασκούσαν και αφορούσαν στην κατασκευή καραβιών και στα ορυχεία έσβηναν.

Τα **περιβαλλοντικά προβλήματα** που άφησαν πίσω τους ως **κληρονομιά οι βιομηχανίες** είναι ακόμη έντονα και όπως διαπιστώσαμε σε συγκεκριμένες περιοχές των οχθών του ποταμού δύσκολα αντιμετωπίσιμα. Διαπιστώσαμε όμως ότι η **ποιότητα των νερών** του ποταμού είναι **αρκετά καλή** και μάλιστα ο ποταμός Tyne θεωρείται ως ο καλύτερος ποταμός για εκτροφή σολομού σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο.

Για να αλλάξει η παλιά εικόνα του λιμανιού και να αποτελέσει η παραποτάμια περιοχή **πόλο έλξης τουριστών και επενδυτών**, το δημοτικό συμβούλιο του Gateshead αποφάσισε να εκμεταλλευτεί το φυσικό περιβάλλον του ποταμού και προχώρησε με ραγδαίες κινήσεις στην ανάπλαση της περιοχής.

Τα τελευταία επτά χρόνια το δημοτικό συμβούλιο του Gateshead σε συνεργασία με το Newcastle σχεδίασαν και υλοποίησαν αρκετές **εγκαταστάσεις**

αναψυχής, μουσεία και χώρους τέχνης καθώς επίσης και **εγκαταστάσεις με συμβολική σημασία και καλλιτεχνικό περιεχόμενο**, έχοντας ως κύριο στόχο, μέσω της προώθησης του αστικού και πολιτιστικού τουρισμού, την **αντιμετώπιση του κοινωνικού και οικονομικού μαρασμού**.

Διαπιστώθηκε ότι οι σημαντικότερες αναπλάσεις στην περιοχή Quayside έγιναν στις όχθες του Δήμου Gateshead ενώ το Newcastle αρκέστηκε σε ήπιας ανάπτυξης έργα π.χ πεζοδρομήσεις.

Τρία είναι τα μεγάλης κλίμακας έργα στο Gateshead που συνέβαλαν στην εκπλήρωση των στόχων και όλα **χρηματοδοτήθηκαν από εθνικά προγράμματα**:

1) Το **Sage Gateshead**, το οποίο άνοιξε τις πύλες του στο κοινό το 2004, αποτελεί το σπίτι της Northern Sinfonia and Folkworks και είναι παράλληλα ένα μουσικό-εκπαιδευτικό κέντρο και έχει χαρακτηριστεί από τις Times ως ο πιο συναρπαστικός μουσικός χώρος στη Μεγάλη Βρετανία. Το έργο αυτό κόστισε στο Δήμο του Gateshead 70 εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε από την «Arts Council of England» με 47.3 εκ. λίρες. Η καινοτομία των αρχιτεκτόνων Norman, Foster, να χρησιμοποιήσουν ακανόνιστα κομμάτια γυαλιού και να χτίσουν ένα κτίριο με κελυφοειδή μορφή έκανε το Sage Gateshead ορόσημο για την περιοχή.

2) Το **Baltic** που τη δεκαετία του '60 ήταν μύλος που άλεθε σιτάρι ανακατασκευάστηκε το 2002 σε μια από τις μεγαλύτερες γκαλερί σύγχρονης τέχνης στην Ευρώπη που φιλοξενεί διάφορες εκθέσεις από όλο τον κόσμο. Η ανακατασκευή του κτιρίου κόστισε 46 εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε από την «Arts Council of England» με 33.4 εκ. λίρες για το κόστος κατασκευής αλλά και για πέντε χρόνια θα χρηματοδοτεί το Δήμο με 1. 5 εκ. λίρες για τα τρέχοντα έξοδα.

3) Τα εγκαίνια για τη **Millennium Bridge** έγιναν το 2002 και από τότε έχει κερδίσει αμέτρητα βραβεία. Δεν υπήρχε ανάγκη για δημιουργία μιας καινούργιας γέφυρας καθώς οι υπόλοιπες έξι γέφυρες σε απόσταση μικρότερη των 200 μέτρων από αυτή εξυπηρετούν τη μετακίνηση των πολιτών ανάμεσα στις πόλεις του Gateshead και Newcastle. Η κατασκευή του έργου κόστισε στο Δήμο 22 εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε μερικώς από τη «Millennium Commission» με 9 εκ. λίρες. Ο μηχανισμός που χρησιμοποιήθηκε στην γέφυρα ήταν συμβολικός και πρωτοποριακός. Καθώς «ανοίγει» για να περάσουν τα καράβια μετατρέπεται σε μια αψίδα εισόδου που τα καλωσορίζει.

Διαπιστώθηκε ότι οι εγκαταστάσεις αυτές οδήγησαν στην **οικονομική τόνωση της περιοχής** καθώς αρκετές ήταν οι **αθλητικές** (π.χ. Great North Run)

αλλά και οι **πολιτιστικές δραστηριότητες** (π.χ. Garden Festival) που λαμβάνουν χώρα ετησίως παραπλεύρως των εγκαταστάσεων προσελκύοντας τουρίστες από ολόκληρη την Αγγλία και το εξωτερικό. Προέκυψε ότι το Gateshead κατάφερε να είναι ένας από τους δέκα καλύτερους προορισμούς με τους επισκέπτες να φτάνουν τα 2.8 εκ. το 2004 και να αφήνουν στην περιοχή 600. εκ. λίρες το χρόνο.

Αρκετοί ήταν οι **ιδιώτες** που, όπως δήλωσαν σε τοπικές εφημερίδες, θεώρησαν πολλή καλή επένδυση να μεταφέρουν τις επιχειρήσεις τους στην περιοχή. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το υπερπολυτελές ξενοδοχείο Hilton που κατασκευάστηκε το 2004 και κόστισε 25 εκ. λίρες καθώς και αρκετά bars και restaurants που άνοιξαν στην περιοχή.

Διαπιστώθηκε όμως, ότι οι ανάγκες του ευρύτερου αστικού πληθυσμού δεν καλύφθηκαν με την κατασκευή των εγκαταστάσεων αυτών.

Παρόμοια χαρακτηριστικά παρουσιάζει και η δεύτερη περίπτωση μελέτης το **Bilbao**. Το Bilbao είναι η μεγαλύτερη πόλη της αυτόνομης βασκικής περιοχής της βόρειας Ισπανίας και οι κάτοικοι της φτάνουν περίπου τους 370.000 κατοίκους. Από το Bilbao διέρχεται ο ποταμός Nervion ο οποίος εκβάλλει στον Ατλαντικό. Ο ιστορικός ρόλος του ποταμού ήταν μεγάλης σημασίας καθώς κατά το μεσαίωνα αποτελούσε φυσικό σύνορο μεταξύ της επαρχίας Biscay, (που ανήκει το Bilbao), και της Castile. Με τη μεσολάβηση αιώνων ο **ποταμός ανέπτυξε μεγάλη οικονομική σημασία** και το 19^ο αιώνα λόγω της πλωτότητας του ποταμού σε μήκος 15 χλμ, κατάφερε να μετατρέψει το Bilbao στο πιο σημαντικό λιμάνι της Βόρειας Ισπανίας. Στον 21^ο αιώνα ο ποταμός Nervion έχει χάσει πια την οικονομική του σημασία.

Μετά τη διάρκεια ενός αιώνα συνεχούς και έντονης βιομηχανικής δραστηριότητας στον ποταμό Nervion, μετατράπηκε σε ένα οικολογικά «νεκρό» ποταμό, χαρακτηριζόμενο μάλιστα ως ένας από τους πιο μολυσμένους ποταμούς του κόσμου. Το 1990 η τοπική αυτοδιοίκηση αποφάσισε να αντιμετωπίσει την κατάσταση με συνεχής επεμβάσεις και πλέον ο ποταμός Nervion αποτελεί ένα καθαρό ποταμό πλούσιο σε θαλάσσια ζωή.

Το δημοτικό συμβούλιο του Bilbao προσπάθησε να **αναστρέψει τον κοινωνικό και οικονομικό μαρασμό** με την εφαρμογή σχεδίων ανάπλασης στην παραποτάμια ζώνη. Ο φορέας διαχείρισης των έργων ήταν η εταιρεία Bilbao Ria 2000 με τις χρηματοδοτήσεις να προέρχονται από τη Βασκική αυτοδιοίκηση, την

κυβέρνηση της Ισπανίας και κατά 9% από χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στόχοι του φορέα ήταν **να προωθηθεί ο αστικός και πολιτιστικός τουρισμός** ώστε να **αναβαθμιστεί** γενικότερα η περιοχή του παραποτάμιου Μητροπολιτικού Bilbao, και ειδικότερα να **μετατραπεί το Bilbao σε παγκόσμια πόλη**.

Τα σχέδια που εφαρμόστηκαν έδωσαν έμφαση στο **design**, στις εγκαταστάσεις τέχνης και πολιτισμού με **συμβολική σημασία**, και στις **πολιτισμικές σημασίες του τοπίου και του χώρου**.

Οι αναπλάσεις που έγιναν στην παραποτάμια περιοχή του Bilbao **τα τελευταία έντεκα** χρόνια είναι οι εξής:

1) Το πιο σημαντικό και καταλυτικής σημασίας έργο για την αναβάθμιση της περιοχής είναι το μουσείο **Guggenheim** του οποίου τα αποκαλυπτήρια έγιναν τον Οκτώβριο του 1997. Το μουσείο καλύπτει μια περιοχή έκτασης 24.000m² και το κόστος κατασκευής του έφτασε τα 85 εκατομμύρια ευρώ, ενώ και με την εσωτερική διαμόρφωση του χώρου με πίνακες και έργα τέχνης κόστισε συνολικά περίπου 130 εκατομμύρια. Οι επισκέπτες του μουσείου φτάνουν τους 1.000.000 το χρόνο. Το μουσείο μοντέρνας τέχνης υπάρχει μόνο σε άλλες τέσσερις πόλεις παγκόσμιας φήμης, τη Νέα Υόρκη, τη Βενετία, το Βερολίνο και το Las Vegas.

2) Μεγάλης σημασίας έργο είναι το **Euskalduna Palace**, ένας πολυχώρος 53.000 τ.μ που διαθέτει χώρους για συνέδρια, σεμινάρια, συναυλίες καθώς και άλλες δραστηριότητες. Το Euskalduna Palace άνοιξε το Φεβρουάριο του 1999 και κόστισε 54 εκ. ευρώ.

Γενικότερα ιδιαίτερη σημασία δόθηκε σε ολόκληρη την παραποτάμια έκταση του Δήμου και η αναβάθμισή της αποτέλεσε στρατηγικό έργο με μεγάλη οικονομική επίδραση στην ευρύτερη περιοχή και αύξηση του τουρισμού.

Διοργανώνονται ετήσιες αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες όπως το ετήσιο φεστιβάλ *Semana Grande* το οποίο πραγματοποιείται από το 1978 διαρκεί εννέα μέρες και προσελκύει περίπου 100.000 κατοίκους στην περιοχή που άλλοτε αποτελούσε βιομηχανικό κέντρο.

Όπως διαπιστώθηκε οι παραπάνω επεμβάσεις/ αναπλάσεις κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα καινούργιο προφίλ στην παραποτάμια περιοχή του Δήμου Bilbao, ένα προφίλ μιας καθαρά **τουριστικής περιοχής**.

Διαπιστώθηκε ότι οι τουρίστες αυξήθηκαν από 170.000 το 1996 σε πάνω από 600.000 το 2006. Επίσης αναφέρεται ότι η λειτουργία του μουσείου Guggenheim

αποδίδει κάθε χρόνο στην βασκική κυβέρνηση 29 εκ. ευρώ. Προέκυψε επίσης, μετά από ανάλυση δεδομένων ότι το μουσείο μπορεί να εξασφαλίσει εργασία σε περισσότερους εργαζόμενους από ότι παρείχε το ναυπηγείο κατά τις δεκαετίες της βιομηχανικής άνθησης και ως εκ τούτου η **γνώμη των κατοίκων για την πόλη τους έχει αλλάξει θετικά.**

Και στις δύο περιπτώσεις μελέτης του εξωτερικού διαπιστώθηκε ότι επένδυσαν αρκετά χρήματα στην παραποτάμια ζώνη και χρησιμοποίησαν εγκαταστάσεις τέχνης και πολιτισμού για να πετύχουν τους στόχους που έθεσαν αρχικά. Παρόλη την οικονομική άνοδο, βασικά λόγω της τουριστικής αύξησης, **οι ανάγκες** του ευρύτερου αστικού πληθυσμού και των δύο περιοχών **δεν καλύφθηκαν.** Οι λόγοι είναι πολλοί π.χ. η αντίληψη ότι η ανάδειξη της πόλης ως διεθνούς τουριστικού προορισμού θα βελτίωνε το μέσο εισόδημα γενικώς άρα και των μη προνομιακών στρωμάτων. Έπειτα, η ανάδειξη μιας πόλης ως τουριστικού πόλου συνεπάγεται επενδύσεις για εξυπηρέτηση των τουριστών και όχι των ντόπιων. Είναι σημαντικό ότι **δόθηκε χρόνος** και στις δύο περιπτώσεις μελέτης **για την παρακολούθηση της λειτουργίας των έργων και των αποτελεσμάτων τους.** Ο χρονικός ορίζοντας που έθεσαν οι υπεύθυνοι για την πραγματοποίηση των στόχων και στις δύο περιπτώσεις μελέτης είναι το 2010. Ως τότε οι περιοχές θα είναι υπό παρακολούθηση και τότε θα αποφασιστεί αν οι αποφάσεις που ελήφθησαν ήταν προς τις σωστές κατευθύνσεις.

Πίνακας 5.1 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ ΣΕ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Περιοχή μελέτης/ πληθυσμός πόλης	Είδος επιφανειακών υδάτων/ ποιοτικά χαρακτηριστικά επιφανειακού ύδατος	Ιστορικός ρόλος επιφανειακού ύδατος στην ανάπτυξη της πόλης	Σύγχρονος ρόλος επιφανειακού ύδατος στην ανάπτυξη της πόλης	Σύγχρονα προβλήματα επιφανειακού ύδατος	Στόχοι αναπλάσεων / επεμβάσεων	Μορφή αναπλάσεων-επεμβάσεων / πόροι & ύψος χρηματοδότησης/ χρονοδιάγραμμα	Απόψεις κατοίκων για τα έργα
Gateshead Πληθυσμός: 200.000 κάτοικοι	Ποταμός Tyne Μέση ετήσια τιμή παροχή ποταμού: 500,00 κυβικά μέτρα/δευτ.	Καταλυτικός. Αναπτύχθηκε το εμπόριο στην περιοχή. Λόγω της πλωτότητας του εξήγαγε άνθρακα στην Ευρώπη.	-Στην παραποτάμια περιοχή του Δήμου οργανώνονται αρκετές αθλητικές και πολιτιστικές δραστηριότητες	-Συγκεκριμένες περιοχές αντιμετωπίζουν περιβαλλοντικά προβλήματα, χωρίς όμως η ποιότητα του νερού του να είναι υποβαθμισμένη	-Αντιμετώπιση κοινωνικού και οικονομικού μαρασμού -Προώθηση αστικού και πολιτισμικού τουρισμού -Να μετατραπεί η παραποτάμια περιοχή σε πόλο της τέχνης και του πολιτισμού	1) Το Sage Gateshead/ Το έργο αυτό κόστισε στο δήμο του Gateshead 70 εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε από την 'Arts Council of England' με 47.3 εκ. λίρες/ άνοιξε τις πύλες του στο κοινό το 2004, 2) Το Baltic γκαλερί σύγχρονης / Η ανακατασκευή του κτιρίου κόστισε 46. εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε από την 'Arts Council of England' με 33.4 εκ. λίρες για το κόστος κατασκευής και για πέντε χρόνια θα χρηματοδοτεί το δήμο με 1. 5 εκ. λίρες για τα τρέχοντα έξοδα/ ανακατασκευάστηκε το 2002 3) Millennium Bridge/H κατασκευή του έργου κόστισε στο δήμο 22 εκ. λίρες και χρηματοδοτήθηκε μερικώς από την 'Millennium Commission' με 9 εκ. λίρες./ τα εγκαίνια έγιναν το 2002 4) Hilton Hotel/ κόστισε 25.000.000 ευρώ / άνοιξε το 2004 5)Μικρότερης κλίμακας έργα που αφορούσαν την βελτίωση της εικόνας της παραποτάμιας ζώνης ολοκληρώθηκαν τα τελευταία 7 χρόνια	-Αν και δεν καλύφθηκαν οι ανάγκες της τοπικής κοινωνίας οι απόψεις των κατοίκων είναι θετικές. -Όπως δήλωσαν καταστηματάρχες bar και restaurant σε τοπικές εφημερίδες, αν δεν υπήρχαν οι αναπλάσεις αυτές δεν θα επένδυναν χρήματα στην περιοχή.
Bilbao Πληθυσμός: 370.000 κάτοικοι	Ποταμός Nervion Μέση ετήσια τιμή παροχή ποταμού: 100,00 κυβικά μέτρα/δευτ.	-Σημαντική οικονομική σημασία για την ευρύτερη περιοχή και ανέδειξε το Bilbao σε ένα από τα μεγαλύτερα λιμάνια	-Πλέον η παραποτάμια περιοχή αποτελεί πόλο έλξης τουριστών, επενδύων με στόχο την οικονομική ανάπτυξη	-Παρ' όλο που ο ποταμός Nervion κατά το παρελθόν είχε χαρακτηριστεί ως ένας από τους πιο μολυσμένους ποταμούς του κόσμου, πλέον δεν αντιμετωπίζει προβλήματα	-Αντιμετώπιση κοινωνικού και οικονομικού μαρασμού. - Προώθηση της πόλης του Bilbao σε παγκόσμια πόλη, μετατροπή σε διεθνή τουριστικό προορισμό	Οι χρηματοδοτήσεις για τα παραποτάμια έργα προήλθαν από τη Βασκική αυτοδιοίκηση, την Κυβέρνηση της Ισπανίας και σε ποσοστό 9% από χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης. 1) Το μουσείο Guggenheim /το κόστος κατασκευής του έφτασε τα 85 εκατομμύρια ευρώ, ενώ συνολικά (συλλογή πινάκων και έργων τέχνης) κόστισε περίπου 130 εκατομμύρια./ ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 1997 2) Το Euskalduna Palace/ κόστισε 54 εκ. ευρώ / άνοιξε το Φεβρουάριο του 1999 3) Αναπλάσεις μικρής κλίμακας έγιναν στην παραποτάμια ζώνη βελτιώνοντας τη συνολική εικόνα του Δήμου.	-Οι απόψεις των κατοίκων είναι θετικές καθώς δημιουργήθηκαν πολλές θέσεις εργασίας. -Μετά την κατασκευή των έργων η άλλοτε αρνητική γνώμη των κατοίκων για την πόλη τους έχει αλλάξει προς θετική κατεύθυνση.

5.2 Τέσσερις ελληνικές πόλεις

Η πόλη των **Ιωαννίνων** έχει πληθυσμό περίπου 70.000 κατοίκους. Η γεωγραφική της θέση είναι καίρια καθώς τα Ιωάννινα είναι **η αρχή της Εγνατίας οδού**, αλλά και **φυσικό όριο Ελλάδας με την Ευρώπη και της Ηπείρου με τα Ιόνια νησιά**. Η ίδρυση των Ιωαννίνων ανάγεται στη βυζαντινή περίοδο. Τα Ιωάννινα βρίσκονται στο βορειοδυτικό κομμάτι της ηπειρωτικής Ελλάδας, και στο κέντρο του Νομού τους. Είναι κτισμένα στο κέντρο ενός οροπεδίου με φυσική οχύρωση τα όρη Μιτσικέλι, και το ύψωμα του Μπιζανίου. Στα βορειοανατολικά της πόλης δεσπόζει η λίμνη Παμβώτιδα η οποία τροφοδοτείται από πηγές του όρους Μιτσικέλι. Η λίμνη αποτελεί ένα ευαίσθητο οικοσύστημα και ανήκει **στο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών ΦΥΣΗ 2000** λόγω των σημαντικών ενδιαιτημάτων και των σπάνιων ειδών χλωρίδας και πανίδας.

Κατά τη διάρκεια των αιώνων, διαπιστώθηκε ότι ο ρόλος της λίμνης στην ανάπτυξη της πόλης ήταν καθοριστικός καθώς αποτελούσε **πόρο επιβίωσης** για τους κατοίκους των Ιωαννίνων. Σήμερα η χρήση της λίμνης έχει περιοριστεί στην άντληση ύδατος για **άρδευση χωραφιών** του κάμπου και παράλληλα αποτελεί **χώρο ανάπτυξης πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων** π.χ. διεξαγωγή αγώνων. Δυστυχώς όμως, διαπιστώθηκε, πως η λίμνη **χρησιμοποιείται και σαν χώρος κατάληξης** αστικών λυμάτων.

Ρύποι από διάφορες ανθρώπινες δραστηριότητες, λύματα κατοικιών αλλά και του Γενικού Νοσοκομείου, φυτοφάρμακα-λιπάσματα από καλλιεργούμενες περιοχές αλλά και απόβλητα από μικρές βιομηχανίες καταλήγουν στη λίμνη καταστρέφοντας το οικοσύστημά της. Όπως προκύπτει, η παραλίμνια περιοχή των Ιωαννίνων αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα που αφορούν στην **ποιότητα της χλωρίδας, της πανίδας καθώς και των υδάτων της λίμνης**. Τα προβλήματα αυτά τους καλοκαιρινούς μήνες γίνονται εντονότερα. Η γεωμορφολογική αλλαγή της λίμνης Παμβώτιδας είναι γεγονός καθώς το μέγεθος και το βάθος της συνεχώς μειώνεται Η κακή ποιότητα του φυσικού της περιβάλλοντος χειροτέρεψε βασικά για δύο λόγους. Πρώτον, μετά την κατασκευή του φράγματος στο χωριό Πέραμα (κοντινό στη λίμνη χωριό) **η κανονική ανανέωση του ύδατος μειώθηκε** και δεύτερον λόγω της **ανεξέλεγκτης άντλησης ύδατος** από τη λίμνη, καθώς καλύπτει αρδευτικές ανάγκες της ευρύτερης πεδιάδας του λεκανοπεδίου Ιωαννίνων. Παράλληλα η αφαίρεση της

βλάστησης από το όρος Μιτσικέλι εξηγεί την αποσάθρωση των βράχων και την πτώση μεταφερόμενου υλικού στη λίμνη με αποτέλεσμα να **μειώνεται το βάθος της**. Η ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος της λίμνης είναι σήμερα υποβαθμισμένη καθώς σε καθημερινή βάση δέχεται μεγάλο μέρος των λυμάτων από την πόλη των Ιωαννίνων.

Οι στόχοι που έπρεπε να επιτευχθούν με τις αναπλάσεις, αφορούσαν στην **αποκατάσταση**, στην **προστασία** και στην **ανάδειξη** της λίμνης και κατ' επέκταση στην **τοπική ανάπτυξη** του Δήμου καθώς είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη λίμνη.

Μέχρι πριν λίγους μήνες πραγματοποιούνταν με φορέα το Δήμο Ιωαννιτών ήπιας ανάπτυξης έργα στην παραλίμνια περιοχή και αφορούσαν βασικά στη **βελτίωση της εικόνας του μώλου**, (π.χ. πεζοδρομήσεις). Οι περισσότερες επεμβάσεις που έχουν γίνει παραλίμνια αφορούν σε καταστήματα αναψυχής, όπως για παράδειγμα καφετέριες και ψαροταβέρνες.

Στα Ιωάννινα συστήθηκε και λειτουργεί από το 2003 ο «**Φορέας Διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας**» με Κοινή Υπουργική Απόφαση των Υπουργείων ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ., Γεωργίας και Ανάπτυξης, ως θεσμοθετημένο διαχειριστικό όργανο του λεκανοπεδίου. Τα έργα που εκτελούνται μέσω του φορέα αφορούν στην **προστασία και στην ανάδειξη της λίμνης**. Στόχοι επίσης του φορέα είναι η διαφύλαξη και παρακολούθηση του οικοσυστήματος της λίμνης αλλά και η περιβαλλοντική εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των πολιτών. Τα κυριότερα έργα που **εκτελούνται από το 2003** μέσω του φορέα είναι:

Η «**Λειτουργία του φορέα διαχείρισης και της προστατευόμενης περιοχής της λίμνης Παμβώτιδας**» και «**Περιβαλλοντική ανάδειξη προστατευόμενης περιοχής λίμνης Παμβώτιδας Ιωαννίνων**» τα οποία χρηματοδοτούνται από το Ε.Π.ΠΕΡ (Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιβάλλον) που χρηματοδοτήθηκε από το Γ' ΚΠΣ και συγχρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Επίσης με το πρόγραμμα χρηματοδότησης η «**Κοινωνία της Πληροφορίας**» αξιοποιούνται νέες τεχνολογίες (GIS) και μπορεί να υπάρξει μια συστηματική παρακολούθηση των παραμέτρων της λίμνης και των οικοτόπων της και σε τυχόν περιβ/κη υποβάθμιση να επέμβουν. Με αυτό το πρόγραμμα έχει ήδη ολοκληρωθεί, (το έτος 2008), το έργο «**Ανάπτυξη και εφαρμογή ευφυούς συστήματος τηλεματικής για την προστασία-Διαχείριση και Ανάδειξη του υδρολογικού οικοσυστήματος της λίμνης Παμβώτιδας**» το οποίο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος ΠΕΠ Ηπείρου 2000-2006 με συνολική χρηματοδότηση 225.811 ευρώ.

Το Μάιο του 2008, με αρμόδιο φορέα τη Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Ιωαννίνων ολοκληρώθηκε έργο χρηματοδοτούμενο από την Π.Ε.Π. Ηπείρου με 2.950.000 ευρώ και αφορούσε στην κατασκευή **ποδηλατοδρόμου** στην παραλίμνια περιοχή.

Τον τελευταίο χρόνο (2008), διαπιστώθηκε ότι έχουν αρχίσει να μελετώνται και μεγαλύτερης κλίμακας έργα για την παραλίμνια περιοχή.

Τα έργα μεγαλύτερης κλίμακας που **δεν έχουν ξεκινήσει ακόμα** αλλά δρομολογούνται αφορούν:

1) Στην **αντικατάσταση μέρους του αρδευτικού δικτύου** στοχεύοντας στο να περιοριστεί η σπατάλη νερού και στην αποκατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος της λίμνης. Υπεύθυνος φορέας για το έργο αυτό είναι το υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης. Η μελέτη για το έργο χρηματοδοτήθηκε από το Γ' ΚΠΣ και ο προϋπολογισμός της μελέτης άγγιξε τα 26.000.000 ευρώ.

2) Στην κατασκευή **Περιβαλλοντικού Πάρκου** μόλις 5 χλμ από την πόλη. Ένα αρκετά ελπιδοφόρο έργο που αφορά στην προστασία και στην ανάδειξη της περιοχής. Η πρόταση που κατατέθηκε πέρυσι (2008) από την Ορνιθολογική εταιρεία Ελλάδος κινείται στην κατεύθυνση της βιώσιμης διαχείρισης, διατήρησης και ανάδειξης μέρους της παραλίμνιας ζώνης.

Οι κάτοικοι των Ιωαννίνων απευθύνονται στο Φορέα Διαχείρισης της Λίμνης για τυχόν καταγγελίες ή για να εκφράσουν ορισμένα παράπονα που αφορούν στη λίμνη Παμβώτιδα. **Αρκετοί είναι οι σύλλογοι, οι φορείς αλλά και οι κάτοικοι των Ιωαννίνων που έχουν καταγγείλει καταπατήσεις εκτάσεων**, που δημιουργήθηκαν από την υποχώρηση υδάτων στην παραλίμνια περιοχή. Το κομμάτι του περιβάλλοντα χώρου της λίμνης που έχει επέμβει ο άνθρωπος υπερβαίνει το 50% και εφιστάται η προσοχή από πολλούς κατοίκους ότι εάν δεν υπάρξει περιορισμός στην ανθρώπινη επέμβαση, θα αλλοιωθεί πλήρως η φυσική εικόνα της λίμνης. Άλλωστε ένα μεγάλο ποσοστό των επεμβάσεων είναι παράνομες, καθώς πραγματοποιείται από καταπατητές, που δεν έχουν νόμιμα δικαιώματα στην έκταση. Όπως δε μας ενημέρωσε η υπεύθυνη της επιτροπής επιτροπή οριοθέτησης της λίμνης κα Νικολού, προτεραιότητα της επιτροπής είναι να περιοριστούν οι καταπατήσεις, για τον έλεγχο των οποίων και έχουν την σχετική αρμοδιότητα. Τα ήπιας ανάπτυξης έργα στην περιοχή του μώλου (πεζόδρομοι, ποδηλατοδρόμοι) έχουν βελτιώσει αρκετά εικόνα της παραλίμνιας περιοχής προς την πλευρά της πόλης των Ιωαννίνων, αλλά δυστυχώς η δυσωδία της λίμνης εξακολουθεί να απασχολεί μέχρι σήμερα την τοπική

Αυτοδιοίκηση, ως στοιχείο υποβάθμισης της ποιότητας ζωής του Δήμου, εκτός του γεγονότος ότι και η φυσική ποιότητα των υδάτων της λίμνης συνεχώς υποβαθμίζεται μετατρέποντας την σε στοιχείο υποβάθμισης της περιοχής.

Οι κάτοικοι των Ιωαννίνων περιμένουν **να ξεκινήσουν τα μεγάλης κλίμακας έργα που θα βελτιώσουν το περιβάλλον της λίμνης και κατά συνέπεια το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν**. Τα μεγάλης κλίμακας έργα σε συνδυασμό με τα έργα που εκτελούνται από το Φορέα διαχείρισης λίμνης εκτιμάτε ότι είναι ικανά να βελτιώσουν το παραλίμνιο περιβάλλον ώστε να πάψει η λίμνη των Ιωαννίνων να αποτελεί **στοιχείο υποβάθμισης**.

Τα **Τρίκαλα** είναι μια πόλη περίπου 50.000 κατοίκων την οποία διασχίζει ο ποταμός Ληθαίος, πράγμα σπάνιο για ελληνική πόλη. Η γεωγραφική θέση των Τρικάλων είναι σημαντική καθώς βρίσκεται στο κέντρο της Ελλάδας. Ο ποταμός Ληθαίος πηγάζει από τα Αντιχάσια όρη, έχει μήκος 36 χλμ. και αποτελεί παραπόταμο του ποταμού Πηνειού. Είναι φανερό ότι ο ποταμός είχε κατά το παρελθόν **ζωτικό** ρόλο στην **ανάπτυξη της πόλης και στις δύο όχθες του**. Εξακολουθεί και σήμερα να έχει **ζωτικό** ρόλο καθώς τροφοδοτεί με νερό τόσο οικιστικές χρήσεις όσο και αρδευτικές (π.χ. τροφοδοτεί με νερό 14.000στρ. καλλιέργειες). Αξίζει να αναφερθεί, ότι ο ποταμός χρησιμοποιείται από κατοίκους και επισκέπτες ως **γεωγραφικό σημείο αναφοράς** για τον προσανατολισμό τους π.χ. δίπλα από το ποτάμι, ανατολικά του ποταμού.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μετά από πρωτοβουλία του Δημάρχου Τρικκαίων κ. Μιχάλη Ταμήλου, το 2006, εκπρόσωποι από είκοσι δύο Δήμους συναντήθηκαν στα Τρίκαλα και συγκρότησαν το «**Ελληνικό δίκτυο Πόλεων με ποτάμια**» με έδρα το Δήμο Τρικκαίων.

Οι κοίτες του ποταμού έχουν να καθαριστούν εδώ και εξήντα χρόνια. Τα σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ποταμός Ληθαίος αφορούν στη **ρύπανση των υδάτων** από παράνομες δραστηριότητες π.χ. εκροή βιομηχανικών λυμάτων. Η ανεξέλεγκτη κατάσταση διαφάνηκε ιδιαίτερα με το γεγονός ότι ξεβράστηκαν στις όχθες του ποταμού νεκρά ψάρια, ως αποτέλεσμα της ρύπανσης. Δυστυχώς η συνήθης στάση των υπευθύνων είναι να δηλώνουν άγνοια για την αιτία της ρύπανσης, όπως εκδηλώνεται. Κατά τους χειμερινούς μήνες υπάρχει

πάντα **ο φόβος για πλημμύρες** καθώς η ροή των νερών εμποδίζεται **από κορμούς δέντρων και φερτά υλικά** ενώ κατά τους καλοκαιρινούς μήνες ο ποταμός βρίσκεται αντιμέτωπος με το **πρόβλημα της λειψυδρίας**.

Οι στόχοι των αναπλάσεων που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία τριάντα χρόνια από το Δήμο και τη Νομαρχία Τρικάλων στην παραποτάμια περιοχή του ποταμού Ληθαίου αφορούσαν στη **βελτίωση της επικοινωνίας των δύο όχθων του ποταμού**, στη **βελτίωση του παραποτάμιου χώρου**, στη **συντήρηση** και στον **καθαρισμό της κοίτης** του ποταμού καθώς και στην **παροχή νερού** όποτε αυτό κρινόταν απαραίτητο.

Οι περισσότερες επεμβάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί από το Δήμο στην παραποτάμια περιοχή του ποταμού Ληθαίου **χρονολογούνται εδώ και τριάντα χρόνια** και όπως μας ενημέρωσε η, υπάλληλος Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Τρικάλων κα Τσαπάλα, κανένα άλλο έργο δεν έχει κατασκευαστεί και καμία άλλη παραποτάμια παρέμβαση δεν έχει γίνει από τότε. Τα έργα αυτά αφορούσαν:

- 1) Στην **κατασκευή δέκα γεφυρών** (οι πέντε από αυτές είναι αποκλειστικά για πεζούς), κατά μήκος της κοίτης ώστε να διευκολύνεται η επικοινωνία των δύο όχθων.
- 2) Στη **Διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου**. (π.χ. πεζοδρομήσεις)

Δύο σημαντικές επεμβάσεις πραγματοποιήθηκαν στον ποταμό Ληθαίο από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Τρικάλων. Για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της λειψυδρίας του ποταμού Ληθαίου το έτος 2002 με φορέα τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Τρικάλων και με χρηματοδότηση ύψους 8.000.000 ευρώ από το Γ'ΚΠΣ, η Νομαρχία προέβη σε **κατασκευή φράγματος** κοντά στο δημοτικό αντλιοστάσιο, για να κατακρατείται το νερό και να διοχετεύεται όποτε υπάρχει ανάγκη.

Το έτος 2008, η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση έθεσε σε εφαρμογή το έργο **«Βελτίωση-Συντήρηση-Καθαρισμός κοίτης Ληθαίου»**. Ένα έργο συνολικού κόστους 300.000 ευρώ που αφορούσε 30 χλμ της διαδρομής του ποταμού στο Νομό. Όπως διαπιστώσαμε οι κοίτες του ποταμού είχαν να καθαριστούν εδώ και εξήντα χρόνια και όπως τόνισε ο Νομάρχης Τρικάλων κ. Ηλίας Βλαχογιάννης σε ομιλία του: «με το τέλος της εργολαβίας αυτή η περιοχή θα είναι εντελώς μία διαφορετική περιοχή και θα μπορέσει η Δημοτική Αρχή να αναπλάσει τις παραποτάμιες όχθες έτσι ώστε οι κάτοικοι να μην αντιμετωπίζουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα.».

Διαπιστώσαμε ότι, στην παραποτάμια περιοχή του Ληθαίου **δεν πραγματοποιείται καμία αθλητική δραστηριότητα ενώ πολιτιστικές δραστηριότητες δεν πραγματοποιούνται πλέον στον ποταμό**. Κατά το παρελθόν, (δεκαετία '00), με πρωτοβουλία του τότε Δημάρχου, οργανώθηκαν για δύο καλοκαίρια τετραήμερες πολιτιστικές εκδηλώσεις με εξέδρα που στήνονταν στον ποταμό και πραγματοποιούνταν συναυλίες.

Εάν και τα Τρίκαλα στον τομέα της επικοινωνίας και του διαλόγου πρωτοπορούν καθώς διαθέτουν μια υπηρεσία παραπόνων όπου μπορούν να εκφράσουν οτιδήποτε πρόβλημα και ζήτημα έχουν που να αφορά στην πόλη τους, εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι **ελάχιστα παράπονα** έχουν γίνει σε αυτή την υπηρεσία που να αφορά στην εικόνα και στις επεμβάσεις στην παραποτάμια περιοχή. Προφανώς, **η εικόνα που παρουσιάζει η παραποτάμια περιοχή τους ικανοποιεί ή την έχουν συνηθίσει.**

Πίνακας 5.2 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ ΣΕ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

(Α' ΜΕΡΟΣ: ΙΩΑΝΝΙΝΑ-ΤΡΙΚΑΛΑ)

Περιοχή μελέτης/ πληθυσμός πόλης	Είδος επιφανειακών υδάτων/ ποιοτικά χαρακτηριστικά	Ιστορικός ρόλος επιφ/κού ύδατος στην ανάπτυξη της πόλης	Σύγχρονος ρόλος επιφανειακού ύδατος στην ανάπτυξη της πόλης	Σύγχρονα προβλήματα επιφανειακού ύδατος	Στόχοι αναπλάσεων / επεμβάσεων	Μορφή αναπλάσεων- επεμβάσεων / πόροι & ύψος χρηματοδότησης/ χρονοδιάγραμμα	Απόψεις κατοίκων για τα έργα
Ιωάννινα Πληθυσμός: 70.000 κάτοικοι	Λίμνη Παμβώτιδα Διαστάσεις λίμνης: Βάθος:13μ. Περίμετρο:33χλμ Πλάτος:5χλμ Μήκος:7.5 χλμ Επιφάνεια:23 τ.χλμ	-Ζωτικός, κατά το παρελθόν αποτελούσε πόρο επιβίωσης	-Σήμερα ο ρόλος της λίμνης έχει περιοριστεί στην άρδευση χωραφιών. -Επίσης αποτελεί χώρο ανάπτυξης πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων.	-Μείωση φυσικής ανανέωσης ύδατος -Περιβαλλοντική υποβάθμιση, κακή ποιότητα φυσικού περιβάλλοντος.	-Αποκατάσταση, προστασία & ανάδειξη λίμνης -Βελτίωση εικόνας μώλου	1)Μικρές βελτιωτικές παρεμβάσεις στην εικόνα του μώλου/ χρηματοδότηση ταμείο Δήμου 2) «Λειτουργία του φορέα διαχείρισης και της προστατευόμενης περιοχής της λίμνης Παμβώτιδας/χρηματοδοτήθηκε από το Ε.Π.ΠΕΡ/ έτος που ξεκίνησε το έργο 2003 3) «Περιβαλλοντική ανάδειξη προστατευόμενης περιοχής λίμνης Παμβώτιδας Ιωαννίνων/χρηματοδοτήθηκε από το Ε.Π.ΠΕΡ/ έτος που ξεκίνησε το έργο 2003 4)Ανάπτυξη και εφαρμογή ευφυούς συστήματος τηλεματικής για την προστασία-Διαχείριση και Ανάδειξη του υδρολογικού οικοσυστήματος της λίμνης Παμβώτιδας/ ΠΕΠ Ηπείρου 2000-2006 με συνολική χρηματοδότηση 225.811 ευρώ/ το έργο ολοκληρώθηκε το 2008 5) Κατασκευή ποδηλατοδρόμου/χρηματοδότηση από ΠΕΠ Ηπείρου με 2.950.000 ευρώ/ το έργο ολοκληρώθηκε το 2008 6) Αντικατάσταση μέρος αρδευτικού δικτύου/ Γ'ΚΠΣ με 26.000.000 ευρώ/ έργο υπό μελέτη 7) Περιβαλλοντικό Πάρκο/ προτάθηκε το 2008 από την Ορνιθολογική εταιρεία στους φορείς των Ιωαννίνων	Τα ήπιας ανάπτυξης έργα δεν αντιμετωπίζουν τα περιβαλλοντικά προβλήματα της λίμνης. Οι κάτοικοι των Ιωαννίνων περιμένουν να ξεκινήσουν τα μεγάλης κλίμακας έργα, ικανά να βελτιώσουν το περιβάλλον της λίμνης και κατά συνέπεια το περιβάλλον μέσα στο οποίο ζουν.
Τρίκαλα Πληθυσμός: 50.000 κάτοικοι	Ποταμός Ληθαίος Μέση ετήσια απορροή ποταμού: (δεν βρέθηκαν στοιχεία)	-Ζωτικός, αποτελούσε πόρο επιβίωσης.	Ζωτικός ρόλος καθώς τροφοδοτεί με νερό τόσο οικιστικές όσο και αρδευτικές χρήσεις. Χρησιμοποιείται και σαν γεωγραφικό σημείο αναφοράς.	-Ρύπανση υδάτων -Κατά τους χειμερινούς μήνες υπάρχει πάντα ο φόβος για πλημμύρες, καθώς η ροή των νερών εμποδίζεται από κορμούς δέντρων και φερτά υλικά Τους καλοκαιρινούς μήνες ο ποταμός βρίσκεται αντιμέτωπος με το πρόβλημα της λειψυδρίας.	-Βελτίωση της επικοινωνίας των δύο όχθων του ποταμού -Βελτίωση παραποτάμιου περιβάλλοντος -Συντήρηση και στον καθαρισμό της κοίτης του ποταμού καθώς -Παροχή νερού όποτε υπήρχε ανάγκη.	1) Κατασκευή δέκα γεφυριών που βοηθούν στην επικοινωνία των δύο όχθων/ πόροι χρηματοδότησης ταμείο δήμου/ χρονολογούνται εδώ και τριάντα χρόνια 2) Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου/ πόροι χρηματοδότησης ταμείο δήμου/ οι επεμβάσεις χρονολογούνται εδώ και τριάντα χρόνια 3) Κατασκευή φράγματος / χρηματοδοτούμενο από το Γ'ΚΠΣ με 8.000.000 ευρώ/ το έργο κατασκευάστηκε το 2002 4) Βελτίωση-Συντήρηση-Καθαρισμός κοίτης Ληθαίου/ τα χρήματα προήλθαν από την Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση Τρικάλων/ το έργο ξεκίνησε το 2008 και είναι υπό εκτέλεση	Μέσω της υπηρεσίας παραπόνων που διαθέτουν τα Τρίκαλα ελάχιστα παράπονα έχουν κατατεθεί. Προφανώς οι κάτοικοι είτε είναι ικανοποιημένοι από τις παραποτάμιες επεμβάσεις είτε έχουν συνηθίσει την εικόνα ενός βρώμικου ποταμού.

Η πανάρχαια πόλη της **Λάρισας** είναι σήμερα η έβδομη σε πληθυσμό πόλη της Ελλάδας με περίπου 130.000 κατοίκους. Η προνομιούχα γεωγραφική της θέση είναι φανερή καθώς βρίσκεται στον άξονα Νότου-Βορρά και από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα αναφέρεται κάποια εμπορική δραστηριότητα. Βρίσκεται δίπλα στο Θερμαϊκό κόλπο και στην εύφορη γη της Θεσσαλικής πεδιάδας, στοιχεία που συνετέλεσαν στο να γίνει πέρασμα και τόπος συνάντησης φυλών και πολιτισμών. Η πόλη της Λάρισας στήριζε, κατά το παρελθόν αλλά και σήμερα, την **οικονομία και τις ανάγκες της στην παρουσία του ποταμού Πηνειού** ο οποίος πήρε τη σημερινή του μορφή πριν από 500.000 χρόνια ύστερα από ρήγμα που δημιουργήθηκε στην κοιλάδα των Τεμπών. Το ρήγμα αυτό προκάλεσε την απομάκρυνση των υδάτων της τότε Θεσσαλικής λίμνης. Ο Πηνειός ποταμός σήμερα **δέχεται όλα τα νερά από συγκλίνοντες ακτινοειδώς παραποτάμους της Δυτικής Θεσσαλίας**. Μέχρι το 1986 οι ανάγκες των κατοίκων της Λάρισας σε πόσιμο νερό καλύπτονταν αποκλειστικά από τον Πηνειό ποταμό. Από το 1990 λόγω αυξημένης ζήτησης νερού από τη Θεσσαλική πεδιάδα αλλά και ρύπανσης των υδάτων από φυτοφάρμακα αλλά και λύματα της πόλης, οδηγήθηκε σε αναζήτηση νέων πηγών. **Σήμερα η Λάρισα τροφοδοτείται από υπόγεια νερά μέσω γεωτρήσεων.**

Διαπιστώθηκε ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ο ποταμός Πηνειός είναι μεγάλα και αρκετοί είναι οι κάτοικοι που χαρακτηρίζουν τον ποταμό Πηνειό σαν ένα «νεκρό» ποταμό χωρίς ίχνος ζωής, σαν ένα μακρύ οχετό λυμάτων που δυστυχώς όλες οι παραποτάμιες **βιομηχανίες αποδεδειγμένα ρυπαίνουν** το ποτάμι και οι φορείς της πολιτείας αδυνατούν να ελέγξουν την κατάσταση. Παράλληλα λόγω της έντονης **γεωργικής καλλιέργειας και κτηνοτροφικής δραστηριότητας** στη θεσσαλική πεδιάδα ο Πηνειός ποταμός επιβαρύνεται συνεχώς από **φυτοφάρμακα** και επιβλαβείς ουσίες. Οι αλλοιώσεις που έχει υποστεί ο ποταμός λόγω **του εγκιβωτισμού της κοίτης του, της κατασκευής αρδευτικών δικτύων της κατασκευής παράνομων φραγμάτων** αλλά και της **ανομβρίας** που παρατηρείται ευρύτερα στη Θεσσαλική πεδιάδα δυσχεραίνουν την κατάσταση.

Την τελευταία δεκαετία, ο Δήμος έχει προχωρήσει σε αρκετές επεμβάσεις στην παραποτάμια περιοχή που **στόχευαν στην αντιπλημμυρική προστασία, στη βελτίωση και ανάδειξη του παραποτάμιου περιβάλλοντος χώρου, στη διαμόρφωση και αξιοποίηση της κοίτης, στη βελτίωση της επικοινωνίας των όχθων του ποταμού καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας του επιφανειακού**

ύδατος. Παρακάτω αναφέρονται μερικές από τις επεμβάσεις που πραγματοποιήθηκαν την τελευταία δεκαετία από το Δήμο Λάρισας:

1) Το 1998 εκπονήθηκε μελέτη με τίτλο: «**Μελέτη Υδραυλικού Έργου Παλαιάς και Νέας Κοίτης Ποταμού Πηνειού Λάρισας**» με χρηματοδότηση από το ΥΠΕΧΩΔΕ. Με βάση την παραπάνω μελέτη δημοπρατήθηκε το έργο: «**Υδραυλικό έργο Παλαιάς & Νέας Κοίτης Πηνειού Ποταμού**» από τη Διεύθυνση Δημοσίων Έργων Περιφέρειας Θεσσαλίας, συμβατικού προϋπολογισμού 7.000.000,00€ και με χρηματοδότηση από ΕΠΠΕΡ. Η μελέτη αυτή αφορούσε κυρίως αντιπλημμυρικά έργα τα οποία εκτιμάται ότι θα ολοκληρωθούν το 2009.

3) **Διαμορφώσεις στην κοίτη Πηνειού.** Πρόκειται για κατασκευή πεζοποδηλατοδρόμων, ηλεκτροφωτισμού, καθιστικών, πρασίνου, προσβάσεων σε μήκος 1,5 χλμ και λιμανιού λέμβων, κατά το διάστημα 2004-2006, δαπάνης 1.376.040,67 € και χρηματοδότησης από το Γ' ΚΠΣ.

3) **Αντιπυρικοί Σταθμοί περιοχής Αμπελοκήπων.** Κατασκευή πυροσβεστικού δικτύου στο ποτάμι, 2005-2006, δαπάνης 29.908,97€ και χρηματοδότησης από το Γ' ΚΠΣ.

Διαπιστώθηκε ότι συμβαίνουν και **παράνομες επεμβάσεις (φράγματα)** στον Πηνειό που εμποδίζουν τη ροή του νερού. Η Νομαρχία Λάρισας το καλοκαίρι που μας πέρασε (2008), διαπίστωσε και γκρέμισε πέντε παράνομα φράγματα που στήθηκαν από αγρότες της περιοχής, προκειμένου να εκτρέπουν νερό από τους παραπόταμους του Πηνειού για να αρδεύουν τις καλλιέργειες τους.

Σύμφωνα με τη Νομαρχία Λαρίσης αναμένεται να εγκατασταθεί το 2009 ένα σύστημα αξίας 275.200 ευρώ που ελέγχει τη ρύπανση σε καθημερινή βάση. Το σύστημα είναι μέρος του έργου '**Πληροφοριακό Σύστημα Εξυπηρέτησης Αγροτών & Ελέγχου των Περιβαλλοντικών Ρύπων**'.

Αξίζει να αναφερθεί ότι ο **ποταμός Πηνειός ανήκει στο «Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια»** από το 2006 και αρκετοί είναι οι σύλλογοι που παρεμβαίνουν για ζητήματα που αφορούν στην προστασία του Πηνειού. Ένας δυναμικός σύλλογος, ο οποίος λειτουργεί από το 1994, παρεμβαίνοντας διαρκώς προς όλες τις αρμόδιες δημοτικές και Νομαρχιακές υπηρεσίες είναι ο **σύλλογος «Φύλων του Πηνειού και του παραποτάμιου πολιτισμού του»**. Οι παρεμβάσεις του συλλόγου στοχεύουν στην οικολογική αναβάθμιση και στην προστασία του οικοσυστήματος του ποταμού και στη καλλιέργεια συνείδησης στους πολίτες για την αξία του τόσο από περιβαλλοντική όσο και από πολιτιστική άποψη. Ο σύλλογος αυτός συνεργάζεται με άλλους

συλλόγους αλλά και με την Τοπική Αυτοδιοίκηση και διοργανώνουν διάφορες εκδηλώσεις όπως για παράδειγμα, ποδηλατοδρομίες στην όχθη του Πηνειού.

Προέκυψε ότι ο ρόλος του Δήμου Λαρίσης ως φορέα είναι δυναμικός καθώς κάθε χρόνο διοργανώνεται από το 2001 μια πολλή σημαντική πολιτιστική δραστηριότητα που συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη, το «Φεστιβάλ Πηνειού» όπου συγκεντρώνει τουρίστες από όλη την Ελλάδα. Αξίζει να αναφερθεί ότι το έτος 2006 η Λάρισα φιλοξένησε «παραποτάμιες» πόλεις της Ευρώπης με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών σχετικά με τον πολιτισμό και την οικολογία.

Διαπιστώσαμε ότι μέχρι τα μέσα της προηγούμενης δεκαετίας **το ποτάμι ήταν κακόφημος** τόπος για την πλειοψηφία των Λαρισαίων και οι όχθες του ήταν τόπος που σύχναζαν περιθωριακά άτομα. Διαβάζοντας blogs στο internet με απόψεις κατοίκων, διαπιστώσαμε ότι οι όσες αναπλάσεις έχουν ολοκληρωθεί δεν ήταν ικανές ώστε να ανατρέψουν την άσχημη εικόνα που δημιουργεί το στάσιμο, βρώμικο και θολό νερό του ποταμού Πηνειού. Διαπιστώσαμε ότι κάτοικοι της Λάρισας δηλώνουν **δυσανεστημένοι με τη δυναμική των αναπλάσεων** και όσα blogs επισκεφτήκαμε διαπιστώσαμε ότι το σημαντικότερο πρόβλημα στην περίπτωση της Λάρισας είναι η **έλλειψη νερού**, ζωτικού στοιχείου για την περιοχή, γεγονός που μπορεί να θέσει σε κίνδυνο και τη διεξαγωγή του Φεστιβάλ Πηνειού (πηγή εσόδων). Και σε αυτή την περίπτωση μελέτη ο ποταμός Πηνειός αποτελεί **στοιχείο υποβάθμισης**.

Ο «Γλυπτός ποταμός», έργο της Νέλλας Γκόλαντα στις δύο πλατείες (Ταχυδρομείου και Κεντρικής Πλατείας) θυμίζουν στους Λαρισαίους έναν Πηνειό που τώρα πια ρέει πιο ήρεμα.

Η πόλη της **Καστοριάς** είναι μια μικρή πόλη περίπου 20.000 κατοίκων γεμάτη φυσικές ομορφιές, η οποία κατοικήθηκε για πρώτη φορά κατά τη διάρκεια των προϊστορικών χρόνων. Η γεωγραφική της θέση αποδείχθηκε πολύ σημαντική κατά τη διάρκεια των αιώνων λόγω της φυσικής οχύρωσης καθώς την περιβάλλουν βουνά και η λίμνη **Ορεστιάδα**. Η λίμνη είναι **ζωτικής σημασίας**, όχι μόνο για την πόλη της Καστοριάς αλλά και για την ευρύτερη περιοχή, δεδομένου ότι αφενός **καθορίζει τη φυσιογνωμία** της περιοχής, αφετέρου αποτελεί σημαντικό **φυσικό πόρο και σημαντικό τουριστικό πόλο έλξης**. Η οικονομία της πόλης βασίστηκε στην παρουσία της λίμνης και στα ζώα που υπήρχαν πάντα σε αφθονία στην παραλίμνια περιοχή. Εξαιτίας της **επεξεργασίας της γούνας** η Καστοριά έγινε

γνωστή σ' όλο τον κόσμο. Παράλληλα, η λίμνη είναι **χώρος ανάπτυξης πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων.**

Η φυσική λεκάνη της λίμνης αποτελεί μοναδικό υδροβιότοπο έχοντας κηρυχθεί **«Μνημείο Φυσικού Κάλλους»** από το Υπουργείο Πολιτισμού και είναι ενταγμένη στο **δίκτυο προστατευόμενων περιοχών NATURA**. Δυστυχώς όμως αντιμετωπίζει προβλήματα που έχουν να κάνουν με την **ποιότητα του ύδατος** καθώς ρυπαίνεται συνεχώς από τα **λύματα της πόλης** αλλά και από **φυτοφάρμακα** που χρησιμοποιούν **οι γεωργοί**. Διαπιστώθηκε ότι σημαντικότερο πρόβλημα για τη λίμνη αποτελεί η μείωση της φυσικής ανανέωσης ύδατος με συνέπεια η **στάθμη του νερού της να μειώνεται συνεχώς**. Παράλληλα **μειώνεται και το βάθος της** από φερτά υλικά που καταλήγουν στη λίμνη.

Διαπιστώθηκε ότι **Φορέας Διαχείρισης Λίμνης δεν υπάρχει** και για τον καλύτερο συντονισμό και παρακολούθηση της λίμνης έχει δημιουργηθεί στην Καστοριά μια εθελοντική ομάδα επιστημόνων με την ονομασία «Εθελοντική Επιστημονική Ομάδα» που **στοχεύει στη βιώσιμη αλλά και υγιή ύπαρξη-διατήρηση του υδάτινου οικοσυστήματος της λίμνης Ορεστιάδας**. Πιο αναλυτικά, οι στόχοι που έχουν ταθεί από αυτή την ομάδα είναι δέκα:

- 1.Προστασία της λίμνης από τα φερτά ρεμάτων - Αναδασώσεις - Πυροπροστασία
- 2.Εμπλουτισμός της λίμνης με νερά - Κορομηλιά, Άγιος Αντώνιος
- 3.Περιορισμός χρήσης λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων και προώθηση βιολογικών καλλιεργειών
- 4.Διαχείριση αστικών λυμάτων και ομβρίων
- 5.Παρακολούθηση οικολογικής κατάστασης – Λειτουργία σταθμών μέτρησης φυσικοχημικών παραμέτρων
- 6.Καθορισμός ορίων λίμνης (Όχθη και παρόχθια ζώνη)
- 7.Επισκευή-τροποποίηση θυροφραγμάτων
- 8.Διαχείρισηκαλαμώνων
- 9.Διαχείριση ιζήματος
10. Διαχείριση του υδάτινου οικοσυστήματος και της ιχθυοπανίδας του.

Διαπιστώθηκε ότι όσες επεμβάσεις έχουν γίνει στην παραλίμνια περιοχή από Δημοτική ή Νομαρχιακή αρχή είναι ελάχιστες και σε καμία περίπτωση δεν καλύπτουν τις ανάγκες. **Οι περισσότερες επεμβάσεις θεωρούνται ήπιας ανάπτυξης** και αφορούν σε καταστήματα αναψυχής, όπως για παράδειγμα ψαροταβέρνες. Πρόσφατα, (2006), αποπερατώθηκε **παραλίμνιο πεζοδρόμιο** με χρηματοδότηση από

το Π.Ε.Π. Δυτικής Μακεδονίας και συγχρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόκειται για έργο συνολικής αξίας 763.022,74 €.

Έπειτα από συλλογή των δεδομένων διαπιστώθηκε ότι προβλέπεται να πραγματοποιηθούν, στα επόμενα έτη, έργα μεγάλης κλίμακας. Τα έργα αυτά αναφέρονται στη συνέχεια και αποτελούν πρόταση της Εθελοντικής Επιστημονικής Ομάδας. Η μελέτη του έργου που έχει κατατεθεί έχει τίτλο «**Διαχείριση – προστασία – βελτίωση του υδάτινου περιβάλλοντος της λίμνης της Καστοριάς**» και περιλαμβάνει τα παρακάτω υποέργα:

1) **Ανάπτυξη τηλεμετρικού δικτύου παρακολούθησης ποιοτικών και ποσοτικών παραμέτρων** της κλειστής υδρολογικής λεκάνης της λίμνης Καστοριάς. Το έργο αυτό θα χρηματοδοτηθεί κατά 80% από Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και αφορά στην κατασκευή σταθμών στη λίμνη οι οποίοι θα μετρούν τη ρύπανση της λίμνης σε τακτά χρονικά διαστήματα.

2) **Βυθό-μέτρηση και οριοθέτηση της λίμνης Καστοριάς**. Ο φορέας υλοποίησης του έργου είναι ο Δήμος Καστοριάς και ο προϋπολογισμός του είναι 955.130,00 Ευρώ. Το έργο αυτό ψηφίστηκε ομόφωνα από το Δημοτικό Συμβούλιο (Δ.Σ.)

3) **Μελέτη διαχείρισης των υδάτων** της κλειστής υδρολογικής λεκάνης της λίμνης Καστοριάς

Μελετώντας τα δεδομένα στην περιοχή της Καστοριάς διαπιστώσαμε την επιτακτική ανάγκη δημιουργίας ενός φορέα διαχείρισης της λίμνης, στην ουσία να θεσμοποιηθεί ο ρόλος της Εθελοντικής Επιστημονικής Ομάδας.

Διαπιστώθηκε ότι οι δραστηριότητες εντός της λίμνης είναι κυρίως το ψάρεμα με παραδοσιακές βάρκες και η κωπηλασία ενώ σπανίως λαμβάνουν χώρα φεστιβάλ μουσικής.

Οι κάτοικοι της Καστοριάς όπως **χαρακτηριστικά διαβάσαμε σε blog στο διαδίκτυο αδημονούν να πραγματοποιηθούν τα έργα** καθώς βλέπουν τη λίμνη να απειλείται καθημερινά.

Πίνακας 5.3 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ ΣΕ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

(Β' ΜΕΡΟΣ: ΛΑΡΙΣΑ-ΚΑΣΤΟΡΙΑ)

Περιοχή μελέτης/ πληθυσμός πόλης	Είδος επιφανειακών υδάτων/ ποιοτικά χαρακτηριστικά επιφανειακού ύδατος	Ιστορικός επιφανειακός υδατός στην ανάπτυξη της πόλης	Σύγχρονος ρόλος επιφανειακού υδατός στην ανάπτυξη της πόλης	Σύγχρονα προβλήματα επιφανειακού υδατός	Στόχοι αναπλάσεων/επεμβάσεων	Μορφή αναπλάσεων-επεμβάσεων / πόροι & ύψος χρηματοδότησης/ χρονοδιάγραμμα	Απόψεις κατοίκων για τα έργα
Λάρισα Πληθυσμός: 130.000 κάτοικοι	Ποταμός Πηνειός Μέση ετήσια τιμή παροχής ποταμού: 50,79 κυβικά μέτρα/δευτ.	-Ζωτικός, πηγή νερού. Ο Πηνειός πήρε τη σημερινή του μορφή πριν από 500.000 χρόνια ύστερα από ρήγμα που δημιουργήθηκε στην κοιλάδα των Τεμπών.	-Μέχρι το 1986 οι ανάγκες σε πόσιμο νερό καλύπτονταν αποκλειστικά από τον Πηνειό ποταμό. Από το 1990 η πόλη οδηγήθηκε σε αναζήτηση νέων πηγών, μέσω γεωτρήσεων.	-Λειψυδρία - Σημαντική ρύπανση ύδατος. Χαρακτηρίζεται ως «νεκρός» ποταμός	-Προστασία και ανάδειξη ποταμού και ποτάμιου περιβάλλοντος. -Αντιπλημμυρικά έργα. -Διαμόρφωση, αξιοποίηση κοίτης.	1)Υδραυλικό έργο Παλαιάς & Νέας Κοίτης Πηνειού Ποταμού/ συμβατικού προϋπολογισμού 7.000.000,00 € με χρηματοδότηση από ΕΠ.ΠΕΡ και συγχρηματοδότηση από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. / εκτιμάται ότι θα ολοκληρωθεί το έτος 2009. 2)Διαμορφώσεις στην κοίτη Πηνειού. Πρόκειται για κατασκευή πεζοποδηλατοδρόμων, ηλεκτροφωτισμού, καθιστικών, πρασίνου, προσβάσεων σε μήκος 1,5 χλμ και λιμανιού λέμβων/ δαπάνης 1.376.040,67 € και χρηματοδότηση από το Γ' ΚΠΣ/ ολοκλήρωση το διάστημα 2004-2006. 3)Αντιπυρικοί Σταθμοί περιοχής Αμπελοκήπων. Κατασκευή πυροσβεστικού δικτύου στο ποτάμι/ δαπάνης 29.908,97€ και χρηματοδότησης από το Γ' ΚΠΣ/ διάρκεια ολοκλήρωσης έργου 2005-2006. 4)Πληροφοριακό Σύστημα Εξυπηρέτησης Αγροτών & Ελέγχου των Περιβαλλοντικών Ρύπων/ δαπάνη έργου 275.200 ευρώ/ υπό μελέτη, αναμένεται το 2009.	-Οι κάτοικοι της Λάρισας δηλώνουν σε τοπικές εφημερίδες και blogs δυσανεσθημένοι με τη δυναμική των έργων.
Καστοριά Πληθυσμός: 20.000 κάτοικοι	Λίμνη Ορεστιάδα Διαστάσεις λίμνης: Βάθος: 9,1 μ πλάτος: 4 χλμ μήκος:14χλμ Επιφάνεια λίμνης:28-30 τ.χλμ	-Ζωτικός ρόλος για την οικονομία της πόλης αλλά και της ευρύτερης περιοχής.	-Καθορίζει τη φυσιογνωμία της περιοχής και αποτελεί σημαντικό φυσικό, τουριστικό πόλο έλξης και γενικότερα σημαντικό οικονομικό πόρο. Παράλληλα είναι χώρος ανάπτυξης πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων.	-Μειωμένη φυσική ανανέωση ύδατος -Υποβαθμισμένη ποιότητα ύδατος λόγω ρύπανσης από λύματα της πόλης και φυτοφάρμακα -Η στάθμη του νερού της μειώνεται συνεχώς.	Στόχοι εθελοντικής επιστημονικής ομάδας: βιώσιμη αλλά και υγιή ύπαρξη / διατήρηση του υδάτινου οικοσυστήματος.	1)Παραλίμνιο πεζοδρόμιο/ χρηματοδότηση από το Π.Ε.Π. Δυτικής Μακεδονίας και συγχρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση αξίας 763.022,74 €/ αποπεράτωση το 2006 2) Πρόταση έργου «Διαχείριση, προστασία, βελτίωση υδάτινου περιβάλλοντος» με τα παρακάτω υποέργα: -Ανάπτυξη τηλεμετρικού δικτύου παρακολούθησης ποιοτικών και ποσοτικών παραμέτρων της κλειστής υδρολογικής λεκάνης της λίμνης Καστοριάς/ Το έργο θα χρηματοδοτηθεί κατά 80% από Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας / βρίσκεται υπό μελέτη -Βυθό-μέτρηση και οριοθέτηση της λίμνης Καστοριάς. Ο φορέας υλοποίησης του έργου είναι ο Δήμος Καστοριάς και ο προϋπολογισμός του είναι 955.130,00 Ευρώ/ υπό μελέτη -Μελέτη διαχείρισης των υδάτων της κλειστής υδρολογικής λεκάνης της λίμνης Καστοριάς/ υπό μελέτη.	- Όπως χαρακτηριστικά διαβάσαμε σε blog στο διαδίκτυο οι κάτοικοι «αδηνουούν για την υλοποίηση των έργων».

5.3 Η Άρτα

Η γεωγραφική θέση του **Νομού Άρτας**, κομβικό σημείο στη βορειοδυτική Ελλάδα, δεν έχει αξιοποιηθεί όσο θα έπρεπε. Αρκετές είναι οι ορεινές περιοχές που εμφανίζουν **ερήμωση**. Η μεγάλη απόσταση από τα μεγάλα αστικά κέντρα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη) και το **απαρχαιωμένο οδικό δίκτυο** δυσκολεύουν την επικοινωνία με τα άλλα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας. Το οδικό δίκτυο του Νομού είναι μέτρια οργανωμένο τόσο ως προς τις ορεινές γραμμές όσο και ως προς τις περιοχές του κάμπου με ήπιας ανάπτυξης τεχνικά έργα και ελλιπή σήμανση. Λιμενική υποδομή και αεροπορική σύνδεση ο Νομός δεν διαθέτει και εξυπηρετείται από τους γειτονικούς του Νομούς. Προκύπτει ότι ο Νομός Άρτας αποτελεί ένα **γεωγραφικά απομονωμένο Νομό**.

Έπειτα από ανάλυση των δεδομένων, προέκυψε ότι στο Νομό παρουσιάζεται **μείωση των παραγωγικών ηλικιών** και ίσως εκεί να οφείλεται το γεγονός ότι το ΑΕΠ του Νομού κατέχει μια από τις χαμηλότερες θέσεις ανάμεσα στους Νομούς της Ελλάδας.

Ο τομέας της **υγείας**, παρ'όλο που βελτιώθηκε αρκετά τα τελευταία χρόνια, παρουσιάζει ακόμα **συμπτώματα ανεπάρκειας**. Όσον αφορά στην παιδεία προβλήματα παρουσιάζονται και εκεί λόγω **έλλειψης αιθουσών διδασκαλίας και παλιών κτηρίων**. Διαπιστώθηκε ότι η **έδρα του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου** στην πόλη της Άρτας έδωσε ζωή και ενίσχυσε οικονομικά την πόλη και κατ'έκταση το Νομό. Προέκυψε ότι ο **πρωτογενής τομέας χαρίζει σημαντικό πλεονέκτημα** στο Νομό, σε σχέση με άλλες αγροτικές περιοχές της χώρας. Οι ευνοϊκές γεωμορφολογικές και κλιματολογικές συνθήκες βοηθούν στην **ανάπτυξη της κτηνοτροφίας**, κυρίως στα ορεινά ενώ οι πεδινές περιοχές του Νομού παρουσιάζουν εξειδίκευση στην **παραγωγή των εσπεριδοειδών**, με κύριο προϊόν το πορτοκάλι. Δυστυχώς όμως, διαπιστώθηκε ανυπαρξία πρωτοβουλιών για την εκμετάλλευση του πορτοκαλιού όπως π.χ. ύπαρξη μιας γιορτής πορτοκαλιού.

Ένα μεγάλο πλεονέκτημα του Νομού προέκυψε ότι το **περιβάλλον** του Νομού είναι **υψηλής σχετικά ποιότητας**. Διαθέτει περιοχές προστατευόμενες από τη συνθήκη RAMSAR NATURA 2000 και τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους. Ο σχετικά ανεκμετάλλετος ποταμός Άραχθος και το οικοσύστημα του Αμβρακικού που διαθέτει ο Νομός τον κάνει μοναδικό. Η αλιεία στον Αμβρακικό κόλπο είναι

πολύ μεγάλης σημασίας για την περιοχή καθώς ο Αμβρακικός αποτελεί μια από τις πιο πλούσιες σε αλιεύματα περιοχές στον Ελλαδικό χώρο, ωστόσο παραμένει αναξιοποίητος.

Προέκυψε ότι ο τριτογενής τομέας παρουσιάζεται σχετικά αναπτυγμένος και αυτό οφείλεται στις **υποδομές του τουρισμού** καθώς ο ποταμός σε μεγάλο μέρος της διαδρομής του είναι ένας σημαντικός **χώρος ανάπτυξης πολιτιστικών και αθλητικών δραστηριοτήτων**.

Όλο και περισσότερες τουριστικές εγκαταστάσεις υψηλής ποιότητας κάνουν την εμφάνιση τους καθώς χρηματοδοτούνται κυρίως από ευρωπαϊκά προγράμματα (π.χ LEADER). **Σημαντικό ρόλο για την οικονομική, πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη της ορεινής περιοχής του Νομού αλλά και του Αμβρακικού κόλπου έχει η αναπτυξιακή εταιρεία ETANAM**, (Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού), που δυστυχώς όμως δεν δραστηριοποιείται στο Δήμο Αρταίων.

Ο **Δήμος Αρταίων** καταλαμβάνει έκταση 50 τ.χλμ και είναι ο πιο **πυκνοκατοικημένος** Δήμος του Νομού (23.863 κάτοικοι), με το μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού να συγκεντρώνεται στην πόλη της Άρτας.

Αποτελεί οικιστικό κέντρο δευτέρου επιπέδου και θεωρείται το **μοναδικό αστικό κέντρο του Νομού** με εξυπηρετήσεις **Νομαρχιακού επιπέδου** και **παροχή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (Τ.Ε.Ι)**. Το μεγαλύτερο μέρος του Δήμου Αρταίων βρίσκεται χτισμένο στην πλαγιά του λόφου της Βαλαώρας (ή αλλιώς λόφος της Περάνθης) με κατεύθυνση Β.Α. αλλά έχει επεκταθεί και κατά μήκος της κοίτης του ποταμού Αράχθου σε μια περιοχή περιστοιχισμένη από πορτοκαλιές και ελιές.

Η πόλη της Άρτας παρουσιάζει κοινά σημεία με αρκετές ελληνικές πόλεις που ο τρόπος ανάπτυξης τους οριοθετείται από **φυσικά σύνορα**. Το ιδιαίτερο ανάγλυφο της πόλης της Άρτας, με φυσικά σύνορα τον **ποταμό Αραχθο** και το **λόφο της Περάνθης**, ήταν καθοριστικά στο τρόπο ανάπτυξης της. Τα φυσικά σύνορα της πόλης **δυσκόλεψαν** αρκετά την **οργάνωση της οικιστικής δομής της**, τους **άξονες ανάπτυξης των παραγωγικών τομέων και το σύστημα μεταφορών**. Ο Δήμος της Άρτας **δεν έχει δομηθεί βάση με τους κανόνες του νόμου περί βιωσιμότητας** (νόμος 2508/1997) και αυτό είναι κατανοητό καθώς ακόμα υπάρχει ο κίνδυνος υπερχειλίσης του ποταμού.

Έπειτα από ανάλυση των κλάδων της οικονομίας προέκυψε ότι στο Δήμο ο **τρίτογενής τομέας** είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένος με κύριους άξονες το **λιανικό εμπόριο**, την **υγεία** και την **παιδεία**. Επίσης, ανάπτυξη παρουσιάζουν ο κλάδος των **τραπεζών**, **ασφαλειών** και **κτηματικών υπηρεσιών**.

Έπειτα από ανάλυση των κοινωνικών και ιστορικών χαρακτηριστικών προέκυψε ότι ο Δήμος διαθέτει **αρκετούς αρχαιολογικούς χώρους** και **μουσεία** που όμως δεν αναδεικνύονται όσο θα έπρεπε, χαρακτηριστικά αναφέρεται το αρχαιολογικό μουσείο που παραμένει κλειστό για αδιευκρίνιστους λόγους.

Εκτός από την **κακή χωροθέτηση των σχολείων** και την **ποιότητα** των κτιρίων τους, παρατηρείται **ανεπάρκεια χώρων διδασκαλίας και εκτόνωσης**.

Διαπιστώθηκε επίσης, ότι οι **κάτοικοι της Άρτας είναι κοινωνικά ευαίσθητοποιημένοι** με έντονη παρουσία στα κοινά και δραστηριοποιούνται μέσω ομάδων, όπως η οργάνωση «Πρωτοβουλία Πολιτών» τα μέλη της οποίας, έχοντας κοινωνικό αισθητήριο, προσπαθούν να προστατεύσουν και να αναδείξουν τον πολιτισμικό πλούτο της πόλης.

Τα προβλήματα του Δήμου Αρταίων επικεντρώνονται στην **πυκνή και άναρχη δόμηση** και στην **έλλειψη κοινόχρηστων χώρων**. Η **έλλειψη των χώρων πρασίνου** στον ιστό της πόλης κάνει ουσιαστική την ανάγκη για περιαστικό πράσινο, ιδέα που όπως είδαμε έχει αρχίσει να υλοποιείται στην παραποτάμια περιοχή. Λόγω της γεωμορφολογίας της περιοχής ο τρόπος ανάπτυξης της πόλης της Άρτας δεν επέτρεψε τη δημιουργία ενός ιεραρχημένου οδικού δικτύου που να εξυπηρετεί όλη την έκταση του σχεδίου πόλεως. Εξ' αιτίας της **κακής ρυμοτομίας** η επικοινωνία είναι προβληματική σχεδόν σε ολόκληρη την πόλη. Επίσης διαπιστώθηκε ότι το **σύστημα αντιπαροχής κατέστρεψε την πόλη**, τα ιστορικά της σύμβολα και μνημεία καθώς και την αρμονική της συνύπαρξη με τα φυσικά της όρια.

Διαπιστώθηκε ότι στη διάρκεια των χρόνων, **ο Δήμος Αρταίων ήταν απόλυτα συνυφασμένος με τον ποταμό Άραχθο** και ήταν ένας από τους λόγους που **ανάπτυξε την πολιτιστική κληρονομιά** που διαθέτει. Ο ποταμός Άραχθος διατρέχει μια διαδρομή που ξεπερνά τα 140 χλμ, και εκβάλλει στον Αμβρακικό κόλπο. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο ποταμός ανήκει στο **«Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια»**.

Σε μια συνολική ματιά των ποταμών της Ελλάδος, **ο ποταμός Άραχθος καταγράφεται ως ο πιο ορμητικός και χειμαρρώδης ποταμός της χώρας**. Οι **πηγές του Αράχθου είναι αρκετές και διάσπαρτες** σε πολλές τοποθεσίες και τη

μεγαλύτερη ποσότητα νερού τη δέχεται από τη τεχνητή λίμνη του Αώου. Το γεγονός **ότι ο ποταμός θεοποιήθηκε και αποτυπώθηκε στα νομίσματα της αρχαίας πόλης Αμβρακίας**, αποτελεί ισχυρή απόδειξη του **πρωταγωνιστικού ρόλου** που έπαιξε στην κοινωνία της περιοχής από αρχαιοτάτων χρόνων.

Η **αποθετική ενέργεια** του ποταμού δημιούργησε τον **κάμπο της Άρτας** αλλά και το σημαντικότερο υδροβιότοπο στον κόσμο, τον **Αμβρακικό κόλπο**.

Σε σύγκριση με τις άλλες δύο ελληνικές πόλεις που διέθεταν ποταμό, ο Άραχθος ήταν ο μοναδικός που ήταν **πλωτός** μέχρι τη δεκαετία του '50, γεγονός που συνέβαλε στην τότε οικονομική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής.

Σήμερα χρησιμοποιείται για άρδευση χωραφιών και με τη δύναμη που αποβάλλει **λειτουργούν τα δύο υδροηλεκτρικά εργοστάσια**, στη θέση Πουρνάρι Ι και ΙΙ.

Συγκριτικά με τις ελληνικές περιπτώσεις μελέτης ο ποταμός Άραχθος **δεν αντιμετωπίζει σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα και αποτελεί ένα υγιές στοιχείο της Άρτας**. Το σοβαρό **πρόβλημα της λειψυδρίας**, όπως διαπιστώσαμε και στις άλλες περιπτώσεις μελέτης, έχει αγγίξει και τον ποταμό Άραχθο κυρίως το **καλοκαίρι, ενώ το χειμώνα ή την άνοιξη**, λόγω της μεγάλης παροχής του σε νερό, αρκετές είναι **οι περιοχές του κάμπου που πλημμυρίζουν**. Τα όποια προβλήματα στην ποιότητα του φυσικού του περιβάλλοντος που αντιμετώπιζε κατά το παρελθόν φαίνεται να έχουν λυθεί και η κατάσταση έχει βελτιωθεί αρκετά μετά την ύπαρξη **βιολογικού καθαρισμού στα περισσότερα εργοστάσια** αν και συχνά πυκνά υπάρχουν άρθρα στις τοπικές εφημερίδες που αναφέρουν δηλητηριάσεις ψαριών από ρύπους στα νερά λόγω των αστικών λυμάτων αλλά και της παράνομης αλιείας με εκρηκτικές ύλες.

Μετά την κατασκευή των δύο φραγμάτων η παροχή νερού μπορούσε να ελεγχθεί, αν και **πάντα υπάρχει ο φόβος υπερχείλισης του ποταμού**. Μετά την ολοκλήρωση και του δεύτερου φράγματος η ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας προχώρησε στην εγκατάσταση του ποταμού Αράχθου από το Πουρνάρι ΙΙ μέχρι τη θέση ΙΜΑΡΕΤ.

Δημιουργήθηκαν λοιπόν οι κατάλληλες συνθήκες και τα τελευταία δεκαπέντε περίπου χρόνια διαπιστώθηκε ότι έχουν επενδυθεί στην παραποτάμια περιοχή αρκετά χρήματα με τους πόρους χρηματοδότησης να προέρχονται κυρίως από το Β' ΚΠΣ που στόχευαν κυρίως στην **τοπική ανάπτυξη**, στη δημιουργία **χώρων αναψυχής**, στην **καλύτερευση της λειτουργικότητας της πόλης**, και στην **ανάδειξή της πολιτιστικά και τουριστικά**. Τα παραποτάμια έργα βρίσκονται διάσπαρτα στην παραποτάμια ζώνη που περικλείει το Δήμο καθώς δεν υπήρχε κάποια στρατηγική ως προς την

τοποθέτησή τους πέραν του γεγονότος ότι στο κέντρο της Άρτας δεν υπήρχε ελεύθερη έκταση. Υπεύθυνος φορέας για τα έργα ήταν ο Δήμος.

Παρακάτω αναφέρονται τα έργα:

- 1) Εκθεσιακό κέντρο, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ με 140.000.000δρχ.
- 2) Παιδική χαρά, δίπλα στο εκθεσιακό κέντρο, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 3) Γήπεδα τένις, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 4) Χώρος εκμάθησης οδήγησης, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 5) Χώρος στάθμευσής, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 6) Κεντρική λαχαναγορά, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ με 267.000.000δρχ.
- 7)Πεζοδρόμηση ιστορικής γέφυρας, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το ΥΠΕΧΩΔΕ με 185.000.000 δρχ.
- 8) Θερινό σινεμά, χρηματοδοτήθηκε το 1995 από το Β'ΚΠΣ
- 9) Φωτισμός ιστορικής γέφυρας, χρηματοδοτήθηκε το 2002 από το ΘΗΣΕΑΣ, με 100.000 ευρώ
- 10) Αρχαιολογικό μουσείο, χρηματοδοτήθηκε το 2002 από το ΥΠΕΧΩΔΕ
- 11)Φωτισμός πάρκου αναψυχής, χρηματοδοτήθηκε το 2005 από το ΘΗΣΕΑΣ με 45.000 ευρώ
- 12) Ανέγερση διοικητηρίου υπηρεσιών Δήμου Αρταίων, χρηματοδοτήθηκε το 2006 από το ΕΠΤΑ, με 1.129.203 ευρώ και αποπεράτωσή και εξοπλισμός από το πρόγραμμα ΕΠΤΑ με 146.735 ευρώ.
- 13) Μελέτη οριοθέτηση μέρους του ποταμού, έτος ανάθεσης μελέτης το 2007 από το πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι ελάχιστες εγκαταστάσεις έχουν γίνει από ιδιώτες στην παραποτάμια περιοχή και αφορούν κυρίως σε καταστήματα αναψυχής.

Τα παραπάνω έργα έχουν ήδη κατασκευαστεί στην παραποτάμια περιοχή και έχουν λάβει την κοινωνική αποδοχή των κατοίκων της Άρτας ενώ το μεγάλης κλίμακας έργο «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου» που άρχισε να υλοποιείται το 2002 σε παραποτάμια έκταση περίπου 950 στρεμμάτων (χρηματοδοτείται από το Γ'ΚΠΣ με 2.000.000 ευρώ), εκτιμάται ότι θα βοηθήσει στην **τοπική ανάπτυξη της πόλης και στην αύξηση της δυναμικής της.**

Διαπιστώθηκε ότι **καμία αθλητική δραστηριότητα δεν πραγματοποιείται στον ποταμό Άραχθο**, στο σημείο που διατρέχει τον αστικό ιστό, αλλά **ούτε στην τεχνητή λίμνη**, που κατασκευάστηκε πρόσφατα (2005) με κύριο στόχο να εκτονώνεται η παροχή νερού στη λίμνη κατά τους χειμερινούς μήνες που υπάρχει κίνδυνος υπερχειλίσης του ποταμού, και αποτελεί μέρος του έργου «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου». **Πολιτιστικές δραστηριότητες, διαπιστώθηκε ότι διοργανώνονται σπανίως** στο υπαίθριο θέατρο της παραποτάμιας περιοχής κάτι που φανερώνει την αδυναμία του Δήμου ως φορέα συγκριτικά με το Δήμο Λάρισας και το Φεστιβάλ Πηνειού.

Έπειτα από ανάλυση των δεδομένων διαπιστώθηκε ότι **ο ρόλος του Δήμου ως φορέας δεν ήταν αρκετά δυναμικός** σε αντίθεση με το ρόλο της αναπτυξιακής εταιρείας ΕΤ.ΑΝ.ΑΜ στο Νομό αλλά και σε σύγκριση με τις άλλες ελληνικές πόλεις και αυτό γίνεται εύκολα αντιληπτό αν κοιτάξουμε το μεγάλο χρονικό διάστημα που πέρασε από τις χρηματοδοτήσεις του Β'ΚΠΣ έως ότου να διεκδικηθούν καινούργιες για την παραποτάμια περιοχή.

Όπως διαπιστώθηκε ο προϋπολογισμός για τα τεχνικά έργα στην Άρτα είναι αρκετά μικρός και **κανένα άλλο έργο δεν προβλέπεται για την παραποτάμια περιοχή**.

Έργα όπως ο εγκιβωτισμός του ποταμού μετά τη θέση ΙΜΑΡΕΤ αλλά και η αξιοποίηση του ταμιευτήρα που δημιουργήθηκε μετά την κατασκευή των φραγμάτων Πουρναρίου θα βελτίωναν τη δυναμική της Άρτας και κατ' επέκταση του Νομού της. Διαπιστώθηκε, η **αδυναμία της τοπικής αυτοδιοίκησης στο να υλοποιεί προτάσεις, ιδέες και έργα**. Υπάρχουν ιδέες, χαρακτηριστικά αναφέρεται το έργο «Ανάπλαση Παρόχθιας Περιοχής ποταμού Αράχθου», αλλά όσον αφορά την υλοποίηση τους αυτή αργεί να έρθει. Επίσης **αδυναμία παρουσιάζει η τοπική αυτοδιοίκηση στο να διεκδικεί πόρους** από τα δημόσια προγράμματα και τα αντίστοιχα ΚΠΣ.

Εντύπωση μας έκανε η **έλλειψη ενός ενιαίου και οργανωμένου περιφερειακού χωροταξικού σχεδιασμού** με έργα τα οποία θα έδιναν μακροπρόθεσμα πνοή στην περιφέρεια της Ηπείρου.

Συμπερασματικά λοιπόν, το **κοινωνικό, οικονομικό και πολεοδομικό** επίπεδο του Δήμου Αρταίων παρουσιάζουν **μεγάλες ελλείψεις και προβλήματα**. Υπάρχουν δυνατότητες βελτίωσης στο κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο εάν και εφόσον υπάρχει η απαιτούμενη οργάνωση. **Ο ποταμός και η τεχνητή λίμνη της Άρτας δεν εκμεταλλεύονται οικονομικά** όσο θα μπορούσαν π.χ. με κάποιο φεστιβάλ ή πραγματοποίηση γιορτής πορτοκαλιού παραποτάμια ή παραλίμνια.

Για να πραγματοποιηθούν τα προαναγγελθέντα έργα ανάπλασης στην Άρτα αλλά και πολλά περισσότερα, θα πρέπει να **διατεθεί οικονομικό κεφάλαιο**. Με πρόσχημα την καλύτερη ποιότητα ζωής, όταν οι κυβερνήσεις σταματήσουν να επενδύουν χρήματα μόνο στο Νομό Αττικής, θα μπορέσουν να υλοποιηθούν έργα ανάπλασης στην περιφέρεια και να επιτευχθεί έτσι αποκέντρωση.

Επιπλέον, με το πρόγραμμα **ΕΣΠΑ** υπάρχουν όλες οι **ευκαιρίες** και οι **προϋποθέσεις** για να αναπτυχθεί ο τόπος αλλά το γεγονός ότι προς το παρόν δεν μπορούμε να το εκμεταλλευτούμε διότι στην Άρτα **δεν υπάρχει ένας πιστοποιημένος φορέας** ή τεχνικό γραφείο που να αναλάβει μελέτες, **φανερώνει και πάλι την αδυναμία της αυτοδιοίκησης**.

Προέκυψε λοιπόν, η φανερή **αδυναμία της τοπικής αυτοδιοίκησης να εκμεταλλευτεί προγράμματα λόγω της μη επαρκούς στελέχωσής** τους από έμπυχο και σωστά καταρτισμένο δυναμικό. Νέοι γεωγράφοι και μηχανικοί **θα πρέπει να στελεχώνουν τους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοίκησης** και να γίνεται μια **από κοινού μελέτη** ώστε όλα τα έργα που αφορούν στην τοπική ανάπτυξη να εκμεταλλεύονται στο έπακρο. Όπως διαπιστώσαμε **δεν υπάρχει μελέτη συντήρησης για κανένα από τα έργα** που κατασκευάστηκαν παραποτάμια κάτι που επιτυγχάνεται με έργα Σ.Δ.Ι.Τ.(Σύμπραξη Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα).

Όλα τα παραπάνω ο νέος γεωγράφος – επιστήμονας οφείλει να τα αντιμετωπίζει μέσα από το πρίσμα της **αειφόρου ανάπτυξης και της προστασίας περιβάλλοντος**.

Πίνακας 5.4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΠΑΡΑΛΛΗΛΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ ΣΕ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ ΔΗΜΟΥ ΑΡΤΑΙΩΝ

Περιοχή μελέτης/ πληθυσμός πόλης	Είδος επιφανειακών υδάτων/ ποιοτικά χαρακτηριστικά επιφανειακού ύδατος	Ιστορικός ρόλος επιφανειακού ύδατος ανάπτυξη της πόλης	Σύγχρονος ρόλος επιφανειακού ύδατος στην ανάπτυξη της πόλης	Σύγχρονα προβλήματα επιφανειακού ύδατος	Στόχοι αναπλάσεων επεμβάσεων	Αναπλάσεις- επεμβάσεις / πόροι & ύψος χρηματοδότησης/ χρονοδιάγραμμα	Απόψεις κατοίκων για τα έργα
Δήμος Αρταίων Πληθυσμός: 23.863 κάτοικοι	Ποταμός Αραχθός Μέση ετήσια τιμή παροχή ποταμού: 69,8 κυβικά μέτρα/δευτ Τεχνητή λίμνη: (δεν υπάρχουν στοιχεία)	-Πρωταγωνιστικός ρόλος στην κοινωνία της περιοχής. Θεοποιήθηκε και αποτυπώθηκε στα νομίσματα της αρχαίας Αμβρακίας.	-Χρησιμοποιείται για άρδευση χωραφιών αλλά και με τη δύναμη που αποβάλλει λειτουργούν τα δύο υδροηλεκτρικά εργοστάσια.	-Δεν αντιμετωπίζει σημαντικά περιβαλλοντικά προβλήματα. Η κατάσταση έχει βελτιωθεί αρκετά μετά την ύπαρξη βιολογικού καθαρισμού στα περισσότερα εργοστάσια. -Πρόβλημα λειψυδρίας τους καλοκαιρινούς μήνες -Εισχώρηση θαλασσινού νερού μέσω των εκβολών.	-Στόχευαν κυρίως στην τοπική ανάπτυξη, στη δημιουργία χώρων αναψυχής, στην καλυτέρευση της λειτουργικότητας της πόλης, και στην ανάδειξη της πολιτιστικά. -Εργα βελτίωσης εικόνας παραποτάμιου περιβάλλοντος -Διαμόρφωση, αξιοποίηση κοίτης	1) Εκθεσιακό κέντρο/χρηματοδοτήθηκε από το Β'ΚΠΣ με 140.000.000δρχ/ έτος χρηματοδότησης 1995) 2) Παιδική χαρά, δίπλα στο εκθεσιακό κέντρο/ χρηματοδοτήθηκε από το Β'ΚΠΣ/ έτος χρηματοδότησης 1995 3) Γήπεδο τένις/ χρηματοδοτήθηκε από το Β'ΚΠΣ/ έτος κατασκευής 1995 4) Χώρος εκμάθησης οδήγησης/ χρηματοδοτήθηκε από το Β'ΚΠΣ / έτος χρηματοδότησης 1995 5)Χώρος Στάθμευσης αυτοκινήτων/ χρηματοδοτήθηκε από το Β'ΚΠΣ/ έτος χρηματοδότησης 1995 6) Κεντρική λαχαναγορά/ χρηματοδοτήθηκε από το Β'ΚΠΣ με 267.000.000δρχ./ έτος χρηματοδότησης 1995 7)Πεζοδρόμηση ιστορικής γέφυρας/ χρηματοδοτούμενο από το Β'ΚΠΣ με 185.000.000 δρχ./ χρονολογία κατασκευής 1995 8) Θερινό σινεμά/ χρηματοδοτήθηκε από το Β'ΚΠΣ/ έτος χρηματοδότησης 1995 9) Φωτισμός ιστορικής γέφυρας/ χρηματοδοτήθηκε από το ΘΗΣΕΑΣ, με 100.000 ευρώ /έτος χρηματοδότησης 2002 10) Αρχαιολογικό μουσείο/ χρηματοδοτούμενο από το ΥΠΕΧΩΔΕ/ έτος χρηματοδότησης 2002 11) «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου» χρηματοδοτούμενο το 2002 από το Γ'ΚΠΣ με 2.000.000 ευρώ/ υπό εκτέλεση 12)Φωτισμός πάρκου αναψυχής/ χρηματοδοτούμενο από το ΘΗΣΕΑΣ με 45.000 ευρώ/ έτος χρηματοδότησης 2005 13) Ανέγερση διοικητηρίου υπηρεσιών Δήμου Αρταίων/ χρηματοδοτούμενο από το ΕΠΤΑ, με 1.129.203 ευρώ και αποπεράτωσή και εξοπλισμός από το πρόγραμμα ΕΠΤΑ με 146.735 ευρώ./ έτος χρηματοδότησης 2006 14)Μελέτη οριοθέτηση του ποταμού/ χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ/ έτος ανάθεσης μελέτης 2007	-Κοινωνική αποδοχή των κατοίκων για τα έργα που έχουν ήδη κατασκευαστεί. -Δυσανασχέτηση όσον αφορά στο μεγάλως κλίμακας έργο «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου» που αργεί να ολοκληρωθεί

**Πίνακας 5.5 ΕΠΕΜΒΑΣΕΙΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΕΣ ΜΕ ΕΠΙΦΑΝΕΙΑΚΑ ΥΔΑΤΑ
ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΕΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ**

	Ιωάννινα	Τρίκαλα	Λάρισα	Καστοριά	Άρτα
Είδος επιφανειακού ύδατος	Λίμνη Παμβώτιδα	Ποταμός Ληθαίος	Ποταμός Πηνειός	Λίμνη Ορεστιάδα	-Ποταμός Αραχθός -Τεχνητή λίμνη
Θέση στον αστικό ιστό	Εντός	Εντός	Εντός	Εντός	Όριο
Αρμόδιος Φορέας Διαχείρισης/ Σύλλογος	-Φορέας διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας	-Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια	-Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια -Σύλλογος Φύλων του Πηνειού	-Δεν υπάρχει Φορέας Διαχείρισης Λίμνης -Εθελοντική επιστημονική ομάδα	-Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια -Δεν υπάρχει Φορέας Διαχείρισης Λίμνης
Κατηγορίες σημαντικότερων περιβαλλοντικών προβλημάτων	Μειωμένη ανανέωση φυσικού ύδατος	Υποβαθμισμένη ποιότητα ύδατος	Λειψυδρία	Μειωμένη ανανέωση φυσικού ύδατος	-Λειψυδρία (καλοκαίρι) -Υπερχείλιση (χειμώνα-άνοιξη)
Δαπάνη για έργα ανάπλασης/ αναβάθμισης	(δρχ.) = δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία (ευρώ) = 29 εκ.	(δρχ.) = δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία (ευρώ) = 8 εκ.	(δρχ.) = δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία (ευρώ) = 9 εκ.	(δρχ.) = δεν υπήρχαν διαθέσιμα στοιχεία (ευρώ) = 2 εκ.	(δρχ.) = πάνω από 600 εκ. (ευρώ) = 3.5 εκ.
Οικονομική ανάπτυξη συσχετισμένη με το στοιχείο επιφανειακού ύδατος	Ναι	Όχι	Ναι	Ναι	Όχι
Αθλητικές δραστηριότητες	Ναι (κωπηλασία, κανοε-καγιακ)	Όχι	Όχι	Ναι	Όχι
Πολιτισμικές δραστηριότητες	Σπανίως	Σπανίως	Ετησίως (Φεστιβάλ Πηνειού)	Σπανίως	Σπανίως
Βαθμός αποδοχής κατοίκων για αναπλάσεις/επεμβάσεις	Μεσαίος	Μεσαίος	Χαμηλός	Μεσαίος	Υψηλός

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

- Αρβανιτάκη Άννα,(2005) «Ανάπλαση στο Ν.2508/97 και λοιπές αστικές παρεμβάσεις: πρόκληση για νέες μορφές διακυβέρνησης σε κεντρικό και τοπικό επίπεδο»
- Δ.Οικονόμου,Γ.Πετράκος,(1999),«Η ανάπτυξη των Ελληνικών Πόλεων, Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις Αστικής Ανάλυσης και Πολιτικής»
- Ν.2508/97, άρθρο 8, Κεφάλαιο Β΄
- Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/>)
- Ιστοσελίδα Encyclopedia Britannica, (<http://www.britannica.co.uk>)

GATESHEAD

- Christopher Bailey, Steven Miles and Peter Stark,(2004), «Culture-led urban regeneration and the revitalisation of identities in Newcastle, Gateshead and the north east of England»
- G.A.Best,T.Bogacka,E.Niemirycz, «International River Water Quality, Pollution and restoration»
- Smith A.(2002) The World's New Culture Meccas «Newcastle, Gateshead from Coal to Culture»
- Stuart Cameron&Jon Coaffee(2005)«Art,Gentrification and Regeneration-From Artist as Pioneer to Public Arts»
- Ιστοσελίδα τουριστικού οδηγού Newcastle/Gateshead,(<http://www.newcastlegateshead.com>)
- Ιστοσελίδα blog Αγγλίας, (<http://www.24dash.com>)
- Ιστοσελίδα πληροφοριών για ψάρεμα στην βόρεια Ευρώπη,(<http://www.fishpal.com>)
- Ιστοσελίδα Encyclopedia Britannica, (<http://www.britannica.co.uk>)
- Ιστοσελίδα αεροφωτογραφιών Μεγάλης Βρετανίας (www.webbaviation.co.uk)
- Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia (<http://el.wikipedia.org/>)
- Συνέντευξη με Gareth Powell, πολεοδόμο του Δήμου Gateshead

BILBAO

- Ibon Areso Bilbao's strategic evolution. From the industrial to the post-industrial city.
- Lorenzo Vicario&P.M.Monje, (2003), «Another 'Guggenheim Effect'? The Generation of a Potentially Gentrifiable Neighbourhood in Bilbao»
- Frank Moulaert, Eric Swymgedouw, (1997-1999),«Urban Redevelopment and Social Polarization in the Cities»
- «The revitalization Process of Metropolitan Bilbao»
- Ιστοσελίδα ισπανικού αναπτυξιακού φορέα BilbaoRia 2000,(<http://www.bilbaoria2000.com>)
- Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/>)
- Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

- Ιστοσελίδα Δήμου Ιωαννίνων, (<http://www.ioannina.gr/>)
- Ιστοσελίδα Υπουργείο Πολιτισμού, (<http://www.culture.gr/>), επεξεργασία συγγραφέα
- Ιστοσελίδα Φορέα Διαχείρισης λίμνης Παμβώτιδας, (<http://www.lakepamvotis.gr/>)
- Ιστοσελίδα τοπικής εφημερίδας Ιωαννίνων «Πρωινός λόγος»,(<http://www.proinoslogos.gr>)
- Ιστοσελίδα τοπικής εφημερίδας Ιωαννίνων, «ο Ηπειρωτικός Αγών»
- Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/>)
- Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)
- Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο Φορέα Διαχείρισης Λίμνης Παμβώτιδας
- Τηλεφωνική συνέντευξη με κα. Νικολού, υπάλληλο Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ιωαννίνων
- Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο Ορνιθολογικής εταιρείας Ελλάδος
- Τηλεφωνική συνέντευξη με κα. Δημουλά, υπάλληλο της Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης

ΤΡΙΚΑΛΑ

- Ιστοσελίδα Δήμου Τρικαίων, (<http://www.trikalacity.gr/>)
- Ιστοσελίδα blog που αφορούσε στα Τρίκαλα (<http://news.pathfinder.gr/ecology>)
- Ιστοσελίδα portal στα Τρίκαλα <http://www.trikaland.gr/>)
- Ιστοσελίδα ΣΚΑΙ, (<http://www.skai.gr/>)
- Ιστοσελίδα εφημερίδα το Έθνος, (<http://www.ethnos.gr/>)
- Ιστοσελίδα διαλόγου στα Τρίκαλα, (<http://www.e-trikala.gr/>)
- Ιστοσελίδα ανοιχτού διαλόγου, (<http://www.edialogos.gr/portal>)
- Ιστοσελίδα «Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμι»(<http://www.potami.gr>)
- Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)
- Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/>)
- Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο Νομαρχιακής αυτοδιοίκησης Τρικάλων
- Τηλεφωνική συνέντευξη με υπάλληλο Πολιτιστικού Οργανισμού Δήμου Τρικαίων
- Τηλεφωνική συνέντευξη με κα Τσαπάλα, υπάλληλο Τεχνικής Υπηρεσίας Δήμου Τρικάλων

ΛΑΡΙΣΑ

- Ιστοσελίδα Δήμου Λάρισας, (<http://www.larissa-dimos.gr/> 17/10/2008)
- Ιστοσελίδα Υπουργείου ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., (<http://www.minenv.gr/> 19/10/2008)
- Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα, (<http://www.larissablogs.gr/> 28/5/ 2008)
- Ιστοσελίδα Εφημερίδας το Έθνος, 23/9/2008
- Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα (<http://larisaios.wordpress.com/>, 22/5/2008)
- Ιστοσελίδα blog στη Λάρισα (<http://larisaperivallon.wordpress.com/> 17/10/2008)
- Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)
- Ιστοσελίδα ηλεκτρονικής βιβλιοθήκης, Wikipedia, (<http://el.wikipedia.org/>)
- Τηλεφωνική επικοινωνία με Ασιμήνα Αιβαλιώτου, υπάλληλο Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Λαρισαίων
- Τηλεφωνική συνέντευξη με Γεροκώστα-Φασούλα Ιωάννα, υπεύθυνη επικοινωνίας του συλλόγου «Φίλων του Πηνειού»

ΚΑΣΤΟΡΙΑ

- Ιστοσελίδα blog της Καστοριάς, (<http://kastorianews.wordpress.com>)
- Ιστοσελίδα με έργα στη Δυτική Μακεδονία, (<http://www.pdm.gr/erga/>)
- Ιστοσελίδα blog Καστοριάς, (<http://odos-kastoria.blogspot.com/>)
- Ιστοσελίδα Ηλεκτρονική πόλη Καστοριά, (<http://www.e-city.gr/kastoria/>)
- Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)
- Τηλεφωνική συνέντευξη με κ. Λάζαρο Κλετσίδη, πρόεδρο «Εθελοντικής Επιστημονικής Ομάδας» Δήμου Καστοριάς

ΑΡΤΑ

- Ανίτα Παπανικολάου, Γιώργος Παππάς, «Επισημάνσεις – Προτάσεις επι του επικαιροποιημένου χωροταξικού σχεδιασμού»
- Αριστείδης Σχισμένος, (2001), Τα 55 πέτρινα γεφύρια του Αράχθου, φυσικά γεφύρια, θεογέφυρα, διαβολογέφυρα
- Αριστείδης Σχισμένος, (2002), «Αραχθος, ο θεοπόταμος της Ηπείρου»
- Αριστείδης Σχισμένος, (2007), «Αμβρακικός κόλπος»
- Δήμος Αρταίων, Τεχνική έκθεση, (2002), «Ανάπλαση παρόχθιας περιοχής ποταμού Αράχθου»
- Δήμος Αρταίων, (2000), «Τροποποίηση-Επέκταση Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου Δήμου Άρτας και δημοτικών διαμερισμάτων»
- Δήμος Αθαμανίας, «Τοπικό σύμφωνο ποιότητας τουρισμού «Τα Τζουμέρκα»»
- Δήμος Αθαμανίας
- ΔΕΗ Α.Ε. Άρτας
- Εφημερίδα κυβερνήσεως. Αρ. φύλλου 261. Ημ/νια 23 Δεκεμβρίου 2004
- Υπουργείο αγροτικής ανάπτυξης & τροφίμων. Ειδική γραμματεία προορ/σμου & εφαρμογών Γ ΚΠΣ πρόγραμμα αγροτικής ανάπτυξης Ελλάδας 2007-2013 «Αλέξανδρος Μπαλτατζής»
- Κώστας Τραχανάς, «Η ιστορία της Αμβρακίας και της Άρτας»
- ΚΤΕ.Λ. Ν. Άρτας
- Πέτρου Ε.Γαρουφαλιά, «Πύρρος, ο βασιλιάς της Ηπείρου»
- Περιφερειακό πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρος Ανάπτυξης Περιφέρειας Ηπείρου.
- Τοπική εφημερίδα Άρτας «η γνώμη» αρ. Φύλλου 217,241,245,270
- Τοπική εφημερίδα Άρτας «Αμβρακία» αρ. Φύλλου 1.270
- Ιστοσελίδα Εταιρεία Ανάπτυξης Νότιας Ηπείρου-Αμβρακικού(ΕΤ.Α.Ν.ΑΜ.), <http://www.etanam.gr/>)
- Ιστοσελίδα Δήμου Αθαμανίας (www.dimosathamanias.gr)
- Ιστοσελίδα Εγνατίας Οδού, (<http://www.egnatia.eu>)
- Ιστοσελίδα Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης& Τροφίμων, (www.minagric.gr)
- Ιστοσελίδα Περιφέρειας Ηπείρου (www.epirus.gov.gr)
- Ιστοσελίδα Υπουργείου ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., (<http://www.minenv.gr/>)
- Ιστοσελίδα με δείκτες ελληνικής οικονομίας (www.economics.gr)
- Ιστοσελίδα Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Άρτας (<http://www.nomarxia-artas.gr>)
- Ιστοσελίδα υπουργείου Πολιτισμού (<http://www.yppo.gr>)
- Ιστοσελίδα οργανισμού προβολής ελληνικού πολιτισμού (<http://odysseus.culture.gr/>)
- Ιστοσελίδα Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.) (<http://www.statistics.gr/>)
- Ιστοσελίδα Κάστρου Άρτας (<http://www.kastroartas.gr/>, 19/5/2008)
- Ιστοσελίδα Google Earth (<http://www.googleearth.com>)
- Στατιστική Υπηρεσία Νομού Άρτας
- Συνέντευξη με Αναστασία Μπαθέκα, ξεναγός Λαογραφικού μουσείου Άρτας
- Συνέντευξη με Δημήτρη Τσαούσης υπάλληλος Νομαρχιακής Αυτό διοίκησης Άρτας Κέντρο Υποδοχής Επενδυτών
- Συνέντευξη με Μπίζα Δημήτρη, γεωπόνος, Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.)
- Συνέντευξη με Ευάγγελο Βαγγέλης, πρόεδρος Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών Άρτας Φιλλιπιάδας (Ε.Α.Σ.Α.Φ.)
- Συνέντευξη με Ανίτα Παπανικολάου, υπάλληλος Πολεοδομίας Άρτας
- Συνέντευξη με Γρηγόρη Κολιός, μηχανολόγο μηχανικό, υπάλληλο Δ.Ε.Η Α.Ε. Άρτας Δήμος Αρταίων
- Συνέντευξη με Ιωάννη Μανώλας, Εμπορικός διευθυντής της «Μανώλας-Χήτας&Συνεργάτες Α.Τ.Ε.»
- Συνέντευξη με Έμυ Κούρτη υπάλληλο δικτύου «Ελληνικό Δίκτυο Πόλεων με Ποτάμια»

- Φυλλάδιο: «Η πόλη της Άρτας», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Άρτας
- Φυλλάδιο: «Νομός Άρτας», Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Άρτας
- Φυλλάδιο: «Ταξίδι στην Ήπειρο της φύσης», Δήμου Αρταίων
- Φωτογραφικό αρχείο Βασίλη Γκανιάτσα
- Φωτογραφικό αρχείο Αμαλίας Μαυρίκη
- Φωτογραφικό αρχείο Δημήτρη Τσιρώνη
- Φωτογραφικό αρχείο Σταυρούλας Καραβασίλη, ιδιοκτήτρια ξενοδοχείου ΠΑΝΘΩΡΟΝ